

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน
ในจังหวัดนครปฐม

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
มีนาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน
ในจังหวัดนครปฐม

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว

มีนาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ของ วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมบัติ กาญจนกิจ)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พยอม ธรรมบุตร)

..... อาจารย์บัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี วงษ์มณฑา)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.กาญจน์ภา พงศ์พนรัตน์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร.สหนทร์ ตั้งเบญจสิริกุล)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.สันติธร ภูริภักดี)

..... คณบดีวิทยาลัยการจัดการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภกร พงศบางโพธิ์)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม ที่ได้สนับสนุนงบประมาณทุนการศึกษาให้ข้าพเจ้าได้ศึกษาในระดับปริญญาเอก ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พยอม ธรรมบุตร ท่านเป็นทั้งประธานที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ผู้ให้ความเมตตาเป็นอย่างสูงตลอดเวลาที่ทำการศึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดมา ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ ดร.สันติธร ภูริภักดี ดร.กาญจน์นภา พงศ์พนรัตน์ กรรมการที่ปรึกษานิพนธ์ ท่านให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ ตลอดทั้งช่วยตรวจแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความใจใส่เป็นอย่างยิ่ง และคณาจารย์ทุกท่านในมหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้ให้ความรู้ทางด้านวิจัยและการท่องเที่ยว จนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ และทรงคุณค่า ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ กาญจนกิจ ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี วงษ์มณฑา และ ดร.สหพันธ์ ตั้งเบญจสิริกุล กรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ที่เมตตาสละเวลาในการให้คำปรึกษา คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้มีคุณภาพอย่างสมบูรณ์

ขอกราบนมัสการขอบพระคุณ พระเถระ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และแม่ชี ขอขอบพระคุณ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม ที่กรุณาสละเวลาในการตอบการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม รวมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และขอขอบพระคุณชุมชนตลาดโอเดียน ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม เป็นอย่างยิ่ง ที่ร่วมในการดำเนินโครงการนำร่องการจัดท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา คุณพ่อเหลืองหัง แซ่เจี๋ย คุณแม่ลำลี น้อมนำทรัพย์ คุณอาโกศิวพร น้อมนำทรัพย์ และ ครอบครัว ที่เป็นกำลังใจช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา รวมทั้งครูอาจารย์ และสถาบันการศึกษา ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ความรู้แก่ผู้วิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และขอมอบแด่บุคคลที่มีส่วน สำคัญต่อความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิทยานิพนธ์นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์

Title: STRATEGIC PLAN FOR SUSTAINABLE BUDDHIST TOURISM DEVELOPMENT IN NAKHON PATHOM ROVINCE

Author: Wongrawit Nomnumsab Thesis: Ph.D. (Tourism Management), University of Phayao, 2018

Advisor: Associate Professor Dr.Payom Dhamabutra, **Co-Advisor:** Dr.Santidhorn Pooripakdee,

Dr.Kannapa Pongponrat

Keywords: Strategic Plan, Buddhist Tourism

ABSTRACT

The research objectives were to create the development strategic plan for sustainable Buddhist tourism in Nakhon Pathom province. The combination of qualitative and quantitative research was utilized as a method of the study. The qualitative data and quantitative data were collected from the in-depht interviews and questionnaire inquiring on the stakeholders who were experts including public sector, private sector, local communities and local tourist. The data were analyzed on the content and checked by triangulation. Statistics used to analyze data were percentage, mean and standard deviation. The research findings were as follow:

The study also found that the potential of Buddhist tourism in the province were highly recommended on their tourism's potential as they were ancient objects with long history. The temples were related to the Daravadhi era, Pra Pathon, Pra Pathom Jedi, for examples. These temples had been promoted for Buddhist in the world. Moreover, these promotion created revenue for local communities, stakeholders. The temples themselves could create Buddhist activities to develop and indoctrinate spirit to all Buddhist for sustainable Buddhist tourism.

The development strategic plan for sustainable Buddhist tourism in Nakhon Pathom province was "Nakhon Pathom will be Buddhist tourism center in the world, for spiritual awareness of cultural and mind, for Buddhist tourism standard and world-class quality in environmental conservation, for local economic development and sustainable community development model. It contained with 4 strategic issues; 1) The Buddhist tourism development strategic plan for spiritual awareness of cultural preservation, 2) The Buddhist tourism development strategic plan for environmental preservation, 3) The Buddhist tourism development strategic plan for local economic development and income distribution and 4) The Buddhist tourism development strategic plan for sustainable community development model.

ชื่อเรื่อง: แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัย: วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ วิทยานิพนธ์: ปร.ด. (การจัดการการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2561

ประธานที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.พยอม ธรรมบุตร, **กรรมการที่ปรึกษา** ดร.สันติธร ภูริภักดี,

ดร.กาญจน์ภา พงศ์พนรัตน์

คำสำคัญ: แผนยุทธศาสตร์, การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์และแบบสอบถามกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการวิจัยพบว่า

ศักยภาพของท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนจังหวัดนครปฐม พบว่า ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวในวัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์ เนื่องจากวัดในจังหวัดนครปฐมสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี เช่น วัดพระประโทนเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น และมีการสร้างขึ้นตามสมัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งวัดมีโอกาสได้รับการสนับสนุนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก และยังกระจายรายได้และทำให้วัด ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้วัดสามารถจัดกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม มีวิสัยทัศน์คือ “จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุน ให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อปลูกจิตสำนึก ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน และ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม.....	9
ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม.....	11
ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	14
ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย.....	19
ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	22
ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น.....	30
ทฤษฎีและแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	33
แนวความคิดการท่องเที่ยว.....	44
แนวความคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	55
แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	65
แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา.....	70
แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพุทธศาสนา.....	79
แนวคิดด้านแผนยุทธศาสตร์.....	93
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	116

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	136
วัดอุประสงค์ที่ 1, 2 เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐมและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม	138
วัดอุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการ นาร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษา และประเมินผลการพัฒนาของโครงการ ดังกล่าว.....	146
4 ผลการวิจัย	149
วัดอุประสงค์ที่ 1, 2 เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐมและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม	149
วัดอุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการ นาร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษา และประเมินผลการพัฒนาของโครงการ ดังกล่าว.....	290
5 บทสรุป	317
สรุปผลการวิจัย	317
อภิปรายผลการวิจัย.....	334
ข้อเสนอแนะ	373
บรรณานุกรม.....	376
ภาคผนวก	392
ภาคผนวก ก แบบรายการตรวจสอบการศึกษาร่วมชนศึกษา	393
ภาคผนวก ข แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว.....	397

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์.....	402
ภาคผนวก ง แบบสอบถามความคิดเห็น.....	405
ภาคผนวก จ แบบสอบถามความคิดเห็น	422
ประวัติผู้วิจัย	425

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงจำนวนตำบลและหมู่บ้านตามรายชื่ออำเภอของจังหวัดนครปฐม.....	150
2	แสดงจำนวนปริมาณขยะของจังหวัดนครปฐม	163
3	แสดงผลทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม....	215
4	แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน	216
5	แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก.....	218
6	แสดงผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม.....	220
7	แสดงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (SWOT Matrix).....	221
8	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ลักษณะแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว	230
9	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา.....	242
10	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม.....	247
11	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม.....	251
12	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม	256
13	แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตลาดโอเดียนโดยเทคนิค SWOT Analysis.....	294
14	แสดงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (SWOT Matrix).....	295
15	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	306

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
16	แสดงค่าความคิดเห็นต่อโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม.....	309
17	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	347
18	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.2 ในแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	348
19	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.3 ในแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	349
20	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 2.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน.....	351
21	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 2.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน.....	352
22	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน.....	353
23	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน.....	354
24	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.3 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน.....	356
25	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 4.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	358

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
26	แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 4.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	359
27	แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย.....	371
28	แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 2 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย.....	372
29	แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 3 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย.....	372
30	แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 4 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย.....	373

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดเรื่องระบบสังคม.....	10
2 แสดงภาพเศรษฐกิจพอเพียง.....	28
3 แสดงกรอบทฤษฎีการวิจัย (Theoretical Framework)	40
4 แสดงการกำหนดเขตและพื้นที่ภายในวัด	84
5 แสดงการวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส.....	86
6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส.....	88
7 แสดงชื่อเรียกขององค์ประกอบหลังคาอุโบสถ.....	93
8 แสดงการวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT	100
9 แสดงการสร้างกลยุทธ์ย่อยจาก SWOT Matrix.....	102
10 แสดงกรอบการวิจัย (Research Framework).....	137
11 แสดงเขตการปกครองของจังหวัดนครปฐม	151
12 แสดงแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำ กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2556	162
13 แสดงองค์พระปฐมเจดีย์	165
14 แสดงต้นศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา และสวนป่ามหาวัน บริเวณรอบนอก องค์พระปฐมเจดีย์	168
15 แสดงพระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธ ราชูปถัมภ์ และพระพุทธรูปปางประสูติหรือพระพุทธเจ้าน้อย	168
16 แสดงพระพุทธรูปปางพระพุทธรูปมหาวิชัย และภาพเขียนสีน้ำมัน เป็นภาพตัดขวางรูปพระเจดีย์องค์เดิม	169
17 แสดงพระพุทธรูปปางเทศนา พระพุทธรูปเศวตฉัตรมัยมณี ศรีทวารวดี ปูชนียูปถัมภ์ และเจดีย์จำลองขององค์พระปฐมเจดีย์ในสมัยก่อน.....	170
18 แสดงพระพุทธรูปไสยาสน์ และพระพุทธรูปปางนิพพาน	171
19 แสดงลั่นช้องชัย และต้นจารึกชื่อ-สกุล บนผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์.....	172
20 แสดงร้านค้าเช่าวัตถุมงคลของวัดพระปฐมเจดีย์ และลานจอดรถบริเวณรอบ องค์พระปฐมเจดีย์	173

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
21	แสดงวัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร.....	174
22	แสดงต้นไม้ใหญ่และต้นชวนชมรอบบรีเวณวัด.....	177
23	แสดงองค์พระประโทนเจดีย์ และบันไดทางเดินขึ้นลานเจดีย์.....	178
24	แสดงพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงพ้อโต.....	178
25	แสดงรอยพระพุทธรูปจำลอง.....	179
26	แสดงอนุสาวรีย์กลางแจ้ง ประติมากรรมศิลปะทวารวดี.....	180
27	แสดงกรุวัดมนธรรม.....	180
28	แสดงศาลาการเปรียญ และอาคารปฏิบัติธรรม.....	181
29	แสดงซุ้มประตูทางเข้าวัด และลานจอดรถรอบบรีเวณวัด.....	182
30	แสดงป่ายวัดไร่ขิง พระอารามหลวง.....	183
31	แสดงสวนหย่อมและมุมถ่ายภาพ และวังมัจฉา แม่น้ำนครชัยศรี.....	184
32	แสดงองค์หลวงพ้อวัดไร่ขิง.....	185
33	แสดงด้านหน้าพระอุโบสถ เป็นที่สักการะและปิดทองหลวงพ้อวัดไร่ขิง (จำลอง)..	186
34	แสดงพระพุทธรูป 5 องค์ ในอุทยานการศึกษา พระเบญจภาคี วารีย์ปาฏิหาริย์.....	186
35	แสดงจุดถวายสังฆทาน และจุดลอยเรือสะเดาะเคราะห์.....	187
36	แสดงบ้านดินวินทณัฐ และร้านสวัสดิการ.....	188
37	แสดงลานจอดรถ และท่าหยุดรถโดยสารประจำทาง สาย 84 และ สาย 556 (กรุงเทพฯ-วัดไร่ขิง).....	188
38	แสดงพุทธมณฑล พุทธานุสรณีสถาน.....	190
39	แสดงอุทยานสังฆเนยสถาน 4 ตำบล และสวนหย่อมบรีเวณวิหาร.....	191
40	แสดงพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์.....	192
41	แสดงสังฆเนยสถานทั้ง 4 ตำบล.....	192
42	แสดงหอสมุดพระพุทธศาสนามหาสิรินาท (มหาวิทยาลัยพระพุทธรศาสนาโลก) และแผ่นจารึกพระไตรปิฎกหินอ่อน.....	193
43	แสดงหอฉัน อาคารปฏิบัติธรรม และอาคารปฏิบัติธรรม (พิพิธภัณฑ์ทาง พระพุทธศาสนา).....	193

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
44	แสดงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหอประชุมทางพระพุทธศาสนา.....	194
45	แสดงป้ายวัดบางพระ (3 ภาษา: ไทย อังกฤษ จีน).....	195
46	แสดงอุทยานน้ำตกหลวงพ่อบึง และสวนหย่อม	196
47	แสดงพระประธานภายในพระอุโบสถหลังเก่า และภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติ ตอนมารผจญ.....	197
48	แสดงหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อบึง และสระของหลวงพ่อบึงในโลงแก้ว.....	198
49	แสดงพิพิธภัณฑ์หินอ่อนที่บ้านหลวงพ่อบึง.....	198
50	แสดงจุดจำหน่ายวัตถุมงคลภายในอาคารศาลาการเปรียญ และเต็นท์ทำบุญ โลงศพ ตักบาตรสดต่างค์ ตักบาตรพระประจำวันเกิด.....	199
51	แสดงสวนต้นไม้บริเวณวัดลำพญา และเขตอภัยทานและแพตลาดน้ำวัดลำพญา..	201
52	แสดงพระอุโบสถ 6 ประตู และหลวงพ่อมงคลมาลานิมิต	202
53	แสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	203
54	แสดงตลาดน้ำวัดพญา และเรือล่องแพ ชมธรรมชาติริมแม่น้ำนครชัยศรี.....	204
55	แสดงเขตอภัยทาน หลังวัดสามง่าม และศาลาพักริมคลอง	206
56	แสดงพระอุโบสถทรงจัตุรมุข	206
57	แสดงศาลากตัญญูกตเวทีตาคุณ และหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อบึงเต้ และโลงบรรจุสรีระ ของหลวงพ่อบึงเต้.....	207
58	แสดงรูปปั้นเจ้าสัวทองทรายพิโต (กุมารใหญ่ที่สุดในโลก).....	208
59	แสดงป้ายวัดปลักไม้ลาย.....	209
60	แสดงสวนไม้ต้นทางเข้าอุโบสถ และป้ายสื่อความหมายการรักษาของไม้สมุนไพโร	210
61	แสดงอุโบสถหลังใหม่ และอุโบสถหลังเก่า.....	211
62	แสดงลานปฏิบัติธรรม	211
63	แสดงอาคารศูนย์อำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงอนุรักษ์	212
64	แสดงเส้นทางศึกษาสวนสมุนไพร	212
65	แสดงการประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาในจังหวัดนครปฐม.....	216

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
66	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มที่มีต่อการตรวจสอบ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา.....	246
67	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม.....	250
68	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อดัชนีภาพของ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม.....	255
69	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อวิสัยทัศน์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม...	267
70	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม...	268
71	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 1.1 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก.....	269
72	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปุณฺณจิตสำนึก.....	270
73	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 1.3 การอนุรักษ์วัฒนธรรม.....	271
74	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว.....	272
75	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 2.2 การจัดการทรัพยากรในวัด.....	273
76	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด.....	274
77	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	275
78	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกกลยุทธ์ที่ 3.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว.....	276

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
79	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกฤษฎีที่ 4.1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม	277
80	แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกฤษฎีที่ 4.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน	278
81	แสดงแผนผังชุมชนตลาดโอเดียน	292
82	แสดงตลาดสดและบรรยากาศยามเช้าในชุมชนตลาดโอเดียน	297
83	แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการของ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ”	300
84	แสดงสมาชิกกลุ่มฯ ลงทะเบียน และประชุมกลุ่มย่อย เพื่อออกแบบโปรแกรม ท่องเที่ยวในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร.....	301
85	แสดงกิจกรรมการท่องเที่ยวทัวร์นำร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร	304
86	แสดงแผนภูมิกรอบแนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์โดยการประเมินผลกระทบ เชิงยุทธศาสตร์	339
87	แสดงแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ 4 ขั้นตอน.....	340
88	แสดงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนใน จังหวัดนครปฐม.....	342
89	แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูก จิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	343
90	แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็น ต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน.....	344
91	แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุน ให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน.....	345
92	แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม.....	346
93	แสดงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนตลาด โอเดียน	366
94	แสดงยุทธศาสตร์ที่ 1 การปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม	367

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
95 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน.....	368
96 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน....	369
97 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 4 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	370

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของทุกประเทศ โดยก่อให้เกิดการสร้างงานและอาชีพที่หลากหลาย ทำให้ประชาชนภายในประเทศมีรายได้มากขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้นตามลำดับ และเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการคมนาคมขนส่ง และโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ จากสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกในปัจจุบัน องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้พยากรณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน โดยมีนักท่องเที่ยวเป็น 1 ใน 3 ที่เดินทางมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออก แปซิฟิก และกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรมการท่องเที่ยว, 2554, หน้า 5) จึงนับว่าเป็นสัญญาณที่ดีต่อประเทศไทย ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคดังกล่าว และจากสถานการณ์นักท่องเที่ยวของประเทศไทยปี พ.ศ.2557-2559 (กรมการท่องเที่ยว, 2560, สื่อบนออนไลน์) ได้สรุปจำนวนนักท่องเที่ยวไว้พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 24,779,768 คน ต่อมาปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนเพิ่มเป็น 29,923,185 คน จากนั้นปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 32,588,303 คน เป็นอัตราที่เพิ่มขึ้นจำนวนนักท่องเที่ยวทุกปี

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความผันผวนจากปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและวิกฤตการณ์น้ำท่วม จึงส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างมาก สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและอ่อนไหวตลอดเวลา ประเทศไทยจึงได้ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและสมดุล โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน และคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ภายใต้วิสัยทัศน์กรอบยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในแผนพัฒนานี้ได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงกำหนดยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าของภาคบริการและการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของภาค และ

แผนดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564 ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน เพื่อชักจูงใจให้นักท่องเที่ยวจากหลากหลายกลุ่มมีความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวและใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้น จึงสอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) (กรมการท่องเที่ยว, 2554, หน้า 32)

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นกลุ่มเป้าหมายตามความสนใจของนักท่องเที่ยวเฉพาะด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะด้านที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจที่จะได้รับประสบการณ์ ความสบายใจ และเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาศาสนา หรือลัทธิต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ หรือมีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังเดินทางเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการเกจิอาจารย์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมด้านปฏิบัติธรรมหรือประกอบพิธีกรรมของแต่ละศาสนา (ชนกฤต สังข์เฉย, 2550, หน้า 102-103; ศุภลักษณ์ อัครางกูร, 2554, หน้า 99) สำหรับประเทศไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 94.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555, หน้า 1) ทำให้มีศาสนสถานต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ที่แตกต่างและโดดเด่นกันไปตามแต่ละภูมิภาค สำหรับภูมิภาคกลาง นับว่าเป็นดินแดนที่มีประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยทวารวดี และจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับด้านพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน จะเห็นได้จากองค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุด และเป็นเจดีย์แห่งแรกในประเทศไทย ตามพระราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (กรมศิลปากร, 2550, หน้า 8; พระปฐมเจดีย์, 2542, หน้า 167) รวมทั้งยังได้มีการสร้างพุทธมณฑล ยิ่งแสดงให้เห็นว่าจังหวัดนครปฐมนั้นเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดนครปฐมเดิมนั้นเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ โดยพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายชนิด เช่น เครื่องมือหิน เศษภาชนะดินเผา และเครื่องมือการเกษตร ภายหลังจากได้รับอารยธรรมจากอินเดียโดยผ่านเส้นทางการค้าโบราณ และได้เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน จนเกิดวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นในนาม วัฒนธรรมทวารวดี (กรมศิลปากร, 2548, หน้า 20-24) สำหรับอาณาจักรทวารวดี ได้รับการกล่าวถึงครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2427 โดยจากการศึกษาจากเอกสารจีนมีชื่อปรากฏว่า โถ-โล-โป-ตี (To-Lo-Po-Ti) ต่อมาได้มีการศึกษาค้นคว้าและได้พบหลักฐานที่สำคัญ คือ เหรียญเงินด้วยภาษาสันสกฤตและอักษรปัลลวะ

มีข้อความว่า ศรีทวารวดี ศวรปุระ แปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเทศ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547, หน้า 13) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมศิลปากร (2548, หน้า 26) และได้สรุปว่า อาณาจักรทวารวดีมีจริง และอาจมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองโบราณนครปฐม และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2545, หน้า 188) ทรงนิพนธ์ถึงเมืองนครปฐมว่ามีพุทธเจดีย์สมัย ทวารวดีมากกว่าแห่งอื่น เป็นพุทธเจดีย์เก่าที่สุดที่มีในประเทศไทย และส่วนใหญ่พบในเขต อำเภอเมืองนครปฐม ได้แก่ บริเวณพระปฐมเจดีย์ วัดพระประโทนเจดีย์ วัดพระเมรุ วัดธรรมศาลา เนินพระหรือเนินยายหอม จึงทำให้จังหวัดนครปฐมเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางทรัพยากร การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะวัดทางพระพุทธศาสนา โดยทางสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม (2556, สื่อบนไลน์) ได้สำรวจวัดทาง พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมพบว่า มีวัดทั้งหมด 219 แห่ง จนได้รับการขนานนามว่าเป็น “เมืองพระ-แดนพุทธ” (ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2551, หน้า 13) และจากผลสำรวจเรื่องนักท่องเที่ยวเข้าวัดเพื่ออะไรของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นครปฐม สรุปได้ว่า เข้าวัดเพื่อความสบายใจ ร้อยละ 31.2 รองลงมา เข้าวัดเพื่อทำบุญวันเกิด และถวายสังฆทาน ร้อยละ 26.3 ลำดับที่ 3 วันพระเข้าวัดฟังธรรม ร้อยละ 22.7 ลำดับที่ 4 เข้า วัดเพื่อเวียนเทียน ร้อยละ 8.5 เพื่อท่องเที่ยว ถ่ายรูป ร้อยละ 6.4 และเพื่อหาวัตถุมงคล ร้อย ละ 5 (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, 2556, สื่อบนไลน์)

สำนักงานจังหวัดนครปฐม (2553, หน้า 29) ได้สำรวจพบว่า ยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐมไม่ได้มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทั้งที่จังหวัดนครปฐม เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดไว้ใน ภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เท่านั้น ประกอบกับประชาชนชาวจังหวัดนครปฐม ขาดความรู้ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน และจากการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (2551, หน้า 14-15) ที่ได้ศึกษาปัญหาและพบว่า เมืองนครปฐมปัจจุบันเป็นเมืองสมัยใหม่สร้างบนเมืองโบราณที่มีสภาพไม่เหลือร่องรอยของ เมืองโบราณทวารวดีแล้ว โดยมีสาเหตุมาจากในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวนครปฐมนำอิฐที่รื้อจาก ซากเจดีย์มาขายให้กับบริษัทต่างชาติเพื่อนำมาสร้างทางรถไฟสายใต้ ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนน สายเพชรเกษมได้ตัดผ่านกลางเมืองโบราณนครชัยศรี และกรมศิลปากรไม่ได้ประกาศขึ้น ทะเบียนเป็นโบราณสถานพื้นที่เมืองโบราณไว้ก่อน จึงทำให้ทางราชการได้ออกโฉนดที่ดินให้แก่ ราษฎร จนเกิดชุมชนสมัยใหม่และขยายจนเต็มพื้นที่ภายในเมืองโบราณ นอกจากนี้ยังพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาถูกละเลยการดูแลในเรื่องสภาพแวดล้อม ส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์ ไม่สวยงาม เป็นที่น่ารังเกียจไม่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่ไม่มี

จิตสำนึกในการดูแลร่วมกัน ส่วนผลกระทบต่อสังคมและบทบาทพระสงฆ์นั้น (เพทาย บำรุงจิตต์ และคณะ, 2549, หน้า 276) ซึ่งสอดคล้องกับ สุรศักดิ์ ศิลาวรรณา (2550, สื่อออนไลน์) ได้กล่าวว่า บทบาทของวัดในอดีตเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนแต่เมื่อวัดได้เปลี่ยนเป็น แหล่งท่องเที่ยวทำให้กิจกรรมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาตกลงหรือสูญหาย ยิ่งปัจจุบันสื่อ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนา จะมุ่งเน้นการสร้างจุดสนใจและกระตุ้นให้เกิดความต้องการเดินทางไปที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา จนบางครั้งดูเหมือนว่าจะให้น้ำหนักกับ “การขาย” จนทำให้วัดและกิจกรรมทางศาสนากลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวมากเกินไป และบางครั้งพยายามเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ให้เป็นเรื่องศาสนาจนกลายเป็นการ ปิดเปลือกหลักธรรมคำสั่งสอน ส่งผลทำให้พุทธศาสนิกชนดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ถูกต้อง สำหรับ บทบาทของพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องในเชิงพาณิชย์มากขึ้น ทั้งที่กิจของพระสงฆ์คือ เป็นผู้ นำทางปัญญาด้วยการสอน และเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (2551, หน้า 28) พบว่า มีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยเงินแล้วจะได้บุญมาก เหมือนเป็นการนำเงินไปซื้อบุญ และทางวัด ได้เรียกร้องให้มีการทำบุญด้วยเงินมากกว่าการมารับเอาหลักธรรมไปปฏิบัติ ประกอบกับ ปัญหาของความเสื่อมโทรมของโบราณสถานต่าง ๆ โดยทางวัดและชุมชนไม่มีระบบการดูแล และร่วมมือกันบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวส่งผลให้แหล่ง ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมเสื่อมโทรม ประชาชนในท้องถิ่นขาดจิตสำนึกที่ คำนึงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จนบางครั้งไม่เหลือร่องรอยทาง สถาปัตยกรรมทั้งที่เป็นของเก่าแก่ที่อยู่คู่กับจังหวัดนครปฐมมาตั้งแต่อดีต

การศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครปฐมปี พ.ศ. 2555-2556 ได้กำหนด ประเด็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ โดยมีโครงการพัฒนาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวด้านศาสนาและวัฒนธรรม และโครงการไหว้พระ 9 วัด ซึ่งเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และการตลาด สำหรับแผนยุทธศาสตร์จังหวัด นครปฐม ปี พ.ศ. 2558-2561 ได้กำหนดโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านการศาสนาและ วัฒนธรรม และการพัฒนาเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวใหม่ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อออนไลน์) ซึ่งการศึกษาแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ได้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในทุกขั้นตอนที่ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว วัด และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยแผนยุทธศาสตร์ต้องบูรณาการทางด้าน

สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำแนวทางที่ได้ไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยววัด การตรวจสอบการศึกษาชุมชน การจัดประชุมกลุ่มย่อย และได้ใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม โดยแบ่งขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเฉพาะวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความสำคัญและมีนักท่องเที่ยวไปจำนวนมาก ได้แก่

1. วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม
2. วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม
3. วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสสามพราน
4. พุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล
5. วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี
6. วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน
7. วัดลำพญา อำเภอบางเลน และ
8. วัดอรุณญ์การาม (สามง่าม) อำเภอดอนตูม

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ภาครัฐ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัดนครปฐม สำนักงานจังหวัดนครปฐม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
2. ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม หอการค้าจังหวัด และองค์กรอิสระภายในจังหวัดนครปฐม ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวภายในจังหวัดนครปฐม ผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัด ร้านค้าขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และการขนส่ง
3. ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครปฐม
4. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดทางพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษากำหนดให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
2. ศึกษาการวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
3. ศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ของโครงการนำร่องในจังหวัดนครปฐม

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวางแผนยุทธศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เพื่อนำมากำหนดทิศทางไปสู่เป้าหมาย ลักษณะการวางแผนต้องระดมความคิดอภิปราย แล้วหาข้อสรุป บันทึกไว้เพื่อการปฏิบัติจริง แล้วนำมาจัดลำดับกิจกรรมก่อน-หลังทำให้กระชับ เพื่อประหยัดเวลา เงิน บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

แผนยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนที่เกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุของจังหวัดนครปฐมในอนาคต โดยมีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาวที่สามารถเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง วิธีการนำข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐมที่ได้จากการศึกษา นำมาสังเคราะห์กับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวและรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว จังหวัดนครปฐมให้คงอยู่สืบไป

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในพุทธศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนาพุทธ เพื่อวัตถุประสงค์การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธ ศึกษาหลักธรรมคำสอน การปฏิบัติธรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบูชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การชมความงามของพุทธศิลป์ รวมถึงหาความสงบทางจิตใจในจังหวัดนครปฐม

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. วัดและชุมชนได้รู้ศักยภาพ และสามารถจัดลำดับความเร่งด่วนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม
2. วัดและชุมชนสามารถพัฒนาโดยใช้แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐมไปประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวต่อไป
4. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ ให้มีประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการบริการได้มากขึ้น
5. นักท่องเที่ยวทั่วไปได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาใหม่ที่น่าสนใจและน่าเรียนรู้ เพื่อนำซึ่งประสบการณ์นั้นมาใช้ในการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสืบไป
6. นักวิชาการ นักวิจัย และคณาจารย์สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการเรียนการสอน รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักศึกษา นอกจากนี้ใช้เพื่ออ้างอิงและปรับใช้ในงานวิจัยที่มีลักษณะเนื้อหาเกี่ยวข้องกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 คือ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานความคิดนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological Theories) เพื่อนำมาประมวลองค์ความรู้และนำไปสู่การสรุปเป็นกรอบทฤษฎีในการวิจัย (Theoretical Framework) โดยมีทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism Theory)
2. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology Theory)
3. ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change Theory)
4. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory)
5. ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Buddhist Economics and Localism in Thailand)
6. ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น (Political Education and Local Democracy)

7. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ตอนที่ 2 คือ หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวคิดดังนี้

1. แนวคิดการท่องเที่ยว (Tourism)
2. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism)
3. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
4. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (Buddhist Tourism)
5. แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพุทธศาสนา (Buddhist Temples)
6. แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning)

ตอนที่ 3 คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีแม่บทที่สำคัญ ใช้สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ซึ่งสมพงษ์ ดุลยอนุกิจ (2549, หน้า 47); นิยพรธนะ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2550, หน้า 98); พัทธินทร์ สิริสุนทร (2556, หน้า 190-191) ได้สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม โดยมีแนวคิดที่สำคัญ คือ สังคมมีลักษณะที่เป็นหน่วยซึ่งประกอบขึ้นจากส่วนย่อยหลาย ๆ ส่วนประกอบเข้าด้วยกัน แต่ละส่วนมีหน้าที่ (Function) ที่แตกต่างกันแต่ประสานสัมพันธ์กัน เมื่อส่วนย่อยทำหน้าที่ตามปกติจะส่งผลต่อเสถียรภาพของส่วนรวม หากเกิดความบกพร่องขึ้นและได้สร้างปัญหาแก่ระบบโดยรวม เรียกว่า การหน้าที่บกพร่อง (Dysfunction) ทำให้เกิดภาวะไร้ความสมดุล (Equilibrium) จนกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด ดังนั้นเมื่อสังคมเสียสมดุล ระบบย่อยจะต้องมีการปรับตัวเพื่อขจัดความขัดแย้งขึ้น จนเกิดสภาพสมดุลของสังคม (Social Equilibrium) ขึ้นใหม่ หรือที่เรียกว่า การเคลื่อนไหวที่สมดุล (Moving Equilibrium)

ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) เป็นนักสังคมวิทยาคนหนึ่งที่นำเสนอทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม โดยมีแนวคิดเบื้องต้นเห็นว่าสังคมเป็นระบบ ในระบบสังคมนี้มีหน้าที่ คือ มีการกระทำกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ทำเป็นกลุ่ม ๆ และทำเพื่อมาสนองความต้องการของระบบ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2554, หน้า 165) โดยมีวิวัฒนาการจากโครงสร้างง่าย ๆ ไปสู่โครงสร้างที่เพิ่มความสลับซับซ้อนขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ จากครอบครัวขยายเป็นชุมชนและเมือง (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 152) ต่อมาพาร์สันส์ได้ค้นพบสิ่งที่ทำให้ระบบสังคมเกิดดุลยภาพ นั่นคือ การขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมทางสังคม ทั้งสองสิ่งนี้ช่วยให้บรรลូវัตถุประสงค์ การขัดเกลาทางสังคมทำให้ระบบบุคคลมีโครงสร้างที่เหมาะสมกับระบบสังคม การควบคุมทางสังคมทำให้ลดบทบาทตามสถานภาพได้รับการจัดระเบียบในระบบสังคม เพื่อลดความตึงเครียดและการเบี่ยงเบน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540, หน้า 43) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสนธยา พลศรี (2547, หน้า 189-190) ได้สรุปลักษณะสำคัญของระบบสังคม ดังนี้

1. ระบบสังคมเกิดจากการรวมกันของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ เช่น บทบาทองค์การ สถาบัน เป็นต้น ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและใช้ระยะเวลาานพอสมควร
2. มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคม เพื่อป้องกันการแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น ๆ
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคม ก็เพื่อความอยู่รอดหรือทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
4. ระบบแต่ละระบบในสังคมต่างทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม

5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่ ทำให้สังคมไม่สามารถดำรงอยู่ได้

จากแนวคิดของพาร์สันส์ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ซึ่งพัชรินทร์ สิริสุนทร (2556, หน้า 320-322); สุภางศ์ จันทวานิช (2554, หน้า 165-171) ได้สรุปสาระสำคัญ ดังนี้ ระบบสังคมประกอบด้วยหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ หรือ AGIL Paradigm ประกอบด้วย การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การบูรณาการ (Integration) และการรักษาแบบแผน (Latency) ซึ่งหน้าที่พื้นฐานทั้งสี่นี้ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยมีระบบปฏิบัติการที่สำคัญ 4 ประการ คือ ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical System) ระบบบุคลิกภาพ (Personality System) ระบบสังคม (Social System) และระบบวัฒนธรรม (Cultural System) เป็นระบบที่ทำหน้าที่ควบคู่กับหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ส่วนสังคมมีการเปลี่ยนแปลงได้นั้นจะเกิดจากระบบย่อยของสังคม 4 ระบบ ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ (Economic) ระบบการเมือง (Political) ระบบสังคมและชุมชน (Societal and Community) และระบบคุ้มครองหรือธำรงวัฒนธรรม (Fiduciary) เมื่อสังคมมีความแตกต่างกันหรืออยู่ในกระบวนการที่ก่อให้เกิดความแตกต่าง ทำให้ต้องมีการปรับตัว และต้องมีบูรณาการของระบบย่อยทั้งสี่ สังคมจึงมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ ดังแผนภาพของกรอบแนวคิดเรื่องระบบสังคม

ภาพ 1 แสดงแผนภาพของกรอบแนวคิดเรื่องระบบสังคม

ที่มา: สุภางศ์ จันทวานิช, 2554, หน้า 170

การศึกษาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ระบบสังคมมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างหลากหลาย ซึ่งจำเป็นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อให้เกิดดุลยภาพตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย หากมีการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ไม่ว่าเหตุผลใดก็ตามจะส่งผลไปยังระบบทำให้เกิดปัญหาสังคม เพื่อให้สังคมมีเสถียรภาพและไม่ทำลายระบบสังคม จึงควรใช้แบบจำลองหน้าที่พื้นฐานสี่ประการ หรือ AGIL Paradigm ระบบปฏิบัติการและระบบย่อยของสังคม ดังนั้นการนำทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism) มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ และระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของคนแตกต่างกันไป แต่จะประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี สังคมจึงจะเกิดความมั่นคงหรือดุลยภาพ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงพหุศาสตร์ก็มีโครงสร้างต่าง ๆ คือ บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพและประสานสัมพันธ์กัน กลายเป็นพลังของชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 209) ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้น เพื่อกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ในการบริหารและหน้าที่ของงานแต่ละฝ่าย ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพหุศาสตร์นั้น สมาชิกในชมรมจะต้องเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพหุศาสตร์ร่วมกัน และมีเป้าหมายในการพัฒนาชมรมการท่องเที่ยวร่วมกัน จึงจะสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนได้

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมเป็นแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์วิทยาที่เชื่อว่า ความรู้ที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดจากผู้อื่นและสังคมนั้น เป็นความรู้ที่ไม่ได้รับรู้โดยตรง มนุษย์ควรรับรู้โลกและสังคมด้วยตนเอง (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2554, หน้า 115) อีกทั้งกาญจนา แก้วเทพ (2553, หน้า 24-25) ยังได้ขยายความว่า เป็นการพยายามเข้าใจสังคมอย่างถ่องแท้และถึงที่สุดนั้น ไม่อาจทำได้ด้วยการศึกษาโครงสร้าง หากแต่ต้องศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) คือ เหตุการณ์ที่แสดงตัวออกมา รวมทั้งต้องเน้นการรับรู้ความหมายของปรากฏการณ์นั้นจากตัวสมาชิกในสังคมนั้น (Meaning) ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้นแล้วกำหนดความหมายสิ่งต่าง ๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร หน้าที่ของสังคมวิทยา คือ การที่จะศึกษาพิจารณาให้รู้ว่ามีมนุษย์สร้างสังคมและระเบียบสังคม (Social Order) ขึ้นได้อย่างไร (สัญญาวิวัฒน์, 2540, หน้า 148)

นักทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมหลายท่านได้เสนอแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา เช่น เอ็ดมุนด์ ฮัสเซอร์ล (Edmund Husserl) ได้ให้จำกัดความว่า การศึกษาถึงการที่บุคคลจะอธิบายสรรพสิ่ง

ตลอดจนประสบการณ์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ผ่านการรับรู้ของบุคคลนั้นได้อย่างไร (ธีระภัทรา เอกผาศัยสวัสดิ์, 2553, หน้า 201) ต่อมาอัลเฟรด ชูทซ์ (Alfred Schütz) ได้ศึกษาชีวิตประจำวันของผู้คนและสร้างความรู้ที่เป็นสามัญสำนึก (Common Sense Knowledge) จากการสำรวจศึกษาเพื่อให้เห็นผู้กระทำทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ที่ผู้กระทำมีระหว่างกันและกัน นำไปสู่ความเข้าใจ สำนึก และพฤติกรรมของมนุษย์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 119) และนักทฤษฎีอีกสองท่านคือ ปีเตอร์ เบอร์กเกอร์ และทอมัส ลัคแมน (Peter Berger and Thomas Luckman) เชื่อว่ามนุษย์สังเคราะห์โลกธรรมชาติและสังคมเข้าด้วยกันโดยสร้างความเป็นจริงทางสังคมขึ้นโดยโลกใหม่ที่สร้างขึ้นเป็นโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมนุษย์ต้องสร้างความเป็นจริงใหม่ด้วยตนเอง (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 479) และสอดคล้องแนวคิดของชาย โพธิสิตา (2547, หน้า 89) ที่กล่าวถึง การวิเคราะห์ปรากฏการณ์วิทยาว่าเป็นการศึกษาประสบการณ์หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งมีความหมายสำหรับผู้ที่ประสบอย่างไร จึงกลายเป็นสิ่งธรรมดา (Typification) ในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างไร จึงเป็นการวิเคราะห์ที่มุ่งทำความเข้าใจความหมายของสิ่งเหล่านี้ในมุมมองของผู้คนที่ได้ประสบด้วยตนเอง

ดังนั้นการศึกษาของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมเป็นการศึกษาอย่างมีระบบ หรือบางครั้งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาระเบียบวิธีเชิงคุณภาพและวิธีการแสวงหาความรู้แบบธรรมชาตินิยมหรือการวิจัยเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) (ธีระภัทรา เอกผาศัยสวัสดิ์, 2553, หน้า 201-203) ซึ่งการศึกษาปรากฏการณ์นิยมหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีค้นหาความจริงจากเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ตามความเป็นจริงโดยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ่องแท้ (Insight) ด้วยการสัมภาษณ์ห้วงลึกสังเกตโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและจดบันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น และนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ทั้งหมดแล้วตีความหมาย (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ, 2554, หน้า 222-223) จึงทำให้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการทำศึกษาในแนวปรากฏการณ์วิทยา โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก (ชาย โพธิสิตา, 2547, หน้า 89) ในขั้นตอนศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยาหรือวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2553, หน้า 61-65); ธีระภัทรา เอกผาศัยสวัสดิ์ (2553, หน้า 201-203); บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2554, หน้า 223-224) ได้สรุปขั้นตอน ดังนี้

1. การค้นหาประเด็นปัญหาและคำถามการวิจัย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมของบุคคล โดยคำถามที่ใช้ในการวิจัยนี้จะเป็นหัวข้อประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ ส่วนบุคคล และเป็นการค้นหาสิ่งที่ไม่มีการเคยอธิบายสาเหตุมาก่อน

2. การรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจากการสังเกตและการสัมภาษณ์หรือพูดคุยร่วมกัน จะทำให้ได้ความคิดเห็นและความเชื่อต่าง ๆ อย่างถูกต้อง เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิด

3. การสร้างคำถามการสัมภาษณ์ คำถามที่ใช้จะเป็นคำถามที่ให้กลุ่มตัวอย่างได้พูดถึงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนต่อประสบการณ์นั้น การตั้งคำถามมักจะเป็นแนวคำถามนำหรือคำถามเปิด สำหรับใช้เป็นแนวการสนทนา

4. การบันทึกข้อมูล ในขณะที่มีการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ผู้ที่ทำการศึกษาจะบันทึกข้อมูลโดยมีหลายวิธี เช่น การจดบันทึกข้อมูลหรือข้อความลงในสมุด หรือเอกสารแบบสัมภาษณ์ แต่ส่วนใหญ่มักจะเลือกการบันทึกเทป เพราะจะนำข้อมูลมาทดสอบความเชื่อถือของข้อมูลได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงาน เป็นการวิเคราะห์ด้วยเหตุและผลที่ได้จากการบันทึก และการสังเกตข้อมูล โดยไม่ใช้หรือใช้สถิติก็ได้ และการเขียนรายงานเป็นการบรรยายเชิงพรรณนาและตีความอภิปรายเหตุผล เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาสาระที่ต้องการนำเสนอได้

การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ซึ่งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม จะต้องใช้การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนเป็นหลัก จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ได้แก่ วัดและชาวบ้าน ที่จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเพื่อนำมาจุดประเด็นและเริ่มต้นการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยต้องร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติการ และติดตามประเมินผล รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์พร้อมกับวัดและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับพื้นฐานของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คือ การนำเทคนิคการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เทคนิค SWOT Analysis และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน ยุทธศาสตร์ การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลของแผน

ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change Theory)

ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นแนวคิดทฤษฎีที่มองพื้นฐานของบริบทสังคม และได้ให้ความใส่ใจกับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมในท่ามกลางสภาพปัญหาที่ไร้ระเบียบแบบแผน ซึ่งนักสังคมวิทยาการพัฒนา (Social Development Sociologist) ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แตกต่างกัน โดยมีทัศนคติเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า สังคมมนุษย์กำลังก้าวเข้าสู่ยุคทันสมัยตอนปลาย (Late Modernity) บางคนก็มีความเห็นว่า สังคมกำลังก้าวสู่ยุคหลังทันสมัย (Post-modernity) และบางสำนักได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกำลังก้าวสู่ยุคทุนนิยมใหม่ (New Capitalism) ที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย ชุมชนควรถูกให้ความหมายใหม่ และเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 231-232) และยังได้กล่าวอีกว่า นักสังคมศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 18-19 มีแนวคิดที่ว่าสังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการทางด้านศีลธรรม ความรู้เพิ่มขึ้นไปในทิศทางที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1859 ได้มีการค้นพบทฤษฎีวิวัฒนาการสิ่งมีชีวิตทางด้านวิทยาศาสตร์ แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการสายเดี่ยว (Unilinear Evolution Concept) ของ Charles Darwin และได้ถูกเผยแพร่โดย Lewis Henry Morgan นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน และ Edward B. Tylor (ปี ค.ศ.1958) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชามานุษยวิทยาสมัยใหม่ และได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยจากนักสังคมวิทยา จนเป็นผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนความคิดของนักสังคมวิทยาการพัฒนา และเป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสืบมา (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 239-240)

นักสังคมวิทยาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้หลายท่าน และคล้ายคลึงกัน ดังนี้ ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546ข, หน้า 337) กลไกดังกล่าวหมายถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่าง ๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงถาวรหรือชั่วคราวที่ก้าวหน้าหรือถดถอย ทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2543, หน้า 12) กล่าวไว้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้เกิดขึ้น เพราะมีการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดกันอยู่ก่อน และจำองอดิวัฒน์สิทธิ์ (2548, หน้า 103) ได้ขยายความของคำว่าระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของบุคคลในส่วนย่อยต่าง ๆ ของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ตามปกติแล้วจะมีความสัมพันธ์อย่างเป็นระเบียบ มีการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ

และสงบสุข ส่วนเฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล (2542, หน้า 179) กล่าวถึงตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนจากระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองจากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น ส่วนการเปลี่ยนรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อจำหน่าย การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี นอกจากนี้แล้วยังเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอัตราการหย่าร้าง เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548, หน้า 100) ได้ศึกษาแนวคิดแล้วสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนที่มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ 1) มีการตระหนักถึงความต้องการที่จะเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ และสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม 2) มีการวางแผนก่อนที่จะยอมรับหรือปฏิเสธประสบการณ์และสภาพการณดังกล่าว 3) มีการเคลื่อนตัวไปสู่ทิศทางที่ปรารถนา และ 4) มีการระดมพลังงานที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้นมาใช้ในการสร้างโครงการที่สามารถปฏิบัติงานได้จากคำจำกัดความข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันของระบบสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะสร้างพฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างกันภายใต้ขอบเขตสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสังคมนั้น

แนวคิดเรื่องปัจจัยที่ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งบันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 182-183) ได้สรุปดังนี้ 1) การเพิ่มขึ้นของประชากร เมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้นจะมีผลทำให้เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม นอกจากนี้แล้วยังต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบครอบครัวมาเป็นระบบเมือง จนบางครั้งอาจเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรจนกลายเป็นสงครามก็ได้ 2) การคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ทำให้แบบแผนของสังคมเปลี่ยนแปลง เมื่อระบบเกษตรกรรมที่เดิมใช้แรงงานคนและสัตว์มีการเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรกลแทน และการที่คนมีความรู้ใหม่ ๆ ทำให้เกิดความคิดที่หาเทคโนโลยีที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะเครื่องมือบางชนิดที่ทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานได้ดีเท่ากับผู้ชาย และเป็นผลให้สิทธิความเท่าเทียมกัน 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นเรื่องของกฎระเบียบทางสังคมที่ควบคุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางการผลิต (Production Relations) เช่น กฎเกณฑ์ว่าด้วยการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงใน

ระบบการเมือง ระบบความคิดอุดมการณ์ 4) ปัจจัยด้านอุดมการณ์และศาสนา จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยตรงคือ การยอมรับนับถืออุดมการณ์และศาสนาใหม่ที่มีผลต่อโครงสร้างสังคม ส่วนโดยอ้อมจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยด้านอื่น แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกทอดหนึ่ง เช่น ศาสนาพุทธทำให้คนมุ่งหน้าสู่ความหลุดพ้นมากกว่ามุ่งทำงานหนักเพื่อชีวิตในปัจจุบัน 5) ปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งจิตใจและค่าของคนแต่ละยุคสมัยไม่เหมือนกัน จึงทำให้การถ่ายทอดความคิดมีความแตกต่างกัน หากความคิดของคนในอดีตถ่ายทอดให้กับคนยุคปัจจุบันได้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบพัฒนาการ แต่ถ้าไม่สามารถถ่ายทอดได้สังคมที่เปลี่ยนแปลงนี้เป็นแบบปฏิวัติ 6) ปัจจัยทางชีววิทยา เป็นการถ่ายทอดทางพันธุกรรมในเรื่องของความสามารถ และสติปัญญา บทบาทของกลุ่มเชื้อชาติมีอิทธิพลต่อความสามารถของสังคม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม 7) ปัจจัยทางการเมืองและทหาร โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดจากวีรบุรุษหรือผู้นำที่สามารถพิชิตสงครามได้ และ 8) ปัจจัยทางดาราศาสตร์ ถือว่ามนุษย์บางกลุ่มที่เชื่อเรื่องการเคลื่อนที่ของดวงดาวอาจส่งผลต่อการดำรงชีวิต เช่น การพุ่งชนของดาวหาง การเกิดจุดดับของดวงอาทิตย์

การเปลี่ยนแปลงของสังคมมีรูปแบบและทิศทางที่ต่างกันไว้ 2 รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงของสังคมในรูปแบบของวัฏจักร และการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ ซึ่งเฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล (2542, หน้า 183-185) ได้กล่าวสรุปว่า สังคมเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักรสลับกัน ทั้งที่ในอดีตเคยเจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจก็ค่อยหมดอำนาจลงและมีความเสื่อม ต่อมาอาจฟื้นกลับมาที่มีความรุ่งเรืองได้อีกครั้งเป็นแบบนี้เสมอ เช่น ประเทศจีนที่เคยรุ่งเรืองในอดีต ต่อมาถูกรุกรานและมีปัญหาภายในจนถึงขั้นยากจน จนกระทั่งในปัจจุบันมีความเจริญรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่อีกครั้ง ซึ่งรูปแบบวิวัฒนาการนี้อาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์และมีข้อสรุปได้ว่า ประวัติมักซาร์อยเสมอ ส่วนแนววิวัฒนาการเชื่อกันว่า สังคมมีขั้นตอนของความเจริญและความเสื่อม แต่แนวโน้มของสังคมส่วนใหญ่มีทิศทางไปสู่ความก้าวหน้าและความซับซ้อนขึ้น เช่น สังคมแบบประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ จากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง และสังคมศักดินาไปสู่สังคมทุนนิยม เป็นต้น ซึ่งความซับซ้อนนี้จะเพิ่มขึ้นตามโครงสร้างต่าง ๆ หรือสถาบันที่เกิดขึ้นในสังคมที่เรียกว่า การแยกตัวทางโครงสร้าง (Structural Differentiation) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการสร้างกิจกรรมใหม่หรือแยกหน้าที่ใหม่ขึ้นมา จึงทำให้บุคคลหรือกลุ่มสังคมมีการปรับตัวตามสถานการณ์หรือปัญหาเฉพาะหน้า และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผนของรัฐหรือหน่วยงานต่างๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่าการพัฒนา ซึ่งบางครั้งการพัฒนานี้ อาจเป็นการเพิ่มปัญหาให้แก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากกว่าเพราะเป็นการเข้าไปควบคุมแทรกแซง

กระบวนการจนเสียดุลยภาพของระบบนิเวศได้ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมเดิมของแต่ละสังคม เช่น สังคมอุตสาหกรรมแบบทุนนิยมของญี่ปุ่นมีความแตกต่างจากสังคมทุนนิยมของอเมริกา ดังนั้นแนววิวัฒนาการเป็นที่ยอมรับมากกว่าแบบวัฏจักร และเชื่อกันว่าสังคมกำลังก้าวหน้าไปเป็นลำดับแต่ก็ดำเนินอย่างไม่สม่ำเสมอที่เกิดจากวิกฤตการณ์ของโลกที่เกิดขึ้นครั้งคราวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่มีระบบทุนนิยมเป็นกระแสหลัก สำหรับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมในอนาคตนั้น จำลองอดิวัตน์สิทธิ์ และคณะ (2549, หน้า 175-176) กล่าวว่า สภาพสังคมที่เปลี่ยนเป็นระบบอุตสาหกรรม (Industrialization) การขยายตัวของเมือง (Urbanization) และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) เช่น การสื่อสารมวลชนที่เน้นความสะดวกสบาย เป็นผลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงทำให้ชีวิตของมนุษย์อายุขัยเฉลี่ยสูงขึ้น บางสังคมกำลังก้าวไปสู่สังคมคนชรา เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาและอนามัย โดยสภาพเหล่านี้มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และโทษต่อชีวิตของมนุษย์ โดยส่วนใหญ่แล้วมนุษย์ยินดีที่จะแลกเอาสิ่งใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือความคิดที่แปลกใหม่และยอมสูญเสียสิ่งเก่าบางอย่างเป็นการทดแทน จึงทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่อเมื่อสิ่งนั้นมีความยากหรือง่ายในการใช้ และผลประโยชน์ที่จะได้ตอบแทน รวมทั้งต้องสามารถปรับเข้ากันได้กับของเดิมหรือลักษณะนิสัยของคนในสังคม แต่ก็มีบางปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่นั้นคือ ทศนคติและค่านิยม โดยเฉพาะเรื่องของความเชื่อทางศาสนาหรือโลกทัศน์ที่เน้นอดีตและถือประเพณีเป็นหลักในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้แล้วฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมของบุคคลก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้ที่มีฐานะดีและเป็นผู้นำในชุมชนมักเป็นบุคคลที่จะได้รับสิ่งใหม่ก่อนคนอื่น แต่บางครั้งอาจจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเองเมื่อสิ่งนั้นทำให้ตนสูญเสียผลประโยชน์ ส่วนปัจจัยที่ผู้นำสิ่งใหม่เข้าไปหรือผู้ว่าการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) นำเสนอให้กับผู้รับสิ่งนั้น อาจจะไม่ใช่ที่ยอมรับ เพราะไม่มีความน่าเชื่อถือหรือมีลักษณะที่น่าสงสัยก็อาจจะถูกต่อต้านก็เป็นได้จนเรียกผู้นำเหล่านี้ว่าเป็นพวกนอกกริต แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลกมักเกิดจากฝีมือของพวกนอกคอก คนเป่ียงเบน หรือพวกขบถ นอกจากนี้วิธีการนำเสนอสิ่งใหม่จะต้องอาศัยการโฆษณาชวนเชื่อที่มีประสิทธิภาพจึงจะเป็นที่ยอมรับได้เร็วและยังสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมหลายอย่างได้

การเปลี่ยนแปลงของสังคมขึ้นอยู่กับความกระบวนการนำการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง Vago, (1980, unpagged อ้างอิงใน นิภารัตน์ สายประเสริฐ, 2553, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงยุทธวิธีการนำการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. ยุทธวิธีอำนาจความสะดวก (Facilitative Strategies) เป็นผลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมาย ต้องรู้ปัญหาของตนเองเสียก่อน ต้องเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาและต้องเปิดต่อความช่วยเหลือภายนอก และพร้อมที่จะลงมือช่วยตนเองให้มากที่สุด

2. ยุทธวิธีให้การศึกษาแบบตอกย้ำ (Educative Strategies) ใช้ในกรณีไม่เร่งรีบ เพื่อเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรม

3. ยุทธวิธีชักชวน (Persuasive Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ใช้ในการโน้มน้าวจิตใจ และความคิดของบุคคลเป้าหมายให้คล้อยตาม วิธีนี้จะใช้ได้ผลดีสำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หวังผลกำไรตอบแทน

4. ยุทธวิธีการใช้พลัง (Power Strategies) การใช้อำนาจบังคับนี้ จะได้ผลมากแค่ไหน ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการพึ่งพาผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคคลเป้าหมาย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมขึ้นอยู่กับมนุษย์ว่ามีการวางแผนให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกฎเกณฑ์อย่างไร ซึ่งจะส่งผลต่อสังคมทั้งด้านที่เป็นประโยชน์หรือเกิดปัญหาตามมา ซึ่งพจนานุกรม อธิคมนันท์ (2543, หน้า 32-33) กล่าวถึงผลของการเปลี่ยนแปลงดังนี้ 1) ผลของการค้นพบและการประดิษฐ์ต่อสังคม เป็นการประดิษฐ์สิ่งหนึ่งที่มีผลต่อไปถึงสิ่งอื่น เช่น การสร้างรถยนต์ทำให้การขนย้ายสินค้าและการให้บริการเร็วขึ้น จะมีผลทำให้เกิดการสร้างถนน หรือ การพิจารณาในแง่ความสำเร็จ การประดิษฐ์มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อไปอีก เช่น เครื่องปั่นฝ้ายซึ่งใช้แยกเมล็ดฝ้ายออกมา ผลต่อไปทำให้มีการปลูกฝ้ายเพิ่มขึ้น และในสมัยนั้นยังใช้ทาสอยู่ จึงต้องการทาสเพิ่มขึ้น ช่วยกระตุ้นให้เกิดสงครามกลางเมือง และมีการขยายอุตสาหกรรมโรงงานและธุรกิจอื่น ๆ เกิดความต้องการสหพันธ์กรรมกร และต่อไปเรื่อย ๆ 2) อัตราการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปโดยไม่เท่ากัน เพราะวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน เมื่อวัฒนธรรมใดมีการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลต่อวัฒนธรรมส่วนอื่นด้วย เมื่อมีการปรับปรุงให้เข้ากันแต่บางครั้งอาจไม่เป็นผล จะทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) ส่งผลให้อัตราการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากัน 3) การเปลี่ยนแปลงและปัญหาสังคมที่เกิดจากเงื่อนไขที่ว่ามนุษย์ไม่สมปรารถนาและได้สิ่งที่ต้องการอย่างถูกต้อง สังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะสังคมมีพฤติกรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยอมรับในคุณค่าของสังคม สังคมที่เปลี่ยนแปลงย่อมหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ 4) ความไม่เป็นระเบียบของสังคมและบุคคล เมื่อวัฒนธรรมเกิดความไม่เป็นระเบียบ ทำให้ความรู้สึก คีลธรรม เป้าหมายของคนในสังคมถูกทำลายลง เมื่อคนเกิดความสับสนไม่แน่นอน พฤติกรรมของคนจะไม่มั่นคง เกิดลังเล และกลายเป็นจิตเสื่อม 5) วัฏจักรแห่งความเป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบของสังคม โดยทั่วไปสังคมพยายามจะจัดระเบียบสังคมวัฒนธรรมให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

เพื่อที่จะได้ไม่เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม และ 6) การเปลี่ยนแปลงสังคมกับการวางแผน คือ สมาชิกมีโครงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น จึงก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ สมาชิกย่อมจะคาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และยอมรับแก่สังคม

การศึกษาทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อใช้เป็นกรอบในกระบวนการ พัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงและผ่านกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการฝึกปฏิบัติทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ วัดและชุมชนมีความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป ในขณะที่เดียวกันได้นำหลักการ ของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เป็นผู้มีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถกระตุ้นให้เกิด การเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับคนในชุมชนที่สามารถเป็นแกนนำ หรือเป็นตัวแทนของประชาชนทุกกลุ่ม นอกจากนี้ได้เลือกใช้หลักการของยุทธวิธีนำ การเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมในกระบวนการพัฒนาครั้งนี้ คือ ยุทธวิธีการให้การศึกษ (Educative Strategies) ผสมผสานกับยุทธวิธีของการชักชวน (Persuasive Strategy) และยุทธวิธี การช่วยเหลือ (Facilitative Strategy) เป็นหลัก

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory)

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายเป็นทฤษฎีที่เกิดจากการนำข้อดีของ แต่ละทฤษฎีมาผสมผสานกันด้วยวิธีการสังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาที่หลากหลาย ให้เกิดน่าเชื่อถือ และพัฒนาให้มีประสิทธิผลสำเร็จยิ่งขึ้น โดยนักสังคมศาสตร์ได้แบ่งทฤษฎี ดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา กับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม และตัวเชื่อมหรือตัวแปรแทรกซ้อน (Intervening Variable) ซึ่งสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551, หน้า 15-18); สนธยา พลศรี (2547, หน้า 211) มีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (Potential Theory)

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (Potential Theory) มีแนวคิดที่เชื่อว่าสังคมจะมีการพัฒนา ในระดับที่สูงขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัย 4 ประการ คือ

1. **ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource)** เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ เป็นต้น โดยเชื่อว่าคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติจะมีค่ามากและเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินเงินทองได้นั้นจะต้องได้รับการพัฒนา ก่อน ยิ่งสังคมใดมีทรัพยากรที่มีคุณค่ามากจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนมีระดับสูงขึ้นตามไปด้วย

2. ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) มนุษย์แบ่งตามอายุได้ 3 ช่วง คือ ช่วงวัยเด็ก อายุเพียง 14 ปีลงมา ช่วงวัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี และวัยชรา อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มีความเชื่อที่ว่ามนุษย์วัยแรงงานนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาได้มาก สังคมใดที่มีมนุษย์วัยแรงงานมาก สังคมก็ยิ่งได้รับการพัฒนามากเช่นกัน ตรงกันข้ามหากสังคมใดมีวัยเด็กหรือวัยชรา มาก ก็จะเป็นภาระมากกว่าเป็นประโยชน์ของการพัฒนา

3. องค์การทางสังคม (Social Organization) กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ต่างกันรวมกัน อยู่ในสังคมหนึ่ง ต้องมีแบบแผนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ภายใต้ระเบียบทางวัฒนธรรม สังคมร่วมกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มอาชีพ คณะกรรมการ สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น เมื่อสังคมได้ จัดตั้งกลุ่มหรือองค์การขึ้นมาเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรม จะก่อให้เกิดพลังหรือศักยภาพที่ใช้ใน การทำงานได้มากขึ้น เพราะการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องร่วมกันคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ และต้องใช้กลุ่มคนกันร่วมทำงาน

4. ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ บุคคลที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มหรือองค์กร โดยมีความสามารถที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรร่วมกันทำงานได้ เช่น นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัด กำนัน อยู่ในฐานะผู้นำทางการเมือง ส่วนผู้นำทางศาสนา คือ เจ้าอาวาสวัด เป็นต้น ถ้าผู้นำเป็น คนที่มีคุณภาพและสามารถรวมกลุ่มคนได้เป็นจำนวนมาก และทำงานเพื่ออุทิศตนทุ่มเทอย่าง เต็มที่จึงเกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคมได้มาก

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) หมายถึง การนำความคิด พฤติกรรม สิ่งของใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากสิ่งที่เคยมีอยู่เข้ามาในสังคม (ปิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ, 2550, หน้า 261-262) โดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) เป็นวิธีการที่ชุมชนได้มีการติดต่อกับคนในอีกชุมชนหนึ่ง ทำให้เกิดการรับและการถ่ายทอด ความรู้ ความชำนาญ สินค้าและเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้ามาใช้ ส่งผลให้ชุมชนมีความ เจริญก้าวหน้าและพัฒนาตามอย่าง จึงถือได้ว่าชุมชนใดที่มีการติดต่อกับชุมชนอื่นที่พัฒนาแล้ว สามารถที่จะยกระดับการพัฒนาได้เช่นกัน

สำหรับตัวแปรแทรกซ้อน (Intervening Variable) ระหว่างทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา และทฤษฎีการแพร่กระจาย คือ การฝึกอบรม (Training) ซึ่งปกติแล้วการฝึกอบรมถูกมองเป็นเรื่อง ของการศึกษา (Education) โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาอาชีพด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ของประชาชน นอกจากนี้แล้วยังมีรูปแบบของการจัดนิทรรศการ การสาธิต การศึกษาดูงาน ก็ถือ ว่าเป็นการฝึกอบรมเช่นกัน ดังนั้นเมื่อคนมีความรู้ความชำนาญที่สูงขึ้นจากการศึกษาแล้ว

การพัฒนาที่ย่อมมีระดับความสูงเพิ่มขึ้น การฝึกอบรมจึงถือได้ว่าเป็นตัวแปรแทรกซ้อนและเป็นตัวเชื่อมทั้งสองทฤษฎีได้เป็นอย่างดี

การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าเกิดจากเหตุปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อ และการฝึกอบรม ปัจจัยทั้งหมดนี้จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยเฉพาะปัจจัยการฝึกอบรมหรือการให้ความรู้แก่คนในสังคมถือได้ว่าเป็นรากฐานแห่งการพัฒนา เมื่อคนมีการศึกษาที่ดีย่อมจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจิตสำนึก คนที่ได้รับการศึกษาที่ดีจึงถือได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า องค์การใดก็ตามที่มีผู้นำที่ได้รับการศึกษาที่ดีองค์การนั้นก็ได้อาศัยเป็นองค์การแห่งคุณภาพ และองค์การที่มีคุณภาพได้มีการติดต่อกับสังคมภายนอกย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมนั้น ดังนั้นการพัฒนาปัจจัยทั้ง 6 ประการมากเพียงใด คนในสังคมมีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นเท่านั้น

ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) มาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ในประเด็นเรื่องการตัดสินใจเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของจังหวัดนครปฐม และประเมินระดับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ในการประเมินศักยภาพของจังหวัดจะทำการศึกษาบริบทของวัดและชุมชน โดยการเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว แบบการตรวจสอบทรัพยากรภายในวัด และแบบรายการตรวจสอบการศึกษาชุมชน ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้เทคนิคในการเก็บข้อมูล คือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) ร่วมกับการใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC for Participatory Planning) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเพื่อสร้างแบบสอบถามการวิเคราะห์ SWOT และระดับศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จากนั้นให้ตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน วัด ชุมชน และนักท่องเที่ยว ร่วมกันประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การคัดเลือกวัดและชุมชนที่มีศักยภาพและเหมาะสมในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาต่อไป

ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Buddhist Economics and Localism in Thailand)

ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์นี้เป็นการรวบรวมสาระของวิชาเศรษฐศาสตร์ในมุมมองของชาวพุทธ ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่และเป็นทางเลือกใหม่ที่นำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยในยุคปัจจุบัน จึงขอเสนอการศึกษาทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ถือกำเนิดขึ้นปี พ.ศ.2516 (ค.ศ.1973) ในสถานการณ์และสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาความร่ำรวยทางวัตถุมากเกินไป ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม และได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในหนังสือ Small is Beautiful: Economics as if People Mattered ของ E.F. Schumacher ที่ให้แนวคิดทางเลือกใหม่ที่มีชื่อว่า Buddhist Economics เชื่อว่าการพัฒนาแบบโลกตะวันตกไม่สามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน แต่กลับสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นอีก แต่ถ้ามีการประยุกต์ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา จะส่งผลทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปได้อย่างมีความสุข ต่อมาทฤษฎีนี้ได้พัฒนาให้ชัดเจนและถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ซึ่งปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพรหมคุณาภรณ์ ได้บรรยายธรรมและแต่งหนังสือเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ นอกจากนั้น นายแพทย์ประเวศ วะสี และศาสตราจารย์ ดร.อภิรัช พันธเสน มีส่วนเผยแพร่แนวคิดในการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผิดพลาด เพื่อให้ชุมชนใช้เป็นหลักการในการพึ่งตนเองที่อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน (จุลสารเศรษฐศาสตร์, 2550, หน้า 24-25)

พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นคำรวมของคำว่า พุทธธรรม หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าด้วยลักษณะและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์เข้าใจ และสามารถดำเนินชีวิตได้ตามกฎเกณฑ์ของชาตินั้น กับคำว่า เศรษฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับทรัพย์ที่นำมาเพื่อบริโภค และสิ่งที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นเองตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้นความหมายของพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เข้ากับแนวคิดวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตก จึงเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะความเป็นจริงของตัวมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ เหตุที่นำหลักธรรมมาผนวกรวมกับเศรษฐศาสตร์นั้น เนื่องจากเศรษฐศาสตร์มีความเข้าใจมนุษย์ไม่ครบถ้วนทุกด้าน เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น จึงอาจทำให้เกิดข้อสรุปที่ผิดพลาดได้ แต่หลักธรรมทางพุทธเป็นการเข้าใจตัวมนุษย์อย่างแท้จริง (อภิรัช พันธเสน,

2544, หน้า 2-3); จุลสารเศรษฐศาสตร์ (2550, หน้า 25) ได้สรุปความจากงานเขียนของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ไว้ดังนี้ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธปรัชญาหรือพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นการประยุกต์คำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์ เพื่อแสวงหาแนวทางที่ มนุษย์จะควบคุมความต้องการที่เป็นโทษและทำลายคุณภาพชีวิตลงให้เหลือน้อยที่สุด และใช้หลัก มัชฌิมาปฏิปทา มุ่งความพอดีหรือสมดุลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยไม่เบียดเบียน สังคมและธรรมชาติแวดล้อม ทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมและธรรมชาติได้อย่าง ประสมกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กนกศักดิ์ แก้วเทพ และกาญจนา แก้วเทพ (2543, หน้า 331-332) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเป็น แนวคิดทางเลือกใหม่ที่ให้ความสำคัญเรื่องของการความรักห่วงใยและความเข้าใจระหว่างมนุษย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาวัตถุและพัฒนา จิตใจตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา จากความหมายทฤษฎีข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า ทฤษฎี พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้ประยุกต์หลักมัชฌิมาปฏิปทาใน คำสอนทางพุทธศาสนา ที่มุ่งความสมดุล ความพอดี มาควบคุมความต้องการของมนุษย์และ สังคมที่อาจก่อให้เกิดโทษ ทำลายคุณภาพชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกับ สิ่งแวดล้อมได้อย่างเกื้อกูลกัน

เป้าหมายของศาสนาพุทธที่เกี่ยวกับมนุษย์ โดยเป็นเป้าหมายเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ นั่นคือ การบรรลุความสุขและพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง ซึ่งต้องเป็นความสุขที่สูงกว่าความสุข และไม่จำเป็นจะต้องตอบสนองด้วยวัตถุ หรืออาจจะเสพกามสุขก็ได้ แต่จะต้องเสพด้วยความ ระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ตามมาในภายหลัง โดยมีหลักการที่สำคัญประการหนึ่งคือ จะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตัวเอง และไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นพร้อมกันไปด้วย เป็นสิ่งที่พอ ยอมรับได้ในแนวทางของพุทธ (อภิชาติ พันธเสน, 2544, หน้า 396-397) ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ยังต้องพึ่งความสุขจากวัตถุและทรัพย์สิน ทั้งเพื่อการดำรงชีวิตและเลี้ยงดูผู้ที่อยู่ในความ รับผิดชอบ เช่น คนในครอบครัว และการช่วยเหลือสังคม จึงทำให้มนุษย์มีภาระทางเศรษฐกิจใน การที่จะแสวงหาทรัพย์สินมากขึ้น จุลสารเศรษฐศาสตร์ (2550, หน้า 25-27) จึงได้สรุป สารสำคัญของทฤษฎีนี้ ดังต่อไปนี้

1. หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือหลักความเป็นสายกลางในการดำเนินกิจกรรมทาง เศรษฐกิจทุกชนิด จะต้องยึดความพอดี ความสมดุลระหว่างความพอใจกับคุณภาพชีวิตเป็น หลัก อาทิเช่น มนุษย์ควรจะมีฐานะและพอดีสำหรับการบริโภค โดยจำเป็นต้องพิจารณา ถึงเหตุผลหรือความมุ่งหมายในการบริโภคอย่างรอบคอบ ว่าสิ่งที่บริโภคนั้นเกิดจากความลุ่ม

หลงมัวเมา หรือเพื่อความอดทน ฟูมฟักโดยไม่เกิดประโยชน์ หรือเพื่อดำรงอยู่ของร่างกาย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. หลักการไม่เบียดเบียน ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของพุทธธรรม ที่มุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของตนเองและผู้อื่น ซึ่งการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจใด ๆ ต้องไม่ทำลายคุณภาพชีวิตของตนเอง เช่น ไม่บริโภคสิ่งทำลายสุขภาพ ผิดกฎหมายและศีลธรรม จึงถือว่าไม่เบียดเบียนตนเอง ส่วนการไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือ ไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อม จะต้องไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่สังคม ไม่ทำให้ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง หรือเกิดผลกระทบทางลบได้ โดยถือว่ามนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม เป็นองค์ประกอบของระบบที่อิงอาศัยกัน และประสานเกื้อกูลต่อกัน

3. หลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุประโยชน์สุข (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) เป็นคำสอนเพื่อให้มนุษย์รู้วิธีการเพื่อบรรลุประโยชน์สุขในปัจจุบัน และส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไป โดยมีหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

3.1 อุฏฐานสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญา ไตร่ตรอง พิจารณา หาวิธีการที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3.2 อารักขสัมปทา คือ การที่สามารถปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินที่หามาได้นั้น ไม่ให้สูญหายหรือพินาศไปด้วยภัยต่าง ๆ

3.3 กัลยาณมิตตา คือ การรู้จักคบคนดี หลีกเลียงคนไม่ดี ถือได้ว่าการเลือกคบคนนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ

3.4 สมชีวิตา คือ การมีความเป็นอยู่พอดี เลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฝืดเคือง และมีเหลือออม

การศึกษาทฤษฎีพุทธศาสตร์เป็นการศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นแนวทางให้มนุษย์ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคม ซึ่งอภิชัย พันธเสน (2544, หน้า 399-403); จุลสารเศรษฐศาสตร์ (2550, หน้า 27-32) มีแนวคิดที่สัมพันธ์กัน และสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การผลิต เป็นหัวใจเบื้องต้นของวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่จะเน้นประสิทธิภาพในการผลิตเป็นหลัก โดยถือว่าเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และการผลิตนี้ส่วนใหญ่มักจะทำลายและไม่คำนึงถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา มองว่า ธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายนั้น มีความเชื่อมโยงและอิงอาศัยต่อกัน เมื่อมีการผลิตสิ่งหนึ่งอาจเป็นผลการทำลายอีกสิ่งหนึ่งลงได้ และนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมอันเป็น

ปัญหาเรื้อรังยากจะแก้ไข จึงจำเป็นต้องใช้ปัญญาประกอบพิจารณาว่าหลังจากการดำเนินการผลิตแล้ว ปัจจัยที่ได้ออกมาจะจำแนกให้ชัดว่าเป็นผลผลิต (Product) และของเสีย (Waste) เมื่อพิจารณาว่าสิ่งใดคือผลผลิต เป็นสิ่งที่พึงต้องการของมนุษย์ หรือของเสียเป็นอันตรายต่อมนุษย์โดยตรงหรืออันตรายต่อสภาพแวดล้อม และจะย้อนกลับมาเป็นอันตรายต่อมนุษย์ภายหลัง

2. การบริโภค เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสนองความต้องการ (Want) ของมนุษย์ที่ไม่มีสิ้นสุด และการบริโภคจะมีผลให้เกิดความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) ซึ่งตามหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป มนุษย์จะบริโภคเพื่อสนองความต้องการหรือความสุขเท่านั้น แต่ศาสนาพุทธจะต้องใช้ปัญญาพิจารณาทุกอย่างตามหลักธรรม โดยแบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ความต้องการสิ่งปรนเปรอตนหรือตัณหา เป็นความพึงพอใจที่จะได้จากการสนองความต้องการที่เกิดจากความทะยานอยาก และความพอใจที่เสพรส เช่น การบริโภคอาหารหรือเครื่องตกแต่งราคาแพง

2.2 ความต้องการสิ่งที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตหรือฉันทะ ความพึงพอใจนี้ใช้ปัญญาในการพิจารณา จึงเป็นการสนองความต้องการที่จะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกาย

3. การปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน คือ การแสวงหาทรัพย์สิน การใช้จ่าย และการเก็บออม ซึ่งหลักทางเศรษฐศาสตร์มองว่าการสะสมทรัพย์สินแสดงถึงความมั่นคง โดยไม่สนใจต่อความชอบธรรมของการปฏิบัติ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมแต่อย่างใด แต่สำหรับทางพุทธศาสนาการแสวงหาทรัพย์สินจะต้องเป็นไปด้วยความขยันหมั่นเพียร และใช้ปัญญาในการจัดการ สำหรับการใช้จ่ายและการเก็บออม ในหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไปมีแนวคิดว่าคุณค่าควรแบ่งทรัพย์สินส่วนหนึ่งไว้สำหรับการบริโภคเพื่อตนเองและครอบครัว ส่วนการเก็บออมเพื่อเป็นหลักประกันของชีวิตในยามจำเป็นเท่านั้น แต่ในหลักโศกวิทยาทางพุทธศาสนา สอนไว้ว่าทรัพย์ส่วนหนึ่งควรมีการเผื่อแผ่แบ่งปันต่อกัน เพื่อประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสังคม ส่วนการเก็บออมเพื่อเก็งกำไร ถือว่าเป็นอบายมุข เป็นการพนัน ควรหลีกเลี่ยง เมื่อมีทรัพย์สินจำนวนมากเกินเหตุ จะนำไปสู่การความโลภและความหวังกังวลใจแก่เจ้าของ

4. การแสวงหาความพอใจสูงสุด ในหลักของเศรษฐศาสตร์ได้คำนวณความพอใจของมนุษย์ต่อสินค้าหรือบริการออกมาในเชิงปริมาณ และได้พยายามแสวงหาความพอใจสูงสุดของมนุษย์เสมอ แต่หลักทางพุทธเศรษฐศาสตร์ได้วิเคราะห์ความพอใจได้ลึกซึ้งโดยมองในแง่ของความสุขของมนุษย์ได้ดังนี้ 1) อัตถิสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ที่หาได้ด้วยความ

ขยันหมั่นเพียรและโดยชอบธรรม 2) โภคสุข ความสุขที่เกิดจากการบริโภคหรือใช้จ่ายทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของตน ครอบครัว และทำประโยชน์แก่สังคม 3) อนนสุข คือสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ เพราะไม่ต้องทุกข์ใจหรือกังวลใจจากการเป็นหนี้สิน และ 4) อนวัชชสุข เป็นสุขจากการประพฤติที่ปราศจากโทษ ตั้งตนด้วยความสุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ ทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต

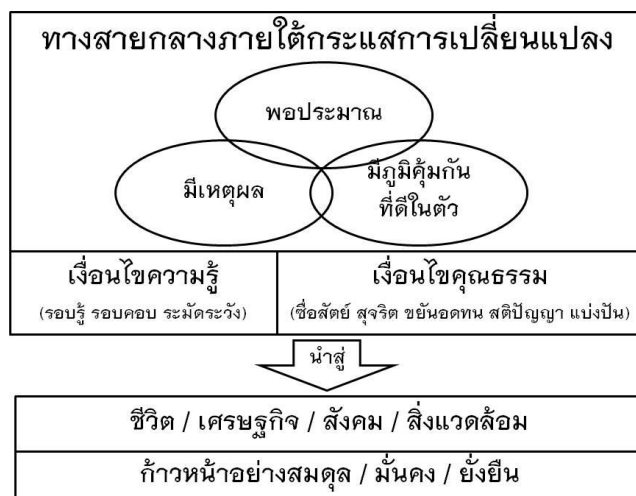
5. เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Subsistence Economy) ตามหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจจะต้องพัฒนาจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (เกษตรกรรม) ไปสู่เศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมตามลำดับ โดยค่านิยมประเทศที่ยังไม่สามารถก้าวขึ้นมาในฐานะประเทศอุตสาหกรรมได้ จะถูกจัดให้เป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา และหากรีบพัฒนาประเทศเป็นอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วเกินไป มักก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามมา แต่หลักของพุทธเศรษฐศาสตร์ยังให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองอยู่ โดยมองเห็นข้อดีว่าเป็นวิธีการผลิตที่สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติได้ดี ก่อให้เกิดวิถีการดำรงชีวิตที่ร่มเย็นและมีความสุข ไม่ต้องถูกความผันผวนจากปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะราคาในตลาดมาสร้างความทุกข์ และที่สำคัญพุทธเศรษฐศาสตร์ไม่ได้ปฏิเสธการพัฒนาอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมเช่นกัน

6. การแข่งขัน ในหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป จะเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรี เพราะเป็นผลที่จะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการผลิตและการจัดสรรทรัพยากรอย่างแท้จริง แต่ในความเป็นจริงการแข่งขันที่ทุกฝ่ายเท่าเทียมกันและแข่งขันอย่างยุติธรรมและเสมอภาคกันนั้น ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความเป็นศัตรู และการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ สำหรับพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นเห็นว่าการแข่งขันอาจนำไปสู่ความก้าวหน้า แต่เป็นความก้าวหน้าที่เกิดจากภาวะบีบคั้น กดดัน เพื่อตอบสนองกิเลสของตนเอง จึงเห็นว่าควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้อย่างเกื้อกูลกัน และมีจุดหมายที่ดีที่มีความชอบธรรม

นอกจากทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์แล้ว ยังมีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Localism in Thailand) ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงคิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2517 เพื่อเป็นแนวคิดแก่ประชาชนไทย เพื่อนำไปดำรงชีวิตอย่างพอเพียงด้วยทรัพยากรที่ตนมีอยู่ และเป็นทางออกจากความยากจนของประชาชนไทยเช่นกัน ตั้งพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ.2517 โดยทรงแนะนำให้คนไทยอยู่แบบพอมีพอกินในความสงบ มีความตั้งใจ

แนวโน้มให้เกิดความพอเพียงในการพัฒนาประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ประเทศไทยจะสามารถรักษาความพอดีดังกล่าวได้อย่างดีเยี่ยม และในวารสารชัยพัฒนา ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ.2542 มีใจความตอนหนึ่งไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือน ตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” (รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550, คำนำ) ในแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ยังสอดคล้องกับหลักทางสายกลางของพุทธศาสนา รวมทั้งของหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ (Buddhist Economics) และเศรษฐศาสตร์แบบคานธี (Gandhian Economics) โดยในประเด็นของการอยู่พอดีกินพอดี และการพึ่งตนเอง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มิได้ทรงสนับสนุนการพึ่งตนเองชนิดสุดโต่ง ถึงระดับที่ภาคครัวเรือนต้องผลิตทุกอย่างอันจำเป็นต่อการครองชีพเอง และไม่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปิดประเทศการค้าระหว่างประเทศยังคงมีตามปกติ เพียงแต่มิได้เน้นการผลิตเพื่อการพาณิชย์หรือเพื่อการส่งออกมากเกินไป (อภิชา ที่รักษ์, 2551, หน้า 155-156)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการมองเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะปรับตัวในการป้องกันและปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ โดยสร้างความสมดุลที่จะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจให้สูงขึ้นได้ตามลำดับ ซึ่งอุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 24-29); อภิชา ที่รักษ์ (2551, หน้า 165-168) ได้สรุปสาระสำคัญของคำว่า “พอเพียง” ไว้ว่า เป็นการพอเพียงของสมาชิกทุกคนครอบครัว มีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มอบความรักให้กับผู้อื่น และมีความมั่นคงทางด้านอารมณ์ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรู้จักทำมาหากิน พร้อมทั้งจะเรียนรู้และปรับตัวร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ และเศรษฐกิจศีลธรรม เป็นเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม คำว่า เศรษฐกิจ หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤต

ภาพ 2 แสดงแผนภาพเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550, หน้า 36

แผนภาพของเศรษฐกิจพอเพียง รงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550, หน้า 34-36) ได้แบ่งองค์ประกอบ คือ การพึ่งพาตนเอง มีความพอประมาณ การเดินสายกลาง ภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง รู้จักมีเหตุมีผล จะต้องเป็นคนดี และรู้จักสามัคคี โดยมีคุณลักษณะในความพอประมาณ ในการใช้จ่ายที่ไม่น้อยหรือมากเกินไปเกินตนเอง และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุมีผล เพื่อช่วยในการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเตรียมรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงผลกระทบที่ในอนาคต นอกจากนี้ จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้ เป็นความรู้ทางด้านวิชาการ นำมาใช้ในการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรม ที่ตระหนักถึงคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น และความซื่อสัตย์ ทั้งสองเงื่อนไขนี้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจและการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต มีความมั่นคง และยั่งยืนทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

เรื่องของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของการพัฒนาเกษตรกรรมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับชุมชน ชนบท การผลิต เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความมั่นคง การปกครอง และที่สำคัญที่สุดเกี่ยวข้องกับวิถีคิดและจิตสำนึกของคน จึงถือว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ที่สุด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทอดพระเนตรเห็นสังคมอย่างเป็นองค์รวม ไม่ได้แยกการพัฒนาออกเป็นส่วน ๆ ต่างจากแผนงานและโครงการพัฒนาของรัฐบาลหรือเอกชนมักจะมองสังคม

แบบแยกส่วน เช่น การพัฒนาตลาดเงิน พัฒนาตลาดทุน พัฒนาระบบประปา พัฒนาระบบขนส่ง เป็นต้น ถึงแม้จะได้ผลตามเป้าหมาย แต่ไม่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามความหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะขาดการปลูกฝังให้ผู้รับประโยชน์จากการพัฒนาได้เข้าใจความสำคัญของความรู้ ความคิดแบบสหสาขาวิชา ขาดการวางรากฐานวิธีคิดให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง และขาดการโอกาสให้ประชาชนประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิด ความสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับชุมชนและสภาพแวดล้อมของเขา (อุดมพร อมรธรรม, 2549, หน้า 51-52) นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2550, หน้า 7); อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 52-56) ได้สรุปทฤษฎีใหม่ 3 ชั้นในเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่ 1 การช่วยเหลือเกษตรกรให้เข้าใจและปรับตัวในการเข้าสู่การเกษตรแบบยั่งยืน มีความเป็นอิสระจากระบบตลาดโลก และสามารถนำเอาประโยชน์จากการผสมผสานทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดแก่ตนเองและชุมชนมากขึ้น โดยใช้หลักการจัดสรรพื้นที่ ให้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เพื่อที่จะให้เกษตรกรเลี้ยงตัวเองได้ในระดับประหยัดก่อนมีการผลิตอาหารบริโภคเอง หากมีผลผลิตเหลือจะนำมาขาย จะช่วยให้เกษตรกรไม่ติดหนี้และมีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่ 2 เป็นการให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน จะช่วยทำให้เกิดพลังของชุมชน เกิดการพัฒนาการอยู่ร่วมกัน ความสามัคคี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ผสมผสานความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น และได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เกษตร หัตถกรรม การแปรรูปอาหารเบื้องต้น ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยว ชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนเอง โดยรัฐมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณและช่วยเหลือทางวิชาการและวิธีการจัดการ

ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่ 3 เป็นการพัฒนาระดับที่สูงกว่าการเป็นอยู่พอกิน แต่เป็นการนำของเหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่ายตามความต้องการของตลาด ซึ่งจะมีมาตรฐานในด้านความสะอาด และต้องใช้เทคโนโลยีและการจัดการขั้นสูง รัฐต้องช่วยในด้านทำให้ข้อมูลการอำนวยความสะดวกสาธารณะูปโภค การขนส่ง การสื่อสาร และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Buddhist Economics and Localism in Thailand) ประยุกต์กับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาวัตถุหรือใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น แต่สามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในด้านของการบริโภคนั้น จะไม่เน้นความพอใจสูงสุดตามหลักวัตถุนิยม แต่จะมุ่งสนองความต้องการที่

เสริมสร้างคุณภาพชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และมีคุณธรรมที่รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นที่มีปัญหามากกว่าและคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม หากชุมชนปฏิบัติตามแนวทางของทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม และทำให้การพัฒนาแบบอย่างยั่งยืนเกิดผลได้จริง เพื่อสนับสนุนการทำวิจัยเรื่องแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐมที่นำเสนอโดยผู้วิจัยต่อไป

ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น (Political Education And Local Democracy)

ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น เกิดจากสาเหตุการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยกำลังจะล้มเหลว ซึ่งในทฤษฎีดังกล่าวมีส่วนช่วยการสร้างการเมืองระดับชาติให้แข็งแรงมั่นคง และศึกษาการเมืองระดับท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นฐานของสังคมที่นำไปสู่ความประชาธิปไตย ซึ่งอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551, หน้า 14-17) ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย โดยสรุปดังนี้ การปกครองประชาธิปไตยในอดีตเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชน โดยไม่ได้อาศัยการเลือกตั้งให้มีผู้แทนเข้ามาทำงานแทนตน จุดเริ่มต้นของการปกครองนี้เกิดขึ้นในยุคคลาสสิกที่นครเอเธนส์ ชาวกรีกโบราณเรียกการปกครองโดยประชาชนกันเองนี้ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตย และเรียกนครว่าโพลิส มีความหมายว่า เมืองที่ประชาชนร่วมกันปกครองตนเอง ทำให้ประชาชนหรือพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมการบริหารกิจการบ้านเมือง ตัดสินความ และการเข้าประชุมในสภาประชาชนหรือสภาพลเมืองได้ หลังจากการสิ้นสุดของยุคกรีกและโรมันก็เข้าสู่ยุคกลาง โดยยุโรปมีการแบ่งชนชั้นโดยกษัตริย์หรือเจ้าเป็นชนชั้นปกครอง และประชาชนก็กลายเป็นไพร่หรือทาส ซึ่งได้มีการปกครอง Republic เป็นการปกครองที่ให้หมู่คณะซึ่งเป็นกลุ่มหรือชุมชนเป็นผู้ปกครองกันเอง และรัฐไม่มีอำนาจอธิปไตย เป็นเพียงอำนาจสาธารณะที่จะต้องใช้ร่วมกับกลุ่มชุมชน ภาคสังคมเท่านั้น และปลายศตวรรษที่ 17 ประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่ได้เริ่มต้น โดยมีการประยุกต์การปกครองในยุคกลางให้สอดคล้องกับชีวิตในสมัยใหม่ คือ เปลี่ยนประชาธิปไตยที่ประชาชนร่วมกันดูแลรับผิดชอบบ้านเมืองขนาดเล็กของตนเองให้เป็นระบอบที่ประชาชนทั้งประเทศลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่บริหารงานของประเทศแทนประชาชน โดยเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยประชาชนเองกลายเป็นให้ผู้แทนของประชาชนมาปกครองแทน เรียกประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่ว่า ประชาธิปไตยที่ประชาชนใช้อำนาจผ่านผู้แทน (Representative Government or Representative Democracy) ทำให้ประชาชนมีบทบาททาง

การเมืองลดน้อยลง โดยมีหน้าที่เลือกผู้แทนให้เข้าไปทำหน้าที่แทนตนให้ดีที่สุด ส่วนเรื่องของบ้านเมืองเรื่องของส่วนรวมถือเป็นหน้าที่ของนักการเมืองและบรรดาข้าราชการหรือพนักงานของรัฐเท่านั้น จึงทำให้สังคมประชาธิปไตยในยุคนี้อาจทำให้คนในสังคมถูกชักจูงโดยง่ายด้วยผู้นำที่ไม่มีจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งประชาชนอาจจะถูกหลอกล่อไปในทางที่ผิดได้ง่าย ดังนั้นจึงควรเป็นอย่างไรที่จะได้ผู้นำที่ดีและมีความสามารถที่มาจากการเลือกตั้ง

นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551, หน้า 18-19) ยังได้กล่าวว่าการมองประชาธิปไตยของไทย ควรจะแบ่งเป็น 2 ระดับ ไม่ควรคิดว่าประชาธิปไตยมีเพียงแค่ระดับเดียวเท่านั้น ประกอบด้วย

1. ประชาธิปไตยระดับชาติ (Representative Government) คือ ประชาธิปไตยแบบใช้อำนาจผ่านผู้แทนเป็นหลักอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

2. ประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น (Self-Government) เป็นการปกครองที่ประชาชนปกครองตนเอง เหมือนกับชาวกรีกโบราณรวมถึงการปกครองในยุคกลาง

ในปัจจุบันการปกครองของไทยได้บริหารราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานที่เหมือนกัน ไม่มีความแตกต่าง ทำให้ประชาชนรู้สึกได้ว่าจะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือไม่ก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่ความสำคัญของทฤษฎีการปกครองท้องถิ่นคือ ต้องทำให้คนอยากมีส่วนร่วม ต้องทำให้คนรักบ้านเมืองเปรียบเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน จึงเป็นเรื่องท้าทายที่องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องปรับรูปแบบและวิธีการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นนี้ต้องอยู่เคียงคู่กับประเทศไทย และเกิดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 75) ได้เพิ่มเติมความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นว่า จะช่วยตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของท้องถิ่น ถือเป็นโรงเรียนประชาธิปไตยในระดับรากแก้วที่เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจทางการเมืองให้ประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชุมชนของตน และการเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะต่าง ๆ ภายในชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้การปฏิรูปการปกครองตามทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น ซึ่งอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551, หน้า 25-27) ได้เสนอหลักการปฏิบัติให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง ดังนี้

1. ควรมีการประชุมหารือ ขอความเห็นและหารือไตร่ตรองกันในหมู่ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัด ในการประชุมลักษณะนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นผู้จูงใจให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการหารือ เพื่อเป็นประโยชน์ของส่วนรวมทำให้ทุกฝ่ายทุกกลุ่มมองเห็นปัญหาและหาทางออกร่วมกัน

2. งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดไว้เพื่อให้ประชาชนเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาของกลุ่ม หรือจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมกัน รวมถึงบุด้านการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

3. ขนาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีขนาดเล็ก เพื่อให้คนในพื้นที่ได้รู้จักกัน มีความง่าย รวดเร็วและสะดวกในการบริหารกิจการของท้องถิ่น มีการปกครองตนเอง มีงบประมาณเป็นของตนเอง รวมถึงมีการเลือกตั้งผู้แทนหรือผู้นำได้เองด้วย โดยขนาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมนั้น จะทำให้เกิดการปกครองของประชาชนด้วยตนเองได้ง่ายขึ้น สะดวกขึ้น และมีความเป็นไปได้อย่างมากขึ้น

4. อาสาสมัคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดอาสาสมัครในท้องถิ่นเพื่อมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อเกิดเป็นพลังของชุมชน โดยประชาชนในท้องถิ่นควรปลูกฝังการมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชนของตนให้มากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากที่สุด

6. ลดงบประมาณด้านบุคลากรท้องถิ่น แต่ควรใช้งบประมาณในการพัฒนาเป็นหลัก เมื่อประชาชนมีจิตอาสาเข้ามาทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ไม่จำเป็นต้องขยายจำนวนบุคลากรเพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน แต่ควรใช้ระบบอาสาสมัครเข้ามาเสริมการทำงานของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. ปรับเปลี่ยนทัศนคติเดิมที่มีต่อประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมองว่าประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ปลูกฝังให้ประชาชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการเห็นปัญหา และแก้ปัญหาในชุมชนด้วยตนเอง

การศึกษาทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น (Political Education and Local Democracy) ซึ่งมีหลักการที่ให้ท้องถิ่นปกครองตนเองคือ ประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ควรปลูกฝังการมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชนของตน เกิดการรวมกันเป็นกลุ่มในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ รวมทั้งร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การนำแผนสู่ปฏิบัติการ และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผน จะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกถึงจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม

เพื่ออนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวแก่ชุมชน อีกทั้งพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว โดยเน้นความเข้าใจและทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ รวมทั้งจะนำการประเมินผลการดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาไปพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ตามเป้าหมายของโครงการและกรอบเวลาที่กำหนดต่อไป และหลักการพัฒนาที่นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืนได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกันทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนา ตามแนวทางของแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีหลักการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชุด โดยที่ประชาชนได้แสดงศักยภาพความสามารถในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดการพัฒนารูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกลไกการตลาด ก่อให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจส่งผลให้คนในสังคมมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ความเจริญที่รวดเร็วเช่นนี้เป็นผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากคนมีการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยทั้งที่ทรัพยากรต่าง ๆ มีอยู่ในจำนวนที่จำกัด และนับวันจะมีสภาพที่เสื่อมสลายหรือหมดสิ้นไป (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2549 หน้า 18-19) จึงทำให้หลายประเทศได้คำนึงถึงการพัฒนาให้ยั่งยืน และมีการจัดประชุมระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมสุดยอดว่าด้วยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (UN Conference on Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน มีการเรียกร้องให้ประชาคมโลกหันมาสนใจสิ่งแวดล้อมและสร้างตระหนักถึงผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ต่อมาในปี พ.ศ.2535 มีการจัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ณ กรุงริโอเดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก ซึ่งได้ครอบคลุมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม โดยการร่วมลงนามในครั้งนี้ประเทศไทยได้เป็นหนึ่งใน 178 ประเทศที่เข้าร่วมด้วย หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2545 องค์การสหประชาชาติได้จัด

ประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ (Johannesburg Declaration and Johannesburg Plan on Implementation) ที่เน้นให้ทุกประเทศได้นำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และประเทศไทยในฐานะสมาชิกหนึ่ง ได้กำหนดแผนพัฒนาที่มีปรับเปลี่ยนพร้อมทั้งปฏิรูปความคิด ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่มุ่งเน้นคุณค่าของคนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้กำหนดให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการ (เทิดชาย ชัยบำรุง, 2552, หน้า 47-48) และในปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่ได้เน้นนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาแบบองค์รวมที่สร้างทั้งรายได้และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (2552 หน้า 62-69) กล่าวสาระสำคัญดังนี้ การพัฒนาที่เน้นเป้าหมายทางเศรษฐกิจ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและระบบนิเวศ นอกจากนี้ท่านได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาต้องประนีประนอม (Compromise) ไว้ว่า การที่คนในปัจจุบันได้ทำลายสิ่งแวดล้อมให้เสื่อมโทรมเสียหาย ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงไป คนรุ่นหลังในอนาคตก็ไม่สามารถที่จะสนองความต้องการได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการประนีประนอมคือการยอมลดความต้องการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนในอนาคต ไม่ทำลาย แต่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่ดี นอกจากการประนีประนอมต่อคนแล้ว ยังต้องคิดถึงสัตว์อื่นที่ร่วมโลกอีกด้วย อีกทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีลักษณะที่เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) ซึ่งองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันให้ครบเพื่อให้มีดุลยภาพ (Balanced) โดยได้ยกตัวอย่างของบูรณาการว่า การเอาภารกิจในการคุ้มครองแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มาบูรณาการเข้ากับภารกิจในการแก้ไขปัญหาบรรเทาปัญหาความยากจน ซึ่งจะต้องแก้ปัญหาทั้งสองอย่างรวมกัน ไม่ใช่เป็นการกำจัดความยากจนได้ แต่ธรรมชาติแวดล้อมเสียหาย หรือธรรมชาติยังคงอยู่แต่คนยังยากจนอยู่ การบูรณาการ

ทั้งธรรมชาติและเศรษฐกิจต้องเข้าด้วยกัน และสิ่งสำคัญที่กล่าวคือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นความหมายที่ซ่อนลึกลงไป และยังเป็นรากฐานของการพัฒนาแบบที่ยั่งยืน ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของวีริช วีริชนิภาวรรณ (2549, หน้า 21) กล่าวถึงนิยามไว้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ในหลายมิติรวมถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติ หรือระบบคุณค่า ที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีคุณภาพหรือมีความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี พร้อมกับมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และสร้างความเสมอภาคทางโอกาส นอกจากนี้ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2545, หน้า 114) ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนได้ทันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคต รวมถึงการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร โดยการพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสี่ยงของสิ่งแวดล้อมและการป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548, หน้า 10) ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้มีความหมายเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองด้วย เพื่อปรับลดพฤติกรรม การบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ไปสู่การรักษาความสมดุลระหว่างระบบมนุษย์กับระบบนิเวศที่มีพื้นฐานมาจากความสมดุลในระดับชุมชน แต่ถ้าเน้นการพัฒนาด้านหนึ่งด้านใดมากเกินไปก็จะทำให้เกิดความสมดุล และยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น รวมทั้งแนวคิดของศิริอร บุญโร (2551, หน้า 24) กล่าวว่า เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทีสมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม โดยมีทรัพยากรไว้ใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและคนในรุ่นอนาคตอย่างพอเพียง จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ว่า เป็นการพัฒนาความคิดที่ต้องรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมและประยุกต์ใช้อย่างบูรณาการ โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ หากทรัพยากรนี้มิให้ใช้ได้จนถึงอนาคต ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

หลักการพัฒนาที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกันทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม ตลอดจนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนา ตามแนวทางของ

แผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2545, หน้า 64-65) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องระหว่างมิติทางสิ่งแวดล้อม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสังคม โดยสรุปสาระสำคัญแต่ละมิติดังต่อไปนี้ มิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือดีกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า โดยมิติทางสิ่งแวดล้อมนี้ต้องได้รับการนำไปพิจารณาในกระบวนการพัฒนาในฐานะเป็นต้นทุนการผลิต ส่วนมิติทางเศรษฐกิจนั้น สังคมที่มีการพัฒนาแล้วจะมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก และระบบเศรษฐกิจนั้นมีการเติบโตไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและเสมอภาค และมิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสังคมต้องเป็นสังคมธรรมรัฐ มีความโปร่งใสในการบริหาร สามารถตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดและเข้าถึงข่าวสารในแต่ละโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (2552, หน้า 178-180) ที่ได้กำหนดปัจจัยสำคัญของกระบวนการพัฒนา ดังนี้ 1) สิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยในเรื่องประชากร (Population) การร่อยหรอของทรัพยากรหรือหมดไป (Depletion) และมลภาวะหรือการระบายนของเสีย (Pollution) ปัญหาที่เกิดขึ้นเหตุดังกล่าวต้องใช้วิธีการจัดการที่เกิดจากฐานความคิดใหม่ 2) การพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Development) จะต้องพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และพฤติกรรมเศรษฐกิจในการผลิต การบริโภค รวมทั้งการกระจายรายได้ ถือได้ว่าการพัฒนาเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สิ่งแวดล้อมอย่างมาก วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดนั่นคือ การอนุรักษ์ (Conservation) และ 3) การพัฒนา มนุษย์ (Human Development) จะต้องพัฒนาด้านพฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในด้านจิตใจเป็นการพัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงทางใจและสภาพจิตใจที่ดี รวมทั้งความสุข และพัฒนาด้านปัญญาคือ ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ทักษะคิดและค่านิยม ทั้งสามปัจจัยนี้เป็นรากฐานความคิดใหม่ที่จะช่วยให้กระบวนการพัฒนานำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่นเดียวกับแนวคิดของพัชรินทร์ สิริสุนทร (2556, หน้า 399) ที่กล่าวถึงประชาชนว่ามีความสำคัญทุกขั้นตอนของการพัฒนา และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีความเชื่อว่าประชาชนคือกุญแจสำคัญที่ตัดสินใจ ควบคุม และผลักดันให้ผลของการพัฒนาสำเร็จหรือล้มเหลว รวมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่สนใจผลกระทบของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548, หน้า 10-14) ได้เสนอหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนไว้ 2 ประเด็น คือ

หลักการพัฒนายั่งยืนแบบองค์รวม และหลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการทางแนวคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักการพัฒนายั่งยืนแบบองค์รวม

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับมนุษย์ทุกประเภทและทุกระดับของชุมชนในแต่ละพื้นที่ เริ่มตั้งแต่การพึ่งพาตนเอง การจัดการกลุ่ม การใช้กระบวนการประชาธิปไตย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอื่น ซึ่งการพัฒนายั่งยืนแบบองค์รวมจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางในการทำงานพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. การพัฒนายั่งยืน จะเน้นการเสริมอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของการจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมพัฒนาและรับผิดชอบต่อกิจการของชุมชน ทั้งที่เป็นการบำรุงวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น รวมถึงการสร้างวินัยของท้องถิ่นตน ถือได้ว่าเป็นสิทธิของชุมชนที่พึงต้องได้รับ

2. กิจการด้านต่าง ๆ ของการพัฒนายั่งยืน ต้องอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สิ่งที่มีอยู่ และยังทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคุ้นเคยกับการใช้ประโยชน์ รวมทั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญของประเพณีต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ทำให้คนเกิดความเข้าใจต่อกัน

3. การพัฒนายั่งยืนจะต้องสามารถสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ในการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือร่วมใจกัน และร่วมประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งสามารถจัดลำดับความสำคัญเพื่อที่จะแก้ไขปัญหา

4. การพัฒนายั่งยืนอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ตั้งแต่การคิดวางแผนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน หลังจากเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วจะต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

5. การพัฒนายั่งยืนให้ความสำคัญแก่ความเสมอภาคทางเพศ วัย และสิทธิบทบาทของหญิงชาย

6. การพัฒนายั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับสิทธิของคนในพื้นที่เมืองและชนกลุ่มน้อย เพื่อป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางด้านชีวภาพ ทรัพยากรทางความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่ยั่งยืนและการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกที่อยู่อาศัย

7. ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งวิธีการพัฒนายั่งยืนจะช่วยส่งเสริมระบบการเกษตรแบบผสมผสานและความหลากหลายชีวภาพ การจัดการที่ดินทำกินโดยชุมชนมีส่วนร่วม อีกทั้งยังเป็นการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ

8. ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกรวมทั้งเทคโนโลยี การช่วยเหลือและการตลาดทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล จนถึงระดับภูมิภาคของโลก อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

หลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการ

หลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการทางแนวคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งการพัฒนานี้ควรเป็นไปตามธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยจะต้องพิจารณาจากองค์ประกอบ ดังนี้

1. บทบาทที่สมาชิกแสดงออกมาตามหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน องค์กร และชุมชนนั้น
2. โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น สถาบัน องค์กร และชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. การกำหนดเงื่อนไขของความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ เพื่อน เครือข่าย คู่ค้าขาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนคู่แข่ง
4. การกำหนดข้อตกลงกฎเกณฑ์ของท้องถิ่น และมีการพัฒนาขึ้นเป็นระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี ตลอดจนกฎหมาย
5. มีการสร้างกลไกทางสังคม ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สนับสนุนการบังคับใช้ มีพลังและมีอำนาจใช้บังคับกฎเกณฑ์ โดยที่กฎหมายเป็นการบังคับเชิงระเบียบและกฎเกณฑ์ (Law Enforcement) แต่ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นอำนาจที่เหนือการควบคุมทางธรรมชาติ (Super Natural Power)

นอกจากนี้หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบองค์รวมแล้ว สนธยา พลศรี (2547, หน้า 62-65) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาชุมชน โดยจำแนกได้เป็น 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน เนื่องจากการสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นศักยภาพทางความรู้ ความสามารถของตน จนเกิดความเป็นเจ้าของชุมชน ที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนการคิด ตัดสินใจ วางแผน จนถึงร่วมรับผลของการพัฒนา ซึ่งหลักการนี้จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป
2. หลักการพึ่งตนเองของชุมชน เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน โดยที่ประชาชนได้แสดงศักยภาพความสามารถในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล อีกทั้งรัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องไม่เข้าไปให้ความช่วยเหลือชุมชนมากเกินไป จนเกิดความเคยชิน

3. หลักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและองค์กร เป็นกิจกรรมที่เป็นของส่วนรวมไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง โดยมีรูปแบบการจัดตั้งเป็นกลุ่มและองค์กร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานตามหลักของการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและสามารถพึ่งพาตนเองได้

4. หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำต้องได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้วยวิธีการแต่งตั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งเกิดจากความศรัทธาของชุมชน ผู้นำจึงถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาบรรลุเป้าหมาย

5. หลักการประสานงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนต้องมีการประสานงานเกี่ยวกับคน ทรัพยากร แผนโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งการพัฒนาสิ้นสุดลง การประสานงานมีทั้งลักษณะของการแบ่งภาระโดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการรับผิดชอบงานนั้น จึงเป็นประโยชน์ทั้งเรื่องการประหยัดเวลา ทรัพยากร และไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน

6. หลักการเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันของคน รวมทั้งภูมิปัญญาที่เกิดจากชาวบ้านในชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันบ้าง จึงถือได้ว่าการพัฒนาจะทำอย่างไร เพื่อให้ชุมชนที่มีความแตกต่างกันสามารถทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันให้มากที่สุด และจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่

7. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน แนวคิดของการพัฒนาชุมชนจะให้ความสำคัญในด้านการมีสิทธิ อิสรภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพของประชาชน ภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นกิจกรรมการพัฒนาจะต้องเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนในชุมชน ด้วยความสมัครใจ และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน

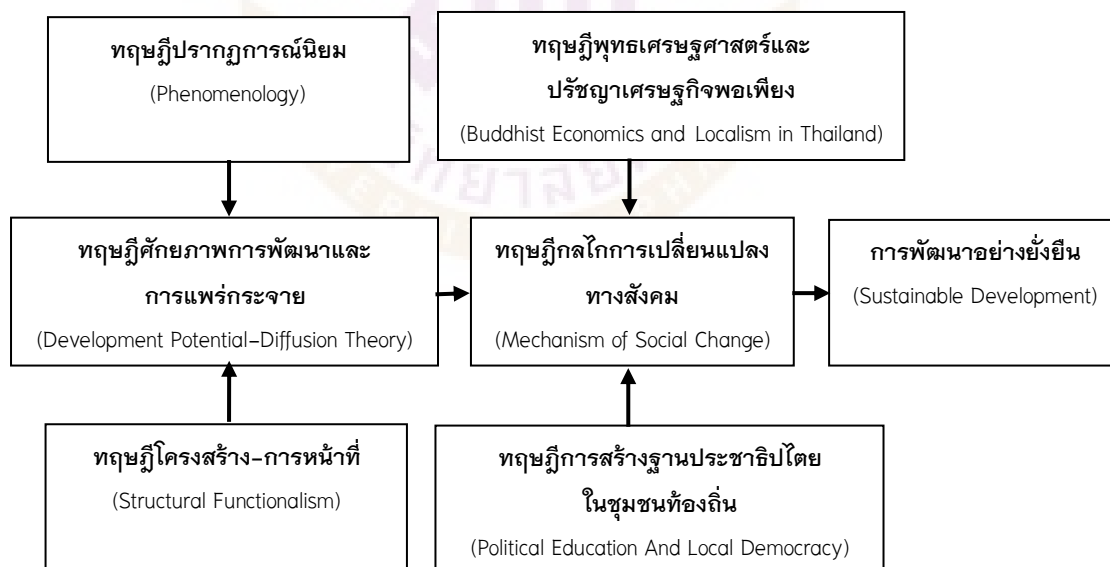
8. หลักการสมทบ การพัฒนาชุมชนที่ต้องใช้ทรัพยากรภายในอยู่ภายใต้ขีดความสามารถของคนในชุมชนอย่างจำกัด จึงต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนให้เข้ามาช่วยเหลือชุมชน แต่การสนับสนุนช่วยเหลือนี้ต้องเหมาะสมและต้องเป็นแนวทางไปสู่การช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน

9. หลักการขยายผล โครงการและกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนมีจำนวนมาก เมื่อมีโครงการและกิจกรรมใดที่มีประสพผลสำเร็จแล้วควรเป็นแบบอย่างให้โครงการและกิจกรรมที่มีลักษณะการดำเนินงานเดียวกัน ผลความสำเร็จนั้นทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ภาคภูมิใจ และเป็นแรงใจให้ชุมชนร่วมกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไป

10. หลักการจัดการชุมชน คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ โดยมีทักษะในการดำเนินการตามแผนและโครงการ และสามารถทำการประเมินผลงานได้ด้วยตนเอง หลักการจัดการชุมชนจึงมีความสำคัญที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมหลักการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวในข้างต้นเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) จะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดที่ต้องให้วัดและชุมชนรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมและประยุกต์ใช้อย่างบูรณาการ และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการนำแผนยุทธศาสตร์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นำไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษา และประเมินผลงานได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งกระบวนการวิจัยทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงของคนในชุมชนทุกระดับ เพื่อให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งผลจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองและช่วยตนเอง เพื่อการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ดียิ่งขึ้น

การศึกษาทฤษฎีข้างต้นนี้ สามารถสรุปเป็นกรอบทฤษฎีการวิจัย (Theoretical Framework) ได้ดังนี้

ภาพ 3 แสดงกรอบทฤษฎีการวิจัย (Theoretical Framework)

ภาพกรอบทฤษฎีการวิจัยนี้จะเห็นได้ว่า เป้าหมายหลักของการวิจัยเพื่อพัฒนาให้วัดและชุมชนมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ก่อนในเบื้องต้น ซึ่งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม จะต้องใช้การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนเป็นหลัก จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้วิจัยกับผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ได้แก่ วัดและชาวบ้าน ที่จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเพื่อนำมาจุดประเด็นและเริ่มต้นการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยต้องร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติการ และติดตามประเมินผล รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์พร้อมกับวัดและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับพื้นฐานของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ของวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คือ การนำเทคนิคการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ ได้แก่ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เทคนิค SWOT Analysis และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผนยุทธศาสตร์ การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลของแผน และได้นำทฤษฎีโครงสร้าง-การหน้าที่ (Structural Functionalism) มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ และระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของกันแตกต่างกันไป แต่จะประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี สังคมจึงจะเกิดความมั่นคงหรือดุลยภาพ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาก็มีโครงสร้างต่าง ๆ คือ บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพและประสานสัมพันธ์กัน กลายเป็นพลังของชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 209) ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวขึ้น เพื่อกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ในการบริหารและหน้าที่ของงานแต่ละฝ่าย ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา นั้น สมาชิกในชมรมจะต้องเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ร่วมกัน และมีเป้าหมายในการพัฒนาชมรมการท่องเที่ยวร่วมกัน จึงจะสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนได้

การตัดสินใจเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของจังหวัดนครปฐม และประเมินระดับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ในการประเมินศักยภาพของจังหวัดจะทำการศึกษาบริบทของวัดและชุมชน โดยการเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว แบบการตรวจสอบทรัพยากรภายในวัด และแบบรายการตรวจสอบการศึกษาชุมชน ของสถาบัน

พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้เทคนิคในการเก็บข้อมูล คือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) ร่วมกับการใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC for Participatory Planning) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเพื่อสร้างแบบสอบถามการวิเคราะห์ SWOT และระดับศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จากนั้นให้ตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน วัด ชุมชน และนักท่องเที่ยว ร่วมกันประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การคัดเลือกวัดและชุมชนที่มีศักยภาพและเหมาะสมในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาต่อไป โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory) เพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

เมื่อคัดเลือกวัดและชุมชนที่ทำการวิจัยนี้ จำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change) เพื่อใช้เป็นกรอบในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงและผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการฝึกปฏิบัติทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้วัดและชุมชนมีความรู้และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป ในขณะที่เดียวกันได้นำหลักการของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เป็นผู้ที่มามีอิทธิพลในการชี้แนะและสามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับคนในชุมชนที่สามารถเป็นแกนนำหรือเป็นตัวแทนของประชาชนทุกกลุ่ม นอกจากนี้ได้เลือกใช้หลักการของยุทธวิธีนำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมในกระบวนการพัฒนาครั้งนี้ คือ ยุทธวิธีการให้การศึกษา (Educative Strategies) ผสมผสานกับยุทธวิธีของการชักชวน (Persuasive Strategy) และยุทธวิธีช่วยเหลือ (Facilitative Strategy) เป็นหลัก โดยการใช้หลักทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Buddhist Economics and Localism in Thailand) นำมาประยุกต์กับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาวัตถุหรือใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น แต่สามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในด้านของการบริโภคนั้น จะไม่เน้นความพอใจสูงสุดตามหลักวัตถุนิยม แต่จะมุ่งสนองความต้องการที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และมีคุณธรรมที่รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นที่มีปัญหามากกว่าและคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม หากชุมชนปฏิบัติตามแนวทางของทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์และ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม และทำให้การพัฒนาแบบอย่างยั่งยืนเกิดผลได้จริง

กระบวนการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องศึกษาการเมืองระดับท้องถิ่น โดยใช้ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น (Political Education and Local Democracy) ซึ่งมีหลักการที่ให้ท้องถิ่นปกครองตนเองคือ ประชาชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ควรปลูกฝังการมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชนของตน เกิดการรวมกันเป็นกลุ่มในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ รวมทั้งร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกันที่มีส่วนร่วม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ การนำแผนสู่ปฏิบัติการ และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผน จะทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวแก่ชุมชน อีกทั้งพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว โดยเน้นความเข้าใจและทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ รวมทั้งจะนำการประเมินผลการดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาไปพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ตามเป้าหมายของโครงการและกรอบเวลาที่กำหนดต่อไป และหลักการพัฒนาที่นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องพัฒนาให้สอดคล้องกันทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนา ตามแนวทางของแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีหลักการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชุด โดยที่ประชาชนได้แสดงศักยภาพความสามารถในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) มาเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดที่ต้องให้วัดและชุมชนรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมและประยุกต์ใช้อย่างบูรณาการ และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการนำแผนยุทธศาสตร์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นำไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษา และประเมินผลงานได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งกระบวนการวิจัยทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงของคนในชุมชนทุกระดับ เพื่อให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งผลจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนบน

พื้นฐานการพึ่งพาตนเองและช่วยตนเอง เพื่อการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ดียิ่งขึ้น

แนวคิดการท่องเที่ยว (Tourism)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง มนุษย์จึงได้พัฒนารูปแบบของการเดินทางให้มีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว มีระบบของการจัดการที่สัมพันธ์กับธุรกิจบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจนขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 15) กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางเพื่อพักผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง สัมพันธ์กับแนวคิดของราณี อิลิชัยกุล (2546, หน้า 15) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือประกอบอาชีพเป็นหลัก นอกจากนี้แล้ว สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization: IUOTO) ให้หลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และการเดินทางที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ Goeldner and Ritchie (2006, หน้า 7 อ้างอิงใน นิศา ชัชกุล, 2554, หน้า 2); ปานทิพย์ อัดมนวนิช (2553, หน้า 12) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางไปยังที่แห่งหนึ่งแห่งใดที่นักท่องเที่ยวพอใจ ไปด้วยความสมัครใจและมีจุดประสงค์เพียงเพื่อหาความสุข ความสำราญ ความเพลิดเพลิน ความผ่อนคลาย เพื่อให้มีพลังในการดำเนินชีวิต จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ถึงความหมายของการท่องเที่ยวว่า การเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมตามความสนใจในระยะเวลาหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสุข การพักผ่อน และแสวงหาประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และการเดินทางครั้งนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

การจัดระบบของการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการในการศึกษาหาแนวทางและพัฒนากการท่องเที่ยวให้มีระเบียบแบบแผนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยระบบต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและมีส่วนสำคัญในส่วนประกอบการท่องเที่ยว (นิศา ชัชกุล, 2554, หน้า 77-78) ตามแนวคิดของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542,

หน้า (2-7)-(2-10)) ได้กำหนดระบบการท่องเที่ยวเป็น 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) มีสาระสำคัญดังนี้

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต้องมีลักษณะโดดเด่นและมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยว สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน (ราณี อธิชัยกุล, 2554, หน้า 1-5) นอกจากนี้ ธนภุต สังข์เฉย (2550, หน้า 50-51); ราณี อธิชัยกุล (2554, หน้า 1-11) ได้จำแนกประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยวตามลักษณะของทรัพยากรไว้ 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีความงดงามตามธรรมชาติ จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน อุทยานแห่งชาติ ทะเล เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องข้องในฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พระราชวัง วัด และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา เช่น เทศกาลงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สินค้าพื้นบ้าน รวมทั้งกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านกีฬา

บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว และอาจเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดใจ การบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่น ๆ รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 199-203) กล่าวถึงธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งของนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 6 ธุรกิจหลัก ดังนี้

1. **ธุรกิจที่พักแรม (Accommodation)** มีหลายประเภท เช่น โรงแรม โมเต็ล รีสอร์ท อพาร์ทเมนต์ คอนโดมิเนียม เป็นต้น สถานที่พักจะต้องสะอาด สะดวก สบาย ปลอดภัย และมีราคาที่เหมาะสมกับสภาพที่พัก

2. **ธุรกิจนำเที่ยว (Tour Operator and Travel Agent)** เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวโดยตรง โดยมีมัคคุเทศก์ (Tourist Guild) ทำหน้าที่เป็นทูตสันถวไมตรี และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว บางครั้งอาจเป็นตัวแทนจำหน่ายตั๋วโดยสารยานพาหนะต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

3. **ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม (Food and Beverage Business)** เป็นธุรกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และต้องคำนึงถึงคุณภาพ อาหารที่สะอาดถูกหลักอนามัย และราคาที่เหมาะสม

4. **ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก (Shopping and Souvenir Business)** นักท่องเที่ยวมีความต้องการจะใช้สินค้าอุปโภคบริโภคระหว่างเดินทางเสมอ และการซื้อของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นของฝาก หรือซื้อเพื่อเป็นสิ่งเตือนให้ตนเองระลึกว่า ครั้งหนึ่งเคยมาเดินทางมาที่นี่

5. **ธุรกิจการคมนาคมขนส่ง (Transportations Business)** การท่องเที่ยวจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวไปตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ธุรกิจการคมนาคมขนส่งจึงมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวมาก

6. **ธุรกิจนันทนาการและบันเทิง (Entertainments and Recreation Business)** เป็นการประกอบธุรกิจที่สร้างความสนุกสนาน และความเพลิดเพลินให้นักท่องเที่ยวได้โดยตรง เช่น ธุรกิจการกีฬาเพื่อการท่องเที่ยว สถานบันเทิง และสวนสนุก

ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการจัดการเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการขาย รวมทั้งการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวยังมีคำจำกัดความดังนี้ ผู้มาเยือน (Visitors) ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องพักค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 90 วัน สำหรับนักท่องเที่ยว (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน ซึ่งสุวัณณ์ จุฑากรณ์ และเจริญญา เจริญสุขใส (2552, หน้า 91-93) ได้กล่าวว่า นักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม

การเดินทาง ทักษะคิด และลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยว จึงควรศึกษาถึงปัจจัยหลักเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของประชิด สกฤษะพัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2554, หน้า 190-195) ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะพื้นฐานหรือลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยว

1.1 อายุ บุคคลที่มีช่วงอายุแตกต่างกันก็จะมีความสามารถในการเดินทางได้แตกต่างกันคือ กลุ่มวัยเด็กและกลุ่มวัยรุ่น ในทางการตลาดทั้งสองกลุ่มนี้ถือว่าเป็นตลาดที่ควรส่งเสริมอย่างมาก เพราะหากเกิดความประทับใจในอนาคตนักท่องเที่ยวสองกลุ่มนี้อาจกลับมาท่องเที่ยวอีก และจะกลายเป็นนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ โดยแบ่งช่วงอายุดังนี้

1.1.1 กลุ่มวัยเด็ก ช่วงอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางได้ตามลำพัง หากเดินทางต้องมาพร้อมกับครอบครัวหรือผู้ดูแล

1.1.2 กลุ่มวัยรุ่น ช่วงอายุ 15-24 ปี เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่หรือเพิ่งจบการศึกษา จึงยังไม่มีทุนทรัพย์ใช้ในการเดินทางด้วยตนเอง หรือมาพักอาศัยในโครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา

1.1.3 กลุ่มวัยทำงานตอนต้น ช่วงอายุ 25-34 ปี เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพใช้จ่ายเงินได้สูง เพราะมีรายได้เป็นของตนเอง ลักษณะของกิจกรรมทำได้หลากหลายเพราะสุขภาพเอื้ออำนวย ส่วนใหญ่กลุ่มวัยนี้จะมีการเดินทางท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ

1.1.4 กลุ่มวัยทำงานตอนกลางและตอนปลาย ช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45-54 ปี เป็นกลุ่มที่มีการเดินทางค่อนข้างสูง ประกอบกับฐานะทางการเงินและมีครอบครัวที่ค่อนข้างมั่นคงแล้ว

1.1.5 กลุ่มวัยเกษียณ ช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีความถนัดในการเดินทางลดลง เนื่องจากสุขภาพแต่จะมีวันหยุดพักผ่อน เพราะส่วนใหญ่ไม่มีภาระของงานที่จะต้องรับผิดชอบแล้ว

1.2 เพศ โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวชายเป็นกลุ่มที่มีการเดินทางท่องเที่ยวมากกว่าหญิง เนื่องจากสามารถเดินทางได้ทั้งตามลำพังหรือเดินทางเป็นกลุ่ม มักจะกระจายตัว อีกทั้งทั้งทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย ในขณะที่นักท่องเที่ยวหญิงมีความคล่องตัวน้อยกว่า จะมีความพิถีพิถันและรอบคอบในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป็นพิเศษ มักเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและสามารถเดินทางได้สะดวก

1.3 สถานภาพสมรส กลุ่มคนโสดมีโอกาสดำเนินการเดินทางได้บ่อย และพักได้นานกว่ากลุ่มที่มีการสมรสแล้ว เนื่องจากสามารถตัดสินใจได้เอง และไม่มีภาระทางครอบครัวที่

จะต้องดูแลมาก ในขณะที่กลุ่มที่สมรสแล้วอาจจะเดินทางน้อยลง แต่เมื่อใดที่มีการเดินทาง มักจะไปกับครอบครัว

1.4 ระดับรายได้ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญถึงความสามารถในการเดินทางของบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสในการเดินทางได้ไกล และบ่อยครั้งกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่า และในทางการตลาดหรือธุรกิจท่องเที่ยว แบ่งกลุ่มรายได้ต่ำหรือกลุ่มระดับล่าง ช่วงรายได้ที่จะกำหนดระดับฐานะนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ และระดับค่าครองชีพของแต่ละประเทศ

1.5 ระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่สอดคล้องกับอาชีพและรายได้ ส่วนใหญ่บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงมักจะมีอาชีพและรายได้ที่ดี ส่งผลให้เดินทางได้บ่อยกว่า กลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่า นอกจากนี้ระดับการศึกษายังเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยวด้วย เช่น ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะเป็นผู้ที่มีความคิดและวิถีชีวิตที่ดี แสดงออกถึงทัศนคติและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ดี โดยมีแนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

1.6 อาชีพ กลุ่มที่มีการกิจหน้าที่การงานที่แตกต่างกันมีโอกาสในการเดินทางที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มคนที่ทำงานในอาชีพระดับสูง จะมีโอกาสเดินทางได้มากเพราะมีทุนทรัพย์มากกว่า นอกจากนี้อาจเป็นภาระหน้าที่การงานที่กำหนดให้ต้องเดินทางไปติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะนักบริหาร ตัวแทนขาย กลุ่มนักวิชาชีพเฉพาะ เป็นต้น

1.7 ถิ่นพำนัก บุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีสภาวะแวดล้อมและภูมิอากาศที่แตกต่างกันย่อมมีความต้องการและเลือกแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน เช่น กลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีอากาศหนาวเย็นจัด นิยมเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีอากาศอบอุ่นกว่า นอกจากนี้กลุ่มที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมตนเอง เช่น ชาวตะวันตกนิยมเดินทางมายังดินแดนตะวันออก เพื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมนั้น

2. ฤดูกาลท่องเที่ยว

ฤดูกาลท่องเที่ยวในแต่ละเดือนมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศในแหล่งท่องเที่ยว และถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว รวมทั้งระยะเวลาวันหยุดพักของนักท่องเที่ยวด้วย หากแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการเดินทาง และตรงกับช่วงวันหยุดของนักท่องเที่ยว มีผลทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งเที่ยวนั้นเป็นจำนวนมาก ฤดูกาลท่องเที่ยวแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก เรียกว่า ช่วงฤดูท่องเที่ยว (Seasonal Season) ส่วนช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวมาน้อย เรียกว่า นอกฤดูท่องเที่ยว (Promotional Season)

3. กิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว

เป็นสิ่งที่ควรนำมาศึกษาเพื่อวางแผนการสร้าง และพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ จึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว ตามที่ราณี อธิชัยกุล (2554, หน้า (1-6)-(1-7)) ได้กำหนดไว้ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า 5As คือ

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีเสน่ห์เฉพาะตัวที่เกิดจากความงามตามธรรมชาติ เช่น ป่ามีสัตว์ป่าและพันธุ์ไม้นานาชนิด หาดทรายทรายมีแนวปะการังที่มีสีสันสวยงาม และต้องมีลักษณะของเหตุการณ์สำคัญเฉพาะกาล เช่น งานประเพณีในเทศกาลสำคัญของแต่ละท้องถิ่น การจัดขบวนบุปผชาติหรือการตกแต่งขบวนพาเหรด เป็นต้น

2. ความสามารถในการเข้าถึงง่าย (Accessibility) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากมีความสะดวกในการเดินทางเที่ยวชม หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด นักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรสในการท่องเที่ยวได้มาก ดังนั้นแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม

3. ความประทับใจ (Amenity) ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรก่อให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และซาบซึ้งในการเที่ยวชม เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงอารยธรรมในอดีต ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การพักผ่อน ทรัพยากรทางด้านเทศกาลประเพณีที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน

4. บริการอำนวยความสะดวก (Ancillary Service) หน่วยงานและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรจัดสรรการบริการด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ได้แก่ การบริการด้านตลาด เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และการประสานงานความร่วมมือด้านการพัฒนา เช่น การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากความร่วมมือทุกฝ่าย การวางแผนการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่นร่วมกัน

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากนักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความ

สนุกสนานเพลิดเพลิน หรือพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การเที่ยวชมสถานที่แปลกใหม่ การปีนเขา การดำน้ำ

การจัดการการท่องเที่ยวจึงต้องมีหลักในการพัฒนาตามแนวทางพัฒนาผู้ประกอบการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางเหล่านั้นยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างได้ผล เนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยไม่มีกระบวนการจัดการที่ดี จะทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนประสบกับปัญหาที่มากมาย จึงทำให้หลายประเทศตระหนักและหาแนวทางการจัดการร่วมกัน ตลอดจนเกิดกระแสของโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการประชุมและงานนิทรรศการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ Globe'90 ระหว่างวันที่ 19-23 มีนาคม พ.ศ.2533 ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ได้กำหนดค่านิยมของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองของความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ต่อมา มีการจัดประชุมสุดยอดของโลก (Earth Summit) ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ที่กรุงริโอเดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2535 (ปี ค.ศ. 1992) มีส่วนผลักดันให้เกิดแผนแม่บทการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ส่วนที่เกี่ยวกับ Travel and Tourism Industry ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540, หน้า 2/1-2/10) และเมื่อราวต้นปี พ.ศ.2550 มูลนิธิสหประชาชาติ (UN Foundation) โดยความร่วมมือจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวระดับสากล อีกไม่น้อยกว่า 25 องค์กรได้รวมตัวกันเป็นภาคีเรียกว่า The Global Sustainable Tourism Criteria Partnership (GSTC Partnership) เพื่อขับเคลื่อนให้ทุกภาคส่วนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ นำกรอบแนวคิด 7 Greens ไปปฏิบัติที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมากขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้มีการปรับตัวให้ทันต่อผลกระทบจากภาวะโลกร้อน พร้อมมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอีกด้วย (ไศรยา หอมชื่น, 2552, หน้า 1-2) นอกจากนี้ไอยเรศ ลิบลับ (2554, หน้า 8/2) กล่าวถึงความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า การท่องเที่ยวที่สามารถความต้องการหรือสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้คนในท้องถิ่น โดยมีการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้คงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและระบบนิเวศในพื้นที่นั้นไว้ให้คงอยู่ต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของสันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ (2549, หน้า 87) การรักษาและเสริมสร้างให้ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในสภาพที่ดี คงความสวยงาม คงคุณค่าแก่ท้องถิ่นตลอดไป อันจะก่อให้เกิด

ประโยชน์แก่คนหมู่มากในระยะยาว อีกทั้งนิภารัตน์ สายประเสริฐ (2553, หน้า 73) ได้ขยายความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว ให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างพอเพียง แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยมีหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ตามที่ Tourism Cronin (1992, อ้างอิงใน นิพล เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2556, หน้า 21) ได้กำหนดองค์ประกอบ ดังนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainably) ควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางสังคม และทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างมีขอบเขตและเหมาะสม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นทุนที่สำคัญต่อการดำเนินธุรกิจระยะยาว
2. การลดบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) ทำให้มีทรัพยากรเหลือเก็บไว้ใช้ได้นานขึ้น เป็นการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย และเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดของเสีย
3. การรักษาและการส่งเสริมความหลากหลายทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintaining Diversity) สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้
4. การประสานการท่องเที่ยวกับการวางแผนพัฒนา (Integrating Tourism into Planning) ควรกระทำทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น รวมทั้งการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economies) โดยการสนับสนุนการซื้อสินค้าที่ผลิตโดยชุมชนในท้องถิ่นและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในท้องถิ่นนั้น
6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น (Involving Local Communities) โดยจะทำให้เกิดคุณภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่น และเป็นการลดความขัดแย้งของประชาชนในท้องถิ่น

7. การปรึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนในท้องถิ่น (Consulting Stakeholders and the Public) ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งของประชาชนในด้านผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยการสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับ จะเป็นช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยวได้

9. การทำการตลาดด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Marketing Tourism Responsibility) การตลาดเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการจะต้องทำการตลาดให้ลูกค้าทราบถึงจริยธรรมของบริษัท ความรับผิดชอบต่อสังคม การตลาดนี้ผู้ประกอบการจะต้องสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์

10. การดำเนินการวิจัย (Undertaking Research) เป็นสิ่งจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและนักลงทุน

นอกจากหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนข้างต้นยังสัมพันธ์กับแนวคิดของเทิดชาย ช่วยบำรุง (2552, หน้า 54-58) ที่ให้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1. สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากร รวมทั้งการบริการด้านสาธารณสุขปลอดภัยและการอำนวยความสะดวก

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรต้องพัฒนาขึ้นมาจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ โดยการให้โอกาสคนท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารและจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า รวมทั้งให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ มีการพัฒนาความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

5. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถกลับมาสู่สภาพเดิมได้

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรม และยังช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่

7. ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่ และชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษย์

8. กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

9. ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว

10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากการดำเนินงานของธุรกิจ ย่อมจะมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงาน

11. มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการพัฒนา ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งจะต้องพิจารณาทางด้านกายภาพ ธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคม เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

12. จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ และจะต้องสร้างจรรยาบรรณในการท่องเที่ยวทั้งระดับชาติ และท้องถิ่น

13. การวางแผนการท่องเที่ยวจะต้องเปลี่ยนแปลงจากแนวทางดั้งเดิมที่เน้นการเติบโตทางอุตสาหกรรม เปลี่ยนมาเป็นการให้ความสำคัญทางด้านคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นส่วนช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากร

14. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน

15. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และความเป็นเอกลักษณ์พื้นที่ในบริเวณนั้น อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

16. ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่

17. กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะต้องช่วยดำรงรักษาไว้โดยทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

18. การทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วโดยไม่ปฏิบัติตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีสภาพเสื่อมโทรม ความเป็นเอกลักษณ์ถูกเปลี่ยนแปลงและด้วยคุณค่าจนไม่อาจสามารถดึงนักท่องเที่ยวให้กลับมาเยี่ยมชมอีกครั้ง ซึ่ง ไศรยา หอมชื่น (2552, หน้า 3-4); นิตา ชัชกุล (2554, หน้า 269-274) ได้สรุปผลกระทบทางลบที่สำคัญของการท่องเที่ยว 3 ด้าน ดังนี้ 1) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยปราศจากการบริหารจัดการที่ดี เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเกินขีดความสามารถในการรองรับทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลโดยไม่ได้บำบัดของเสียก่อนปล่อยสู่น้ำหรือทะเล ตลอดจนการบุกรุกพื้นที่เพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างที่ทำลายทัศนียภาพจนเกิดทัศนอุจาด และเป็น การรบกวนถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าส่งผลให้พฤติกรรมของสัตว์ป่าเปลี่ยนแปลงหรือสูญพันธุ์ 2) ผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอาจเป็นการรบกวนคนในชุมชนและก่อให้เกิดปัญหาการหลอกลวงเอาไรด์เอาเปรียบจนกลายเป็นปัญหาทางสังคมตาม รวมทั้งปัญหาทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่เป็นของท้องถิ่น และ 3) ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ คนในพื้นที่ท่องเที่ยวพึ่งพาการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลัก ค่าครองชีพที่สูงกว่าพื้นที่อื่น เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการและชุมชน และปัญหาที่ตามมาคือการตัดราคาของสินค้าหรือบริการเพื่อแย่งชิงนักท่องเที่ยว

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน โดยที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนทั้งด้านการรักษาสีงแวดล้อมอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งคนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกับการกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนารูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนและผลประโยชน์ของชุมชน ดังที่พจนานุกรม (2546, หน้า 14) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรศพร จันทรสว่าง (2546, หน้า 24) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารด้วยตนเอง เพื่อช่วยการอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และช่วยกระจายรายได้และการสร้างงานให้กับชุมชนนั้น นอกจากนี้ สินธุ์ สโรบล และคณะ (2551, หน้า 2-3) ได้ขยายความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดทิศทางและรูปแบบของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน มุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ทั้งที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและแสดงบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การทบทวนทุนเดิมการค้นหาค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การวางแผนดำเนินงาน การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน การประเมินความสำเร็จล้มเหลว รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อธรรมชาติเป็นสำคัญ ดังคำจำกัดความข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เป็นธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยผ่านกระบวนการจัดการเริ่มตั้งแต่การวางแผนจนกระทั่งการประเมินผลจากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดรูปแบบหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและเพื่อความยั่งยืนสืบไป

การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักการเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวประเภทนี้ จำนวน 10 ประการ ตามที่พจนานุกรม (2546, หน้า 12) กำหนดไว้ดังนี้ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง 4) ยกย่องคุณภาพชีวิต

5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และ 10) มีการกระจายรายได้สู่ สาธารณประโยชน์ของชุมชน ซึ่งหลักการข้างต้นจะช่วยให้ชุมชนได้เตรียมความพร้อมและสร้าง ความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนทำให้คนในสังคมเห็นความแตกต่างของ การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของพรพร อมรประสิทธิ์ (2556, หน้า 43) ที่ได้สรุปหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เน้นให้คนในชุมชนเป็น หัวใจสำคัญของการจัดการ และให้ทุกคนในแต่ละชุมชนนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการรักษาและฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ เพื่อสร้าง ความสมดุลอย่างยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของตัวชุมชนเอง อีกทั้งในส่วนของบริษัท ทองมา (2551, หน้า 15-17) ได้กำหนดหลักทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันเป็น 10 ประการ คือ 1) ต้องเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง 2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ทั้งการคิด วางแผน ทำกิจกรรม ติดตามประเมินผล เรียนรู้และรับผลประโยชน์ร่วมกัน 3) มีองค์กร ชาวบ้านหรือชมรมเพื่อเข้ามารับผิดชอบในการบริหารจัดการ 4) รูปแบบและกิจกรรมต้อง ดำเนินถึงความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม 5) มีกฎกติกาสำหรับ การท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่กำหนด 6) มีกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างองค์กรชาวบ้านและนักท่องเที่ยว 7) มีความสะอาด ปลอดภัย และมีอัตรา ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมเป็นธรรมทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว 8) รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวต้อง มีส่วนไปสนับสนุนดูแลการพัฒนาชุมชน และรักษาสิ่งแวดล้อม 9) การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลัก ของชุมชน และ 10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นไป และ พร้อมที่จะหยุดเมื่อเกินความสามารถที่จะจัดการได้ นอกจากนั้นแล้ว พจนา สอนศรี (2546, หน้า 15) ยังได้กำหนดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้าน ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดม สมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. องค์กรชุมชน คือ ชุมชนต้องมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และ ทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยที่ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนา

3. การจัดการ ชุมชนมีการกำหนดกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ การท่องเที่ยว รวมทั้งมีการจัดตั้งองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและยัง

สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ และมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เพื่อการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

4. การเรียนรู้ในลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เป็นระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และการเรียนรู้นี้ต้องสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านกับผู้มาเยือนเช่นกัน

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ควรที่จะสร้างจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน ซึ่งพจนานุกรม สนวนศรี (2546, หน้า 23-102) ได้กำหนดกระบวนการ 10 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 กับ 2 ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญก่อนการตัดสินใจ ส่วนขั้นตอนที่ 9 เป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ (Choosing a Destination) เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับคนหลายส่วน การที่ชุมชนได้ดำเนินการทางด้าน การท่องเที่ยวก็เท่ากับว่าเป็นการเปิดชุมชนสู่สาธารณะให้คนภายนอกรู้จักกับชุมชนมากขึ้น ทำให้มีความสัมพันธ์กับคนข้างนอกและกลไกภายนอกเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับคนและองค์กรภายในชุมชน จึงเป็นการยากที่จะควบคุม และก่อให้เกิดผลกระทบที่เชื่อมโยงเป็นลูกโซ่ได้ แต่ชุมชนใดที่มีการเตรียมความพร้อมก่อนก็จะมีอำนาจเพียงพอที่จะกำหนดการท่องเที่ยวให้ เป็นไปในแนวทางที่ชุมชนต้องการ และสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในแนวทางที่เหมาะสม โดย จะต้องพิจารณาปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1.1 ศักยภาพของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อนตัดสินใจ เป็นการเตรียมความพร้อมความเข้าใจของคนทำงานก่อนลงพื้นที่ ซึ่งต้องศึกษาดังนี้ 1) ลักษณะเด่นของชุมชน 2) ความน่าสนใจทางธรรมชาติและวัฒนธรรม 3) ลักษณะการรวมกลุ่มของชุมชน 4) ความขัดแย้งภายในชุมชน 5) ฐานการผลิต 6) ปัญหาเร่งด่วนของชุมชน นอกจากนี้แล้วยังต้องศึกษาชุมชนในบริบทเปรียบเทียบกับเส้นทางท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ เช่น ชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักหรือไม่ ส่วนเรื่องของความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงมีความเป็นไปได้หรือไม่ และมีความเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวทั่วไปหรือไม่ รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยากหรือง่ายอย่างไร

1.2 แนวโน้มทางการตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ส่วนนักท่องเที่ยวที่สนใจเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้แบ่งลักษณะเฉพาะ คือ 1) ต้องการเรียนรู้ชีวิตและวัฒนธรรมของคน

ในท้องถิ่น โดยพยายามอย่างถึงที่สุดที่จะใช้ชีวิตอย่างที่คนในท้องถิ่นนั้นทำหรือเป็นอยู่ เช่น การกิน การพักบ้านชาวบ้าน รวมทั้งร่วมทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน 2) ชอบพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านสังคม การเมือง และการพัฒนาสังคม หรือมีความสนใจพิเศษด้านมานุษยวิทยาหรือด้านสิ่งแวดล้อม และ 3) ต้องการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ และเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.3 นโยบายของรัฐและบทบาทของรัฐท้องถิ่นในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการศึกษาจากนโยบายทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อที่จะดูความเป็นไปได้ในการประสานความร่วมมือและทรัพยากรในการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.4 องค์กรพี่เลี้ยงและแหล่งทุนสนับสนุน ซึ่งในการทำงานด้านการท่องเที่ยว จำเป็นที่ต้องใช้ลักษณะการทำงานในรูปแบบของการประสานงานค่อนข้างมาก หากองค์กรที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทการทำงานของรัฐบาลและเอกชน ก็จะเป็นพี่เลี้ยง (Facilitator) ได้ดีในการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชน

2. ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน (Completing a Feasibility) เมื่อชุมชนตัดสินใจแล้วว่าตนเองพร้อมที่จะทำเรื่องการท่องเที่ยวแล้ว จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันถึงเป้าหมายและแรงจูงใจของชุมชน ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการระดมความคิดเห็นของชาวบ้าน โดยอาจจะเริ่มต้นจากแรงจูงใจ จากนั้นทำให้ชาวบ้านไตร่ตรองอย่างจริงจังว่าตนเองต้องการเรื่องการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร เป็นการฝึกการคิดวิเคราะห์และหาทางเลือกที่หลากหลาย โดยใช้การพิจารณาในประเด็นเรื่องความสนใจ ความกระตือรือร้น และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อเรื่องการท่องเที่ยว พร้อมทั้งความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงความเสี่ยงต่อผลกระทบที่ยากต่อการควบคุมและจัดการ อีกทั้งเรื่องความตั้งใจจริงและความสามารถในการทำงานขององค์กรที่มาเป็นพี่เลี้ยง โดยข้อมูลข้างต้นนำมารวบรวมแล้วมาตรวจสอบความถูกต้อง ถกเถียงแลกเปลี่ยน และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน จากนั้นจัดเวทีนำเสนอข้อมูลโดยเชิญหน่วยงานทางการท่องเที่ยว หรือการนำข้อมูลที่มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลสรุปและนำเสนอต่อชาวบ้าน โดยที่ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจว่าต้องการการท่องเที่ยวหรือไม่

3. การกำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว (Tourism Vision and Objective) เป็นการตอบคำถามว่าในอนาคตชุมชนเป็นอย่างไร ทำให้เห็นภาพจุดหมายปลายทางที่กำลังดำเนินไปขององค์กรชาวบ้านต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจนขึ้น หากชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ก็มีส่วนทำให้เกิดการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกันและก่อเกิด

ความผูกพันร่วมกันระหว่างชาวบ้านในการที่จะร่วมกันพัฒนาต่อไป ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นการกำหนดทิศทางของชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อแสดงจุดยืนและภาพลักษณ์ของชุมชนต่อบุคคลภายนอก แต่ก่อนที่กำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนควรที่จะต้องประเมินสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร โอกาสและอุปสรรคทางสภาพแวดล้อม การวิเคราะห์ปัจจัยนี้จะช่วยให้เข้าใจได้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จากนั้นกำหนดทิศทางและความต้องการที่สามารถวัดผลได้ หากชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนก็จะทำให้การประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนตนเองหรือชุมชนอื่นที่สนใจ

4. การวางแผน (Planning) เพื่อวางแผนทางให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวที่ตั้งไว้ โดยมีการแบ่งแผนเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งจะต้องพิจารณาในเรื่อง 1) ชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งธรรมชาติและสภาพไม่รบกวนประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน 2) ระยะเวลาที่เหมาะสมของจำนวนวันหรือชั่วโมงที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้เวลาในการท่องเที่ยวภายในชุมชน 3) ความพร้อมด้านที่พัก อาหาร และมัคคุเทศก์ชาวบ้าน และ 4) โปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนที่สองจะการเตรียมความพร้อมด้านการตลาด โดยจะต้องมองปัจจัยภายนอกและการทำงานที่ต้องติดต่อประสานงานกับองค์กรภายนอก เพื่อเป็นการเตรียมการป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบและลักษณะการให้บริการเพื่อให้สามารถแข่งขันกับภายนอกได้ ซึ่งในขั้นตอนของการวางแผนทางการตลาด จะต้องพิจารณาช่องทางที่จะใช้ในทางประชาสัมพันธ์ที่เป็นสื่อมวลชน สำนักงานการท่องเที่ยวหรือปากต่อปาก ส่วนสื่อที่ใช้มีแผ่นพับ วีดีโอ โปสเตอร์ อินเทอร์เน็ต รวมทั้งเอกลักษณ์พิเศษของชุมชนที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น เพื่อนำมาเป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์ จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนกระบวนการทำแผนปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล

5. การบริหารจัดการองค์กร (Administrative Organization) ซึ่งชุมชนต้องมีการตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อการติดต่อกับนักท่องเที่ยวและหน่วยงานภายนอก รวมทั้งคนในชุมชนที่ต้องประสานความร่วมมือ โดยองค์กรชุมชนจะต้องคำนึงถึงหลักการทำงาน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมและต้องทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการ โดยการสร้างกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเข้ามามีบทบาทในการทำงานทั้งความคิดและดูแลผลประโยชน์ โดยการเป็นที่ปรึกษาหรือร่วมทุน และสามารถเป็นสมาชิกได้ในลักษณะของการร่วมลงทุนเพื่อให้องค์กรมีเงินทุนในการดำเนินงาน เมื่อมีผลกำไรสามารถตอบแทนสมาชิกได้ในรูปแบบของเงินปันผล

ถึงแม้การมีส่วนร่วมอาจทำให้กิจกรรมเป็นไปได้ช้า แต่สมาชิกในชุมชนจะเกิดประสบการณ์และบทเรียนร่วมกัน 2) การกระจายบทบาทการทำงานให้สมาชิกทุกคนมีหน้าที่ในการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย และกระจายบทบาทหน้าที่นี้ทำให้เกิดการบริหารงานคล่องตัว รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง ผู้อาวุโส เยาวชนได้แสดงบทบาทและศักยภาพของตนในการทำงานขององค์กร 3) การกระจายผลประโยชน์ เมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้และให้ผลตอบแทนแก่ชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดการผลประโยชน์ให้กระจายตัวสู่คนในชุมชน สมาชิกผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และต้องมีการจัดสรรให้กับชุมชนในรูปของกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน โดยผลประโยชน์นี้ทำให้เกิดการหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน 4) มีระบบการทำงานที่โปร่งใสพร้อมตรวจสอบได้ ถือได้ว่าการให้ความสำคัญเรื่องการตรวจสอบผลประโยชน์ เพื่อช่วยให้สมาชิกในกลุ่มไม่หวาดระแวงต่อกันในภายหลัง โดยจำเป็นต้องจัดระบบการเงินและรายงานการเงินเป็นประจำ และที่สำคัญต้องมีมาตรการในการควบคุมและป้องกันผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มสามารถสร้างกฎระเบียบของชุมชนเพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติของคนในชุมชน สมาชิกขององค์กร รวมทั้งนักท่องเที่ยวอีกด้วย

6. การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว (Program Design) จะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้านให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความประทับใจ ซึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น ธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น โดยมีการจัดการที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกสนุก ปลอดภัย และเกิดความไว้วางใจ ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวได้หลากหลาย โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวในชุมชนดังนี้ 1) การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2) เดินเที่ยวภายในหมู่บ้าน 3) ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตภายในหมู่บ้าน เช่น การทำอาหาร ตำข้าว ทอผ้า ทำบุญใส่บาตร และกิจกรรมภายนอกหมู่บ้าน คือ การทำสวน การทำนา หาปลา 4) ร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน เช่น การทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน การปลูกป่า ทำแนวกันไฟ 5) เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เรียนดนตรี เรียนการแกะสลัก เรียนการทอผ้า และเรียนการย้อมสีธรรมชาติ 6) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ดูนก ดูผีเสื้อ พายเรือ ขี่จักรยาน เป็นต้น รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อมและความรู้สึกของคนในท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบเพื่อใช้ในการพิจารณา ดังต่อไปนี้ 1) พิจารณาถึงกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก 2) ประเมินความสามารถและขีดจำกัดของทรัพยากรที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสนุก มีความสุข และไม่ก่อผลกระทบ 3) กำหนดเนื้อหาสาระของสิ่งที่ต้องการนำเสนอ โดยให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน จนเกิดความ

เข้าใจและความประทับใจ 4) โปรแกรมต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายทั้งความสนใจ อายุ และเพศ โดยอยู่บนหลักการของการเคารพวัฒนธรรมชุมชน และไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 5) มีระบบการประสานงานและจัดวางคนให้เหมาะสม 6) มีระบบประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และ 7) มีระบบการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

7. การสื่อความหมาย (Interpretive Guiding) เป็นกระบวนการที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นตลอดจนธรรมชาติที่มีต่อท้องถิ่น การสื่อความหมายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การสื่อความหมายโดยใช้บุคคล และการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล ซึ่งการสื่อความหมายโดยใช้บุคคล เช่น การบริการข้อมูล การนำเที่ยว การบรรยาย หรือการเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน ซึ่งบุคคลที่เป็นนักสื่อความหมายต้องเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีศิลปะ และมีจุดมุ่งหมายที่ให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อชุมชน สังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติที่หลอมรวมความเป็นชุมชนไว้ โดยมีข้อปฏิบัติสำหรับการนำนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้ 1) หากนักท่องเที่ยวพักกับชาวบ้านแบบโฮมสเตย์ (Homestay) อยู่แล้ว ควรให้ออกไปทำกิจกรรมกับครอบครัวที่พัก (Host Family) จะเหมาะสมกว่าการไปทำกิจกรรมกับครอบครัวอื่น 2) ควรมีการอธิบายถึงกิจกรรมที่จะทำล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมตัวในการจัดเตรียมเสื้อผ้าและเวลา 3) ตรวจสอบให้เกิดความมั่นใจว่านักท่องเที่ยวที่จะใช้ชีวิตกับชาวบ้านทั้งวันหรือไม่ เพื่อสร้างทางเลือกให้ไปทำกิจกรรมอย่างอื่นหรือให้พักผ่อน 4) เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำเองหรือเป็นผู้ช่วย และ 5) การเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านด้วยประสบการณ์ตรง จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากขึ้น และควรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักท่องเที่ยวว่าได้เรียนรู้อะไรจากการจัดกิจกรรมนี้ ส่วนการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลนี้เป็นตัวเสริมให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีตัวช่วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจข้อมูลเพิ่มขึ้น หรือสัญลักษณ์ที่สามารถอธิบายแทนคำพูดได้ เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายตามจุดต่าง ๆ ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้การสื่อความหมายมีผลประโยชน์ต่อชาวบ้านจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาที่จะเลือกใช้สื่อความหมาย

8. การตลาด (Marketing) การตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างกับการตลาดทั่วไป เนื่องจากเป็นการขายที่เจาะจงกลุ่มลูกค้า หรือต้องให้ลูกค้ามีข้อมูลก่อนการตัดสินใจให้มากที่สุด เพื่อไม่ให้ไปกระทบต่อชุมชนและยังสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนชุมชนจึงจะต้องพิจารณาองค์ประกอบทางการตลาดหรือส่วนผสมการตลาด (Marketing Mix) โดยแบ่งเป็น 8P ดังนี้ 1) แหล่งท่องเที่ยว (Product) พิจารณาถึงสิ่งที่น่าสนใจหรือมีชื่อเสียงของชุมชนและมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวอื่นอย่างไร มีความ

หลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร และกฎกติกาสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนที่นักท่องเที่ยวต้องทราบล่วงหน้าหรือเมื่อมาถึงชุมชน เป็นต้น 2) โปรแกรมการท่องเที่ยว (Program) ต้องมีให้เลือกตามความสนใจและเหมาะสมกับความหลากหลาย รวมทั้งมีโปรแกรมทางเลือก (Optional Program) สำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ต้องการไปตามกำหนดการตามที่วางไว้ 3) ราคา (Price) ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคามาตรฐานสำหรับการบริการต่าง ๆ ด้วยความเป็นธรรมกับนักท่องเที่ยว และราคานี้สามารถแสดงได้ว่ามีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนการอนุรักษ์หรือการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร 4) โปรแกรมการท่องเที่ยว (Packaging) ถูกตั้งราคาพร้อมกับราคาค่าบริการที่เป็นค่ายานพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าน้ำเที่ยว เป็นต้น และชุมชนต้องกำหนดราคาขายของโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็น 2 ราคา คือ ราคาสำหรับนักท่องเที่ยวโดยตรง และผ่านบริษัทนำเที่ยว ตลอดจนราคาสามารถยืดหยุ่นสำหรับการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายได้ 5) นักท่องเที่ยว (People) ชุมชนต้องกำหนดประเภทนักท่องเที่ยวเพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว นั้น โดยสามารถแบ่งประเภทนักท่องเที่ยว ดังนี้ประเภทแรก นักท่องเที่ยวที่หาประสบการณ์ใหม่ จะมีพฤติกรรมที่เดินทางไปตามที่คู่มือแนะนำด้วยตนเอง และจ่ายในราคาประหยัด ประเภทที่ 2 กลุ่มที่ต้องการเรียนรู้และสนับสนุนการอนุรักษ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งพฤติกรรมการท่องเที่ยวชอบเดินทางคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่เกิน 8 คน โดยจะต้องหาข้อมูลก่อนเดินทาง และเลือกบริษัทนำเที่ยวที่มีนโยบายการรับผิดชอบต่อท้องถิ่น รวมทั้งต้องการใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนานพอสมควร และประเภทสุดท้ายคือกลุ่มที่ต้องการความสะดวกสบาย พฤติกรรมกลุ่มนี้มักจะชอบไปในสถานที่ที่มีชื่อเสียง ใช้เงินซื้อความสะดวกสบาย และไม่กล้าออกไปสัมผัสกับท้องถิ่นได้เพียงแต่ถ่ายรูปและซื้อของที่ระลึกเท่านั้น 6) ที่มาของนักท่องเที่ยว (Place) ต้องเลือกกลุ่มประเทศเป้าหมายในการทำการตลาด และมีใครบ้างที่เป็นคู่แข่งในการทำการตลาดกับกลุ่มเป้าหมายเดียวกันกับชุมชน 7) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ (Promotion) พิจารณาถึงช่องทางและสื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ รวมทั้งเอกลักษณ์พิเศษของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แตกต่างจากที่อื่น 8) พันธมิตร (Partnership) ต้องอาศัยโรงแรมและบริษัทนำเที่ยวหรือองค์กรที่สนใจสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์หรือทำการตลาดให้กับชุมชน

9. การจัดการท่องเที่ยวนำร่อง (Experimental Tourism Management) เป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในงานการท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน หลังจากนั้นแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริง

10. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และศึกษาความก้าวหน้าของโครงการ และวัดผลการทำงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ตลอดจนเกิดความยั่งยืนหรือไม่ ซึ่งมีขั้นตอนของการประเมินผลดังนี้

- 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของงานจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต่อเนื่องจากการติดตาม
- 2) ศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) วิเคราะห์ผลสำเร็จหรือไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 4) ศึกษาเงื่อนไข ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานโครงการ และ 5) วิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการดำเนินงานในอนาคต ด้วยเครื่องมือสำหรับการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพโดยแบ่งเครื่องมือออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) สำหรับนักท่องเที่ยว สามารถใช้แบบสอบถามหรือการเขียนสมุดเยี่ยมของชุมชนหรือครอบครัวในการวัดผลได้ 2) สำหรับชาวบ้าน ใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์หรือการจัดประชุม และ 3) สำหรับแหล่งท่องเที่ยว ใช้แบบฟอร์มการบันทึกหรือตรวจสอบรายชื่อสิ่งทีพบในเส้นทางศึกษาของชุมชน

นอกจากนี้ สินธุ์ สโรบล และคณะ (2548, หน้า 6-9) ได้สรุปแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ของชุมชนที่มีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างจิตสำนึก ความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถสื่อสารความสวยงามและคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนทำให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การเคารพต่อความเชื่อ คัดค้านและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการ ซึ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การจัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต ภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในท้องถิ่นกับธรรมชาติ นอกจากนี้

แล้วยังเป็นการช่วยกันประชาสัมพันธ์และเสนอแนวคิดในการเคลื่อนไหวให้นักท่องเที่ยวได้เป็นผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและกระจายผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนระหว่างการอนุรักษ์กับความต้องการพัฒนาของชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลาย ตลอดจนจนความเป็นชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และสร้างตระหนักรู้ที่มีจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนมีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง เป็นการคำนึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในทางปฏิบัติชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนา มาตรฐานและคุณภาพของการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น และรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน เป็นความพยายามที่ให้เห็นถึงบทบาทของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชน ท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งถือได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังมีความจำเป็นที่จะต้องมองเห็นถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมธรรมชาติภายนอกในระดับภาคและระดับมหภาค ซึ่งจะช่วยให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

6. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน การพิจารณาถึงปัญหาของสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตในด้านของความ

เสื่อมโหรีของธรรมชาติและควมยากจน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงาน ทัศนกรรมพื้นบ้าน เกษตรปลอดภัยจากสารพิษ เป็นต้น โดยการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพความเป็นจริงของการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวคือ การที่ภาคเอกชนเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว และบางครั้งไม่เข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวจึงเป็นการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเสื่อมโหรีของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องมาจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตนเอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่การท่องเที่ยวนี้จะเข้ามากำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดการและหารูปแบบการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในระดับล่าง รวมทั้งระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างมากขึ้น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งได้ผ่านกระบวนการจัดการขององค์กรชุมชนในการทำหน้าที่และรับผิดชอบแทนคนในชุมชน เริ่มตั้งแต่การศึกษาศักยภาพพื้นที่ของชุมชน การวางแผนตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมทางด้านการบริการการท่องเที่ยว การทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งการจ้ดนำเที่ยว และติดตามประเมินผลเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนและความยั่งยืนที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และถือเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะ

ประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบที่เน้นความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนการท่องเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน (ราณี อิลิชัยกุล, 2546, หน้า 83) สอดคล้องกับแนวคิดของ ชูเกียรติ นพเกตุ (2542, หน้า 29) ที่กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ศึกษาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น อีกทั้งกาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรีธญา แสงลี้มสุวรรณ (2555, หน้า 140) ได้ขยายความถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวไปพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางสังคมผ่านเรื่องราวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สะสมมาในอดีต ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของ ธนกฤต สังข์เฉย (2550, หน้า 59) ที่กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นรูปแบบการเดินทางไปเยือนสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน แหล่งสถาปัตยกรรม นิทรรศการทางศิลปะ หรือการแสดงต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งสถานที่ทางศาสนิก นอกจากนั้นชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์ (2554, หน้า 27) กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) กับการท่องเที่ยวทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) เพราะการท่องเที่ยวทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น นักท่องเที่ยวถูกจูงใจด้วยภูมิทัศน์ ในขณะที่นักท่องเที่ยวถูกแยกต่างหากจากการท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น นักท่องเที่ยวถูกดึงดูดให้มาเที่ยวโดยวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ชาวบ้านเป็นเหตุผลหลักของการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวไม่สามารถพัฒนาไปได้ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ (2547, หน้า 88) ที่ได้ให้คำจำกัดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การประเทืองปัญญาและเพิ่มสีสันให้กับชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบแผนความเป็นอยู่ของตน และของคนกลุ่มอื่น การเรียนรู้อาจผ่านทางสื่อ การสังเกตการณ์หรือการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ความสุขสันต์ที่แท้จริงเกิดจากความเข้าใจธรรมชาติแห่งสังคมวัฒนธรรม และยังคงกล่าวถึงสภาพสังคมวัฒนธรรมไว้ 3 ประการ คือ 1) มีลักษณะเป็นองค์รวม ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกับการทำงานขององค์ประกอบระบบนิเวศ 2) มีความหมายหรือความสำคัญเฉพาะ จึงไม่ควรนำไปเปรียบเทียบกับใครในหนทางที่จะก่อให้เกิดอคติ

แตกแยก และ 3) มีการเปลี่ยนแปลงเป็นนิจ เพราะคนรุ่นใหม่มักจะสืบทอดคนรุ่นเก่าในลักษณะต่อ ยอดองค์ความรู้ที่ผสมผสานไปกับสิ่งใหม่ที่ปรากฏในสมัยของตน

ราณี อิลิชัยกุล (2554, หน้า (1-25)-(1-27)) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมเป็น 3 ประเภท คือ

1. ศิลปวัฒนธรรม เป็นการแสดงวัฒนธรรมในรูปของศิลปะหรือเรียกว่าศิลปกรรม หมายถึงผลงานสร้างสรรค์ทางสุนทรียะทุกรูปแบบด้วยการแสดงออกทางสื่อ เพื่อส่งทอดความรู้สึกและอารมณ์อย่างมีจุดหมาย ด้วยทักษะ เทคนิค และวิธีการอันประณีต งานศิลปะเกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของคนในสังคม

2. ประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น เช่น สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาลักษณะความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของชุมชน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติ โดยการเยี่ยมชมหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยการพักอาศัยด้วย

3. กิจกรรม หมายถึง กิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเยือน โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง เช่น การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กิจกรรมแข่งขันกีฬา ซึ่งการจัดกิจกรรมได้ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ

ส่วนธนิช เลิศชาญฤทธ์ (2554, หน้า 20-31) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามลักษณะที่ปรากฏหรือที่มีอยู่ โดยใช้หลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) เป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากรหรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Resource) หมายถึง การปฏิบัติ (Practices) การแสดงออก (Expressions) การนำเสนอ (Representations) ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) รวมทั้งอุปกรณ์ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลในบางกรณี มีสำนึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของพวกเขา ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถูกส่งผ่านหรือถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ยังมีการผลิตซ้ำและสร้างทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทนี้ขึ้นใหม่อยู่เสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง และเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองให้ยั่งยืนยาวนาน ได้แก่ ประเพณี ศิลปะการแสดงออก กฎระเบียบทางสังคม พิธีกรรม เทศกาล เป็นต้น รวมทั้งทักษะทางด้านฝีมือ ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) หมายถึง ร่องรอยของงานก่อสร้างที่เป็นทั้งวัตถุจับต้องได้และสิ่งที่มองเห็น ล้วนเป็นความสัมพันธ์หรือเป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์ วัฒนธรรมของมนุษย์ กิจกรรมของมนุษย์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในฐานะต่าง ๆ เช่น เป็นอาหาร เป็นวัตถุดิบสำหรับทำสิ่งของเครื่องใช้

พิธีกรรม ที่อยู่อาศัย และสถานที่ก่อตั้งชุมชน เป็นต้น และยังได้แบ่งเป็น ประเภทย่อยที่ปรากฏได้อีก 2 กลุ่ม คือ ทรัพยากรประเภทที่อยู่ติดที่ (Immovable Resource) ได้แก่ ร่องรอยต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตหรือแสดงถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่หลงเหลืออยู่บนดินและไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ สิ่งก่อสร้างที่เป็นใช้ประกอบกิจกรรมของมนุษย์ เช่น บ้าน โบสถ์ วิหาร เป็นต้น แหล่งโบราณคดี เป็นสถานที่ที่มีโบราณวัตถุ ร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ หรือข้อมูลทางโบราณคดีปรากฏอยู่ และย่านหรือสถานที่ เป็นกลุ่มสิ่งก่อสร้าง แหล่งโบราณคดี หรือแม้แต่โบราณวัตถุที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันในทางใดทางหนึ่ง ส่วนทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประเภทที่เคลื่อนย้ายได้ ประกอบด้วย โบราณวัตถุ สิ่งของที่มนุษย์ประดิษฐ์ ผลิตและดัดแปลงขึ้นเพื่อใช้งาน สิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของมนุษย์ คือ สิ่งใดก็ตามที่มนุษย์ไม่ได้ผลิตหรือสร้างขึ้นมา แต่สัมพันธ์ในทางหนึ่งทางใดกับชีวิตมนุษย์ในอดีต และช่วยให้เราเข้าใจเรื่องราวของมนุษย์ในอดีตได้มากขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กับทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด หากแต่สัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันและกันอย่างแนบแน่นขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม จำเป็นต้องคำนึงถึงคุณค่า (Value) และความหมาย (Meaning) เพราะทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีประโยชน์สำหรับสังคมมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ ตามที่ธนิก เลิศชาญฤทธิ (2554, หน้า 54) ได้สรุปถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเป็น 6 ประการ ดังนี้ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรม คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมให้ความรู้สึกเกี่ยวกับสถานที่ ชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ของคน สะท้อนให้เห็นรากฐาน ความเป็นมาของสังคมมนุษย์ และเป็นหลักฐานยืนยันวัฒนธรรมของมนุษย์ 2) คุณค่าด้านการศึกษาเป็น ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบรรพบุรุษของมนุษย์ วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ ลักษณะสภาพแวดล้อมเป็นเสมือนแหล่งความรู้ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจอดีตและวัฒนธรรมของพวกเขา นอกจากนี้ เราสามารถเรียนรู้จากทรัพยากรวัฒนธรรม ผ่านการศึกษาด้านโบราณคดี ถึงผลกระทบระยะยาวจากกิจกรรมของมนุษย์ในอดีต ที่อาจเป็นบทเรียนและเป็นประโยชน์ในการวางแผนต่าง ๆ ในอนาคต 3) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรวัฒนธรรมเอื้อประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ-พาณิชย์ ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ เช่น ส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงเป็นแรงหนุนให้สังคมมีความสุข ผู้คนอยู่ดีกินดีในสภาพแวดล้อมที่ดีด้วย 4) คุณค่าด้านความเป็นทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมบางอย่างมีประโยชน์ในแง่การใช้สอย เช่น สิ่งก่อสร้างที่มีอายุยืนยาว แสดงว่าใช้วัสดุอย่างดีมีคุณภาพ เป็นการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าและไม่ควรรื้อทำลาย 5) คุณค่าด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ถือว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็น

แหล่งพักผ่อนหย่อนใจและให้ความสุขแก่มนุษย์ ยิ่งในปัจจุบันแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมนับวันจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและประสบการณ์ของผู้คนมากยิ่งขึ้น และ 6) คุณค่าด้านความงาม ทรัพยากรวัฒนธรรมได้แก่ โบราณคดี และสิ่งก่อสร้างโบราณ อาทิ ปราสาท ราชวัง ศาสนสถาน เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ที่สวยงามของสังคม บ้านเมือง ช่วยเติมเต็มบรรยากาศและภูมิทัศน์ของเมืองให้งดงามยิ่งขึ้น

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ (2555, หน้า 140) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็น 3 ประเภท คือ 1) นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ในวัฒนธรรม และมีความต้องการที่จะใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวเป็นเวลานาน 2) นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึง ผู้ที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นรู้จักจากสื่อประชาสัมพันธ์ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้เวลาน้อยกว่ากลุ่มแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมาอีกครั้ง และ 3) นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวสั้น อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้หรือสัมผัสนั้น ราณี อิลิชัยกุล (2546, หน้า 85) กำหนดไว้ดังนี้ 1) การเที่ยวชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์หรืออาคารบ้านเรือน เช่น การชมการทำศิลปหัตถกรรมไทย เช่น การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น 2) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การชมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย 4) การเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน 5) การร่วมงานเทศกาลประเพณีที่จัดขึ้นตลอด ทั้งปีในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายกระจายอยู่ตามท้องถิ่น อีกทั้งยังมีความเคลื่อนไหวโดยเฉพาะการจัดพิธีกรรมทางประเพณี ชนัญ วรชัยวิภาค และคณะ (2547, หน้า 90) จึงได้ให้ความตระหนักถึงสิ่งจำเป็นที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งนั้นไว้ให้พร้อม เวลาออกไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมท้องถิ่นของแหล่งวัฒนธรรมจะได้เข้าใจความเป็นไปในขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนที่นี่ดียิ่งขึ้น ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็เป็นปัญหาใหญ่ที่หน่วยงานภาครัฐ จะต้องร่วมมือกันอย่างเร่งด่วน เพื่อให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมชุมชนเป็นระบบระเบียบ แต่ละท้องถิ่นอาจจะเป็นผู้ส่งข้อมูลพื้นฐานชุมชนของตนให้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อประมวลข้อมูลเหล่านั้นเข้าเป็น

หมวดหมู่และพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ทันทีที่มีความต้องการ ลำพังเพียงข้อมูลปฏิทินพิธีประเพณีในรอบปีของจังหวัด และข้อมูลบอกแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เริ่มทำไว้ยังไม่เพียงพอ และควรจะต้องมีข้อมูลครอบคลุมเรื่องราวต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

บันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 133) กล่าวถึงความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนา (Religion) เป็นคำในภาษาอังกฤษที่มาจากคำละตินว่า “Religio” แปลว่า สัมพันธ์หรือผูกพัน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าด้วยความอบรมศรัทธาบูชาพระเจ้าหรือเทพเจ้าผู้มีอำนาจเหนือตนด้วยความเคารพยำเกรง ซึ่งมีความศรัทธาในความเชื่อที่ว่าพระเจ้าหรือเทพเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลก ทรงกำหนดคำสั่งสอนด้านศีลธรรมจรรยาและกฎหมายโดยไม่ต้องพิสูจน์ และต้องอุทิศตนแต่พระเจ้าหรือเทพเจ้า ส่วนคำว่า “ศาสนา” มาจากศัพท์เดิมในภาษาสันสกฤตว่า “ศาสน์” และตรงกับคำในภาษาบาลีว่า “สาสน์” แปลว่า คำสั่งสอนหรือการปกครอง ซึ่งมีความหมายที่ขยายความดังนี้ คำสั่งสอน แยกได้เป็น คำสั่ง หมายถึง ข้อห้ามทำความชั่ว เรียกว่า ศีลหรือวินัย ส่วนคำสอน หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดี ที่เรียกว่า ธรรม เมื่อรวมคำสั่งและคำสอน จึงหมายถึง ศีลธรรม ซึ่งมีทั้งข้อห้ามทำความชั่วและคำแนะนำให้ทำความดี ส่วนการปกครอง หมายถึง การปกครองจิตใจของตนเอง ควบคุมดูแลตนเอง กล่าวตักเตือนตนเองอยู่เสมอ และรับผิดชอบการกระทำทุกอย่างของตนทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพิน ดอกบัว (2544, หน้า 2) ได้ขยายความของศาสนา หมายถึง คำสอนบางประเภทที่เป็นคำสั่ง เป็นเรื่องบังคับจะต้องทำตาม ใครฝ่าฝืนต้องมีโทษ เช่น วินัยสำหรับพระในพระพุทธศาสนา หรือมหาพรตสำหรับนักบวชเป็นศาสนาเซน เป็นต้น ประเภทนี้เป็นศีลและบางประเภทเป็นคำสอน เพื่อชักชวนให้ทำตาม ใครทำได้ก็จะเป็นผลดีต่อผู้นั้นเอง เช่น ธรรมมีเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น ประเภทที่เป็น ส่วนธรรม คือ ศีลธรรมที่คอยควบคุมกาย วาจา ใจของคนไว้ทำให้เป็นคนดี คนจะดีได้จะต้องมีทั้งศีลทั้งธรรม ตามที่พิน ดอกบัว (2544, หน้า 2-3); บันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 134); จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2549, หน้า 104-105) ได้กำหนดองค์ประกอบของศาสนา ดังนี้

1. ศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนา เป็นผู้ริเริ่มนำคำสั่งสอนออกมาเผยแผ่แก่ประชาชนซึ่งมีตัวตนอยู่จริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ บางศาสดาบรรลุธรรมด้วยตนเอง แล้วนำธรรมะมาสั่งสอนแก่ประชาชน เช่น พระพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดาของศาสนาพุทธ บางศาสดานำคำสั่งสอนที่ได้รับจากการบอกเล่าของพระผู้เป็นเจ้าของมาเป็นเจ้ามาสอน เช่น พระเยซูและพระนะปี่มะหะหมัด

2. หลักธรรมหรือคำสอน เป็นสาระที่เกิดจากการมีพระศาสดาและพระสาวกช่วยกัน นำเอาคำสอนทางศาสนาไปเผยแพร่ และต้องมีการปฏิบัติเป็นคัมภีร์ทางศาสนาของตน ส่วนใหญ่ จะเป็นคำสอนทางศีลธรรมที่เป็นข้อห้ามและข้อแนะนำในการปฏิบัติตน

3. นักบวชหรือผู้สืบทอดศาสนา เป็นผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสในคำสอนโดยทำหน้าที่ สั่งสอนและปฏิบัติศาสนกิจ หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

4. ศาสนิกชน บุคคลที่นับถือ เลื่อมใสในหลักธรรมคำสอน และยึดแนวปฏิบัติใน พิธีกรรมเพื่อให้บรรลุจุดหมายสูงสุดในศาสนานั้น

5. สถานที่อยู่เป็นเอกเทศสำหรับนักบวชหรือผู้สืบทอดศาสนา โดยเฉพาะใช้สำหรับ ประกอบพิธีกรรมหรือศาสนกิจ เช่น วัด เป็นสถานที่อยู่ของพระในพุทธศาสนา สุเหร่าหรือ มัสยิดสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม

6. ปุชนิยสถานหรือปุชนิยวัตถุทางศาสนา ถือเป็นสถานที่และวัตถุที่ควรเคารพบูชา เช่น พระพุทธรูปและสังฆนิยสถานในพระพุทธศาสนา หรือไม้กางเขนและวิหารเมื่อง เยรูซาเลมในศาสนาคริสต์

7. พิธีกรรม คือกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีที่กระทำกัน เพื่อให้เกิดความ ตักดีสิทธิ์ ในแต่ละศาสนาพิธีกรรมมีความแตกต่างกันออกไปตามศาสนานั้น ซึ่งพิธีกรรมนี้มีความสัมพันธ์ของสาวกและศาสนิกชนเพื่อทำให้เกิดการรวมตัวแล้วช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

8. หลักความเชื่ออันเป็นจุดหมาย คำสอนในทุกศาสนามุ่งให้คนปฏิบัติตามเพื่อ บรรลุจุดหมายสูงสุด เช่น ศาสนาพุทธมีจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ในศาสนาคริสต์มี อาณาจักรแห่งพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นต้น

นอกจากนี้ บันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 152-153) มีแนวคิดที่สัมพันธ์กับจำนง อติวัฒนธรรม และคณะ (2549, หน้า 108) ได้สรุปบทบาทของศาสนาที่มีต่อสังคม ดังนี้

1. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ศาสนาช่วยให้ได้เรียนรู้วิถีทางเพื่อปรับตัว เข้ากับสังคม ลดความขัดแย้งในสังคม และช่วยให้บุคคลมีอุดมคติในการดำรงชีวิต

2. การกำหนดสถานภาพ (Status-giving Agency) ศาสนาช่วยบ่งบอกสถานภาพของ ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาถือว่าเป็นคนดี

3. การรู้สึกว่าเป็นสมาชิกในสังคม (Social Identity) ผู้นับถือศาสนาเดียวกันจะรู้สึก มีความใกล้ชิดผูกพัน และถือว่าตนกันเป็นสมาชิกที่อยู่ในสังคม รวมทั้งมักจะช่วยเหลือเอื้ออาทร ต่อกันเมื่อสมาชิกได้รับความเดือดร้อน

4. การทำให้สังคมเป็นปึกแผ่น (Social Solidarity) ศาสนาช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคม เมื่อศาสนามีพิธีกรรมหรือกิจกรรม บุคคลก็จะพร้อมใจกันมาร่วมช่วยกัน แต่ในยามวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ผู้ที่นับถือศาสนาเดียวกันก็จะร่วมกันต่อสู้เช่นกัน

5. การควบคุมสังคม (Social Control) ศาสนาจะช่วยสั่งสอนอบรมและโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้ปฏิบัติและดำรงตนตามกฎหมายเกณฑ์แห่งศีลธรรม

6.สวัสดิการสังคม (Social Welfare) ช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากภัยต่างๆ ในรูปลักษณะของสังคมสงเคราะห์ เช่น ให้ที่พำนัก ให้การศึกษา บริจาคทาน เป็นต้น

ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่ไม่เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกและให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ แต่สอนให้มนุษย์เชื่อกฎแห่งกรรม สอนให้มนุษย์พึ่งตนเองโดยไม่ต้องอ้างอิงไปถึงสิ่งเหนือธรรมชาติ เรียกว่า อเทวนิยม (บันเทิง พาพิจิตร, 2547, หน้า 141-142) และได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธที่ใช้รูปธรรมจักร มีความหมายถึง วงล้อ คือพระธรรมที่หมุนไปยังที่ต่าง ๆ เหมือนธรรมะที่นำไปสั่งสอนในที่ต่าง ๆ แล้วยังความสันติสุขให้เกิดขึ้นในที่นั้น ในธรรมจักรประกอบด้วยซี่ล้อ 8 ซี่ แต่ละซี่มีความหมายถึงองค์ของอริยมรรคแต่ละองค์ วงล้อที่จะต้องหมุนเวียนและกระแทกกระทั้นกับพื้นนั้นหมายถึง ทุกข์และสมุทัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนเกิดมาแล้วจะต้องประสบ ดุมที่เป็นศูนย์กลางและสงบไม่หมุน หมายถึง จุดหมายสูงสุด คือ นิโรธหรือนิพพาน

พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยที่สืบทอดมาแต่ช้านาน โดยจะเห็นได้จากขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานมาจากคติธรรมและหลักพระพุทธศาสนา ส่งผลให้คนไทยที่มีจิตยึดมั่นหลักในพระพุทธศาสนา ประพฤติตนตามหลักธรรมมีจิตใจเมตตา มีน้ำใจเสียสละ มีความกตัญญูกตเวที และรู้จักการให้อภัย ซึ่งกันและกัน เป็นต้น พระพรหมคุณาภรณ์ (2554 หน้า 2-7) กล่าวถึงหัวใจและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้ หัวใจพระพุทธศาสนาหรืออวาทปาฏิโมกข์เกิดขึ้นจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในวันมาฆบูชาที่มีพุทธพจน์โดยสรุปมีใจความว่า “จะไม่ทำชั่ว ทำดี และทำให้จิตให้ผ่องใส” มาจากภาษาบาลีที่ว่า “สพฺพปาปสฺส กุสลสฺสุปสมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานุสาสนํ” แปลว่า “การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม การชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” ถือว่าเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏอยู่ในหลักอริยสัจสี่ และเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา และยังได้อธิบายองค์ประกอบของอริยสัจ ดังนี้ ทุกข์ คือตัวปัญหา เป็นสิ่งที่เราไม่เอา แต่เราก็ยังไม่ต้องปฏิบัติ เราต้องรู้ให้ชัดว่าอะไรเป็นปัญหาที่เราจะต้องพ้นไป สมุทัย คือตัวเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งต้องสืบสาวให้รู้ตามหลัก

ความจริงที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยว่า ทุกข์เกิดจากเหตุ และเหตุนั้นคืออะไร เหตุนั้นเรารู้ว่าจะต้องกำจัด แต่เราก็กังไม่ได้ทำอะไร จากนั้นเรารู้ด้วยว่าเมื่อกำจัดเหตุแห่งทุกข์ได้ จะต้องเข้าถึงจุดหมายคือ นิโรธ แต่ทั้งหมดนี้จะสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำในข้อสุดท้าย คือมรรค ฉะนั้นทุกข์ สมุทัย นิโรธ สามอย่างนี้เข้าใจว่ามันคืออะไร และจะต้องทำอะไรต่อมัน แต่ปฏิบัติมันไม่ได้ สิ่งที่จะปฏิบัติได้คือ ข้อที่ 4 ได้แก่มรรค นอกจากนี้ พ้น ดอกบัว (2544, หน้า 153-154); บันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 28-32) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า บุคคลผู้ปรารถนาจะไปนิพพาน ก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง) มีคุณธรรม 8 ประการ คือ

1. สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือ เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุญมี บาปมี ซาติหน้ามี ซาติก่อนมี

2. สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ คือ ดำริที่จะปลีกตัวออกจากอารมณ์ชั่ววุ่นต่าง ๆ ดำริในการไม่พยาบาท และดำริในความไม่เบียดเบียน

3. สัมมาวาจา หมายถึง เจรจาชอบ คือ การพูดที่เว้นจากการพูดเท็จ พูดคำจริง เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดคำประสานสามัคคี เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดคำอ่อนหวาน และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดคำมีประโยชน์

4. สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ การกระทำชอบ คือ เว้นจากการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น สัตว์อื่น เรียกว่าเว้นปาณาติบาต มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย เว้นจากการเบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น เรียกว่าเว้นอทินนาทาน มีการเสียสละแบ่งปัน และเว้นจากอพรหมจรรย์ คือ การเสพเมถุน คือเว้นจากกามารมณ์ พอใจในเนกขัมมะ คือปลีกตนจากกามและพอใจในคู่ครองของตน

5. สัมมาอาชีวะ หมายถึง อาชีพชอบ คือ เว้นมิจอาชีพทุกรูปแบบ ประกอบด้วยตนอยู่ในสัมมาชีพ คือ ไม่ลักขโมย ปล้น ฉ้อ โกง ยักยอก

6. สัมมาวายามะ หมายถึง พยายามชอบ คือความเพียรชอบทุกรูปแบบ ประกอบด้วย การพยายามไม่ให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน พยายามละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน และพยายามให้กุศลที่เกิดขึ้นแล้วได้คงอยู่และเจริญต่อไป

7. สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ สติชอบ ในชั้นธรรมดา ขอให้พิจารณาว่าระลึกถึงสิ่งใดอยู่ กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมไป ก็ควรระลึกถึงสิ่งนั้นบ่อย ๆ ในขั้นสูงขึ้นไปทรงสอนให้ระลึกสติปัญญา 4 คือ กายานุปัสสนา พิจารณากาย เวทนานุปัสสนา พิจารณาเวทนา คือ สุข ทุกข์และไม่สุข ไม่ทุกข์ จิตตานุปัสสนา พิจารณาจิตว่ามีราคะ โทสะ โมหะหรือไม่มีในจิต จิตเป็นอย่างไร พิจารณาตามรู้ และธัมมานุปัสสนา พิจารณาธรรมทั้งที่เป็นกุศล อกุศลและ

อัพยากฤตว่ามีอยู่ในตนหรือไม่ สงงนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ควรละอย่างไร ควรอบรมให้เกิดให้มีขึ้นอย่างไร

8. สัมมาสมาธิ หมายถึง การใช้สมาธิในทางที่ถูกต้อง หรือตั้งใจชอบจนบรรลุฌานทั้ง 4 คือ ปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (Buddhist Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) นักท่องเที่ยวสามารถที่จะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ตามความพึงพอใจและความสนใจในแต่ละบุคคล การท่องเที่ยวรูปแบบนี้ได้เพิ่มมูลค่าให้กับนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาดังนี้ ฉัตรเฉลิม งามอาจานศาล (2551, หน้า 5) ได้กำหนดนิยามการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) ไว้ว่า การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2551, หน้า 10) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ธรรมทัศนศึกษา หมายถึง การท่องเที่ยว การไปเที่ยวชมสถานที่หรือแหล่งธรรมะ โดยเน้นบูรณาการทางด้านหลักธรรมสอดแทรกในการท่องเที่ยว และเป็นการท่องเที่ยวที่ปราศจากอบายมุข จุดมุ่งหมายคือเป็นการนำกลุ่มเป้าหมายท่องเที่ยวศึกษาค้นคว้าหาแก่นธรรม เช่น การจัดล่องแพแลพุทธธรรม เป็นต้น ส่วนชนกฤต สังข์เฉย (2550, หน้า 102) กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious tourism) ดังนี้ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา เพื่อเยี่ยมชม การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการ เกจิอาจารย์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน การนั่งสมาธิตามสถานที่ที่จัดไว้สำหรับปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่าง ๆ พร้อมกับสามารถนำหลักธรรมคำสอน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ได้แก่ การเยี่ยมชมวัดวาอารามต่าง ๆ การไปนมัสการเกจิอาจารย์และบูชาศาสนสถาน และการปฏิบัติธรรมหรือนั่งวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของราณี อิลิชัยกุล (2546, หน้า 41) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังศาสนสถาน ไว้ว่า ศาสนสถานเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรม นักท่องเที่ยวที่เดินทางมีจุดประสงค์เพื่อไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนา การประกอบพิธีกรรม หรือสักการะเพื่อความสงบในจิตใจ ซึ่งศุภลักษณ์ อัครางกูร (2554, หน้า 99) ยังได้สรุปการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) ดังนี้ การเดินทางเพื่อจุดมุ่งหมายทางศาสนา ในการไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือเข้าชม

ความงามหรือเข้าไปพักผ่อนหรือสงบจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบัน คนต้องการสถานที่เช่น โบสถ์หรือวัดในการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น จากคำจำกัดความข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (Buddhist Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในพุทธศาสนสถานหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนาพุทธ เพื่อวัตถุประสงค์การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธ ศึกษาหลักธรรมคำสอน การปฏิบัติธรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบูชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการชมความงามของพุทธศิลป์

ธนกฤต สังข์เฉย (2550, หน้า 102-103) กล่าวถึงการแหล่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา 2 ประเภทดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทพุทธศาสนสถาน หรือเรียกว่า วัดทางศาสนาพุทธ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และโชติ กัลยาณมิตร (2548, หน้า 454) ให้คำนิยามที่สอดคล้องกันไว้ว่า สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาและมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย ประกอบด้วยอาคารที่ใช้ประกอบสังฆกรรม เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งอาคารเพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก เช่น กุฏิสงฆ์ หอฉัน เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัตจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา เช่น สำนักปฏิบัติธรรม (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550, หน้า 103)

กิจกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลิน มีความสุขและปลอดภัยจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม มีนักท่องเที่ยวที่เป็นพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจในด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเข้ามาท่องเที่ยว จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีความแตกต่างไปจากรูปแบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ และจากการศึกษาของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ศึกษานโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (พ.ศ.2542) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 39-40) ได้สรุปกิจกรรม ดังนี้

1. ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรม ความเก่าแก่และลักษณะเฉพาะตัว

ผลงานศิลปะภายในวัดเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยมีกระบวนการคิดและจินตนาการตามความเชื่อที่ส่งทอดมาจากอดีต ส่งผลให้ศิลปกรรมทางด้านพุทธศาสนามีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงและสภาพของสังคมในแต่ละภูมิภาคที่มีอิทธิพลจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น ศิลปกรรมล้านนาหรือเชียงแสนทางภาคเหนือที่นิยมปั้นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม พระรัศมีทรงดอกบัวตูม หรือ

พระพุทธรูปในศิลปะสุโขทัยที่มีลักษณะพระพักตร์รูปไข่ พระรัศมีเป็นเปลวเพลิง โดยเฉพาะพระพุทธรูปลีลามือชื่อเสียงว่างดงามที่สุด เป็นต้น

2. ศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด

การสร้างวัดในประเทศไทยสร้างตามคติโบราณเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา และยังสร้างจากเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งสมคิด จิระทัศนกุล (2554, หน้า 19-23) ได้สรุปสาเหตุสำคัญของการสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในบริเวณที่เป็นนิวาสนสถานเดิมของพระราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดฯ ให้สร้างขึ้นบนนิวาสนสถานเดิมของพระราชชนนี หรือสร้างวัดที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ เช่น วัดโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร พระเจ้าเสือทรงสร้าง ณ สถานที่ประสูติของพระองค์เอง

3. นมัสการ กราบไหว้ ตามความเชื่อ หรือแสวงบุญ

ความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปมีควบคู่ไปกับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธสาวก พระภิกษุสงฆ์ในอดีตที่เป็นที่นับถือของคนทั่วไปและมักถูกกล่าวขานว่ามีอิทธิฤทธิ์ สามารถอำนาจโชคลาภและให้ความคุ้มครองแก่ผู้มาบนบานและกราบไหว้ได้ (สมคิด จิระทัศนกุล, โชติมา จตุรงค์ และชาญวิทย์ สรรพศิริ, 2550, หน้า 78-79) ส่วนการแสวงบุญ เป็นการเที่ยวหาความดี ซึ่งตรงกับคำที่ใช้เรียกกิจกรรมการแสวงบุญของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยดังนี้ กิจกรรมไหว้พระ 9 วัด, ไหว้ขอพร 9 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์, ไหว้พระสะสมบุญ 108 วัด, เส้นทางออมบุญ เป็นต้น รูปแบบของการท่องเที่ยวแสวงบุญนี้จัดขึ้นเพื่อแสวงหาความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

4. การปฏิบัติศาสนกิจ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม

นักท่องเที่ยวเข้าวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิบัติศาสนกิจ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม เรียกกลุ่มนี้ว่า ผู้ถือศีล หมายถึง คนรักษาศีล (มดิชน, 2547, หน้า 402) โดยหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้ศึกษาปฏิบัติธรรมพิจารณาสภาพร่างกายตามดูจิตใจตนเอง โดยใช้สติพิจารณาเพื่อให้เข้าใจตัวเองให้มากยิ่งขึ้น หรือที่สอนให้เข้าใจว่า ควรทำความดี ละเว้นความชั่ว และรักษาจิตใจให้ผ่องใส (กรกฎ โอภาสเจริญมงคล, 2555, หน้า 12) และพุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อเรื่องอานิสงค์ของการปฏิบัติธรรมส่งผลให้การดำเนินชีวิตมีความเจริญราบรื่นและรุ่งเรือง ทำให้ผู้เข้าร่วมได้รับบุญกุศล มีอานิสงค์ดับทุกข์กังวลได้ ทำให้เกิดความปิติมีความสุขกายสุขใจ สามารถแผ่บุญกุศลให้แก่ผู้ที่ตนเคารพนับถือทั้งบรรพบุรุษญาติมิตร สรรพสัตว์ทั้งปวงได้ (กรมการศาสนา, 2555, หน้า 16) เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทาง

พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีองค์ประกอบเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และมีข้อจำกัดของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 2-3) และนำมาประยุกต์กับแนวคิดภารกิจบทบาทของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 5-8) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในพุทธสถานหรือวัดที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์และคงลักษณะพื้นถิ่น โดยมีหลักการดำเนินการสาธารณูปการของคณะสงฆ์เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส โดยควบคุมกับการสร้างสภาพวัดตามที่สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ได้ให้นิยามสภาพของวัด เช่น เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม ใช้เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจได้ และเป็นศูนย์กลางสำหรับ ทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้านเพื่อความอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นต้น (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 4) ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Culture-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเห็นได้จากคู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานที่ได้ระบุกรอบการพัฒนาเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัดไว้ว่า ต้องมีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับเพื่อความร่มรื่น สวยงาม เป็นต้น (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 10) ซึ่งเป็นภารกิจด้านสาธารณูปการของคณะสงฆ์ และยังสอดคล้องกับแนวคิดในการลดใช้ฟางหรือตอไม้สดของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ที่ช่วยบรรเทาให้มาใช้ต้นไม้อุดหรือดอกไม้ที่ปลูกในกระถางแล้วนำมาปลูกในบริเวณต่าง ๆ ภายในวัด (นภาพร ทรัพย์โสภณ, 2553, หน้า 161) ในขณะที่ วราวุธ เสือดี (2543, หน้า 177-178) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงการควบคุมมลพิษทางอากาศจากเผาศพ โดยผลการศึกษาเตาเผาปูนกึ่งหรือเตาเผาชนิดหลายห้องเผา ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศน้อย ดังนั้นจึงเป็นการจัดการที่มี

ความรับผิดชอบ (Responsible) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 3)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ศิลปกรรม หลักธรรม คำสอน และการศาสนกิจ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Environment Education-based Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 3) ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา โดยมีกิจกรรมจัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนภายในวัด และมีการจัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เช่น มีการจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรมอาชีพและศีลธรรม และชมรมต่าง ๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สำหรับด้านการเผยแพร่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี เช่น กิจกรรมการจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดโครงการบวชเนกขัมมจารีณี (ชีพรามณ์) การแสดงธรรมในวันธัมมสวนะ (วันพระ) การจัดโครงการสวนสมุนไพรวัด และโครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา เป็นต้น ซึ่งเป็นภารกิจหลักของการเผยแพร่หลักธรรมให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 6)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวภายในวัด จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 3) โดยสอดคล้องกับภารกิจของคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ ที่ดำเนินการช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีแนวทางการมีส่วนร่วมสร้างเครือข่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนและส่วนราชการ ภายใต้ภารกิจด้านการปกครองโดยมีเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะปกครอง (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 11-13) จากการศึกษาของปิยฉัตร เชาวลิต (2551, สื่อออนไลน์) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อวัดดังนี้ คนในชุมชนให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด เนื่องจากเจ้าอาวาสให้ความอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ แก่คนใน

ชุมชน เช่น เรื่องการศึกษา การสาธารณสุข สงเคราะห์ การรักษาผู้ป่วย เป็นต้น จึงสามารถชักจูงให้คนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นกรรมการวัด มัคคทายก เมื่อทางวัดมีกิจกรรมใดคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติการในทุกกิจกรรมเป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนายังครอบคลุมองค์ประกอบโครงสร้างผิวของการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ องค์ประกอบด้านพื้นที่ การจัดการ กระบวนการ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับผิว และยังขาดองค์ประกอบด้านโครงสร้างลึกที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ หลักธรรมและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการปฏิบัติทางจิต อนึ่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวที่จับต้องการได้ดังกล่าวแล้ว มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในมิติพุทธพาณิชย์ ซึ่งจะมีการใช้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อแสวงหาเงินและกำไรทางวัตถุ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงพุทธพาณิชย์ดังกล่าว จึงควรมีการจัดการเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการฝึกฝนทางจิตนำเสนอด้านนักท่องเที่ยว คนที่มีความแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ สามารถปฏิบัติทางจิตเพื่อพ้นทุกข์ได้ทุกคน การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงเป็นกิจกรรมของมนุษยชาติในภาพรวม

แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพุทธศาสนา (Buddhist Temples)

“วัดพุทธ” เป็นพุทธศาสนสถานที่ยึดจากความศรัทธา และเป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มีวิวัฒนาการยาวนานจนกลายเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธอย่างเช่นปัจจุบัน โดย ราชบัณฑิตยสถาน, (2542ข) ได้ให้นิยามความหมายวัด คือ สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีอุโบสถ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น สัมพันธ์กับความหมายของพจนานุกรมฉบับมติชน (2547, หน้า 801) ได้ให้ความหมายของวัดว่า สถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร และสถานที่ที่นักบวชอาศัยอยู่ สัมพันธ์กับแนวคิดของไทยประกันชีวิต (2545, หน้า 5) กล่าวว่า ศาสนสถานในพระพุทธศาสนาเรียกกันทั่วไปว่า พุทธสถาน หากศาสนสถานได้รับการสร้างขึ้นในบริเวณเดียวกัน มีกำแพงล้อมรอบ กำหนดขอบเขตที่แน่นอนแล้ว จะเรียกกันทั่วไปว่าวัด ซึ่งจะประกอบด้วยอาคาร สิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เพื่อการสักการบูชาและบำเพ็ญศาสนกิจ รวมถึงสิ่งก่อสร้างอันเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ อาคารต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกเฉพาะ ทำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของอาคารนั้น อาทิ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เสนา หอไตร ศาลาการเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของสมคิด จิระทัศน์กุล (2555, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความหมายของวัดไว้ว่า สถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักอาศัยภาวนา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติ

ภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง นอกจากนี้ สมใจ นิมเล็ก (2547, หน้า 10) ได้สรุปความหมายของวัด ดังนี้ วัดเป็นสถานที่อยู่ประจำของภิกษุในช่วงฤดูฝนเป็นเพียงแต่ที่พักชั่วคราวเมื่อครั้งพุทธกาล ต่อมามีการสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จึงได้จัดให้ภิกษุอยู่เฝ้ารักษาสถานที่นั้นเป็นประจำ ทำให้เกิดวัดที่เป็นลักษณะใช้สอยดังเช่นวัดในสมัยปัจจุบัน ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของ กรมการศาสนา (2542, หน้า 176-177) ได้ให้นิยามคำว่าวัดในความหมายแบบไทย หมายถึง สังฆอารามที่มีพระสงฆ์พำนักประจำ อันเป็นลักษณะของอารามที่สร้างขึ้นภายหลังครั้งพุทธกาล อีกทั้งมีศาสนสถานที่เป็นสัญลักษณ์หมายแทนพระพุทธเจ้าเป็นที่สักการบูชา ทำให้มีผู้คนไปกราบไหว้อยู่เป็นเนืองนิจจึงต้องมีผู้ดูแลบำรุงรักษา นอกจากนี้ กรมการศาสนา (2551, บทนำ) ได้ให้นิยามของวัด คือ ศาสนสถานใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งหมายถึงตัวอาคารและปูชนียวัตถุ รวมถึงบริเวณวัด เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์และการบำเพ็ญศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งโชติ กัลยาณมิตร (2548, หน้า 454) ได้ให้คำจำกัดความของวัดไว้ว่า สถานที่ที่ประกอบพิธีทางศาสนาและเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา วัดประกอบด้วยบริเวณพุทธาวาสและบริเวณสังฆาวาส บริเวณพุทธาวาสมีอาคารเฉพาะเพื่อการประกอบสังฆกรรมเป็นหลัก เช่น โบสถ์ วิหาร ฯลฯ บริเวณสังฆาวาสมีอาคารเพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก เช่น กุฏิสงฆ์ หอฉัน โรงครัว ฯลฯ และธาดา สุทธิธรรม (2542, หน้า 2) กล่าวถึงความหมายของวัดว่า สถานที่ที่อาคารเนื่องในพระพุทธศาสนาก่อสร้างขึ้นภายในบริเวณเดียวกันที่มีการกำหนดขอบเขต จากคำจำกัดความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าวัด หมายถึง สถานที่ในเขตพุทธาวาสที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญ คือ อุโบสถ วิหาร และเป็นที่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์หรือนักบวชในทางศาสนาพุทธ

วัดทางพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งประเภทตามมาตรา 31 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา คือ วัดที่มีอุโบสถเป็นที่ทำสังฆกรรม (กรมการศาสนา, 2551, หน้า 4) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโชติ กัลยาณมิตร (2548, หน้า 458) ที่ให้นิยามของวิสุงคามสีมา คือ บริเวณที่ดินที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่สงฆ์เพื่อสร้างขึ้นเป็นวัด นอกจากนี้ สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 8) ยังกล่าวถึงวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยวัดประเภทนี้แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 **วัดหลวง หรือพระอารามหลวง** คือ วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงสร้างหรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์หรือมีผู้สร้างน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวงหรือวัดที่

รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ แล้วขอพระราชทานให้ทรงรับเป็นพระอารามหลวง (กรมการศาสนา, 2551, หน้า 4) ซึ่งกรมการศาสนา (2551, หน้า 6) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ของวัดที่สมควรได้รับยกฐานะเป็นพระอารามหลวง จะต้องเป็นวัดที่มีเสนาสนะถาวรวัตถุ หรือมีปูชนียวัตถุที่เป็นโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ เป็นวัดที่มีการปกครองเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นหลักฐาน เป็นวัดที่มีการพัฒนาและมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน มีพระสงฆ์จำพรรษาตั้งแต่ 20 รูปขึ้นไปติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปี ถึงปีที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นพระอารามหลวง เป็นวัดสำคัญของท้องถิ่น หรือเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาของทางราชการเป็นประจำ หรือเป็นวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์ และต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ส่วนการจัดลำดับชั้นของพระอารามหลวง เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2485 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบแบ่งลำดับชั้นพระอารามหลวงออกเป็น 3 ชั้น (กรมการศาสนา, 2551, หน้า 6) ดังนี้

1.1.1 พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีความสำคัญ มีเจดีย์ที่บรรจุพระบรมอัฐิ หรือเป็นวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป และมีการแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1) ราชวรมหาวิหาร
- 2) ราชวรวิหาร
- 3) วรมหาวิหาร

1.1.2 พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สำคัญ หรือวัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะสามัญขึ้นไป แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

- 1) ราชวรมหาวิหาร
- 2) ราชวรวิหาร
- 3) วรมหาวิหาร
- 4) วรวิหาร

1.1.3 พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติ หรือวัดสามัญ มีเจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป แบ่งตามชั้นได้ 3 ระดับ คือ

- 1) ราชวรวิหาร
- 2) วรวิหาร
- 3) วัดที่ไม่สร้อยต่อท้าย (สามัญ)

1.2 วัดราษฎร์ คือ วัดที่ราษฎรหรือประชาชนทั่วไปสร้างขึ้นตามศรัทธาหรือปฏิสังขรณ์ ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายจากราชการ เพื่อช่วยทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมา (ธาดา จันทรสม, 2555, หน้า 13)

2. สำนักสงฆ์

สำนักสงฆ์ หมายถึง วัดที่ยังทำสังฆกรรมไม่ได้ เพราะยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (มดิชน, 2547, หน้า 871) ซึ่งคล้ายกับแนวคิดของสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 8) ไว้ว่า สถานที่ที่พำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมิได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้ผืนดินแห่งนั้น เพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้นสำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม

นอกจากนี้ ธาดา จันทรสม (2555, หน้า 15) ได้สรุปประเภทของวัดแบ่งตามสภาพฐานะ 3 ประเภท คือ 1) วัดหลวงหรือพระอารามหลวง คือ วัดที่มีพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ และเป็นวัดที่ข้าราชการสร้างขึ้นแล้วน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นอารามหลวง 2) วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์โดยได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายจากราชการแล้ว ซึ่งวัดราษฎร์นี้มีทั้งชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ที่ได้ประกาศตั้งวัดตามกฎหมายกระทรวงแล้ว และ 3) วัดร้าง เป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์ พำนักอาศัย หรือจำพรรษาหรือร้างสงฆ์ อาศัยทางราชการจะได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นวัดร้าง วัดร้างโดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์และมีโอกาสที่จะยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์โดยดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง

ในสมัยพุทธกาลยังมิมีการสร้างอาคารสถานให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะ เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์มีวิถีปฏิบัติการทำเพ็ญวิปัสสนาญาณให้หลุดพ้นจากกิเลส และยังมีหน้าที่การจาริกเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ประชาชนตามทีต่าง ๆ และอาศัยอยู่รอบโคนต้นไม้ เรียกว่า รุกขมูลเสนาสนะ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 10) ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงราชคฤห์พร้อมพระภิกษุสงฆ์ พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายพระราชอุทยานเวพวันให้เป็นอารามที่ประทับของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกได้เรียกขานอารามนี้ว่า เวพวันาราม ถือว่าเป็นวัดแห่งแรกของพุทธศาสนา (ไทยประกันชีวิต, 2545, หน้า 5) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสำนักสงฆ์โดยประทับอาศัยอยู่เพียงชั่วคราวเท่านั้น สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายไว้ว่า น่าจะมีมูลเหตุมาจากการที่พุทธสาวกที่รำลึกถึงพระพุทธองค์ แล้วพากันไปสักการะสังเวชนียสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง จึงเกิดเป็นตำบลที่สมาคมของพวกพุทธบริษัททั้งพระและคฤหัสถ์ มีผู้ศรัทธาสร้างที่อยู่อาศัยถวายพระสงฆ์ และมีพระสงฆ์ที่สมัครใจอยู่ประจำทำการบำรุง รักษาสังเวชนียสถานเพื่อการกุศล จึงเกิดมีวัดที่มีพระสงฆ์อยู่เป็นประจำขึ้น (กรมการศาสนา, 2551, หน้า 1) สำหรับการสร้างวัดทางพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นการสร้าง

ตามคติโบราณเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางความศรัทธาของประชาชนในชุมชน ซึ่งสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 19-22) ได้กำหนดมูลเหตุแห่งการสร้างวัด 7 ประการ ดังนี้

1. สร้างเพื่อให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง โดยมีผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ถวายที่ดินเพื่อสร้างสถูปเจดีย์หรือปราสาทเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

2. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำวัง สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงใช้ประกอบพระราชพิธีหรือพระราชกุศลโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่มักสร้างอยู่ติดกับพระบรมมหาราชวัง การสร้างวัดให้อยู่ร่วมกับพระราชวังเช่นนี้ ถือเป็นสัญลักษณ์การรวมศาสนจักรและอาณาจักรเข้าเป็นหนึ่งเดียว และยังสะท้อนถึงพระราชอำนาจและบุญญาบารมีของพระมหากษัตริย์ (ไทยประกันชีวิต, 2545, หน้า 8)

3. สร้างให้เป็นวัดประจำรัชกาล สำหรับพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีไทย คตินิยมการสร้างวัดประจำพระองค์ขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา

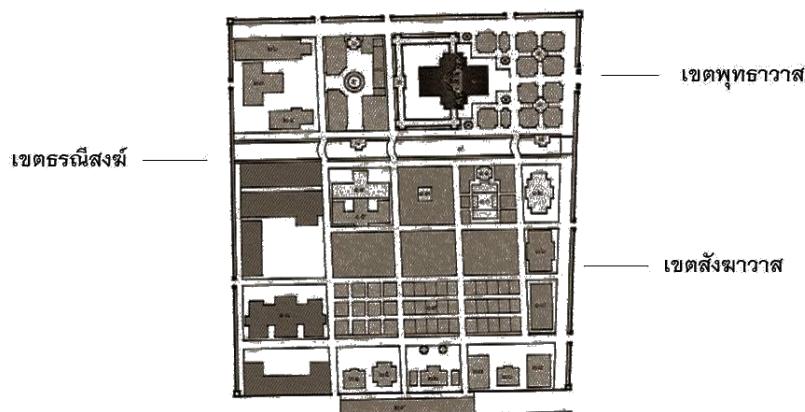
4. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในบริเวณที่เป็นนิवासสถานเดิมของบุพการีของพระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์หรือคหบดี เพื่อเป็นการอุทิศกุศลบุญแห่งการถวายที่ดินและการสร้างนั้นแต่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

5. สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพหรือพระศพ เพื่อเป็นการอุทิศบุญ และเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานในการรำลึกถึงบุคคลนั้น

6. สร้างขึ้น ณ ที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ เช่น สร้างขึ้นที่ตำแหน่งการทอดพระเนตรเห็นสิ่งมหัศจรรย์

7. สร้างขึ้นตามคติประเพณีนิยมบางประการ เช่น การสร้างวัดคู่ เพื่อเป็นวัดประจำพระมหากษัตริย์กับพระอัครมเหสี

วัดทางพุทธศาสนามีการแบ่งเขตระหว่างเขตสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเขตที่อยู่ของพระสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน และนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ ซึ่งแนวคิดของสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 51) ได้ให้หลักการวางเขตและพื้นที่ของวัดทางพุทธศาสนาดังนี้ การวางเขตพุทธาวาสจะถูกกำหนดเอาไว้ว่าต้องอยู่ทางด้านหน้าเสมอ เนื่องจากเป็นคตินิยมที่ให้พื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเป็นหลักสำคัญที่สุด จึงต้องอยู่ด้านหน้าในฐานะเป็นประธาน ส่วนเขตสังฆาวาสและเขตธรณีสงฆ์มักจะอยู่ในบริเวณส่วนที่เป็นด้านข้างด้านใดด้านหนึ่ง หรือบริเวณส่วนด้านหลังของพื้นที่วัดเสมอ

ภาพ 4 แสดงการกำหนดเขตและพื้นที่ภายในวัด

ที่มา: วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, 2543, หน้า 2

เขตพุทธาวาส

มติชน (2547, หน้า 629) ได้กล่าวถึงความหมายของเขตพุทธาวาส คือ ส่วนของวัดซึ่งแยกต่างจากส่วนที่สงฆ์พักอาศัย เป็นส่วนที่ใช้ประกอบสังฆกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 34-35) ที่กล่าวว่า เป็นขอบเขตบริเวณส่วนที่สำคัญที่สุดของวัด ที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เขตพุทธาวาสจึงเปรียบเสมือนสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า จึงมีการสร้างสิ่งก่อสร้างสำคัญ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. พระเจดีย์ พระมณฑป และพระปราสาท เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญที่สุดในเขตพุทธาวาส สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางหลักของวัด ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า หรือบรรจุพระสารีริกธาตุของพระอรหันต์
2. พระอุโบสถ อาคารที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ประกอบศาสนพิธีในการทำสังฆกรรม ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนภายนอกมีเสมาปักอยู่โดยรอบเพื่อแสดงขอบเขตของพระอุโบสถ
3. พระวิหาร คือ อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปเป็นพระประธาน
4. พระเจดีย์รายและพระเจดีย์ทิศ สิ่งก่อสร้างที่สร้างประกอบเพื่อให้ผังวัดสมบูรณ์ในเชิงสัญลักษณ์ บางวัดอาจทำเป็นพระมณฑปหรือพระปราสาทแทน

5. หอระฆังและหอกลอง อาคารที่ไว้ระฆังหรือกลองสำหรับตีบอกเวลา เพื่อเป็นสัญญาณการทำกิจวัตรของพระภิกษุสงฆ์

6. ศาลารายและศาลาทิศ สิ่งก่อสร้างที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาวัด และใช้ล้อมอาคารสำคัญ รวมทั้งสร้างขึ้นเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์ในเชิงความหมาย

อาคารที่สำคัญที่สุดของเขตพุทธาวาส คือ พระเจดีย์ พระปราสาท และพระมณฑป เปรียบเสมือนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมักวางตำแหน่งในบริเวณศูนย์กลางหรือแกนกลางของผังเขตพุทธาวาส ส่วนพระอุโบสถและพระวิหาร ถือว่าเป็นอาคารที่มักใช้ประกอบคู่กันกับพระเจดีย์ พระมณฑป พระปราสาทประธานอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจใช้ประกอบรวมกันทั้ง 3 ประเภท คือ พระอุโบสถ พระเจดีย์และพระวิหาร สำหรับเกณฑ์การวางตำแหน่งอาคารหลักที่สำคัญแบ่งได้เป็น 5 แบบ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 36-44) ดังนี้

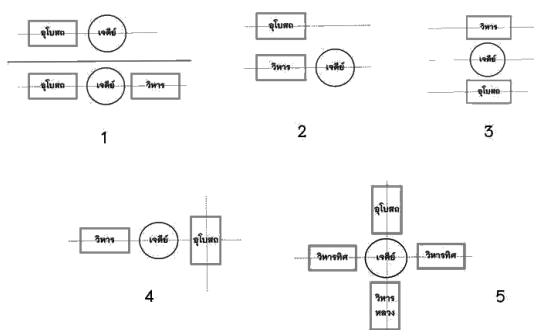
1. ผังแบบแนวแกนเดี่ยว เป็นการจัดวางเรียงพระอุโบสถ พระเจดีย์และพระวิหารอยู่บนแนวหลักประธานเพียงแนวเดียว

2. ผังแบบแนวแกนคู่ คือ การจัดเรียงบนแนวแกนประธาน 2 แนววางคู่ขนานกัน โดยมีความหมายให้แนวแกนทั้งสองมีความสำคัญเท่า ๆ กัน

3. ผังแบบแนวขนาน 3 แกน หมายถึงการออกแบบให้แกนประธานขึ้น 3 แนวขนานกัน

4. ผังแบบแนวแกนฉาก ใช้การสร้างแนวแกนประธานขึ้นแกนหนึ่ง จากนั้นสร้างแนวแกนย่อยอีกแนว โดยการวางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากกับแกนประธาน

5. ผังแบบกากบาท เป็นการสร้างแนวแกนประธานขึ้นแกนหนึ่ง แล้วสร้างแนวแกนย่อยอีกแนว วางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากตัดกับแกนประธาน ดังภาพแสดงการวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส

ภาพ 5 แสดงการวางตำแหน่งอาคารในเขตพุทธาวาส

ที่มา: สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 41-44

เขตสังฆาวาส

เขตสังฆาวาส เป็นส่วนที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์โดยเฉพาะ แยกออกจากส่วนที่ต้องใช้ประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่าพุทธาวาส (โชติ กัลยาณมิตร, 2548, หน้า 480) ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของไทยประกันชีวิต (2545, หน้า 12) ได้ขยายความว่าเป็นเขตที่ให้พระภิกษุสงฆ์สามารถปฏิบัติกิจกรรมและภารกิจส่วนตัว ถือเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการทางศาสนาได้สะดวก ประกอบด้วยอาคารที่สำคัญ ดังนี้

1. กุฏิ อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พักและนอนของพระสงฆ์ กุฏิสามารถมีพระสงฆ์อยู่ได้เพียงรูปเดียวเท่านั้น และห้ามิให้สะสมสิ่งของเครื่องใช้ (ไทยประกันชีวิต, 2545, หน้า 12)
2. กัปปิยกุฏิ โรงเก็บอาหารสำหรับพระภิกษุสงฆ์
3. หอฉัน อาคารที่ใช้เป็นที่ฉันภัตตาหารสำหรับพระภิกษุสงฆ์
4. วัจจกุฏิ หรือ เว็จกุฏิ เป็นอาคารสำหรับขับถ่าย
5. ศาลาการเปรียญ อาคารที่พระสงฆ์ใช้ในการประกอบพิธีทำบุญกับฆราวาส หรือใช้เป็นที่พักผ่อนกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส (ไทยประกันชีวิต, 2545, หน้า 12) และสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 45) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าเป็นอาคารที่ใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระภิกษุสงฆ์
6. หอไตร เป็นอาคารที่ใช้เก็บรักษาพระคัมภีร์หรือพระไตรปิฎก
7. ชันดาฆร โรงรักษาไฟและต้มน้ำ
8. ธรรมศาลา เป็นโรงเทศนาธรรม
9. ห้องสรงน้ำ คือห้องชำระกายของพระภิกษุสงฆ์

10. ศาลาทำน้ำ อาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าสู่วัดทางน้ำ

เขตธรณีสงฆ์

สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 48); ไทยประกันชีวิต (2545, หน้า 14) มีแนวคิดที่สอดคล้องกันในการกล่าวคำนิยามของเขตธรณีสงฆ์ว่า เป็นพื้นที่ที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้าง เมรุสำหรับฌาปนกิจศพ โรงเรียนเพื่อให้นักศึกษา แบ่งพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่า รวมทั้งใช้เป็นตลาดนัดขายสินค้า เป็นต้น

การแบ่งเขตพื้นที่ของวัดทางพุทธศาสนาเป็น 3 ส่วน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความชัดเจนในการใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ ซึ่ง สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 49-51) ได้กำหนดลักษณะการวางผังระหว่างเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส 5 แบบ ดังนี้

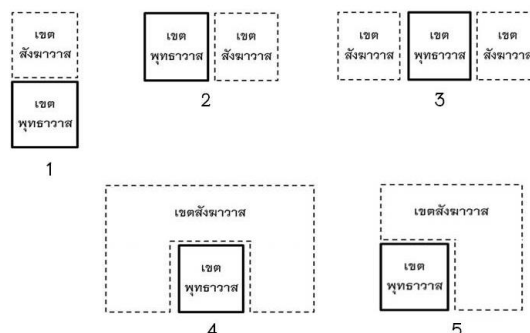
1. แบบประกบหน้า-หลัง หมายถึง การแบ่งพื้นที่พุทธาวาสและสังฆาวาสออกเป็น 2 ส่วน ในลักษณะแกนตั้งตามแนวทิศการหันหน้าออกไปทางด้านทางเข้าหลักของวัด โดยมีเขตพุทธาวาสตั้งอยู่ส่วนหน้า ส่วนเขตสังฆาวาสอยู่ต่อออกไปด้านหลัง

2. แบบชิดข้าง หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น 2 ส่วน โดยทั้งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสจะวางประกบชิดกันและต่างหันไปทางด้านหน้าวัด โดยเขตสังฆาวาสจะวางประกบทางด้านซ้ายหรือขวาก็ได้

3. แบบคู่ประกบ หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น 3 ส่วน โดยวางเขตพุทธาวาสอยู่ตรงกลาง ส่วนเขตสังฆาวาสจะแยกเป็น 2 ส่วนวางประกบทั้งข้างซ้ายและขวาของเขตพุทธาวาส

4. แบบล้อม 3 ด้าน หมายถึง การปรับพื้นที่เขตสังฆาวาสให้มีรูปลักษณะของพื้นที่หักเป็นรูปตัว U เพื่อใช้โอบล้อมเขตพุทธาวาสซึ่งตั้งอยู่ตรงส่วนด้านหน้าของวัดไว้ตรงกลาง โดยการปิดล้อมในลักษณะนี้มักใช้กับวัดที่มีพื้นที่และมีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก

5. แบบโอบหักศอก หมายถึง การปรับส่วนปลายของพื้นที่เขตสังฆาวาสให้หักเลี้ยวไปทางด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อโอบล้อมส่วนท้ายของเขตพุทธาวาสทำให้รูปลักษณะพื้นที่สังฆาวาสนี้คล้ายตัว L ดังภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ภาพ 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ที่มา: สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 49-50

ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือพุทธศิลป์

ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา โดยช่างและศิลปินไทยผู้สร้างงานศิลปกรรมจะต้องมีความรู้ทั้งด้านศิลปะประเภทนั้น ๆ และความเข้าใจในหลักและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา สำหรับศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาของไทยได้รับอิทธิพลจากอินเดียแล้วพัฒนาสืบต่อมาจากหลายท้องถิ่นกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนเกิดเป็นพุทธศิลป์ของไทย (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2537, หน้า 93-95) ศิลปกรรมไทยแบ่งได้ 5 ประเภท คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และดุริยางศิลป์ (วิญญู คงนิม, 2547, หน้า 2) จึงขอสรุปศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือพุทธศิลป์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. พระเจดีย์

พระเจดีย์เป็นคำเรียกสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาในงานสถาปัตยกรรมไทย ประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและถือว่าเป็นองค์ประธานในเขตพุทธาวาส เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า (สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 52) ส่วนคำที่ใช้เรียกพระเจดีย์มีหลายคำจึงทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้ที่ศึกษา จึงขอสรุปคำเรียกพระเจดีย์และความหมาย ดังนี้

1.1 สถูป คือ มูลดินเป็นกองน่าจะเกิดจากการเผาศพแล้วรวบรวมเข้าถ้ำเป็นกองไว้ แล้วนำเอาดินและหินมาทับไว้เป็นเนินสูงเป็นเครื่องหมายให้เห็นชัด ต่อมาได้มีการสร้างสถูปสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระอังคารของพระอรหันต์ (น. ณ ปากน้ำ, 2529, หน้า 2-3) สอดคล้องกับความหมายของสันติ เล็กสุขุม (2545, หน้า 4); สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 53) กล่าวว่า สิ่งก่อสร้างเหนือหลุมฝังศพหรือที่ใช้สำหรับบรรจุอัฐิธาตุ

1.2 ชาติเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า หรือพระมหากษัตริย์ (สันติ เล็กสุขุม, 2545, หน้า 4) นอกจากนี้ สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 52) ได้เพิ่มคำจำกัดความว่า เป็นสิ่งก่อสร้างอย่างที่เรียกว่าพระสถูปที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

1.3 พระเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงสิ่งที่ควรเคารพบูชา (โชติ กัลยาณมิตร, 2548, หน้า 150) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ น. ณ ปากน้ำ (2549, หน้า 189) ที่กล่าวว่า เป็นสิ่งก่อสร้างเพื่อระลึกถึงพระบรมศาสดา และยังได้กล่าวถึงการเรียกเจดีย์ที่ผ่านมานั้นผิด จึงควรเรียกว่าพระธาตุเจดีย์หรือสถูปเจดีย์ ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 53) กล่าวถึงคำว่าเจดีย์ในวัฒนธรรมไทย ซึ่งหมายถึงเพียงสิ่งก่อสร้างที่ใช้บรรจุพระบรมธาตุ จึงเป็นการตัดทอนคำว่าธาตุออกจากความหมายเดิมของธาตุเจดีย์

สันติ เล็กสุขุม (2545, หน้า 4) กำหนดประเภทของพระเจดีย์เป็น 4 องค์ ดังนี้
 1) ชาติเจดีย์ สิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าหรือพระมหากษัตริย์
 2) บริโภคเจดีย์ คือ สถานที่เกิดเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าทั้ง 4 แห่ง หรือเรียกว่าสังเวชนียสถาน คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน 3) ธรรมเจดีย์ เป็นพระคัมภีร์หรือหนังสือในพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก หรือแผ่นจารึกต่าง ๆ บนใบลาน เป็นต้น และ 4) อุเทสิกเจดีย์ สิ่งที่สร้างขึ้นโดยเจตนาเพื่ออุทิศต่อพระพุทธเจ้า เช่น พระพิมพ์ พระพุทธบัลลังก์ เป็นต้น

นอกจากนี้ สมคิด จิระทัศนกุล (2554, หน้า 53-62) ได้กล่าวถึงการเรียกเจดีย์และลักษณะของเจดีย์ต่าง ๆ ของไทย ซึ่งกล่าวสรุปสาระดังนี้ คำว่า “เจดีย์” ของวัฒนธรรมไทย หมายถึง เพียงสิ่งก่อสร้างที่ใช้บรรจุพระบรมธาตุนั้น จึงเป็นการตัดทอนมาจากคำว่า “ธาตุเจดีย์” แต่ความจริงแล้วควรจะเรียกว่า “พระสถูป” หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่ใช้สำหรับบรรจุอัฐิธาตุ จึงเรียกรวมเป็นคำว่า “พระสถูปเจดีย์” รูปแบบของพระสถูปหรือพระเจดีย์ในช่วงแรกมีลักษณะของเนินดินที่พูนเป็นโคก ตรงที่ฝังอัฐิธาตุในวัฒนธรรมของชาวอินเดีย นิยมการปักร่มหรือฉัตรบนโคกนั้น เพื่อแสดงเกียรติยศสำหรับบุคคลสำคัญ ในเวลาต่อมาได้มีการสร้างเป็นพระสถูปแบบถาวรก็อาศัยรูปแบบลักษณะนั้น โดยเฉพาะพระสถูปของพระพุทธองค์นอกจากจะสร้างเป็นรูปโดมกลมใหญ่บนฐานสูงและทำเป็นเสาหินรับแผ่นหินกลมอย่างฉัตรแล้ว การทำเป็นบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยมเหนือยอดพระสถูปกลมเพื่อตั้งรับฉัตร ถือได้ว่าเป็นการสร้างสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ประกอบสำคัญของพระเจดีย์แบ่งเป็น 4 อย่าง คือ ฐาน องค์ระฆัง บัลลังก์ และยอด ซึ่งเป็นแบบแผนที่รับมาจากต้นแบบพระสถูปในประเทศอินเดีย ส่วนพระเจดีย์ในประเทศไทยยังได้พัฒนารูปแบบลักษณะต่าง ๆ แตกต่างกันบนพื้นฐาน

คติความเชื่อและค่านิยมของแต่ละยุคสมัย สามารถกำหนดรูปแบบและลักษณะเป็น 4 แบบ คือ

- 1) เจดีย์ทรงกลมหรือเจดีย์ทรงระฆัง เป็นเจดีย์ที่มีองค์ระฆังเป็นลักษณะเด่น มีแท่นฐานรองรับ อยู่ส่วนล่าง เหนือทรงระฆังเป็นส่วนยอด มีบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยมและทรงกรวยเป็นปล้องโหนด และ ปลี (สันติ เล็กสุขุม, 2545, หน้า 40)
- 2) เจดีย์แปดเหลี่ยม เจดีย์ลักษณะนี้มีโครงสร้างคล้ายกับ เจดีย์ทรงกลม แต่ที่ฐานได้ยึดหรือซ้อนเป็นชั้น ๆ และทำเป็นรูปแปดเหลี่ยม ซึ่งเจดีย์แปดเหลี่ยม นี้ได้พัฒนาการมาจากรูปแบบเจดีย์ทรงกลมอีกชั้นหนึ่ง
- 3) เจดีย์สี่เหลี่ยม คือ เจดีย์ที่มี โครงสร้างรูปทรงลักษณะโดยรวมเป็นอ่างรูปกรวยสี่เหลี่ยม โดยมี 2 ลักษณะ คือ เจดีย์ สี่เหลี่ยมย่อมุม ที่แต่ละมุมทั้งสี่ทำเป็นรูปหยักหักศอก ลดเป็นมุ่มย่อยอย่างน้อยมุมละสาม เรียกว่า ย่อเหลี่ยมไม้สิบสอง และเจดีย์สี่เหลี่ยมฐานสูง เป็นเจดีย์ที่นิยมทำฐานซ้อนสูงและมีการประดับด้วยซุ้มจรณะ และ 4) เจดีย์แบบเบ็ดเตล็ด ที่มีรูปแบบเฉพาะนิยมใช้กันในบางกลุ่ม บางพื้นที่ เช่น เจดีย์ทรงดอกบัวตูม ที่มียอดเป็นรูปดอกบัวตูม เจดีย์ทรงปราสาท ที่มีรูปแบบของ ส่วนยอดอาคารทำเป็นชั้นหลังคาซ้อนกันหลาย ๆ ชั้นขึ้นไป

2. พระปราสาท

พระปราสาทเป็นสถาปัตยกรรมหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะของเขมร สร้างขึ้น บนพื้นฐานคติสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ เปรียบเสมือนแกนหรือศูนย์กลางของจักรวาลตาม ความเชื่อของศาสนาฮินดู (สมคิด จิระทัศนกุล, 2554, หน้า 67) โดยลักษณะพระปราสาทมีทรง คล้ายพีค้ำวโศต ประกอบด้วยส่วนฐานรองรับ ส่วนกลางเรียกว่าเรือนธาตุ และส่วนยอดเป็น ชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป และมีโถงเพรียวกว่าจากปราสาทเขมร (สันติ เล็กสุขุม, 2545, หน้า 33) นอกจากนี้สามารถเรียกหลายชื่อ เช่น เจดีย์ทรงปราสาท ปราสาท และพุทธปราสาท ดังนั้นพระปราสาท ในประเทศไทย ตามที่สมคิด จิระทัศนกุล (2554, หน้า 72-77) ได้จัดรูปแบบลักษณะของพระปราสาทไว้ 4 แบบ ดังนี้

2.1 ทรงศิขร เป็นพระปราสาทที่เน้นแบบแผนรูปลักษณ์ตามต้นแบบของเขมรเดิม ทุกประการ และได้ออกแบบปราสาทที่มุ่งเน้นไปที่ส่วนยอดของอาคารเป็นสำคัญ โดยที่ ฐานอาคารและเรือนธาตุจะเป็นส่วนรอง ยอดปราสาทจึงดูใหญ่โตและมีรายละเอียดมากที่สุด

2.2 ทรงงานิยม รูปทรงที่ส่วนยอดของพระพุทธปราสาทมีลักษณะคล้ายงาช้างชนิด หนึ่งที่เรียกว่า “งานิยม” ซึ่งรูปทรงส่วนยอดมีลักษณะที่ใหญ่แต่สั้น โดยเฉพาะช่วงปลายจะมี ลักษณะโค้งและค่อนข้างเรียวแหลมเล็กน้อย และเสริมฐานเป็นชั้น ๆ เพื่อให้พระปราสาทดูสูงเด่น พร้อมทั้งปรับตัวเรือนธาตุและส่วนยอดให้บางและเพรียวลง

2.3 ทรงฝักข้าวโพด หมายถึง รูปทรงของพระปราสาทที่มีรูปร่างผอมบางและตรง ยาวคล้ายฝักข้าวโพด โดยการออกแบบพระปราสาทนี้จะเน้นรูปทรงทางด้านตั้งในลักษณะแนวตั้ง

ของเส้นตรงเป็นหลัก โดยที่ส่วนยอดนั้นจะค่อย ๆ ลดขนาดให้เรียวเล็กลงอย่างช้า ๆ ก่อนรวบรวมเป็นแนวโค้งที่ปลาย และเน้นที่ส่วนฐานมากกว่าส่วนอื่น

2.4 ทรงจอมแห มีลักษณะโครงสร้างเส้นรอบนอกให้มีลักษณะแอ่นโค้งเหมือนอาการทึงน้ำหนักตัวของแหที่ถูยกขึ้น ความสำคัญของรูปทรงจอมแหอยู่ที่การเน้นส่วนฐานด้วยการซ้อนชั้นจำนวนนับไม่ถ้วน เพื่อเป็นการเสริมให้อาคารมีความสูงมาก ๆ จึงต้องยึดส่วนของฐานให้กว้างขึ้นกว่าปกติ เพียงพอให้สามารถเบียดทรุดทรองอาคารให้เกิดลักษณะที่แอ่นโค้งได้สำเร็จตามรูปทรง

3. พระอุโบสถ

3.1 พระอุโบสถ เป็นคำเรียกชื่อสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรม (สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 91) ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของสมใจ นิ่มเล็ก คือ ศาสนสถานประเภทหนึ่งที่พระภิกษุใช้เป็นสถานที่ทำกิจเกี่ยวกับสังฆกรรมต่าง ๆ เช่น ทำอุโบสถกรรม อุปสมบท รับกฐิน เป็นต้น และธาดา สุทธิธรรม (2542, หน้า 50) ได้อธิบายเพิ่มเติมคำนิยามว่า ต้องเป็นอาคารที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจากพระมหากษัตริย์ จึงจะถือว่าเป็นสถานที่บริสุทธิ์พร้อมที่จะใช้บรรพชาและอุปสมบทได้ และยังใช้เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรม คำว่า พระอุโบสถ เดิมเรียกว่า โรงพระอุโบสถ แต่มาเรียกให้สั้นว่า พระอุโบสถ และในที่สุดก็ย่อสั้นลงเป็นภาษาปากว่า โบสถ์ นอกจากนี้ทางภาคอีสานเรียกพระอุโบสถว่า สิม โดยมีที่มาจากสีมา หรือเสมา (สมคิด จิระทัศนกุล, 2555, หน้า 92; น. ณ ปากน้ำ, 2524, หน้า 9) อธิบายความหมายของสีมา เสมา และโบเสมา แปลว่า เขต เป็นหลักเขตของสังฆกรรม ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของพิทยา บุณนาค (ม.ป.ป., หน้า 1) ได้อธิบายว่า หลักเขตของสังฆกรรม เรียกว่า นิमित เป็นแผ่นหินหรือสลักหินที่ปักอยู่รอบโรงพระอุโบสถ ทำหน้าที่บอกหรือกำหนดสีมาหรือเขตในการเรียกหลักหินเหล่านั้นว่าสีมาหรือเสมานั้นผิดความหมาย จึงเรียกนิमितเหล่านั้นว่า หลักสีมา แปลว่าหลักหิน (เครื่องหมายหรือนิमित) ของสีมา (เขต) การจัดประเภทของพระอุโบสถ ซึ่งสมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 97-99); ธาดา สุทธิธรรม (2542, หน้า 50) แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1.1 พระอุโบสถในน้ำ หรือที่เรียกว่าอุเทกกเขปสีมา เป็นอุโบสถที่สร้างขึ้นในน้ำ เพื่อใช้เป็นที่กำหนดเขตแดนสำหรับทำสังฆกรรม และเรียกการกำหนดเขตสีมาในน้ำนี้ว่า วิธีกัลยาณีสีมา

3.1.2 พระอุโบสถบนบก เป็นพระอุโบสถที่สร้างขึ้นบนผืนดิน มีการกำหนดเขตสีมาด้วยโบเสมาปักโดยรอบ จึงเรียกว่าพัทธสีมา แต่ถ้าเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นหลัก เช่น หลักวัด ต้นไม้ และเมื่อกำหนดขอบเขตเอาไว้ เรียกว่าอพัทธสีมา

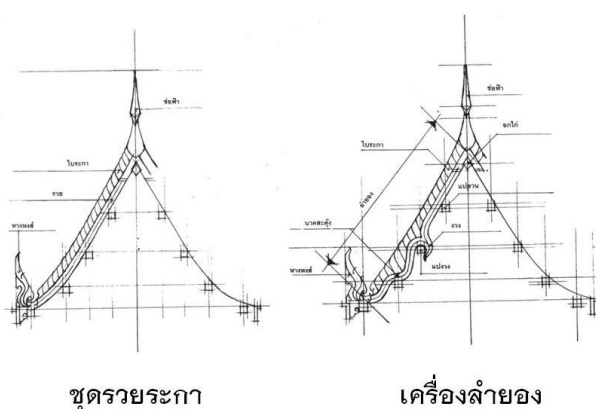
3.2 ผังของอุโบสถจะแบ่งส่วนของการใช้ประโยชน์ พื้นที่ภายในอุโบสถที่ใช้ทำสังฆกรรมจะเรียกว่าพื้นที่ทำสังฆกรรม มักจะมีพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนหนึ่งค่อนไปทางด้านหลังจะเป็นที่ตั้งประดิษฐานองค์พระประธาน ซึ่งองค์พระประธานจะตั้งอยู่บนรัตนบัลลังก์ และส่วนมากรัตนบัลลังก์ก็จะตั้งอยู่บนฐานชุกชี พื้นที่ทำสังฆกรรมนี้จะล้อมรอบด้วยผนังทั้งสี่ด้าน ผนังด้านหน้าและผนังด้านหลังจะเรียกว่าผนังหุ้มกลองหรือด้านหุ้มกลอง ส่วนด้านข้างทั้งสองด้านจะเรียกว่าด้านรี ผนังหุ้มกลองหรือผนังด้านรีนี้ จะมีประตูหรือหน้าต่างแล้วแต่ตัวอุโบสถแต่ละยุคแต่ละสมัยหรือแต่ละแบบ ส่วนผังพื้นอุโบสถบางแบบจะมีพื้นที่ด้านหน้าหรือทั้งด้านหน้าและด้านหลังเป็นพื้นที่โล่ง ๆ เรียกว่ามุข เรียกตามลักษณะที่มีว่า มุขหน้าและมุขหลัง ในบางแบบอาจต้องการป้องกันฝน แสงแดดสาดและส่องถึงหน้าต่างก็จะยื่นชายคาคลุมด้านข้างโดยมีเสารองรับ จะเรียกพื้นที่ที่มีหลังคาคลุมว่าระเบียง หรือบางลักษณะของพื้นว่าพาไล ระเบียงนี้อาจจะมีคลุมทั้งสี่ด้าน คือรอบตัวอุโบสถเรียกว่าระเบียงรอบ อุโบสถบางหลังจะมีพื้นที่ตรงที่เป็นมุข แต่ระดับตรงพื้นที่นี้จะมีระดับเดียวกับระเบียงที่ล้อมรอบ พื้นที่นี้จะไม่เรียกว่ามุขแต่จะเรียกว่าเฉลียงแทน (สมใจ นิ่มเล็ก, 2547, หน้า 13) ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะที่สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 103) กล่าวไว้อย่างสรุปว่า ชัก “มุข” ด้านหน้า-หลังเป็น อย่างมุขเด็จ มุขโถง, ทำ “พาไล” หรือ “ระเบียง” รอบ, ชักมุขด้านข้างเป็นอย่างตรีมุข จตุรมุข, ต่อ “เฉลียง” เป็นโถงด้านหน้าอย่างมุขลดหรือแบบจันทับ และปรับ “ผัง” เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส นอกจากนี้แล้ว สมคิด จิระทัศนกุล (2555, หน้า 99-100) ยังได้กล่าวถึงการออกแบบอุโบสถมีคตินิยมในการก่อสร้างกำหนดไว้ 3 ลักษณะดังนี้ 1) อุโบสถโถง เป็นอุโบสถที่ไม่ก่อผนังอาคารหรืออาจก่อเฉพาะเพียงบางส่วนที่บริเวณห้องส่วนท้ายอาคาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 2) อุโบสถทึบ หมายถึง อุโบสถที่ตีฝาไม้หรือก่อผนังปิดล้อมโดยรอบอาคาร ทำช่องเปิดเป็นประตูหน้าต่างในแต่ละช่วงเสา การก่อผนังทึบเนื่องเพราะสามารถคุ้มแดดคุ้มฝนได้ดีกว่าเปิดโล่ง และ 3) อุโบสถแบบมหาอุด คือ อุโบสถที่ก่อผนังทึบปิดล้อมทั้งสี่ด้าน โดยไม่นิยมเจาะช่องหน้าต่างมีเพียงเปิดเป็นช่องประตู 1 หรือ 2 ช่องเท่านั้น อุโบสถลักษณะนี้ใช้เป็นประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ในการลงอาคมของขลัง

3.3 องค์ประกอบหลังคาของอุโบสถ เป็นเครื่องตกแต่งหลังคาสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณี ที่ถือเป็นส่วนยอดหรือส่วนที่สูงที่สุด ซึ่งสมใจ นิ่มเล็ก (2547, หน้า 99-100) และกล่าวถึงชื่อของหลังคาของอุโบสถไว้ 2 ลักษณะ คือ ชูตรวายระกา และเครื่องลายอง

3.3.1 ชูตรวายระกา เครื่องตกแต่งหลังคาหรือเครื่องปิดเครื่องมุงด้านหน้าจั่ว มีวิวัฒนาการมาจากบันลม มีรูปแบบที่สวยงามทั้งที่ทำด้วยปูน รูปแบบตอนแรกจะคล้ายกับบันลม ปลายบันลมเดิมที่เป็นยอดแหลมก็จะได้รับการตกแต่งให้มีรูปแบบเป็นหัวนก

มือก มีปาก มีหงอน เรียกว่า ซ่อฟ้า ไม้ปั้นลมที่เป็นผืนใหญ่ก็จะตกแต่งให้ดูเล็กกลงและสวยงามด้วยการทำครีbsd้านบน เรียกว่าระกาหรือใบระกา ส่วนด้านล่างต่อจากครีbsdจะทอดตัวตรงจากอกหรือฟงของซ่อฟ้าโดยพาดอยู่บนอกไก่ แปลานจนถึงแปหัวเสาเรียกส่วนนี้ว่ารอยหรือตัวรอย ปลายสุดจะมีหัวนาคตั้งอยู่บนสะพานหนูและแปหัวเสาเรียกว่าหางหงส์ จึงเรียกรวมกันว่าซ่อฟ้า ใบระกา รอย และหางหงส์ เป็นชุดจะเรียกว่ารอยระกา

3.3.2 เครื่องลำยอง เป็นการวิวัฒนาการจากชุดรอยระกา ช่างได้ประดิษฐ์ให้ รอยระกา มีรูปแบบคล้ายการเลื้อย การทอดตัว การเกี่ยวกระหวัด เพื่อความมั่นคงของเครื่อง ปิดเครื่องมุงมิให้หลุดร่วงลงมาเบื้องล่างโดยง่าย ซึ่งอาการการทอดตัวนี้เรียกว่า นาคสะดุ้ง โดยตัวนาคจะทำอาการเกี่ยวกระหวัดหัวแปตัวที่สองหรือแปตัวที่สามเรียกอาการนี้ว่า งวงหรือวง ไอยรา เมื่อเปลี่ยนจากเรียกว่าตัวรอยเป็นตัวลำยอง ถ้ารวมทั้งซ่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์เข้าไปด้วยจะเรียกว่า เครื่องลำยอง นอกจากนี้ยังมีเครื่องลำยองที่มีลักษณะพิเศษคือ เมื่อตัวแปมีจำนวนมากเพราะต้องการความแข็งแรงของโครงสร้างหลังคา จะมีตัวนาคสะดุ้งเพิ่มขึ้นอีก 2-3 ตัว นอกจากเพื่อความเพิ่มน้ำหนัก และเพื่อความสะดวกของช่างในการนั่งมุงหลังแล้ว ยังช่วยเพิ่มความสวยงามของหน้าจั่วให้พอเหมาะกะกับแป นาคสะดุ้ง และงวง

ภาพ 7 แสดงชื่อเรียกขององค์ประกอบหลังคาอุโบสถ

ที่มา: สมใจ นิมเล็ก, 2538, หน้า 39-44

แนวคิดด้านแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan)

แผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยชี้แนะแนวทางการตัดสินใจของผู้บริหารทุกระดับขององค์กร โดยเป็นแนวทางที่นำที่เกิดจากกระบวนการระดมสมองของ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วม เป็นการคิดก่อนทำโดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบสภาวะ

แวดล้อม เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลักของแผน (อุทิศ ขาวเขียว, 2549, หน้า 17) สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2551, หน้า 153) ว่าแผนยุทธศาสตร์เป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) หรือภาพฝันที่วาดไว้ เป็นการร่วมจิตมีเป้าประสงค์ (Purpose) อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่ายหรือการร่วมใจผนึกพลังใจของทุกฝ่าย เพื่อกระทำพันธกิจ (Mission) อันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ตั้งไว้เป็นรายละเอียด เพื่อให้เกิดผลกระทบ (Outcome) และได้ผลลัพธ์ (Output) ที่พึงประสงค์ ส่วนแนวคิดของนฤมล สุนทวัสดี (2552, หน้า 29) ได้นิยามความหมายของยุทธศาสตร์คือ การกระทำที่องค์การกำหนด เพื่อบรรลุจุดประสงค์ จึงถือได้ว่าแผนยุทธศาสตร์เปรียบเสมือนเข็มทิศที่สามารถชี้ให้เห็นทิศทางที่ถูกต้องในการดำเนินกิจการขององค์การเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในระดับต่าง ๆ ขององค์การ การที่องค์การมีแผนยุทธศาสตร์ที่ดี แต่ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะสามารถนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ หากปราศจากแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ดี (วิธนา พัฒนพงศ์, 2546, หน้า 1) นอกจากนี้ สุมิตร สุวรรณ (2554, หน้า 12) ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า “ยุทธศาสตร์” โดยมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Stratigos หมายถึง แม่ทัพใหญ่ แต่วัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ในครั้งนั้นหมายถึงศิลปะในการนำทัพหรืออำนวยการทั้งปวงเกี่ยวกับการทัพเพื่อให้ได้ชัยชนะแก่ข้าศึก ยุทธศาสตร์เป็นวิชาที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ประกอบด้วยการกำหนดนโยบายชาติ วัตถุประสงค์แห่งชาติ รวมทั้งเป้าหมาย แผนการดำเนินงาน กำลังสนับสนุน กลวิธี และต้องพิจารณาถึงอุปสรรคพร้อมทั้งเตรียมทางแก้ไขเพื่อให้การต่อสู้ได้รับชัยชนะในที่สุด เดิมเป็นคำที่ใช้เฉพาะในการทหาร แต่ปัจจุบันได้นำไปใช้ในการวางแผนทางเศรษฐกิจ การเมือง และธุรกิจการค้า ดังนั้นการที่จะดำเนินการตามยุทธศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมายที่มุ่งหวังไว้ จำเป็นต้องมีการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) ที่ดีและเหมาะสม

การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ พัฒนาแผนขึ้นมาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดกับทั้งจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ดำเนินงานได้ตามแผน การกำหนดทิศทางขององค์การมักอยู่ที่ผู้บริหารระดับสูง ยุทธศาสตร์ขององค์การต้องมีความเหมาะสมระหว่างทรัพยากร ชีตความสามารถ สมรรถภาพ สภาพการณ์ วัตถุประสงค์ขององค์การ (นฤมล สุนทวัสดี, 2552, หน้า 54; Wright, et. al., 1992; Paul, 1983 อ้างอิงใน วิธนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ, 2548, หน้า 17-20) ได้ให้นิยามว่า กระบวนการต่อเนื่องในการกำหนดภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์การภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมภายนอกขององค์การ การกำหนดกลวิธีที่เหมาะสม การปฏิบัติงานตามกลวิธีที่กำหนดไว้ การใช้อำนาจหน้าที่ในการ

ควบคุมกลยุทธ์ เพื่อให้มั่นใจว่ากลวิธีขององค์กรที่นำมาใช้สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังได้กล่าวในแง่ของภาครัฐบาลว่าเป็นชุดทางเลือกระยะยาวที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบาย รวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาล ซึ่งองค์กรภาครัฐบาลกำหนดโดยคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของแผนงานที่รัฐบาลกำหนดไว้ และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผนงาน นอกจากนี้ นฤมล สุนทวัสดี (2552, หน้า 68-71); วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ (2548, หน้า 18-20); นันทิยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร (2551, หน้า 42-44); อดุลย์ จาตุรงค์กุล (2543, หน้า 5-10) กล่าวถึงกระบวนการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management Process) ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental Analysis)

การมองสภาพแวดล้อมองค์การเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ สำรวจความเข้มแข็ง ความอ่อนแอ ทางที่จะให้ประโยชน์และจุดอันตรายที่ควรระวังก่อนกำหนดทิศทางดำเนินยุทธศาสตร์ โดยพิจารณาจุดแข็ง-จุดอ่อน (Strengths and Weakness) ภายในองค์การ และโอกาส-ภัยอุปสรรค (Opportunities and Threats) จากภายนอกองค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ทั้งที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขในระยะเวลาที่ผ่านมา และที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขในอนาคต

ขั้นที่ 2 การกำหนดทิศทางขององค์การ (Establishing Organizational Direction)

หลังจากที่องค์การได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมจากการศึกษา SWOT Analysis แล้วรวมทั้งตัดสินใจว่าต้องการบรรลุความสำเร็จอะไร กับทั้งกำหนดนโยบายที่จะนำการปฏิบัติงานไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ โดยมีการกำหนดทิศทางขององค์การ ดังนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ ก่อนการสร้างวิสัยทัศน์จะต้องทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ เพื่อที่จะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางขององค์การที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต มีลักษณะที่เป็นเป้าหมายกว้าง ๆ เพื่อใช้กำหนดทิศทางของพันธกิจ
2. พันธกิจ เป็นข้อความที่ระบุถึงภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ขององค์การได้อย่างชัดเจน และบอกถึงภาระหน้าที่เกี่ยวกับองค์การในปัจจุบัน เพื่อสะท้อนความคาดหวังและค่านิยมต่าง ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยต้องเป็นข้อความที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์
3. ค่านิยมหลัก จะเกิดขึ้นได้จากการที่องค์กรปลูกฝังความเชื่อและวัฒนธรรมขององค์การเป็นหลัก โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการปลูกฝังค่านิยม คือการชี้นำ การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง การให้การศึกษา และความรู้ตระหนักถึงประโยชน์

4. เป้าหมาย เป็นข้อความที่ระบุถึงสิ่งที่ต้องการจะบรรลุในอนาคตโดยไม่ได้ระบุในลักษณะของตัวเลขถึงสิ่งที่ต้องการและไม่มีเกณฑ์เรื่องเวลา เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนั้นอย่างกว้างขวางถึงสิ่งที่องค์กรต้องการ

ขั้นที่ 3 การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation)

การกำหนดกลยุทธ์เป็นการออกแบบและเลือกยุทธศาสตร์ให้เหมาะแก่องค์การเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติ โดยมุ่งหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ จุดเน้นหลักของยุทธศาสตร์ คือ การปฏิบัติได้ดีกว่าคู่แข่ง

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ (Strategy Implementation)

การดำเนินตามแผนปฏิบัติที่ยุทธศาสตร์กำหนดให้เป็นไปอย่างราบรื่น โดยคำนึงถึงโครงสร้างขององค์การ (Organizational Structure) และวัฒนธรรมขององค์การ (Organizational Culture) เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์

ขั้นที่ 5 การควบคุมและประเมินผลยุทธศาสตร์ (Strategic Control and Evaluation)

การควบคุมและประเมินผลยุทธศาสตร์ เป็นการกำกับติดตาม การตรวจประเมิน และการวัดประเมินผลการดำเนินการถึงการบรรลุเป้าหมาย ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพผลผลิตที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงพอ ทั้งจำเป็นต้องมีการทบทวนโดยฝ่ายบริหาร เพื่อให้มีการปรับปรุงต่อเนื่อง

การวางแผนจึงเป็นขั้นตอนแรกของการจัดการที่เป็นกระบวนการพื้นฐานในการกำหนดเป้าหมายและวิธีการเพื่อดำเนินการให้บรรลุผล ซึ่งมโนัส สุวรรณ (2543, หน้า 111) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนว่าเป็นกระบวนการกำหนดวิธีการทำงานไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน มีระยะเวลาและปัจจัยการบริหารจัดการอื่น ๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบ และเป็นระบบการคิดและวิเคราะห์ที่ให้ความสนใจสภาวะแวดล้อม และหาทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมในการดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการนำเสนอแนวทางการปรับกลไกและวิธีการที่จะตรวจสอบหรือการติดตามประเมินผล และสัมพันธ์กับแนวคิดของศิริวรรณ เสรีรัตน์ และสมชาย หิรัญกิตติ (2545, หน้า 20) กล่าวว่า การวางแผนเป็นขั้นตอนการกำหนดวัตถุประสงค์และพิจารณาถึงวิธีการที่จะปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์นั้น ประกอบด้วยการดำเนินการตรวจสอบตนเองเพื่อกำหนดสภาพในปัจจุบัน สำนวนสภาพแวดล้อม แล้วนำมากำหนดวัตถุประสงค์ จากนั้นคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต และกำหนดแนวทางดำเนินงาน รวมถึงความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรนั้น การวางแผนนั้นจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้สามารถใช้ปัจจัยนั้นได้อย่างคุ้มค่าที่สุด ดังนั้นการเตรียมการหาวิธีการวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้นั้นควรจะเป็นแผนที่ดี โดย

อุทิศ ชาวเชียร (2549, หน้า 12-13) ได้กล่าวถึงลักษณะของแผนยุทธศาสตร์นั้น เป็นเครื่องมือที่ชี้แนะเป็นแนวทางการดำเนินงานที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับแผนพัฒนาทุกระดับ เนื่องจากแนวทางการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการวางแผนที่เน้นความคล่องตัว มีระบบเชื่อมโยงให้องค์ประกอบด้านต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันโดยมีลักษณะดังนี้ 1) เน้นให้องค์กรมียุทธการดำเนินงาน และปรับพฤติกรรมสู่ภาวะที่เหนือกว่า 2) แก้ไขปัญหาโดยมีเป้าประสงค์ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน จากการระดมสมองของทุกฝ่ายอย่างมีส่วนร่วม 3) ยึดหลักรู้เขารู้เรา 4) การวางแผนเน้นกระบวนการ เน้นองค์ประกอบและความสัมพันธ์มากกว่าขั้นตอน 5) เน้นที่ผลลัพธ์จากการปฏิบัติอย่างคล่องตัวมากกว่าขั้นตอน โดยการติดตามประเมินสถานการณ์ ปรับลำดับความสำคัญ และปรับแผนงานสอดคล้องสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และ 6) บรรลุผลการปฏิบัติการผ่านการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ ตุลา มหาพสุธานนท์ (2545, หน้า 106-108); วิภาดา คุปตานนท์ (2544, หน้า 40-44) ได้ให้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการในการวางแผน ดังนี้ ขั้นตอนแรก เป็นขั้นการวางแผน ถือว่ามีความสำคัญที่สุดและเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของกระบวนการวางแผนทั้งหมด ซึ่งมีการดำเนินตามขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการพิจารณาทิศทางความต้องการในอนาคต และการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นขั้นตอนแรกของการวางแผน การพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ คือ แนวทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น การประเมินทางเลือกเป็นการเปรียบเทียบทางเลือกที่มีอยู่ว่าทางเลือกใดก่อให้เกิดประสิทธิผลมากกว่ากัน โดยมีหลักเกณฑ์พิจารณาจากความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ต้นทุนและการใช้ทรัพยากร ระยะเวลาของการปฏิบัติ และความสามารถของผู้ปฏิบัติ ส่วนการกำหนดแผนปฏิบัติ คือการนำแนวทางที่เลือกมากำหนดเป็นขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ วิธีการทำงาน ผู้รับผิดชอบในการทำงานแต่ละขั้นตอน ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละขั้นตอน และการประเมินการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนที่สอง จัดได้ว่าเป็นขั้นปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนนี้ต้องลงมือปฏิบัติงานตามแผนจริงซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการควบคุมให้มีการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผล ในการตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานจริงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้สอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด และขั้นการปรับแผน คือ การปรับเปลี่ยนแผนให้เกิดผลตามที่คาดหมายไว้

เมื่อการวางแผนยุทธศาสตร์ได้นำประยุกต์กับการพัฒนาท้องถิ่น จะทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาและตอบสนองของความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ตามที่ เสรี พงศ์พิศ (2551, หน้า 6-9) กล่าวถึงความหมายและขั้นตอนการวางแผนยุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้ การวางแผนทางยุทธศาสตร์ท้องถิ่น คือ กระบวนการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่จำกัด เพื่อบรรลุ

เป้าหมายที่วางไว้ในการตอบสนองปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เป็นการจัดลำดับความสำคัญความเร่งด่วนและกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยมี 3 ขั้นตอนการวางแผนยุทธศาสตร์ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการทำความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นนั้น ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ความเป็นอยู่ของผู้คน มีทุนอะไรบ้าง เช่น ทุนท้องถิ่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา ทุนทางสังคม วัฒนธรรม มีปัญหาและความต้องการอะไร รวมทั้งในขณะปัจจุบันมียุทธศาสตร์อะไร ซึ่งการศึกษาข้อมูลพื้นฐานนี้สามารถศึกษาได้จากเอกสาร การประชุมกลุ่มระดมสมอง (Focus Group) การสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมาย

วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นภาพฝันที่ต้องการให้เกิดที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง เปรียบเป็นแรงบันดาลใจให้ชุมชนต้องการร่วมมือทำให้ความฝันเป็นจริงได้ วิสัยทัศน์ที่ดีเกิดจากความสามารถในการมองไกล มองกว้าง มองลึก มองทะลุข้อจำกัดของพื้นที่และเวลา ส่วนเป้าประสงค์ (Purpose) เป็นการแสดงถึงภารกิจ (Mission) หลักขององค์กรคืออะไร เพื่อใคร การกำหนดเป้าประสงค์แตกต่างจากกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นเป้าหมายใหญ่ที่อธิบายว่าทำไมจึงต้องมีวัตถุประสงค์ แผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในแผนยุทธศาสตร์

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแผนงาน โครงการ กิจกรรม

แผนงานที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และพัฒนายุทธศาสตร์มี 4 ส่วน คือ

1. วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นหัวข้อใหญ่ที่ต้องตั้งไว้ เพื่อกอบการพัฒนแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่ตามมาให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ เช่น วัตถุประสงค์แต่ละข้อ จะแตกออกไปเป็นหลายแผนงาน แต่ละแผนงานแตกออกไปหลายโครงการ แต่ละโครงการแยกย่อยออกไปเป็นหลายกิจกรรม

2. แผนงาน (Action Plan) เป็นการกำหนดกรอบการทำงานตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยวัตถุประสงค์แต่ละข้ออาจมีหลายแผนงาน เพื่อให้วัตถุประสงค์นั้นเกิดเป็นจริง

3. โครงการ (Projects) คือ การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมที่อยู่ในกรอบของแผนงาน แต่ละแผน ซึ่งมีหลายโครงการ

4. กิจกรรม (Activities) คือ รูปแบบย่อยที่สุดในกรอบการปฏิบัติงาน เป็นส่วนประกอบของโครงการ แต่ละโครงการอาจมีหลายกิจกรรม ซึ่งเปรียบเสมือนจิ๊กซอร์จำนวนมากที่นำมาต่อกันแล้วจะได้ภาพใหญ่ที่สวยงาม

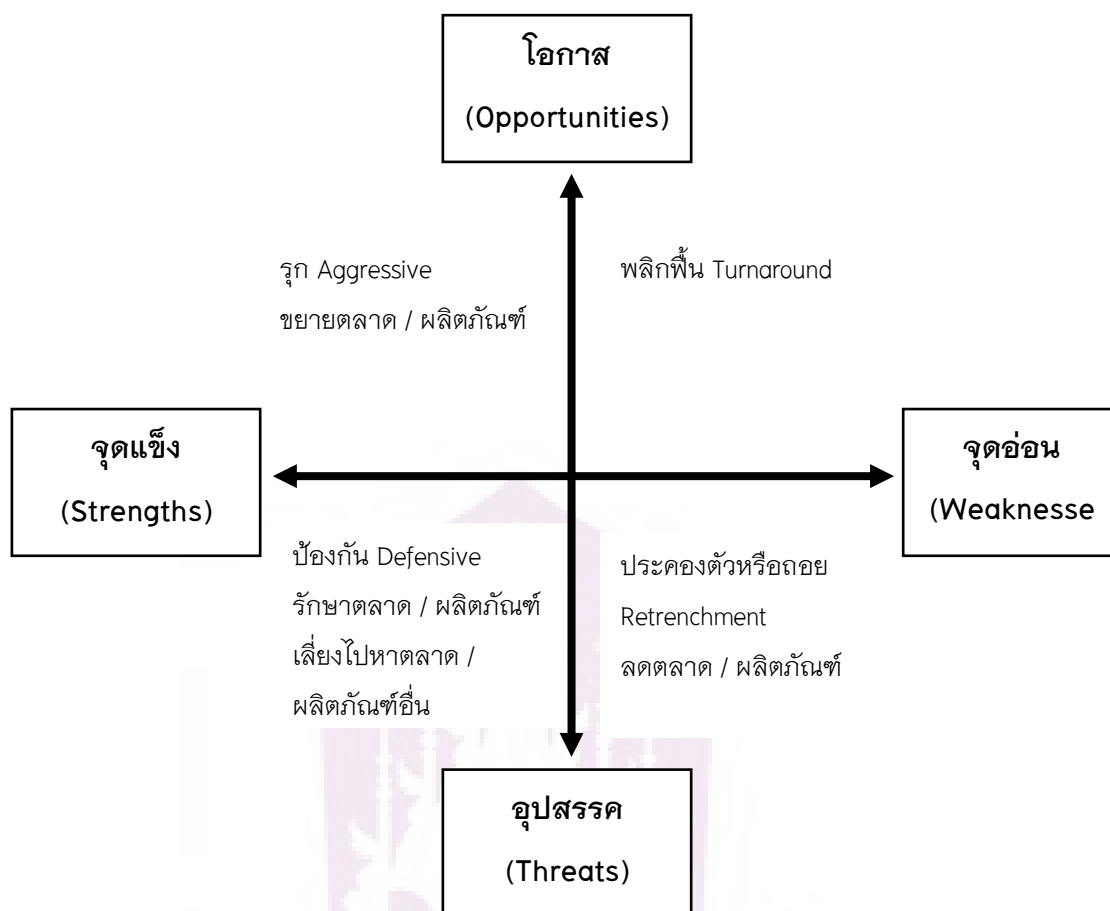
กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนจะต้องมีวิธีการและเทคนิคในการวิเคราะห์ได้หลายวิธี เช่น การประเมินสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(Participatory Rural Appraisal: PRA) การวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis: RSA) การวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem Analysis: AA) เทคนิคเอไอซี (Appreciation Influence Control: AIC) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) เป็นต้น หนึ่งในวิธีการเหล่านี้ คือ กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งเป็นวิธีการที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยจึงขอกล่าวเฉพาะการวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT และการสร้างกลยุทธ์ย่อยด้วยวิธี SWOT Matrix ดังนี้

การวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT เพื่อพัฒนาชุมชน ตามที่ ชีระภัทรา เอกพาณิชย์สวัสดิ์ (2553, หน้า 389-390) ได้กล่าวถึงวิธีการกำหนดให้จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ของชุมชนอยู่ในแนวนอนหรือแกนเอกซ์ (X) และโอกาส (Opportunities) กับอุปสรรค (Threats) อยู่ในแนวตั้งหรือแกนวาย (Y) โดยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้ว่า ชุมชนควรจะใช้ยุทธศาสตร์ใด ซึ่งในการวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT จะทำให้ชุมชนทราบว่า จะปรับปรุง จะฟื้นฟู จะเจริญก้าวหน้า ในเรื่องใด ดังต่อไปนี้

1. ถ้าจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง และโอกาสมากกว่าอุปสรรค แสดงว่าชุมชนมีโอกาสที่จะพลิกฟื้น ปรับปรุงชุมชนได้
2. ถ้าจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง และอุปสรรคมากกว่าโอกาส แสดงว่าชุมชนต้องระมัดระวัง โอกาสจะพัฒนาไปข้างหน้ายากมาก สถานการณ์ในชุมชนแย่ ต้องรอโอกาสไว้ก่อน
3. ถ้าจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน และอุปสรรคมากกว่าโอกาส แสดงว่าถ้าชุมชนมีการผลิตสินค้า อาจต้องพัฒนาสินค้าให้ดีขึ้นเพราะสินค้าดีแล้ว แต่สินค้านี้มีหลายชุมชนผลิตมามาก ดังนั้นชุมชนควรจะต้องเสี่ยงไปตลาดอื่น ๆ หรือไปผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มาแทน
4. ถ้าจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน และโอกาสมากกว่าอุปสรรค แสดงว่าชุมชนมีโอกาสพัฒนา เพราะมีจุดแข็งที่ดีและโอกาสจากภายนอกสนับสนุน

การวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT เป็นวิธีการที่จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับชุมชน และหลังจากชุมชนเลือกยุทธศาสตร์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดได้แล้ว ชุมชนต้องมีการศึกษาเชิงประเมินอยู่ตลอดเวลา เพราะต้องพึงระลึกไว้เสมอว่า ไม่มียุทธศาสตร์ใดที่เหมาะสมและใช้ได้ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวหรือความไวต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ดังภาพการแสดงการวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT

ภาพ 8 แสดงการวิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT

ที่มา: ชีระภัทรา เอกพาณิชย์สวัสดิ์, 2553, หน้า 390

หลังจากที่ชุมชนได้วิเคราะห์ตำแหน่ง SWOT เพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนการสร้างกลยุทธ์ โดยนำปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ (Key Success Factors) มาสร้างตารางที่เรียกว่า SWOT Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์ ซึ่งนันทิยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร (2551, หน้า 179–185) ได้ใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. คัดเฉพาะจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่มีคะแนนสูงในระดับ 8 ขึ้นไป ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ (Key Success Factors) ส่วนจุดอ่อนจุดแข็งที่มีคะแนนต่ำ จะยังไม่นำมากำหนดกลยุทธ์ย่อย ในขั้นนี้ (หลังจากที่กำหนดกลยุทธ์ย่อยจากปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแล้ว กลุ่มควรย้อนกลับไปพิจารณาปัจจัยที่จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่มีคะแนนต่ำ และนำมาใช้กำหนดกลยุทธ์ย่อยเพิ่มเติมได้)

2. เรียงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคที่เป็นปัจจัยสำคัญนำสู่ความสำเร็จตามลำดับคะแนน

3. สร้างตาราง Matrix ของแต่ละประเภท โดยจุดแข็งและจุดอ่อนที่เรียงคะแนนไว้อยู่ในแนวนอน ส่วนโอกาสและอุปสรรคที่เรียงคะแนนไว้แล้วอยู่ในแนวตั้ง

4. สร้างกลยุทธ์ย่อยในการพัฒนา โดยใช้จุดแข็งไปช่วงชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดแข็งและโอกาส หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกัน จะทำการบันทึกกลยุทธ์ย่อยนั้นไว้ ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดแข็งหรือโอกาสมากกว่าหนึ่งข้อก็ได้ หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้ หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ กลยุทธ์ย่อยในส่วนนี้ เรียกว่า กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส

5. สร้างกลยุทธ์ย่อยในการพัฒนากลุ่มโดยใช้จุดแข็งเลี่ยงอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดแข็งและอุปสรรค หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกัน ก็ทำการบันทึกกลยุทธ์ย่อยนั้นไว้ ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดแข็งหรืออุปสรรคมากกว่าหนึ่งข้อได้ หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้ หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ กลยุทธ์ย่อยในส่วนนี้ เรียกว่า กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค

6. สร้างกลยุทธ์ย่อยในการพัฒนากลุ่มโดยแก้ไขจุดอ่อน เพื่อไปช่วงชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนและโอกาส หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกัน ก็ทำการบันทึกกลยุทธ์ย่อยนั้นไว้ ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดอ่อนหรือโอกาสมากกว่าหนึ่งข้อได้ หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้ หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ กลยุทธ์ย่อยในส่วนนี้ เรียกว่า กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส

7. สร้างกลยุทธ์ย่อยในการพัฒนากลุ่มโดยแก้ไขจุดอ่อน เพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้วิธีการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนและอุปสรรค หากคู่ใดเกิดความสอดคล้องกันก็ทำการบันทึกกลยุทธ์ย่อยนั้นไว้ ในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดอ่อนหรืออุปสรรคมากกว่าหนึ่งข้อได้ หรืออาจจะใช้เพียงอย่างเดียวก็ได้ หรือบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ กลยุทธ์ย่อยในส่วนนี้ เรียกว่า กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค

	จุดแข็ง 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ	จุดอ่อน 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ
โอกาส 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ	กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ	กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ
อุปสรรค 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ	กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ	กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค 1. 2. 3. 4. 5. ฯลฯ

ภาพ 9 แสดงการสร้างกลยุทธ์ย่อยจาก SWOT Matrix

ที่มา: ชีระภัทรา เอกพาณิชย์สวัสดิ์, 2553, หน้า 183

8. บันทึกกลยุทธ์ย่อยโดยแยกเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จากนั้นตั้งชื่อกลุ่มกลยุทธ์ให้สั้น กระชับ และสื่อความหมาย เพื่อง่ายแก่การจำหรือเรียกชื่อกลยุทธ์

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ทางด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐ ได้ใช้แนวทางการบูรณาการจากหน่วยงานทางด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นภาพรวมทางด้านการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของไทยที่ชัดเจน โดยสรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

ภาพรวมของการพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศไทยใหม่จากเดิมที่เน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และได้ให้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมบนฐานภูมิปัญญา นำมาใช้ในการพัฒนาเพื่อความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ขยายและสร้างฐานรายได้ใหม่ที่ต่อยอดฐานรายได้เดิมของประชาชน สังคมไทยมีคุณภาพและมีความเป็นธรรมโดยมีที่ยืนสำหรับทุกคนในสังคม เป็นการพัฒนาที่เกิดจากการผนึกกำลังในการผลักดันขับเคลื่อนร่วมกันของทุกภาคส่วน (Thailand 4.0) จึงประกอบด้วยวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ที่สัมพันธ์ทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสรุปประเด็นที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์

“มั่งคั่ง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มีกรอบที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง กระจายรายได้และพัฒนาอย่างเท่าเทียม มีระบบนิเวศที่ดี สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.2 วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วม

1.2.1 เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2.2 เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

1.2.3 เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้น

มากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

1.2.4 เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

1.2.5 เพื่อให้บริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันทสมัย และมีการทำงานเชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

1.2.6 เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคโดยการพัฒนาภาคและเมือง เพื่อรองรับการพัฒนายกระดับฐานการผลิตและบริการเดิม และขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

1.2.7 เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่าง ๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทและสร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและโลก

1.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ประกอบด้วยแนวทางพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 2) พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า 3) ยกกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4) ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ 5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพภาครัฐ และปรับระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ 6) พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย และ 7) ผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดสามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ 2) การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง และ 3) เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างที่ยั่งยืน ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวม 2) การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ โดยเฉพาะการพัฒนาของภาคบริการและการท่องเที่ยว ได้เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการที่มีศักยภาพทั้งฐานการบริการเดิมและฐานบริการใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างเข้มแข็ง การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัย การพัฒนาอุตสาหกรรมกีฬาอย่างครบวงจร และปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน จัดแนวทางการพัฒนาเพื่อสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติ ดังนี้ 1) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน 3) แก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม 4) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 5) สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 6) บริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ 7) พัฒนาระบบบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน มีแนวทางที่ต้องพัฒนา ดังนี้ 1) การรักษาความมั่นคงภายในเพื่อให้เกิดความสงบในสังคมและธำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ 2) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามทั้งการทหารและภัยคุกคามอื่น ๆ 3) การส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศด้านความมั่นคง เพื่อบูรณาการความร่วมมือกับมิตรประเทศเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ 4) การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติทางทะเลเพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและสิทธิอธิปไตยในเขตทางทะเล และ 5) การบริหารจัดการความมั่นคงเพื่อการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างแผนงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงกับแผนงานการพัฒนาอื่น ๆ ภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย กำหนดการพัฒนา ดังนี้ 1) ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานบทบาท ภารกิจ และคุณภาพบุคลากรภาครัฐ ให้มีความโปร่งใส ทันสมัย คล่องตัว มีขนาด

เหมาะสม เกิดความคุ้มค่า 2) ปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และสร้างกลไกในการติดตาม ตรวจสอบการเงินการคลังภาครัฐ 3) เพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการให้บริการสาธารณะให้ได้มาตรฐานสากล 4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ 6) ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ประกอบด้วยแนวทางพัฒนา ดังนี้ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านขนส่ง 2) การสนับสนุนการพัฒนาระบบขนส่ง 3) การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ 4) การพัฒนาด้านพลังงาน 5) การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล และ 6) การพัฒนาระบบน้ำประปา

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม มีแนวทางพัฒนา ดังนี้ 1) เร่งส่งเสริมการลงทุนวิจัยและพัฒนาและผลักดันสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และเชิงสังคม 2) พัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี และ 3) พัฒนาสภาวะแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ กำหนดแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การพัฒนาภาคเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง 2) การพัฒนาเมือง และ 3) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 10 ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ขยายความร่วมมือทางการค้า และการลงทุนกับมิตรประเทศ และแสวงหาตลาดใหม่สำหรับสินค้าและบริการของไทย 2) พัฒนาความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งโลจิสติกส์ และโทรคมนาคมในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคภายใต้แผนงาน GMS, ACMECS, IMT-GT, BIMSTEC และ JDS และภูมิภาคอาเซียน เพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ 3) พัฒนาและส่งเสริมให้ไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจ การบริการ และการลงทุนที่โดดเด่นในภูมิภาค 4) ส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ (Outward Investment) ของผู้ประกอบการไทย 5) เปิดประตูการค้าและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทั้งในระดับอนุภูมิภาค และภูมิภาคที่มีความเสมอภาคกัน 6) สร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ 7) เข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศโดยมีบทบาทที่สร้างสรรค์ 8) ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาคและนานาชาติในการสร้างความมั่นคง 9) บูรณาการภารกิจด้านความ

ร่วมมือระหว่างประเทศและด้านการต่างประเทศ และ 10) ส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวภายในประเทศที่สำคัญ

2. แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0

แผนนี้ ตั้งอยู่บนฐานความคิดจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องรับกับเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ของสหประชาชาติมาสังเคราะห์จึงได้ 2 ยุทธศาสตร์ คือ การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Strength from Within) และการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก (Connect to the World) ซึ่งการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาในด้านความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) ความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings) การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม (Environmental Wellness) และการยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom) เมื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีความเข้มแข็งก็จะเกิดการพัฒนาขีดความสามารถ และมีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอจึงสามารถเชื่อมโยงกับประชาคมโลก โดยกำหนดเป้าหมาย 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่าที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์

มิติที่ 2 ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม เป็นสังคมที่เดินหน้าไปด้วยกัน ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ด้วยการเติมเต็มศักยภาพของผู้คนในสังคม เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม และฟื้นความสมานฉันท์และความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคม ให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง

มิติที่ 3 การยกระดับคุณค่ามนุษย์ ด้วยการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 ควบคู่ไปกับการเป็นคนไทย 4.0 ในโลกที่หนึ่ง

มิติที่ 4 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่น่าอยู่มีระบบเศรษฐกิจที่สามารถปรับสภาพตามภูมิอากาศควบคู่ไปกับการเป็นสังคมคาร์บอนต่ำอย่างเต็มรูปแบบ

จากนั้นรัฐบาลได้กำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดลไทยแลนด์ 4.0 ออกเป็น 5 วาระ ดังนี้
วาระที่ 1 การเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมก้าวสู่โลกที่หนึ่ง การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่จำเป็นในเตรียมคนไทยให้เป็นผู้มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) มีทักษะที่เห็นผล (Hand) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และมีจิตใจที่งดงาม (Heart)

วาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ประเทศไทยกำหนดให้อุตสาหกรรมแห่งอนาคตไปสู่กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย โดยการบริการและการท่องเที่ยวอยู่ในกลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และการบริการที่มีมูลค่าสูง (Creative, Culture and High Value Services)

วาระที่ 3 การบ่มเพาะผู้ประกอบการและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เป็นการปรับเปลี่ยนประเทศไทยจากรายได้ปานกลางเป็นประเทศรายได้สูง จะต้องเปลี่ยนเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม และให้มีการรวมกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคตและเครือข่ายวิสาหกิจที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farmers) การเป็นวิสาหกิจสมัยใหม่ (Smart Enterprises) การสร้างบริการมูลค่าสูง (High Value Services) และพัฒนาธุรกิจเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง (High Potential Startups)

วาระที่ 4 การเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศผ่าน 18 กลุ่มจังหวัด และ 76 จังหวัด การขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องให้มีระบบและแนวทางการดำเนินการที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด กลุ่มจังหวัดและประเทศ มีการแบ่งกลุ่มจังหวัดทางท่องเที่ยวเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสูง กลุ่มจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวชาวไทยสูง แต่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติน้อย กลุ่มจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงแต่นักท่องเที่ยวไทยน้อย และกลุ่มจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติน้อย

วาระที่ 5 การบูรณาการอาเซียน เชื่อมประเทศไทยสู่ประชาคมโลก ประเทศไทยจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้สามารถรองรับกับโอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ผ่านการปฏิรูปและการปรับเปลี่ยนประเทศอย่างเหมาะสม โดยเน้นการผลักดันให้เป็นประเทศการค้า และเป็นหนึ่งในศูนย์กลางธุรกิจของภูมิภาคเอเชีย (ASIAN Trading Nation) วางยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การส่งเสริมให้บริษัทข้ามชาติจัดตั้งสำนักงานใหญ่ข้ามประเทศ และบริบทการค้าระหว่างประเทศในประเทศไทย การพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก การพัฒนาคลังเตอร์อุตสาหกรรม และการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน

3. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564)

3.1 วิสัยทัศน์

ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพ บนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

3.2 พันธกิจ

3.2.1 พัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการในการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐานและสมดุล อีกทั้งมีความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์วิถีไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

3.2.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล สามารถรองรับปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแวดล้อม รวมทั้งสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3.3.3 พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระดับโลก สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย จิตสำนึกท้องถิ่นและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

3.3.4 สร้างสมดุลในนักท่องเที่ยวผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทย และการสร้างความมั่นใจของนักท่องเที่ยว เพื่อผลักดันประเทศไทยสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพตามเป้าหมายให้สามารถสร้างรายได้ และส่งเสริมกระจายรายได้ให้แก่ประเทศอย่างยั่งยืน

3.3.5 ส่งเสริมการบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

3.3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารจัดการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

4. ยุทธศาสตร์แผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่าง ๆ ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

4.1 วิสัยทัศน์

ศาสนาในประเทศไทยได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมให้มีบทบาทในการส่งเสริมให้คนไทยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามมีคุณธรรม สังคมไทยมีความรักความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างปรองดองสมานฉันท์ มีความสงบสุขร่มเย็น

4.2 พันธกิจ

4.2.1 อุปถัมภ์และคุ้มครองป้องกันการบ่อนทำลายศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย

4.2.2 สร้างความเข้าใจอันดีและความร่วมมือระหว่างศาสนา

4.2.3 สร้างการรับรู้และความเข้าใจในกิจการศาสนา

4.3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมที่ถูกต้อง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 อุปถัมภ์ศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 คุ้มครองป้องกันการบ่อนทำลายศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้าใจอันดีและความร่วมมือระหว่างศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การสร้างการรับรู้และความเข้าใจในกิจการศาสนา

5. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 พ.ศ.2561–2564

5.1 วิสัยทัศน์

ศูนย์กลางสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการเพื่อสุขภาพครบวงจร การท่องเที่ยวหลากหลายเชื่อมโยงอารยธรรมทวารวดี การค้าและการลงทุนระดับสากลที่มีความสามารถในการแข่งขัน และการค้าผ่านแดนสู่เอเชีย

5.2 พันธกิจ

5.2.1 ศึกษา ค้นคว้า วิจัยเพื่อนำไปใช้พัฒนาการผลิต การแปรรูป การตลาด และการท่องเที่ยว

5.2.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถรองรับการผลิต การแปรรูป และการท่องเที่ยว

5.2.3 จัดหาและพัฒนาปัจจัยการผลิตให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อการผลิตแปรรูป และการท่องเที่ยว

5.2.4 ผลิต แปรรูปสินค้าเกษตรและการบริการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับทั้งภายในและต่างประเทศ

5.2.5 แสวงหาตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ ตลอดจนเสริมสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

5.3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาลินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ให้ได้คุณภาพมาตรฐานยกระดับสู่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพครบวงจร ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางสุขภาพครบวงจร

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการตลาด ประชาสัมพันธ์ สินค้าและบริการ

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาลินค้าและบริการให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาอุตสาหกรรมเชื่อมโยง สนับสนุนการเป็นศูนย์กลางสุขภาพครบวงจร

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาผู้ประกอบการและผู้ผลิตให้มีความพร้อมและศักยภาพในการผลิตสินค้าและบริการ

กลยุทธ์ที่ 6 ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเพื่อสนับสนุนการพัฒนาลินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกลุ่มจังหวัด อารยธรรม ทวารวดีไปยังแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน และยกระดับการท่องเที่ยวให้มีชื่อเสียง ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 7 การส่งเสริมภาพลักษณ์และประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด

กลยุทธ์ที่ 8 การสนับสนุนกิจกรรมทางการตลาดและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด

กลยุทธ์ที่ 9 ส่งเสริมสินค้าและบริการการท่องเที่ยวเชื่อมโยง แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง รวมถึงสินค้าสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ของที่ระลึก

กลยุทธ์ที่ 10 พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ รวมถึงบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 11 ปรับปรุง พัฒนา ยกระดับคุณภาพเส้นทางคมนาคม และสร้างเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 12 อำนวยความสะดวก ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาและส่งเสริมการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนให้มีศักยภาพ ผลักดันเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ นำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการค้า การลงทุน เชื่อมโยงการค้าสู่เอเชีย ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 13 พัฒนาระบบอำนวยความสะดวก ระบบโลจิสติกส์ และเครือข่าย การคมนาคม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการค้า การลงทุน เชื่อมโยงการค้าสู่เอเชีย

กลยุทธ์ที่ 14 พัฒนาด่านชายแดนและเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

กลยุทธ์ที่ 15 ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมทางการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 16 พัฒนาลินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการ เพื่อการส่งออก

กลยุทธ์ที่ 17 ยกกระดับผู้ประกอบการของกลุ่มจังหวัดให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และสามารถประกอบธุรกิจระหว่างประเทศได้

กลยุทธ์ที่ 18 พัฒนาระบบส่งเสริม และกระตุ้นให้เกิดการค้า การลงทุนในกลุ่มจังหวัดและผลักดันให้มีการลงทุนในต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยกกระดับการผลิตภาคเกษตร พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม สินค้าชุมชน และภาคแรงงาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตโดยเน้นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ประเทศไทย 4.0 ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 19 พัฒนาลินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการ โดยใช้นวัตกรรม

กลยุทธ์ที่ 20 ส่งเสริมและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึง Small Batch

กลยุทธ์ที่ 21 ส่งเสริมการสนับสนุนกิจกรรมทางการตลาดเพื่อสนับสนุนสินค้าเชิงนวัตกรรม

กลยุทธ์ที่ 22 ส่งเสริมความรู้และความสามารถให้กับแรงงานในภาคเกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม สินค้าชุมชน ให้สนับสนุนการทำงานเชิงนวัตกรรม

กลยุทธ์ที่ 23 พัฒนาระบบการส่งเสริม ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการยอมรับการเปลี่ยนเป็นประเทศไทย 4.0

6. แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2561-2564

6.1 วิสัยทัศน์

เมืองเกษตรและอุตสาหกรรมปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ศูนย์กลางการศึกษา และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

6.2 พันธกิจ

6.2.1 ส่งเสริมพัฒนามาตรฐานด้านคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมตลอดห่วงโซ่คุณค่า

6.2.2 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยว

6.2.3 พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความมั่นคงทางสังคม ยกระดับคุณภาพการศึกษา และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

6.3 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการจัดการห่วงโซ่คุณค่าสินค้าเกษตร อาหารปลอดภัย และส่งเสริมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพเกษตรกร ปัจจุบันพื้นฐาน และเทคโนโลยีนวัตกรรมที่เอื้อต่อการผลิต

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนามาตรฐานการผลิต การแปรรูป การลดต้นทุน และส่งเสริมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตและพัฒนาความแตกต่างของผลิตภัณฑ์

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการค้า การตลาด และเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ประกอบการทั้งในและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยกระดับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยว ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกิจกรรมสินค้าด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนามาตรฐานและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงรุก

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคม ยกระดับคุณภาพการศึกษา และบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานรองรับเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดี

กลยุทธ์ที่ 9 เสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชน และสร้างความเข้มแข็งทางสังคม

กลยุทธ์ที่ 10 พัฒนาการให้บริการทางการศึกษาและสาธารณสุขอย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ 11 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดนครปฐม และกรอบการประสานโครงการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2561-2564

7.1 วิสัยทัศน์

เมืองน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง แหล่งผลิตอาหารปลอดภัย ก้าวไกลการศึกษา สิ่งแวดล้อมงามตา พัฒนาการท่องเที่ยว

7.2 ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีกลยุทธ์ภายใต้ยุทธศาสตร์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1.1 พัฒนาการศึกษาและส่งเสริมระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 1.2 ส่งเสริมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ งานราชพิธี และงานรัฐพิธี

กลยุทธ์ที่ 1.3 ส่งเสริม สนับสนุน แหล่งการเรียนรู้ ช่องทางการรับรู้ข่าวสาร

กลยุทธ์ที่ 1.4 ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแพร่ และการปฏิบัติด้านคุณธรรมทางศาสนา จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ 1.5 อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และศาสนสถาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ

กลยุทธ์ที่ 2.1 พัฒนา ส่งเสริม และฝึกอบรมอาชีพให้ประชาชน

กลยุทธ์ที่ 2.2 ส่งเสริม และสนับสนุนการผลิต/ผลผลิตทางการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษผลิตภัณฑ์ชุมชน และอุตสาหกรรม SME

กลยุทธ์ที่ 2.3 ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 2.4 ส่งเสริมการพัฒนาพลังงาน พลังงานทดแทน และการประหยัดพลังงาน

กลยุทธ์ที่ 2.5 ส่งเสริม สนับสนุนการกระจายสินค้า พัฒนาเส้นทางการขนส่งผลิตผลทางการเกษตร เกษตรอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านสังคม

กลยุทธ์ที่ 3.1 ส่งเสริม สนับสนุนกีฬาและนันทนาการ

กลยุทธ์ที่ 3.2 ส่งเสริม สนับสนุนกิจการสาธารณสุข

กลยุทธ์ที่ 3.3 ป้องกันต่อต้าน และแก้ไขปัญหาเสพติด

กลยุทธ์ที่ 3.4 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาสังคม และงานสวัสดิการสังคม

กลยุทธ์ที่ 3.5 การป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

กลยุทธ์ที่ 3.6 ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาประสิทธิภาพในการบรรเทาสาธารณภัย

กลยุทธ์ที่ 3.7 เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3.8 การเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม และความสามัคคี

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 4.1 พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน พลังงานทดแทน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ การลดปริมาณขยะ และมลภาวะ

กลยุทธ์ที่ 4.2 บำรุงรักษาแม่น้ำลำคลอง แหล่งน้ำต่าง ๆ และป้องกันน้ำท่วมและน้ำเสีย

กลยุทธ์ที่ 4.3 การดูแลรักษา และพัฒนาที่สาธารณะ

กลยุทธ์ที่ 4.4 พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ

กลยุทธ์ที่ 4.5 พัฒนา ส่งเสริม พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่

กลยุทธ์ที่ 4.6 การเตรียมความพร้อมในการรองรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการบริหารจัดการที่ดี

กลยุทธ์ที่ 5.1 พัฒนาการบริหารจัดการที่ดีในองค์กร โดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

กลยุทธ์ที่ 5.2 ส่งเสริมธรรมาภิบาล การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในการปฏิบัติราชการ

กลยุทธ์ที่ 5.3 ส่งเสริมสวัสดิการแก่ผู้บริหาร และผู้ช่วยเหลือ อปท. สมาชิกสภา อปท. ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานจ้าง

กลยุทธ์ที่ 5.4 ปรับปรุง พัฒนาขีดสมรรถนะและวัฒนธรรมการทำงานของบุคลากร

กลยุทธ์ที่ 5.5 สนับสนุนการปฏิบัติงาน ปรับปรุง และพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องมือเครื่องใช้ และอาคารสถานที่

กลยุทธ์ที่ 5.6 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ 5.7 สนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ กระบวนการยุติธรรม และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการบริการสาธารณะ

กลยุทธ์ที่ 6.1 ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า เส้นทางจักรยาน ท่อระบายน้ำ ท่าเทียบเรือ ระบบการจัดการขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย และซ่อมแซมปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคที่ได้รับความเสียหาย

กลยุทธ์ที่ 6.2 พัฒนาระบบจราจร และการคมนาคมขนส่ง

กลยุทธ์ที่ 6.3 พัฒนาระบบไฟฟ้า ประปา และระบบโทรคมนาคม

กลยุทธ์ที่ 6.4 ส่งเสริม สนับสนุน การจัดทำผังเมือง ผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ และป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

กลยุทธ์ที่ 6.5 พัฒนาแหล่งน้ำคูคลอง และระบบชลประทาน เพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร และอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นริวัลค์ ธรรมมินิตโชค (2550) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและความเป็นมาของการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในสมัยพุทธกาลและวัดดีเด่นในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการความรู้ และแนวคิดด้านการเรียนรู้ โดยใช้การวิจัยภาคสนาม (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มประชากร คือ พระภิกษุสามเณร ประชาชน เด็กและเยาวชน จากวัดกรณีศึกษา 3 วัด ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนี้ วัดราชโอรสาราม วัดโสมนัสวิหาร และวัดปัญญาบันฑิตาราม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความคิดเห็น ประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในส่วนของข้อมูลทั่วไปนำเสนอด้วยคำร้อยละ แบบสอบถามความคิดเห็นใช้ค่าไคสแควร์ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้านความคิดเห็นของ

กลุ่มตัวอย่าง ภายใต้กรอบการดำเนินการด้านนโยบาย ด้านคุณลักษณะของพระภิกษุสามเณร ในวัด ด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ผลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและความเป็นมาของการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในสมัยพุทธกาลและวัดดีเด่นในปัจจุบัน คือ การสร้างบุคคลที่มีความพร้อมสามารถเป็น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยแรกที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่การจัดเตรียมปรโตโฆสะ เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ จนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาตนไปสู่การ เป็นกัลยาณมิตรต่อตนเองและผู้อื่นได้ในที่สุด โดยในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรม วินัยและพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ในอารามให้มีความสงบเรียบร้อยทั้ง 4 ด้าน คือ เสนา สัป ปายะ บุคคล สัปายะ อาหาร สัปายะ และธัมม สัปายะ ส่วนวัดดีเด่นในปัจจุบัน ยังคงใช้ หลักธรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับดูแลการพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร ร่วมกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้นำในการกำหนด นโยบาย สร้างจิตสำนึกให้เกิดความร่วมมือในการจัดสถานที่และกิจกรรม สำหรับการวิเคราะห์ ข้อมูลทางสถิติ พบว่า

1. ด้านนโยบาย วัดควรมีนโยบายในการปรับปรุงอาคารสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่หลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านศิลปะ ธรรม และปัญญา รวมทั้ง ต้องมีแผนพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ สร้างเครือข่ายของวัดเพื่อแลกเปลี่ยนพระวิทยากรและ สื่อการเรียนรู้ จัดวัดให้เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน จัดทำปฏิทินกิจกรรมประจำปีของ วัด ด้านเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้สอน ควรปรับปรุงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ด้านคุณลักษณะของพระภิกษุสามเณร ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม มีทักษะในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบุคคลและกาลเทศะ

3. ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ควรร่มรื่น สะอาด และสงบ มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอ มีป้ายหัวข้อธรรมะข้อคิดที่เป็นประโยชน์ จัดพื้นที่ให้ผู้เข้ามาใช้ บริการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธรรมะ และควรมีห้องสมุดประจำวัดเพื่อให้ผู้สนใจได้ ค้นคว้า

4. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเพิ่มกิจกรรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐานสำหรับ ประชาชน มีกิจกรรมพระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน เชิญวิทยากรภายนอกเข้าร่วมกิจกรรม ทางศาสนา การสวดมนต์แปลเพื่อให้เข้าใจความหมายของบทสวดมนต์ ควรเปิดโอกาสให้ พระภิกษุสามเณรเลือกเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปพร้อมกัน รวมทั้งจัดถวายความรู้แก่ พระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมไทย การพูดในที่ชุมชน กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ และการจัดทำเว็บไซต์ประจำวัด

ผลการวิเคราะห์การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องใช้การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามความต้องการของพุทธบริษัทแต่ละกลุ่ม วัดต้องมีลักษณะการวางแผนด้านนโยบายที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพของพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นกัลยาณมิตร ก้าวทันโลกในยุคปัจจุบัน โดยไม่ทิ้งสมณสาธิตและสมณสัญญา รวมทั้งการปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรม สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเครื่องชี้ถึงความต้องการของผู้ใช้บริการที่วัดจะต้องใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน ตลอดจนใช้เป็นแนวสำหรับกำหนดทิศทางในการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เหมาะสมของพุทธบริษัท

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ, คณิณีดิษฐ์ ไสยโสภณ และพีระศักดิ์ วรฉัตร (2550) ได้ศึกษาเรื่องสายธารลุ่มแม่น้ำมูล: ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ 2) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ และ 3) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ขอบเขตพื้นที่การวิจัยประกอบด้วย 6 จังหวัด คือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

ผลการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธและทำการประเมินศักยภาพ กำหนดปัจจัยและเกณฑ์การชี้วัดเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ มีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้มีทั้งสิ้น 80 แห่ง และผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ พบว่า จังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีศักยภาพมาก จำนวน 8 แห่ง คือ วัดเขาจันทร์งาม วัดศาลาลอย วัดบ้านไร่ เป็นต้น ส่วนการกำหนดยุทธศาสตร์การพึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ผลปรากฏว่ายุทธศาสตร์ที่กำหนดมี 3 ข้อ คือ 1) การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด 2) การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับจังหวัดใกล้เคียงภายในประเทศ มี 2 เส้นทาง 3) การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน กำหนด 4 เส้นทาง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวจะต้องเป็นไปแบบบูรณาการระหว่างบริษัทนำเที่ยวทั้งในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ รวมไปถึงองค์กรท้องถิ่นชุมชนและจังหวัด จะทำให้การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ การสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มบุคคลทั่วไปจากวัด กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารด้านการท่องเที่ยว พบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ ทั้งที่เป็นพระเจดีย์ วิหาร ศาลาการเปรียญ โบสถ์หรือสิม พระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงทั้งในอดีตและปัจจุบัน สถาปัตยกรรมทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การกราบไหว้บูชา การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก การบริการสาธารณสุข ปลอดภัย ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหารเครื่องดื่ม การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญ สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้มีเสน่ห์ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวนึกถึง และพอใจที่เดินทางมาสัมผัส มาชื่นชม ส่วนปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ในการนำเสนอข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้ทราบเกี่ยวกับวัดต่าง ๆ นักท่องเที่ยวยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การทิ้งขยะไม่เป็นที่ การนำเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไปดื่มในบริเวณวัด และการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง เนื่องจากบางวัดตั้งอยู่บนภูเขาสูง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า แนวทางการพัฒนาในด้านศักยภาพหลักที่เป็นสิ่งจูงใจของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลอดจนการจัดงบประมาณในการปรับปรุง ดูแลรักษา ซ่อมแซมเสนาสนะและสิ่งต่าง ๆ ในวัด ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่รกร้างของวัดทั้งหมด และแนวทางการพัฒนาด้านศักยภาพประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาเส้นทางคมนาคม ซ่อมแซมผิวถนน จัดทำป้ายบอกทาง สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก บ้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศ จัดทำเอกสารหรือแผ่นพับแนะนำวัด จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการจัดอบรม ให้ความรู้กับอาสาสมัครในหมู่บ้านทั้งที่เป็นผู้อาวุโส กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน นักเรียน นักศึกษา ให้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของวัด และสิ่งสำคัญ ๆ ในวัด จนสามารถนำนักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัดและให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้ หากสามารถปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาที่วางแผนไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาที่วางแผนไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดมุกดาหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มากขึ้น จะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นิภารัตน์ สายประเสริฐ (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อประเมินระดับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) เพื่อพัฒนาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่มีความเหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ในกรณีที่ไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวมาก่อน เนื่องจากเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ประชาชนบ้านป่าละอูมีความต้องการในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน สามารถจัดตั้งชมรมเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการท่องเที่ยวในชื่อ ชมรมป่าละอู กะตอกป่าละอู ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการชมรมฯ ออกเป็น 4 ฝ่ายที่ชัดเจน ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 3 เส้นทาง คือ เส้นทางศึกษาธรรมชาติเขาทุ่ง เส้นทางเดินศึกษา

วัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าละอู และเส้นทางศึกษาระบบนิเวศห้วยป่าละอูน้อย และโปรแกรมการท่องเที่ยว 3 รูปแบบคือ แบบครึ่งวันอัตราค่าบริการ 150 บาท/คน แบบเต็มวันอัตราค่าบริการ 200 บาท/คน และแบบค้างคืน 1 คืน อัตราค่าบริการ 400 บาท/คน

3. นักท่องเที่ยวที่นำร่องมีความคิดเห็นต่อความสมบูรณ์และเหมาะสมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับดี และมีความพึงพอใจมากต่อกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวของชมรมฯ โดยพึงพอใจในอัตราค่ามัธยฐานและการต้อนรับของประชาชนในชุมชนมากที่สุด แต่ต้องปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ รวมถึงสถานที่ชมการแสดงที่ยังไม่เหมาะสมและสถานที่จอดรถที่ไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่

4. สมาชิกชมรมฯ ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) ที่มีลักษณะแบบให้ความร่วมมือ (Cooperation) ใน 3 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ปัญหาและการประเมินศักยภาพชุมชน การวางแผนและการเตรียมความพร้อมชุมชน การติดตามและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (Pseudo Participation) ที่มีลักษณะได้รับความช่วยเหลือ (Assistencialism) ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. ประชาชนในชุมชนมีการรับรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของชุมชนว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางบวกหรือมีสภาพดีขึ้นหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6. รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ประกอบด้วยองค์ประกอบการจัดการ 4 ด้าน คือ 1) ด้านพื้นที่และฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดการ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม

สกนธ์ ภู่งามดี (2553) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยววิถีภาคกลาง: การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาความเป็นมาและการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) 2) ศึกษาสภาพปัญหาจากแนวทางการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) 3) พัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบลัดและแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ข้อมูลภาคสนามได้จาก

การสัมภาษณ์ การสังเกต และการประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ลิงห์บุรี เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา และราชบุรี

ผลการศึกษาความเป็นมาและการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) พบว่า เป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ โดยมีเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ต้องการสนองต่อนโยบายรัฐบาล 2) มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทางปรับอากาศขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) 3) ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

ผลการศึกษาสภาพปัญหาจากแนวทางการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) พบว่า มีปัญหาภายใน 3 ประการ คือ 1) ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ราคาบัตรโดยสาร และคุณภาพการให้บริการ ส่วนปัญหาภายนอก ได้แก่ 1) ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการจากวัดเป้าหมาย 2) ปัญหาด้านกฎหมาย คือ การรับรองทางกฎหมายในการดำเนินโครงการระยะยาว การร้องเรียนจากบริษัทเอกชน เงื่อนไขการต่อใบอนุญาต และการมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น 3) ปัญหาจากเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมือง

ผลการศึกษาพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ได้นำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัดขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ฉบับสมบูรณ์ที่ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ยุทธศาสตร์พลิกฟื้น ยุทธศาสตร์รักษาเสถียรภาพ และยุทธศาสตร์การตัดทอน

เสาวพงษ์ ยมาพัฒน์ (2553) ศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยอาศัยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3) เพื่อเสนอแนะแนวความคิดในการกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ผลจากการศึกษา ดังนี้

ผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า วัดป่าได้พยายามปกป้องพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่และเพื่อช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และพบว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ มีการวางแผนงาน แต่ส่วนใหญ่ไม่เป็นทางการ มีกระจายอำนาจน้อย การบังคับบัญชาส่วนใหญ่ไม่เป็นทางการและถือตามลำดับอาวุโสมากกว่าตำแหน่ง การสื่อสารกับภายในวัดป่าและภายนอกใช้การสื่อสารด้วยวาจาเป็นหลัก การจัดหาเงินเพื่อการจัดการส่วนใหญ่ได้จากเงินบริจาค ผู้นำของแต่ละวัดเป็นผู้ที่มีความอดทนและเสียสละสูง เป็นพระนักปฏิบัติและพระนักพัฒนาพร้อม ๆ กัน การควบคุมและประเมินผลการจัดการส่วนใหญ่ดำเนินการโดยเจ้าอาวาสและเป็นแบบไม่ทางการ

นอกจากนี้พบว่า วัดป่ามีแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 5 แนวคิดหลัก คือ 1) แนวคิดแบบผสมผสานแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์กับแนวคิดเชิงพุทธจริยธรรม 2) แนวคิดแบบทางสายกลาง 3) แนวคิดการจัดการแบบเชิงโครงสร้าง 4) แนวคิดแบบองค์รวม และ 5) แนวคิดแบบสร้างปัญญา และมีตัวแบบอีก 5 ตัวแบบหลัก คือ 1) แบบมีส่วนร่วม 2) แบบเครือข่าย 3) แบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) แบบวัฒนธรรมชุมชน และ 5) แบบธรรมชาติ

ส่วนผลการศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรค พบว่า ปัญหาจากปัจจัยภายในของวัดป่า ได้แก่ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องสุขภาพของเจ้าอาวาส เรื่องการขาดแคลนเครื่องมือเครื่องใช้ในการดับไฟป่า ส่วนเรื่องอุปสรรคเกิดจากปัจจัยภายนอก คือ การตีความหลักพุทธธรรมที่แตกต่างกันของพระสงฆ์ การจัดโครงสร้างองค์การสงฆ์ซึ่งมีลักษณะเชิงควบคุมพระสงฆ์ อุปสรรคที่เกิดจากกฎระเบียบของส่วนราชการที่ไม่ยืดหยุ่นและการไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรสงฆ์ส่วนกลาง และหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะภาครัฐ เรื่องขัดผลประโยชน์กับผู้ครอบครองที่ดินเดิมและกลุ่มนายทุน รวมทั้งอุปสรรคเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมของชาวบ้าน ไปสู่กระแสโลกสมัยใหม่และอุปสรรคจากไฟป่า

ผลการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยอาศัยการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการจัดการ ได้แก่ หลักปฏิจจสมุบาทหรือหลักอิทัปปัจจตา ชั้นดีธรรม ความซื่อสัตย์ หลักธรรมหิริโอตตปปะ อหิงสธรรม หลักสติ หลักเมตตา กรุณา หลักไตรสิกขา และหลักทางสายกลาง ส่วนข้อค้นพบในเชิงทฤษฎี พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแนวพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสมัยใหม่ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเชิงจริยศาสตร์ โดยมีเป้าหมายและวิธีการ 2 ระดับ คือ ระดับโลกิยะ และระดับโลกุตระ ซึ่งทั้ง 2 ระดับเชื่อมโยงกันในลักษณะที่ยืดหยุ่นโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลางร่วม เรียกว่า “การเชื่อมโยงแบบเกลียว”

ผลการศึกษาจากข้อเสนอแนะแนวความคิดในการกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเสนอแนะว่า

1. รัฐควรมีนโยบายที่จะไม่เข้าไปก้าวกาล่งกับการจัดการของคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นองค์การหลักทางด้านจริยธรรมและศีลธรรม

2. รัฐควรมีนโยบายการสนับสนุนและผ่อนผันให้วัดป่าได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและช่วยฟื้นฟูรักษาป่าไม้และแหล่งน้ำให้มากขึ้น

3. รัฐควรมีนโยบายการศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแนวทางพระพุทธศาสนา เข้าอยู่ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยของสงฆ์ในปัจจุบัน ควรผลักดันให้จัดตั้งเป็นคณะหรือสถาบันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและแนวพระพุทธศาสนาแยกต่างหาก นอกจากนี้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาควรให้ครอบคลุมใน 3 มิติ คือ มิติด้านวิทยาศาสตร์ มิติด้านสังคม และมิติด้านพระพุทธศาสนา

4. รัฐควรกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับภาพรวมของประเทศ ให้เป็นไปตามแนวคิดและแนวทาง (ต้นแบบ) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแนวพุทธศาสนาตามที่เสนอไว้ เพื่อให้มีทิศทางการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน และมีความสอดคล้องกับการจัดการด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

5. มีการบูรณาการแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแนวพุทธศาสนากับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางวิทยาศาสตร์หรือแนวทางอื่น ๆ และบูรณาการการตีความหมายของหลักการและหลักพุทธธรรมให้เอื้อต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและการดำรงอยู่ของสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ

6. ให้มีการสร้างวาทกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแนวพุทธศาสนาให้มีความหมายและมีอัตลักษณ์ เพื่อต่อสู้กับวาทกรรมการพัฒนาเดิมซึ่งมีบทบาทอย่างมากในยุคปัจจุบัน เพื่อที่จะนำไปสู่วาทกรรมใหม่ที่ยอมรับหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแนวพระพุทธศาสนา

ณัฏฐิ์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี ไอรูฐ (2556) ศึกษาศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง: กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการท่องเที่ยววัดในภาคกลาง 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการความคิดเห็น และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา 3) เพื่อศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา 4) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา

และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดในภาคกลาง สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. รูปแบบอัตลักษณ์และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวในวัดในเขตภาคกลาง ประกอบด้วย 1) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม/พุทธศิลป์ 2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี 4) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมกราบไหว้พระเกจิและพระศักดิ์สิทธิ์ 5) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมโดยมุ่งเน้นกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของประชาชนเป็นพื้นฐาน 6) รูปแบบการท่องเที่ยวอันเกิดจากสายสัมพันธ์ทางสังคมและการพัฒนาชุมชน โดยวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง มีอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะตนเอง โดยจำแนกตามอิริยาบถของพระพุทธรูปในลักษณะปางต่าง ๆ ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางประทับยืน ปางไสยาสน์ มีขนาดใหญ่โดดเด่นเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะตามลักษณะของสื่อพุทธศิลป์ที่มีใช้พระพุทธรูป ได้แก่ เจดีย์ ต้นโพธิ์ รอยพระพุทธรูป อีกทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวในวัด ในลักษณะเป็นระบบโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับท้องถิ่น ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีประชุมและปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทการจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนจนถึงการพัฒนาบุคลากร จัดเตรียมข้อมูลบริการข่าวสารการท่องเที่ยว

2. นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลางกล่าวคือ จะเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครอบครัว โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการมาท่องเที่ยวและพักผ่อน ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเคยมาท่องเที่ยวที่วัดมาก่อน การเดินทางมาท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นแบบเช้าไปเย็นกลับ หรือ One-day Trip โดยจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาจากเว็บไซต์ มาท่องเที่ยวกับเพื่อนหรือญาติของตนเอง มีค่าใช้จ่ายไม่เกิน 1,000 บาทต่อคนต่อครั้ง และจะเดินทางต่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นต่อไป นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า วัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลางส่วนใหญ่เป็นวัดที่สำคัญ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ มีคุณค่าต่อจิตใจอย่างมาก ส่วนใหญ่ตั้งของโบราณสถานที่สำคัญ โดยวัดเหล่านั้นมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ซึ่งเป็นสื่อพุทธศิลป์ที่มีความงดงาม มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถสืบค้นได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในฐานะชาวพุทธซึ่งประดิษฐานคู่บ้านคูเมืองยาวนาน เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนทั่วไป ทั้งในยามปกติหรือเมื่อมีความเดือดร้อน และในขณะที่ต้องการประสบความสำเร็จซึ่งเมื่อได้มากราบไหว้พระพุทธรูปที่วัดแล้ว นักท่องเที่ยวจะมีความรู้สึกทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

มีกำลังใจในการฟันฝ่าอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ เพราะเมื่อมีสติมากขึ้น ก็จะทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น จิตใจที่พุ่งชานก็สงบลง และมีสติมากขึ้น รู้สึกมีความสุขมากขึ้น โดยมีการตั้งความปรารถนาขอให้ช่วยดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จตามที่อธิษฐานขอพร ขอให้สำเร็จในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ตลอดจนถึงโชคลาภ และต้องการทำบุญไหว้พระ ทำให้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตหลังจากได้กราบไหว้ กล่าวคือ ได้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทำให้ไม่ประมาทในชีวิต และได้ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ

3. จากการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่อวัดท่องเที่ยวในเขตภาคกลาง สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า มาเพื่อศึกษาหาความรู้ทางพุทธศาสนา และชื่นชมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา คือ การไหว้พระ สวดมนต์ มีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสี่พุทธศิลป์หรือพระพุทธรูปที่สำคัญในวัด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว และด้านประชาสัมพันธ์ ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ มาเพื่อเที่ยวชมความงามของวัดและพุทธศิลปะ โดยชื่นชมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีที่สำคัญ โดยมีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยววัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสี่พุทธศิลป์หรือพระพุทธรูปที่สำคัญในวัด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

4. เส้นทางท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 9 เส้นทางตามลักษณะของความโดดเด่นของสี่พุทธศิลป์ ดังนี้ เส้นทางที่ 1 วัดพระดักดีลีทธี เส้นทางที่ 2 วัดพระนอน (ไธยาสน์) เส้นทางที่ 3 วัดพระสัง เส้นทางที่ 4 พระปรารค์ เส้นทางที่ 5 เจดีย์ใหญ่ เส้นทางที่ 6 วัดกิจกรรม เส้นทางที่ 7 พระที่มากับสายน้ำ เส้นทางที่ 8 วัดเบญจภาคี เส้นทางที่ 9 วัดหลวงพ่อโต และผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 36 วัด วัดมีศักยภาพมากที่สุด จำนวน 28 วัด และวัดมีศักยภาพมาก จำนวน 8 วัด

5. ผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและพระพุทธศาสนา มีดังนี้ 1) ผลกระทบทางบวก คือ ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเองพึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนาเกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่ความยั่งยืน คือ การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาสืบสานสืบทอดตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ และ 2) ผลกระทบด้านลบ คือ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบมีความขัดแย้งทางความคิดเสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้อง

รองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

6. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของวัดในเขตภาคกลาง ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความร่วมมือกันน้อยมาก จึงควรมีการสร้างความร่วมมือกันในการบริหารจัดการเพิ่มมากขึ้น 2) ด้านแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมบางชนิดยังส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ควรกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ชี้ความสามารถในการรองรับ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อให้น้อยที่สุด 3) ด้านการบริการ ยังไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการให้บริการและยังไม่มีกำกับการกำกับดูแลด้านมาตรฐานการให้บริการ ควรส่งเสริมสนับสนุนการบริหารและให้บริการที่มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเป็นระบบและยั่งยืน 4) ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ มีการจัดสร้างและต่อเติมสิ่งแปลกปลอมขึ้นโดยมิรู้ตัว ก่อให้เกิดการทำลายภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ควรสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนในการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกของการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ถ่วงแท้ในคุณค่าของทรัพยากรกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว 5) ด้านนักท่องเที่ยว ยังขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทำให้แหล่งเที่ยวนั้นเสื่อมโทรม ควรสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ให้ความรัก ห่วงแหน และรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว 6) ด้านชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ยังขาดจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของสถานที่ที่ดี ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดเพิ่มมากขึ้น

พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี, สุจิตราภา นิลกำแหง พันธุ์วิไล และภัชรภณ ฤทธิเต็ม (2556) การศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นในมิติของการจัดการท่องเที่ยว 3) เพื่อศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ 4) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ และ 5) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในภาคเหนือ สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการสำรวจรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ 4 กลุ่มวัดรวมทั้งสิ้น 45 วัด ดังนี้

1.1 กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ จำนวน 6 วัด

1.2 กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม จำนวน 20 วัด

1.3 กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา จำนวน 15 วัด

1.4 กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน จำนวน 4 วัด

2. ผลการสำรวจการเดินทางท่องเที่ยววัดในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่านักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและจัดการท่องเที่ยวโดยรวม ระดับมากเรียงตามลำดับ คือ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ด้านบุคลากร และด้านประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ

กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของวัดในภาคเหนือ มีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) การจัดการด้านพื้นที่ มีการจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหน้าที่ 2) การจัดการด้านแผนพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 3) การจัดการด้านบุคลากร มีกระบวนการจัดการบุคลากร และ 4) การจัดการด้านระบบสื่อความหมาย การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม มีการพัฒนาทางด้านระบบสื่อความหมายของวัด

3. เส้นทางและการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยตำนานพระเจ้าเสียบโลก จำนวน 17 วัด เส้นทางที่ 2 เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยคติความเชื่อชุกชาติ จำนวน 12 วัด และเส้นทางที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว จำนวน 23 วัด ส่วนผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ 1) ความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ 2) ความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ 3) ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา และ 4) ความสามารถในการรองรับทางความรู้สึก

4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มนักท่องเที่ยว 2) กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว 3) รัฐบาล และ 4) กลุ่มพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านในชุมชน

5. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบว่า 1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือบางแห่ง 2) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว 3) ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม 4) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และ 5) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริการจัดการโดยท้องถิ่น

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และพระมหาเสวีชน นิสฺสโร (2556) การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงอัตลักษณ์ เส้นทางท่องเที่ยว การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในสังคมไทย โดยมีโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการในพื้นที่ 4 ภูมิภาคของสังคมไทย ได้แก่ 1) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม” 2) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 3) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง: การจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา 4) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้: การสื่อสารคุณค่าและพัฒนาเชิงบูรณาการ

วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว 3) เพื่อศึกษาสำรวจเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ 4) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และ 5) เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทยจำนวน 150 วัด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในแต่ละภูมิภาค ๆ ละ 250 ราย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นทิศทางของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทย ดังนี้

1. ผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่ามีเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติของความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่

มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางที่ได้รับความนิยมสูงมาก

2. ผลการศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น โดยมีรูปแบบกิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันใน 5 ด้าน คือ 1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความงดงามของแหล่งพุทธศิลปกรรม 4) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และ 5) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

3. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนาจริยธรรม การจัดการกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

4. การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งในด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาสังคม พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดี มีเพียงบางวัดมีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดีมาก และก็มีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนา กิจกรรมเพื่อส่งเสริมกิจกรรม

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจการ 2) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ และ 3) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงการสนับสนุน

6. ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กรต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติ ทั้งในเรื่องของการใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนวยความสะดวกและการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ และการสนับสนุน โดยมีองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อ

กันของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ กลุ่มคน สถานที่ท่องเที่ยว กลไกการตลาด การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การเสริมสร้างความสัมพันธ์ องค์การจัดการจัดการและผลประโยชน์ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดจะต้องมีกระบวนการที่เกี่ยวเนื่องกัน

7. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีผลกระทบทั้งในบวกและทางลบ เช่น การก่อให้เกิดรายได้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนกระทบทางลบ เช่น การขาดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมีปัญหาอุปสรรคการจัดการด้านท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว ปัญหานิติบุคคลซ้ำซ้อน ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการภายในวัด เป็นต้น ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจและสังคม

พระสรวิชัย อภิปัญญา และคณะ (2556) ศึกษาศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้: การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและกระบวนการการสื่อสารคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาเชิงบูรณาการในมิติของการท่องเที่ยวและการสร้างสังคมสมานฉันท์ 3) เพื่อศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ 4) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ และ 5) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในภาคใต้

ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ: การท่องเที่ยวตามจาริกประวัติศาสตร์ศรีวิชัยและพระธาตุแดนใต้ 2) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมะ 3) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม: เส้นทางธรรมแหล่งท่องเที่ยวศูนย์รวมจิตใจชุมชน โดยแต่ละเส้นทางมีความโดดเด่นและคุณค่าทางพระพุทธศาสนาที่สามารถสื่อสารหลักธรรม ตลอดจนความโดดเด่นเชิงสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น หากภาครัฐและภาคท้องถิ่นให้ความสนใจในการพัฒนาความโดดเด่นของแต่ละวัดในเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ จนสามารถยกระดับมาตรฐานองค์ความรู้การบริหารจัดการที่เหมาะสมกับสังคม เศรษฐกิจและ

วัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทย การท่องเที่ยววิถีลักษณะเช่นนี้จะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับการท่องเที่ยวของไทยในอนาคต

สำหรับการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ นั้น จากการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ส่วนใหญ่มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับชาติได้ อย่างไรก็ตามท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไปสู่สังคมอาเซียนและสังคมนานาชาติในอนาคต มาตรฐานด้านการทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว การประชาสัมพันธ์การจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดการสิทธิประโยชน์ยังเป็นประเด็นที่ต้องการจัดการอย่างเป็นมาตรฐาน และเนื่องจากพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะเฉพาะทางกฎหมาย ตลอดจนสำคัญทางประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความเชื่อแต่ละท้องถิ่น การพัฒนาและยกระดับไปสู่มาตรฐานสากล จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคประชาสังคมต้องให้ความร่วมมือร่วมกันในการผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าว

คณะผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ควรเน้นให้หน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม ควรจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ให้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค เพราะแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมีศักยภาพที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมให้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชชาติพันธุ์อันเป็นจุดเด่นที่รองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตได้

มานิช พรหมปัญญา (2556) ศึกษาเรื่อง แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพการจัดการ ปัญหา และอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี 2) ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ 4) เพื่อกำหนดแนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยใช้วิธีการศึกษาสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงพุทธ และการสังเกตการณ์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธถูกดำเนินตามภายใต้นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับองค์การ โดยได้ระบุปัญหาของ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนนั้น ยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน แหล่งท่องเที่ยวขาดเสน่ห์ ทั้งยังขาดการถ่ายทอดความรู้ทาง ศาสตร์โดยมัคคุเทศก์ การสนองความต้องการในการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำเป็นต้อง พัฒนาระบบการสื่อสาร แหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งถือว่าอยู่ใน ระดับสูง แต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวถูกเรียกครองอยู่ในระดับกลาง ส่วนศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี นั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ที่โดดเด่น และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริการที่พัก และอื่น ๆ อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนนั้น ควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์และ กำหนดนโยบายต่าง ๆ โดยเน้นถึงสาระสำคัญของพุทธศาสนามากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพียงอย่างเดียว ส่วนการดำเนินนโยบายนั้นควรดำเนินตามตัวชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

แม่ชีกฤษณา รักษาโหม, แสงว นิลมานะ และพระมหาเกรียงศักดิ์ อินุทปญโญ (2556) ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม” มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและกระบวนการส่งเสริม การเรียนรู้และการสื่อสารคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่มีความสัมพันธ์กับ กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม 3) เพื่อศึกษาเส้นทางและประเมิน ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบ ของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปลผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากวัดกลุ่มตัวอย่าง 30 วัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนา พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ 3 เส้นทาง ดังนี้ รูปแบบ 1) เส้นทาง บุญซึ่งประกอบด้วย 2 เส้นทาง คือ เส้นทางตำนานองค์พระธาตุและเส้นทางอภิวัตพระพุทธรูป คู่บ้านพระอริยสงฆ์คูเมือง รูปแบบที่ 2 เส้นทางธรรม คือ เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรมมีอัตลักษณ์ และกระบวนการท่องเที่ยว ดังนี้

1.1 เส้นทางตำนานองค์พระธาตุ มีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นแหล่ง ดึงดูดทำให้นักท่องเที่ยวเกิดเป้าหมายในการเดินทางกราบไหว้แสวงบุญ มีทั้งหมด 10 พระธาตุ

1.2 เส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้านพระอริยสงฆ์คูเมือง มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และพระอริยสงฆ์เป็นแหล่งดึงดูด ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความเชื่อว่าไหว้พระพุทธรูปและทำบุญกับพระอริยสงฆ์ได้บุญมาก ได้ชื่อว่าเดินตามรอยพระอริยสงฆ์ และยังมีรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ยังสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้มีทั้งหมด 10 วัด

1.3 เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม วัดอุประสงค์ของการไป คือ เพื่อปฏิบัติธรรมหวังเพิ่มบุญสั่งสมความสงบ แสวงหาความจริงของชีวิต ลดความวุ่นวาย หวังการบรรลุธรรม ปฏิบัติตามแนวทางที่พระอริยสงฆ์ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง มีทั้งหมด 10 วัด

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม พบว่า เส้นทางท่องเที่ยว 3 เส้นทาง สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบท่องเที่ยวได้ เส้นทางบุญสามารถเปลี่ยนกลับเป็นเส้นทางบุญได้ เมื่อมีปัจจัยเข้ามากระตุ้น เช่น เส้นทางไหว้พระธาตุและพระพุทธรูปมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้ขาดความสงบทำให้เริ่มมีการจัดการแบ่งพื้นที่ทำบุญกับพื้นที่ปฏิบัติธรรมให้เห็น

ส่วนเส้นทางปฏิบัติธรรมและเส้นทางไหว้พระอริยสงฆ์ซึ่งมีความเงียบสงบ เดิมเคยมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาทำบุญและปฏิบัติธรรมจำนวนมากครั้งที่พระอริยสงฆ์ยังมีชีวิตอยู่นอกจากนี้เส้นทางทั้งสองเส้นนี้ มีการผสมผสานกันสลับไปสลับมา อันเนื่องมาจากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางประเพณีทำให้เกิดเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม และจากแบบสอบถาม พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนมากเป็นสุภาพสตรี สถานภาพโสด อายุเฉลี่ย 21-30 ปี การศึกษาส่วนใหญ่ปริญญาตรี เดินทางท่องเที่ยวเป็นคณะ ทราบข้อมูลจากญาติและเพื่อน ให้ความสนใจในการไหว้พระธาตุเป็นส่วนมาก นักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่เป็นชาย สถานภาพโสด อายุเฉลี่ย 21-30 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี มาท่องเที่ยวกับครอบครัว โดยบริษัทนำเที่ยว เคยมาเมืองไทยมากกว่า 2 ครั้ง ทราบข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวจากแผนพับเหตุผลในการเดินทางไปเยี่ยมชมวัด คือ ชมความงามของวัดและพุทธศิลป์ จากแบบสอบถามเจ้าอาวาสและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ดูแลจัดการท่องเที่ยวภายในวัดมีอายุมากกว่า 60 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีหน้าที่จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระ การฝึกสอนสมาธิ

การศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า วัดกลุ่มตำนานองค์พระธาตุและกลุ่มพระพุทธรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีความพร้อมในทางกายภาพมากที่สุด วัดกลุ่มพระอริยสงฆ์และวัดกลุ่มปฏิบัติธรรมมีความพร้อมทางกายภาพพระดับกลาง ส่วนศาสนสถานรูปแบบของพระธาตุมีลักษณะคล้ายคลึงกันกระจายกันอยู่ทั่วภูมิภาค

ส่วนใหญ่จำลองแบบจากพระธาตุพนม ศาสนวัตถุ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัยมีชื่อเสียงใน ความศักดิ์สิทธิ์ วัดพระอริยสงฆ์ส่วนใหญ่นิยมสร้างเจดีย์พิพิธภัณฑสถานอนุรักษ์บริหาร ในขณะที่วัด ปฏิบัติธรรมมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ บางท้องถิ่นชุมชนเป็นผู้ก่อตั้งชมรมในวัดให้ความรู้เกี่ยวกับ อาชีพและสุขภาพ มีรูปแบบการสื่อธรรมผ่านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสื่อ พุทธธรรมและคติธรรมตามต้นไม้ ยิ่งไปกว่านั้นวัดเหล่านี้มีส่วนช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมแรงงานในท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดแผนการจัดงาน ร่วมจัดงาน ร่วมในการจัดเก็บ รายได้ของวัด บางวัดมีความขัดแย้งกับกรรมการวัดในเรื่องทรัพย์สินของวัด

จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์มีการตื่นตัว และปรับปรุงวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการสร้างงาน การพัฒนาสาธารณูปโภคภายในวัด ในขณะที่เดียวกันภาระของพระสงฆ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นรบกวนการปฏิบัติ ธรรมและบางวัดยังไม่มี การแบ่งพื้นที่ระหว่างนักท่องเที่ยวและที่พักพระสงฆ์ แม้ว่าการท่องเที่ยวจะ นำมาซึ่งรายได้จำนวนมาก ถึงกระนั้นวัดก็ได้กระจายรายได้ไปสู่ชุมชนในรูปแบบการบำเพ็ญ ประโยชน์ เช่น มอบทุนการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนท้องถิ่นไม่แสดงอัตลักษณ์ทาง ท่องเที่ยวยกเว้นงานเทศกาลประจำปี

ภาพรวม ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมิติ พระพุทธศาสนาในรูปแบบ Cluster ดังต่อไปนี้

ในระดับโครงสร้างผิว การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อาจเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวิถีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระ 9 วัด การทำบุญโดยหวังผลมนุษย์ สมบัติและสวรรค์สมบัติ โดยไม่เข้าถึงแก่นพุทธศาสนา ได้แก่ การปฏิบัติภารกิจ เพื่อให้ว่างจาก กิเลส โลก โภจร หลง และหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในโลกียะ ได้แก่ การบรรลุธรรม ในขณะที่ในระดับโครงสร้างลึก พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีปัญญา เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เช่น โลกสมมติมีลักษณะเป็นไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยงแท้ถาวร ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่ใช้ ตัวตน ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนาในอนาคตควรมีการวางแผน ยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งพัฒนาสู่การนำนักท่องเที่ยวไปปฏิบัติทางจิต เพื่อบรรลุธรรม และสามารถ พ้นทุกข์และหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนาควร เป็นการจาริกสู่พระนิพพาน และการจาริกแสวงการหลุดพ้นดังกล่าว เป็นเส้นทางที่ต้องเดินทาง ด้วยการปฏิบัติทางจิต จึงจะเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยหยั่งลึกถึงแก่น พระพุทธศาสนา ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

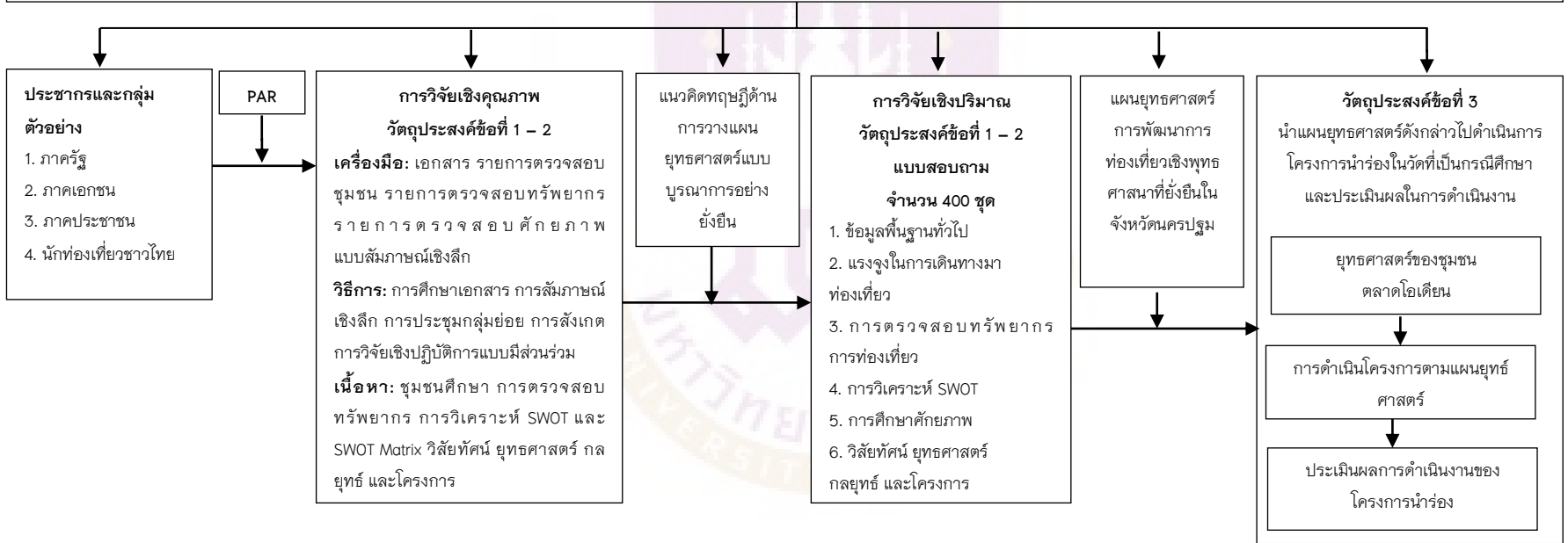
บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) ซึ่งมีการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสมของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์สภาพปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหาการวางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา การปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหานั้น ๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน

- แนวคิดทฤษฎี**
1. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism Theory)
 2. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology Theory)
 3. ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Mechanism of Social Change Theory)
 4. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory)
 5. ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Buddhist Economics and Sufficiency Economy Theory)
 6. ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น (Political Education and Local Democracy)
 7. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)
 8. แนวคิดการท่องเที่ยว
 9. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 10. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 11. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
 12. แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพุทธศาสนา
 13. แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์
 14. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 – 2564)
 15. แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0
 16. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2560 – 2564)
 17. ยุทธศาสตร์แผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา
 18. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 (2561-2564)
 19. แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2561-2564
 20. ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ

ภาพ 10 แสดงกรอบการวิจัย (Research Framework)

วัตถุประสงค์ที่ 1, 2 เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน (Stakeholders) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ภาครัฐ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม ได้แก่ สำนักยุทธศาสตร์จังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครปฐม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม จำนวน 10 คน

1.2 ภาคเอกชน ผู้แทนจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ หอการค้าจังหวัดนครปฐม ผู้ประกอบการด้านที่พัก ผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัด ร้านค้าขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และการขนส่ง จำนวน 10 คน

1.3 ภาคประชาชน ผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มชุมชน จำนวน 10 คน

1.4 ภาคนักท่องเที่ยว ตัวแทนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดจังหวัดนครปฐม จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 การศึกษาเอกสาร ได้แก่ เอกสารแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม หนังสือประกอบการเรียน เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เพื่อหาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครปฐม

2.2 แบบรายการศึกษาชุมชน (Community Study) ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วยข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลภูมิศาสตร์ และข้อมูลด้านสังคม

2.3 แบบการตรวจสอบทรัพยากร (Resource Audit) ของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา ทรัพยากรด้านกิจกรรม และทรัพยากรด้านบริการ

2.4 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และกลุ่มประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยประเด็นคำถามที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นของพื้นที่ 2) จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของพื้นที่ 3) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4) การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวิธีการดังนี้

3.1.1 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากเอกสารตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.1.2 ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2545, หน้า 128-130)

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) โดยมีวิธีการดังนี้

3.2.1 การสำรวจ (Survey) สำรวจข้อมูลทั่วไป และวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดนครปฐม

3.2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 24 คน ในจังหวัดนครปฐม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3.2.3 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยทำการสังเกตโดยการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใส่ใจ และมีระเบียบวิธีเพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น (สุภางค์ จันทวานิช, 2545, หน้า 45) โดยผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนในจังหวัดนครปฐม

3.2.4 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ตามบทสัมภาษณ์

3.2.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผู้วิจัยเป็นผู้แนะนำองค์ความรู้และการใช้เครื่องมือแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกัน (Consensus) เกี่ยวกับทรัพยากรที่โดดเด่น วิเคราะห์ SWOT Analysis วิเคราะห์ SWOT Matrix กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ ผลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย นำมาอภิปรายร่วมกันและกำหนดแนวทางสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มของกลุ่มต่าง ๆ และดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจัดเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดความสำคัญ จัดกลุ่มของเนื้อหา รวมถึงการวิเคราะห์ จำแนก และสรุปประเด็นที่สำคัญ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2554, หน้า 17-29)

4.2 ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อพิจารณาว่า ถ้าเก็บข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างคนจะยังได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ หากผลของข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีแบบสามเส้ามีข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มา มีความถูกต้อง (สุภางค์ จันทวานิช, 2545, หน้า 128-130)

4.3 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) จากผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติการในพื้นที่ มาทำการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ SWOT Matrix ร่วมกันเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ

4.4 ผู้วิจัยนำผลข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาประมวลผลเป็นข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ แบบสอบถามสำหรับการศึกษาเรื่อง แผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน ในจังหวัดนครปฐม และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในวัดจังหวัดนครปฐม สำหรับกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้น ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของคอคแรน (Cochran, 1977 อ้างอิงใน ชีรวุฒิ เอกะกุล, 2543, หน้า 42) เนื่องจากไม่ทราบขนาดของประชากรที่แน่นอน แต่ทราบว่ามีความถี่จำนวนมากและต้องการประมาณค่าสัดส่วนของกลุ่มประชากรโดยใช้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ความคลาดเคลื่อนเท่ากับร้อยละ 5 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน และเพิ่มจำนวนประชากรเพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูลร้อยละ 4 จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่คลาดเคลื่อน จำนวน 400 คน รายละเอียด ดังนี้

$$n = \frac{Z^2}{4e^2}$$

$$n = \frac{1.96^2}{4(0.05)^2}$$

$$n = 384.16$$

$$\text{โดย}$$

$$n = 384.16 \quad (\text{ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน})$$

โดย

n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

e แทน ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิดขึ้นได้

Z แทน ค่า Z ที่ระดับความเชื่อมั่นหรือระดับนัยสำคัญ โดยระดับความ

เชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือระดับนัยสำคัญ 0.05 มีค่า $Z = 1.96$

ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และใช้วิธีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ในสัดส่วนร้อยละ 25 ดังนี้

1.1 ภาครัฐ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัดนครปฐม สำนักงานจังหวัดนครปฐม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 100 คน

1.2 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม หอการค้าจังหวัด และองค์กรอิสระภายในจังหวัดนครปฐม ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวภายใน

จังหวัดนครปฐม ผู้ประกอบด้านที่พัก ผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัด ร้านค้า
ชายของที่ระลึก ร้านอาหาร และการขนส่ง จำนวน 100 คน

1.3 ภาคประชาชน ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในกลุ่มประชากรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 100 คน

1.4 นักท่องเที่ยวชาวไทย โดยสุ่มตัวอย่างโดยวิธีเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดจังหวัดนครปฐม ได้แก่
อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอบางเลน อำเภอสสามพราน
อำเภอนครชัยศรี และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 100 คน

เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามมาจากกลุ่มอาชีพต่างกัน ก่อนที่จะทำการรวม
ตัวอย่าง ผู้วิจัยจะดำเนินการทดสอบ One-way ANOVA เพื่อเป็นการยืนยันว่า คำตอบของ
ผู้ตอบแบบสอบถามจากต่างกลุ่มกันสามารถรวมกันได้ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณ จากการผลของกระบวนการวิจัย
เชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางใน
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม จำนวน 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ
ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และแรงจูงใจ ลักษณะคำตอบเป็นตัวเลือก (Check List)

ตอนที่ 2-5 เป็นคำถามให้ตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์การตอบจากมากที่สุด-น้อย
ที่สุด โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
ของจังหวัดนครปฐม ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล งานสำคัญ
ทางศาสนา กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT
Analysis) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 5 วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 2-5 เป็นคำถามให้ตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์การตอบจากมากที่สุด-น้อยที่สุด

ในการประเมินผลแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จะใช้วิธีการแบ่งช่วงการแปรผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class Interval) โดยระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับนั้นใช้สูตรการคำนวณช่วงกว้างของชั้น (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548, หน้า 146) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สูตร} &= \frac{\text{พิสัย (Range)}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{แทนค่า} &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

จากนั้นนำค่ามาหาคะแนนเฉลี่ย โดยการใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูลดังนี้

พึงพอใจน้อยที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80
พึงพอใจน้อย	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60
พึงพอใจปานกลาง	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40
พึงพอใจมาก	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20
พึงพอใจมากที่สุด	มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (แบบสอบถาม)

3.1 นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ศึกษาคูขี้หนูนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ ความเหมาะสมของปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษา และรูปแบบของแบบสอบถาม เมื่อที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2 ทดสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามกับระดับความคิดเห็นต่อแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณ แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน

3.3 ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบกับกลุ่มคน 30 คน เพื่อนำคำตอบมาหาความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถามเช่นเดียวกับการทดสอบการเก็บข้อมูลจริง โดยวิธีวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) (สุวิมล ติรกานันท์, 2551, หน้า 146) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1 - \sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

α	แทน	สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
n	แทน	จำนวนข้อ
$\sum s_i^2$	แทน	คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
$\sum s_t^2$	แทน	คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

เมื่อได้คำนวณหาค่าความเชื่อมั่นแล้ว ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.95 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.71 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่าแบบสอบถามเป็นเครื่องมือมาตรฐาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ SWOT Analysis ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพหุศาสตร์ในจังหวัดนครปฐม และวิสัยทัศน์กลยุทธ์ และโครงการในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพหุศาสตร์อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม สอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวชาวไทย รวมทั้งสิ้น จำนวน 400 ชุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

เมื่อทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 400 ชุด ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง นครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอบางเลน อำเภอสสามพราน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม นำมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1 รวบรวมแบบสอบถาม มาทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

5.2 บันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Sciences) For Window

5.3 ผู้วิจัยจำแนกข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ข้อเสนอแนะด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและจิตใจ

5.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

$$P = \frac{n}{N} \times 100$$

เมื่อ

P	แทน	ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง
n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N	แทน	ขนาดของประชากร

การหาค่าเฉลี่ย (Means) เพื่อใช้แปลความหมายของความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ศักยภาพการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และโครงการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัด นครปฐม

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
$\sum X$	แทน	คะแนนแต่ละตัวในกลุ่มตัวอย่าง
N	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้แปลความหมายของความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วิสัยทัศน์ แผนยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (X_i - \bar{X})^2}{N-1}}$$

เมื่อ

S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนกลุ่มตัวอย่าง
X_i	แทน	คะแนนแต่ละตัวในกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
N-1	แทน	จำนวนตัวแปรอิสระ

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) มาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และแสดงผลออกมาเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยบรรยายข้อมูลระดับความคิดเห็นของแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน

ภายหลังการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่เพื่อดำเนินการพัฒนาในโครงการนำร่อง คือ ชุมชนตลาดโอเดียน ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐมได้ให้คำแนะนำ เพราะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีความสนใจ พร้อมทั้งจะร่วมมือเพื่อสร้างแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อชุมชน อีกทั้งมีความต้องการแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีการบูรณาการแผนพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการพัฒนาจิตใจเข้าไปในแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้กระบวนการพัฒนา AIC (Appreciation-Influence-Control) (เมตต์ เมตต์การุญจิต, 2556, หน้า 307) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตามขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างคุณค่าและความชื่นชม (Appreciation: A) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียนด้วยการร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ตามขั้นตอนดังนี้

1.1 ผู้วิจัยและชุมชนทำความเข้าใจร่วมกันถึงการตัดสินใจ การวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะสำเร็จได้ ทุกภาคส่วนจะต้องสร้างคุณค่า และมีอุดมการณ์ร่วมกัน (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ชุมชนมุ่งปรารถนาสูงสุดร่วมกันในกระบวนการพัฒนา

1.2 ที่ประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ดำเนินการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ SWOT และ SWOT Matrix การศึกษาศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนด้วยการระดมสมอง และลงความเห็นร่วมกัน (Consensus)

1.3 ที่ประชุมทั้งสี่ภาคส่วน นำผลการวิเคราะห์ SWOT Matrix และศักยภาพชุมชนมาร่วมกันอภิปราย และลงความเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการของแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชน

2. การสร้างชุมชนให้มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นการลงมือปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยว (Influence: I) ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ที่ประชุมร่วมการแบ่งความรับผิดชอบของโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการพัฒนาจิตใจที่จำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดลำดับกิจกรรมโครงการ กำหนดทางเลือกในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการที่ชาวบ้านดำเนินการเอง การขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น หรือของบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

2.2 ชุมชนลงมือพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้จากการร่วมกันกำหนด โดยจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และจัดตั้งฝ่ายต่าง ๆ เพื่อรับผิดชอบโครงการ กิจกรรมของแผนพัฒนา โดยมีการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการ (Monitoring) ในระหว่างดำเนินการเป็นระยะ ๆ และมีการปรับเปลี่ยนแผนยุทธศาสตร์ตามความเหมาะสม

2.3 เมื่อชุมชนมีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์ โดยมีการสร้างแพคเกจสินค้า และบริการในการท่องเที่ยว ในรูปแบบ One Stop Service มีการกำหนดราคา การบริหารจัดการด้านการต้อนรับ ที่พัก อาหาร การนำเที่ยว การรักษาความปลอดภัย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ ชุมชนจึงจัดให้มีการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

3. การปฏิบัติการและติดตามประเมินผลโครงการนำร่องของแผนยุทธศาสตร์ (Control: C) ตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ชุมชนและผู้วิจัยร่วมกันสร้างแบบประเมินผลโครงการนำร่องของแผนยุทธศาสตร์ชุมชน 1 ชุด โดยมีการกำหนดแนวทางการควบคุม และติดตามผล ตลอดจนมีเกณฑ์และตัวชี้วัด อีกทั้งมีการสร้างแบบประเมินความคิดเห็น และความพึงพอใจในสินค้า และการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1 ชุด

3.2 นำกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน โดยคณะทำงานด้านต่าง ๆ ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

3.3 เมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้ว ชุมชนนำผลการประเมินการท่องเที่ยวของชุมชนโดยนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ และนำผลที่ได้จากการประเมินมาพิจารณาร่วมกับผลการประเมินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยชุมชนเป็นผู้ประเมินเอง (Auto Evaluation) ที่ประชุมอภิปรายถึงภาพรวมของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ และแนวโน้มของกระแสการ

เปลี่ยนแปลง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากองเทียวเชิงพุทธศาสนาโดยชุมชน จึงเป็นแผนที่ไม่มีวันสิ้นสุดด้วยกระบวนการ AIC ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจ อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการสร้างคามเข้มแข็ง และความสามัคคีให้กับชุมชน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยขอรายงานผลการวิจัยตามข้อวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม และวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน ผู้วิจัยขอรายงานตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 รายงานผลการศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม และการวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

การศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษาชุมชน การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นต่อทรัพยากรท่องเที่ยวในวัดของจังหวัดนครปฐม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอรายงานผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาในขั้นตอนนี้ เป็นการตรวจสอบ และประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยแบบรายการตรวจสอบการศึกษาชุมชน แบบการตรวจสอบทรัพยากรภายในวัด และแบบสัมภาษณ์กับผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน วิเคราะห์ทรัพยากรท่องเที่ยว วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม โดยสามารถรายงานผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. รายงานผลการศึกษาชุมชน
2. รายงานผลการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

3. รายงานผลการศึกษาคิดเห็นต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นของพื้นที่จังหวัดนครปฐม

4. รายงานผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก จังหวัดนครปฐม

5. รายงานผลศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

6. รายงานผลวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

รายงานผลการศึกษาชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและเว็บไซต์เกี่ยวกับจังหวัดนครปฐม ตลอดจนทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้แทนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และปราชญ์ชุมชน ได้ทำการรวบรวมข้อมูลตามรายการที่ต้องตรวจสอบ และผู้วิจัยขอรายงานผลการศึกษาชุมชนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทางกายภาพ

1.1 ที่ตั้ง (Location)

นครปฐมเป็นจังหวัดในภาคกลางทางด้านตะวันตก มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 106 ตำบล 919 หมู่บ้าน ตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงจำนวนตำบลและหมู่บ้านตามรายชื่ออำเภอของจังหวัดนครปฐม

รายชื่ออำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
อำเภอเมืองนครปฐม	25	219
อำเภอกำแพงแสน	15	198
อำเภอนครชัยศรี	24	106
อำเภอดอนตูม	8	65
อำเภอบางเลน	15	172
อำเภอสสามพราน	16	142
อำเภอพุทธมณฑล	3	17
รวม	106	919

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2557, สืบออนไลน์

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 17 แห่ง และองค์การส่วนตำบล 94 แห่ง โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอไทรน้อย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และเขตทวีวัฒนา เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอำเภอท่ามะกา อำเภอพนมทวน จังหวัดนครปฐม

ภาพ 11 แสดงเขตการปกครองของจังหวัดนครปฐม

ที่มา: โครงการชลประทานนครปฐม, 2557, สืบออนไลน์

จังหวัดนครปฐมได้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 กลุ่มคลัสเตอร์ (Cluster) ตามกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (กรมการท่องเที่ยว, 2554, หน้า 82) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดให้จังหวัดนครปฐมรวมอยู่ในกลุ่มจังหวัด

พื้นที่ (Cluster Area) ในกลุ่มคลัสเตอร์ภาคกลางฝั่งซ้ายกรุงเทพมหานคร มีจังหวัดในกลุ่ม ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง ชัยนาท และสิงห์บุรี นอกจากนี้นครปฐมตั้งอยู่เส้นทาง Land Bridge เชื่อมระเปียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก หรือจากอ่าวไทยไปอ่าวเบงกอล เพื่อเชื่อมการขนส่ง จากท่าเรือแหลมฉบัง-ท่าเรือทวาย ประเทศเมียนมาร์

1.2 การเดินทางเข้าถึงและความเชื่อมโยง (Accessibility and Connectivity)

การเดินทางมาจังหวัดนครปฐม สามารถเดินทางจากกรุงเทพมหานครได้ 2 เส้นทาง คือ ทางรถยนต์ สามารถเดินทางผ่านเส้นทางสายเก่า ถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) รวมระยะทาง 56 กิโลเมตร และเส้นทางสายใหม่ ถนนบรมราชชนนี (ถนน ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี) ระยะทาง 51 กิโลเมตร และเส้นทางรถไฟ 62 กิโลเมตร มีบริการรถไฟ ออกจากสถานีกรุงเทพ และสถานีรถไฟธนบุรีทุกวัน ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วน การบริการรถโดยสารประจำทางมีหลายสาย ได้แก่ สายนครปฐม-กรุงเทพฯ สามารถขึ้นรถได้ที่ตลาดนครปฐม รวมทั้งสายจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี สามารถขึ้นรถได้ตาม เส้นทางทางรถยนต์ นอกจากนี้นครปฐมยังเป็นประตูสู่ภาคตะวันตก คือ จังหวัดราชบุรีและ จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนลงสู่ภาคใต้จะต้องผ่านจังหวัดนครปฐมเช่นกัน

จังหวัดนครปฐมมีถนนในความรับผิดชอบของหน่วยงาน 2 แห่ง คือ แขวงทางหลวงนครปฐม มีถนนที่ขึ้นทะเบียนมีระยะทางรวม 518.696 กิโลเมตร แยกตาม ประเภททางลาดยาง 261.567 กิโลเมตร ทางคอนกรีต 257.129 กิโลเมตร และสะพาน 6,530.81 เมตร ส่วนสำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัดนครปฐม มีถนนโครงข่ายทางหลวง ชนบทรวมทั้งสิ้น 249.518 กิโลเมตร แบ่งเป็นถนนทางลาดยาง 222.212 กิโลเมตร และ ทางลูกรัง 27.306 กิโลเมตร (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบนไลน์)

2. ข้อมูลภูมิศาสตร์

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐมโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบถึงค่อนข้างราบเรียบ ไม่มีภูเขาและป่าไม้ ระดับความแตกต่างของความสูงของพื้นที่อยู่ระหว่าง 2-10 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปลาดจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ และตะวันตกสู่ตะวันออกมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ พื้นที่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ส่วนพื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ดอนกระจายเป็นแห่ง ๆ และมีตำแหน่งน้ำกระจายสำหรับพื้นที่ด้านตะวันออก และด้านใต้เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน มีคลองธรรมชาติและคลองขุดขึ้นเพื่อการเกษตรและคมนาคมอยู่มาก พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล 2-4 เมตร โดยตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 องศา

45 ลิปดา 10 ฟิลิปดา เส้นแวงที่ 100 องศา 4 ลิปดา 28 ฟิลิปดา มีพื้นที่ 2,168.327 ตารางเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ เท่ากับร้อยละ 0.42 ของประเทศ หรือเป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบนไลน์)

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม คือ แม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) เป็นแม่น้ำที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี และไหลออกสู่อ่าวไทยที่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 325 กิโลเมตร โดยไหลผ่าน 3 อำเภอในจังหวัดนครปฐม คือ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน ความยาว 44 กิโลเมตร มีคลองสำคัญแยกจากแม่น้ำ ไหลเข้าสู่ไร่นาและสวนหลายสาย เช่น คลองบางเลน คลองพระพิมล คลองบางหลวง คลองโยง คลองมหาสวัสดิ์ คลองนกกระทง คลองบางพระ คลองเจดีย์บูชา คลองบางแก้ว คลองผีเสื้อ คลองอ้อมใหญ่ และคลองจินดา (นุกูล ชมภูนิช, 2537, หน้า 8-9) นอกจากนี้มีแหล่งน้ำชลประทานจำนวน 8 โครงการ ได้แก่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางเลน, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากำแพงแสน, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครปฐม, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษานครชุม, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระยาบรรลือ, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพนมทวน, โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระพิมล และโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาภาษีเจริญ (โครงการชลประทานนครปฐม, ม.ป.ป., สื่อบนไลน์) จึงทำให้จังหวัดนครปฐมไม่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรและกสิกรรมได้ตลอดทั้งปี ส่วนสภาพดินในจังหวัดนครปฐม เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินหลายกลุ่ม เช่น ดินร่วน ดินร่วนปนทราย ดินเหนียว บางแห่งมีก้อนปูนหรือผลึกยิบซัมปะปนอยู่ ดินบนจะมีสีดำ สีเทา หรือสีน้ำตาลอ่อน ส่วนดินล่างเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดที่ต่างกัน เช่น เกิดจากพวกตะกอนลำน้ำ บริเวณชายฝั่งทะเล บางแห่งพบผลึกยิบซัมและเปลือกหอย

2.2 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดนครปฐมจัดอยู่ในประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Tropical Savannah Climate) เป็นสภาพอากาศที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุม ในฤดูฝนจึงมีฝนตกชุก ฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อน และฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด ตามสถิติของกรมอุตุนิยมวิทยา (2557, สื่อบนไลน์); สำนักงานจังหวัดนครปฐม (2557, สื่อบนไลน์) ได้แสดงข้อมูลปริมาณน้ำฝนย้อนหลัง 5 ปี (2552-2556) ดังนี้ ปริมาณน้ำฝนอยู่ในช่วง 1,100-1,200 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในปี พ.ศ.2554 วัดได้ 1,295.5 มิลลิเมตร โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอดอนตูม และในปี พ.ศ. 2556 ฝนตกน้อยที่สุด วัดได้ 957.4 มิลลิเมตร ในพื้นที่อำเภอบางเลน ส่วนอุณหภูมิของจังหวัด

อยู่ในเกณฑ์ปกติ โดยเฉพาะช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2553 มีอุณหภูมิสูงสุด วัดได้ 40.2 องศาเซลเซียส และเดือนมกราคม พ.ศ.2552 มีอุณหภูมิต่ำสุด วัดได้ 10.3 องศาเซลเซียส

2.3 ลักษณะของพืช สัตว์ ความหลากหลายทางชีวภาพ

ลักษณะทางภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ราบ ไม่มีภูเขา เป็นป่าไม้ชนิดป่าเบญจพรรณที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียนการบินกำแพงแสน วัดไผ่ล้อม และวัดปลักไม้ลาย โดยพบพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น พญารากดำ ชี้อาย ตาลเสี้ยน ไม้ลาย และไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนที่เมืองเก่ากำแพงแสนหรือสวนรุกขชาติเมืองเก่ากำแพงแสน เป็นป่าตะโกนา ถือเป็นเอกลักษณ์ของป่าแห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีป่าไม้พื้นเมืองวัดธรรมศาลา มีไม้สำคัญ คือ ยางนา ตะเคียนทอง ตะเคียนหนู ช่อย กร่าง มะดัน และมะพลับ ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ที่หลงเหลืออยู่นี้ ส่วนพื้นที่โดยมากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย จังหวัดนครปฐม มีเพียงแม่น้ำนครชัยศรี หรือแม่น้ำท่าจีน และมีคูคลองธรรมชาติเป็นเครือข่ายเชื่อมโยง อีกทั้งในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมใหม่ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนปากแม่น้ำ ทำให้สภาพดินอุดมไปด้วยอินทรีย์ เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรมและกสิกรรม พื้นที่การทำเกษตรของจังหวัดคิดเป็นร้อยละ 53.9 ประมาณ 796,660 ไร่ มีพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ ได้แก่ ข้าว ที่มีการทำนาปีละ 2 ครั้ง คือ ข้าวนาปีและข้าวนาปรังที่มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 888-896 กิโลกรัม อ้อย โรงงาน มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 13,501 กิโลกรัม ไม้ผล ประกอบด้วย มะพร้าว น้ำหอม ส้มโอ มะม่วงฝรั่ง ชมพู่ มะนาว กัลยน้ำว่า กัลยหอม ลำไย เป็นต้น คิดผลผลิตต่อไร่ 1,539 กิโลกรัม พืชผักที่ปลูกกันทั่วไปคือ หน่อไม้ฝรั่ง ที่มีผลผลิตต่อไร่ 1,629 กิโลกรัม และไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กุหลาบ กัลยไม้ มะลิ บัวฉัตร ดอกกรัก เป็นต้น ส่วนทางด้านกสิกรรม มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคและการค้าเท่านั้น โดยมีการเลี้ยงไก่ เป็ด และสุกร ตามลำดับ นอกจากนี้ในด้านประมงใช้พื้นที่การทำประมงจำนวน 104,178 ไร่ สัตว์น้ำที่นิยมเลี้ยง คือ ปลาน้ำจืด กุ้งก้ามกราม กุ้งขาว ปลาสวายงาม และจระเข้ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สือออนไลน์)

2.4 จำนวนประชากร

จังหวัดนครปฐมมีจำนวนประชากรที่ประกอบด้วยเพศชาย 422,217 คน และเพศหญิง 457,110 คน รวมทั้งสิ้น 879,327 คน หรือ 343,083 ครัวเรือน ลักษณะประชากรส่วนใหญ่ 3 ลำดับแรก อยู่ในช่วงอายุ 40-44 ปี จำนวน 72,548 คน ถัดมาช่วงอายุ 35-39 ปี จำนวน 72,195 คน และช่วงอายุ 30-34 ปี จำนวน 72,161 คน ส่วนผู้สูงอายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวน 36,894 คน และเด็กแรกเกิด จำนวน 50,369 คน สำหรับประชากรที่เกิดและยังอาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 71.4 สำหรับประชากรที่เกิดจังหวัดอื่นหรือ

ประเทศอื่นที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม มีร้อยละ 28.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557ก, สื่อบนไลน์)

2.5 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

จังหวัดนครปฐมมีการตั้งบ้านเรือนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การตั้งบ้านเรือนในเมือง และการตั้งบ้านเรือนในชนบท ซึ่งการตั้งบ้านเรือนในเมือง โดยเฉพาะตำบลที่อยู่ในเขตเทศบาลชั้นในของอำเภอเมืองนครปฐม เป็นลักษณะของชุมชนเก่ามีการตั้งบ้านเรือนอย่างหนาแน่นบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ และตำบลที่อยู่รอบนอกเขตเทศบาล มีถนนเพชรเกษมตัดผ่านกลางพื้นที่ ทำให้การตั้งบ้านเรือนมีลักษณะกระจุกตัวตามแนวถนนเพชรเกษม สำหรับการตั้งบ้านเรือนในชนบทมีทั้งที่เป็นแบบรวมกลุ่ม มักจะตั้งอยู่ในเขตที่ว่าการอำเภอหรือตลาดในอำเภอนั้น และแบบกระจาย เป็นพื้นที่การทำเกษตรกรรมทั่วทุกอำเภอและตามแม่น้ำนครชัยศรี คลองต่าง ๆ ลักษณะของบ้านส่วนใหญ่ก่ออิฐฉาบปูน มีทั้งบ้านเดี่ยว บ้านสองชั้น และอาคารพาณิชย์ นอกจากนี้ยังมีบ้านฝากระดานมุงสังกะสีที่อยู่ในชนบท

2.6 ความเชื่อ ศาสนาของจังหวัด

ประชากรในจังหวัดนครปฐม 879,327 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 98.4 รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 1 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 0.2 ศาสนาอื่น ๆ และไม่นับถือศาสนา ร้อยละ 0.4 สำหรับศาสนสถานที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม แบ่งเป็น 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ มีวัดราษฎร์ จำนวน 214 แห่ง และพระอารามหลวง จำนวน 5 แห่ง คือ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร วัดเสนหา วัดพระงาม และวัดไร่ขิง ส่วนศาสนาคริสต์ แบ่งเป็นโปรเตสแตนต์ 18 แห่ง และโรมันคาทอลิก 7 แห่ง เช่น วัดนักบุญเปโตร วัดพระเยซูเจ้าเสด็จขึ้นสวรรค์ และวัดนักบุญอันเดร เป็นต้น สำหรับศาสนาอิสลาม มีมัสยิดปากีสถาน (ปาทาน) แห่งเดียวเท่านั้น (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบนไลน์)

2.7 วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น อาหาร การแต่งกาย

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวนครปฐมขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของกลุ่มคนไทยเชื้อสายต่าง ๆ กัน จะมีประเพณีที่ต่างกัน สามารถแบ่งวัฒนธรรมและประเพณีได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และประเพณีนิยมตามสัญชาติเดิม โดยสรุปประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม ดังนี้

งานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อเสร็จแล้วจึงมีการเฉลิมฉลองและยังทรงให้ทรงชุดฉลองเจดีย์บูชา เพื่อเป็นใช้เป็นเส้นทางมานมัสการ

องค์พระปฐมเจดีย์ การเดินทางของคนต่างถิ่นต้องเดินเท้าหรือพายเรือมา และใช้เกวียนลากจูงด้วยควายและวัว จึงต้องนอนค้างคืนรอบ ๆ ระเบียบคตบนองค์พระเจดีย์ 1-2 คืน เพื่อเที่ยวงานก่อนจะกลับบ้าน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ดำเนิปฏิบัติสังฆกรรมองค์พระปฐมเจดีย์สืบต่อมา และจัดงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์เป็นประจำ วัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปในจังหวัดนครปฐม และทั่วราชอาณาจักร ได้มาร่วมกันบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และร่วมกันบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ให้มั่นคงสืบไป การจัดงานอยู่ในช่วงกลางเดือนสิบสองของทุกปี คือ วันขึ้น 12 ค่ำ ถึงแรม 5 ค่ำ เดือน 12 รวม 9 วัน 9 คืน

ประเพณีการห่มผ้าองค์พระปฐมเจดีย์ จัดขึ้นเป็นกิจกรรมหนึ่งของงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ มีมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วัตถุประสงค์ของการถวายผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์คงจะเนื่องมาจากความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่ว่า การถวายสิ่งของเครื่องใช้แต่สงฆ์จะได้บุญกุศลเป็นส่วนหนึ่งของการบูชาพระรัตนตรัย โดยเฉพาะการถวายผ้ากาสาวพัสตร์หรือผ้าอ้อมผาดคือ ผ้าเหลืองพระ ซึ่งเป็นเครื่องนุ่งห่มที่ได้บุญกุศลมาก บรรดาพุทธศาสนิกชนจึงนิยมถวายผ้าดังกล่าว รวมทั้งนำไปห่มพระธาตุเจดีย์หรือเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของสงฆ์ที่เคารพนับถือ หรืออัฐิบรรพบุรุษของตน โดยเชื่อว่าผ้าที่ถวายนั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อสงฆ์ใช้ห่มแล้ว บรรพบุรุษล่วงลับยังมีโอกาสได้รับบุญกุศลนั้นด้วย การห่มผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์จัดให้มีขึ้น 2 ครั้ง คือ วันเพ็ญเดือนสิบสองหรือวันลอยกระทง และวันสงกรานต์คือ วันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ประเพณีการทำบุญข้าวจีเป็นการทำบุญในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชาของชาวบ้านวัดสระสี่เหลี่ยม ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านแถบนี้มีเชื้อสายไทยครั้ง จึงรับแบบอย่างมาจากบุญข้าวจีของชาวไทยภาคอีสาน จัดประเพณีกลางเดือน 3 ของทุกปี โดยชาวบ้านบางหมู่บ้านจะนัดหมายกันจะจัดงานทำบุญขึ้นบริเวณที่โล่งกว้าง กลางหมู่บ้านหรือลานวัด ซึ่งข้าวจีใช้ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วมาปั้นเป็นก้อนโตประมาณเท่าไข่เป็ดหรือแล้วแต่ความต้องการ ทาเกลือให้ทั่วแล้ววางให้เหลืองและหอม บางครั้งก็ทำด้วยไข่ไก่หรือไข่เป็ดที่ตีไข่แดงและไข่ขาวเข้ากันดีแล้ววางไฟให้สุกอีกครั้งหนึ่ง ถ้าอยากให้มีรสหวานก็ใช้ก้อนน้ำอ้อยปิ้งใส่ข้างในปั้นข้าวจีนั้นด้วย

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง จัดในวันแรม 10 ค่ำ เดือน 10 หรือวันสารทไทยที่วัดบึงลาดสวาย ตำบลบางภาษี อำเภอบางเลน ซึ่งชาวไทยเชื้อสายมอญจะทำข้าวต้มลูกโยนที่ทำมาจากข้าวเหนียวที่ผัดกับกะทิและมีถั่วดำผสม เมื่อผัดแล้วนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนขนาดลูกมะพร้าวแล้ว ห่อด้วยใบพงมีลักษณะคล้ายใบอ้อยและมีขนาดใหญ่ โดยห่อพันไปมาอย่างชำนาญจนหุ้มข้าวเหนียวได้หมด เหลือปลายไว้ประมาณ 2 นิ้ว จะได้รูปร่างข้าวต้มลูกโยน

มีลักษณะกลมรี เมื่อห่อเสร็จแล้วใช้ดอกที่จักจากไม้ไผ่มามัดให้แน่นอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำไปนึ่งให้สุก จากนั้นชาวบ้านจะเริ่มตักบาตรน้ำผึ้งตั้งแต่บาตรแรกไปจนถึงสงฆ์หรือสามเณรรูปสุดท้าย มีน้ำตาลทราย และข้าวต้มมัดหรือข้าวต้มลูกโยนจะตักใส่ลงในบาตรที่วางอยู่ใกล้กับบาตร ส่วนผ้าแดงจะรองไว้ที่ก้นบาตรเพื่อซับน้ำผึ้งที่ไหลล้นออกนอกบาตร จุดประสงค์ของการถวายน้ำผึ้งแต่สงฆ์นี้ เพื่อไปเป็นส่วนประกอบในการกวนข้าวกระยาทิพย์ หรือสงฆ์ฉันเป็นศิลาเนลัชชนิดหนึ่ง

ประเพณีถวายน้ำผึ้งพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า หรือวันอัฐมิมัญชา การจัดงานถวายน้ำผึ้งพระพุทธเจ้าจำลองขึ้นเพื่อระลึกพระพุทธคุณ สำหรับประเพณีนี้จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปีที่วัดใหม่สุคนธาราม ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี ตรงกับวันแรม 7 ค่ำ เดือน 6 หรือหลังวันวิสาขบูชาประมาณ 7-8 วัน เป็นประเพณีที่ชุมชนแถบนี้ถือปฏิบัติสืบกันมานานนับร้อยปีแล้ว กิจกรรมของประเพณีนี้เริ่มด้วยการสร้างโลงพระบรมศพพระพุทธเจ้าจำลองขึ้นมีขนาดเล็กกว่าของจริง แล้วนำไปตั้งบำเพ็ญกุศลบนศาลาการเปรียญ มีการสวดพระอภิธรรมในคืนวันแรม 6 ค่ำ 1 คืน รุ่งเช้าทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแต่สงฆ์ ตอนบ่ายจะมีงานบันเทิงที่แฝงคติธรรมเป็นการเชิญชวนให้ผู้คนมาร่วมงานมากขึ้น โดยชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะจัดขบวนแห่ผ้าป่า ผู้ร่วมขบวนมีทั้งแต่งกายสวยงามรำฟ้อนหน้าขบวน และแต่งกายแสดงเหตุการณ์เกี่ยวกับคติธรรมต่าง ๆ เช่น เรื่องราวพุทธประวัติ การแสดงนรก เป็นต้น เมื่อขบวนแห่ทั้งหมดเข้ามาถึงวัด จะอัญเชิญโลงพระบรมศพพระพุทธเจ้าจำลองมาประดิษฐานที่พระเมรุมาศที่ก่อสร้างขึ้น หลังจากนั้นพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมและจะนำดอกไม้จันทน์ไปถวายเป็นหน้าโลง ตามด้วยประชาชนที่มาร่วมพิธีถวายดอกไม้จันทน์จนเสร็จพิธี ในช่วงเวลาเดียวกันชาวบ้านที่จัดขบวนแห่มาจะร่วมกันจุดกรวด ตะไล และพลุ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและเป็นการแสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาสืบไป

เครื่องตั้งวัดไทร เณรอดเพล เป็นเครื่องตั้งศพ มีลักษณะเป็นโครงไม้ขนาดใหญ่เกิดจากการใช้ไม้ขนาดเล็กขัดสลักกันไปมา ประกอบกันขึ้นด้วยระบบเณรอดเพลจนมีความสูงใหญ่และแข็งแรงสามารถรองรับน้ำหนักได้อย่างมาก เช่น การนำโลงศพขึ้นไปตั้งได้ และคนสามารถขึ้นไปยืนบนโครงสร้างไม้โปร่ง ๆ นี้ได้อย่างสบาย ส่วนรอบ ๆ เครื่องตั้งมีหุ่นไม้และสิ่งประดับตกแต่งวางแสดงอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นเรื่องราวในวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งพบได้ที่วัดไทรเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยเท่านั้น ความน่าสนใจและความน่าพิศวงของเครื่องตั้งวัดไทรคือ เป็นเครื่องศพขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นจากไม้ไผ่ที่เหลาจนมีขนาดเล็กประมาณนิ้วชี้ นำมาขัดจนเรียบทั้งสี่ด้านบากสลักไว้ตามจุดต่าง ๆ แล้วนำมาเข้าสลักสอดประสานกันนับร้อยนับพันท่อนจนไม่รู้

จุดเริ่มต้นและจุดปลายนั้นอยู่ที่ใด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังความอดทน ความพากเพียร และสมาธิของผู้สร้างอย่างสูงสุด

ส่วนประเพณีนิยมตามลัทธิชาติเดิม ซึ่งชาติพันธุ์ในจังหวัดนครปฐมมีหลายชนชาติ อาทิเช่น คนไทยเชื้อสายจีน อาศัยอยู่ในตัวเมืองนครปฐมและกระจายตามอำเภอต่าง ๆ มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การถือศีลกินเจ การไหว้เทศกาลตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น

คนไทยเชื้อสายลาวคั่ง ที่ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม มีประเพณีการบุญข้าวจี๋ที่จัดขึ้นประมาณกลางเดือน 3 ของทุกปี โดยชาวตำบลดอนรวกจัดงานที่ผามบุญ หรือกลางหมู่บ้าน แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีประเพณีเลี้ยงผี ที่เป็นผีบรรพบุรุษ และผีเทวดา จัดขึ้นในราวสัปดาห์ที่ 2 ของเดือน 7 เป็นประจำทุกปี

คนไทยเชื้อสายรามัญ อาศัยอยู่บริเวณตำบลบางภาษี อำเภอบางเลน มีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับการเผาศพพระภิกษุที่มีความเคารพนับถือต่อชุมชน โดยมีการจัดประเพณีเผาศพพระมอญ ที่วัดบึงลาดสวย

คนไทยเชื้อสายลาวโซ่ง ที่อาศัยอยู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา และตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน ตำบลดอนรวก อำเภอดอนตูม และตำบลดอนข่อย ตำบลสระพัฒนา ตำบลสระสีมุ่ม อำเภอกำแพงแสน มีการจัดประเพณีเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวของชาวไทยโซ่งหรือประเพณีลงช่วง เพื่อเป็นการเลือกคู่ครอง ส่วนงานศพ คนไทยเชื้อสายลาวโซ่งให้ความสำคัญกับการตายมาก จึงมีประเพณีเฉพาะขึ้นมา ซึ่งชาวบ้านทุกครัวเรือนจะหยุดงานและมาช่วยกันจัดการกับงานศพในวันแรกของผู้ตาย นอกจากนี้ประเพณีเสนเรือน ที่เป็นประเพณีของทำบุญบ้าน โดยมีหมอเสนเป็นผู้ทำพิธีกรรม

2.8 สุขภาพ อนามัยของจังหวัด

จังหวัดนครปฐมมีโรงพยาบาลในกำกับของรัฐ จำนวน 14 แห่ง ดังนี้ โรงพยาบาลนครปฐม โรงพยาบาลกำแพงแสน โรงพยาบาลห้วยพลู โรงพยาบาลดอนตูม โรงพยาบาลบางเลน โรงพยาบาลสามพราน โรงพยาบาลพุทธมณฑล โรงพยาบาลหลวงพ่อบึงเป็นโรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่ขิง) โรงพยาบาลจันทบุรีเกษยา โรงพยาบาลใกล้เคียงหมอบริเวณต้น ส่วนโรงพยาบาลเอกชน จำนวน 4 แห่ง คือ โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียนนครปฐม โรงพยาบาลเทพากร โรงพยาบาลสนามจันทร์ โรงพยาบาลศาลายา นอกจากนี้ยังมีโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงอื่น จำนวน 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลตุลาการเฉลิมพระเกียรติ สำนักงานศาลยุติธรรม และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จำนวน 134 แห่ง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557ข, สื่อออนไลน์) ได้สรุปอัตราการเกิดและอัตราการตายของทารกแรกเกิด พบว่า ทารกที่เกิดในจังหวัดนครปฐมในปี พ.ศ.2556 จำนวน 7,475 คน โดยมีทารกเกิดมีชีพ จำนวน 7,446 คน และทารกเกิดไร้ชีพ จำนวน 29 คน

ส่วนการรักษา แพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพร สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (2553, หน้า 29-46) ได้ทำการศึกษาและรวบรวมการรักษา แพทย์พื้นบ้านหรือแผนโบราณของนครปฐม เพื่อเผยแพร่และเชิดชูผู้มีความรู้ทางภูมิปัญญา ทางด้านแพทย์แผนไทย ขอยกตัวอย่างดังนี้

หมอมะดี หรือนายกิมดี แซ่ไหล มีความเชี่ยวชาญในการรักษาผู้ป่วยด้วย ยาสมุนไพรพื้นบ้าน และการรักษาแบบแพทย์แผนจีน หรือเรียกว่า “มะะ” เป็นการจับชีพจร เพื่อตรวจดูการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ภายใน ทำให้ทราบสมมติฐานของโรคได้อย่างแน่ชัด รวมทั้งมีการสอบถามอาการและการสังเกตอาการร่วมกันในการวินิจฉัยโรค จากนั้นจึงจัด ยาสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ยาต้ม ยาสุกกลอน เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าหมอมะดีเป็นที่ยอมรับ และเป็นยกย่องให้เป็นปราชญ์ของชาวตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน

นายอัมพร กุมภะ หมอรักษาโรคกระดูกในทางน้ามนต์ ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือจากชาวบ้าน บางครั้งมีผู้ป่วยได้ไปรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบันยังให้ความนับถือภูมิปัญญาพื้นบ้านมารักษาที่นายอัมพร ในการรักษาพยาบาล เป็นการรักษาด้วย น้ามนต์ การจับเส้นและกระดูก มีขั้นตอนการรักษาด้วยการบูชาครูก่อน มีการสอบถามและ พิจารณาอาการ แล้วจึงใช้น้ามนต์ว่าบริกรรมคาถา พร้อมทั้งใช้เทียนขี้ผึ้งหรือกุดไปบริเวณที่มี อาการบาดเจ็บ แล้วจึงใช้ผ้าขาวบางชุบน้ำมนต์ให้ชุ่ม โดยให้ผู้ป่วยมาหาหมอกระดูกติดต่อกัน 3 วัน เมื่ออาการหายแล้ว ผู้ป่วยจะต้องจัดเครื่องสังครุหรือเรียกว่า “สังขวัณข้าว” จึงเป็นอัน เสร็จพิธีการรักษา

นายอาทิตย์ เอกเจริญโอสถ แพทย์รักษาโรคริดสีดวงทวาร มีการรักษาด้วย ยาสมุนไพร 2 ชนิด คือ ยารับประทาน ที่มีตัวยาส้าคัญจำพวก โกศน้ำเต้า โกศกรักรรา เพชสังฆาต ขลุ่ แห้มหมู เป็นต้น ส่วนยาผงทา มียาสำคัญได้แก่ หินอ่อน บัลลังก์ศิลา ซาดผง สีเสียดเทศ และสารส้มสด นายอาทิตย์ใช้การดูอาการว่าเป็นริดสีดวงระยะไหน แล้วจึงรักษา โดยใช้ยาสมุนไพรทาบริเวณหัวริดสีดวง ใช้เวลารักษาประมาณ 10-14 วัน หัวริดสีดวงก็จะหลุด จากขั้ว แล้วค่อยยุบวมและกลับมาเป็นปกติ

นอกจากนี้ การรักษาด้วยวิธีการกวาดยา ยังเป็นการป้องกันกลุ่มโรคที่เกิดจาก การหวัด ไอ เจ็บคอ ลื่นเป็นฝ้า เบื่ออาหาร เป็นไข้ไม่ทราบสาเหตุ ปวดท้อง เบื่ออาหาร ต่อมนทอมซิล อักเสบ ปวดท้อง ร้อนใน หอบหืด ปวดบวม ลื่นเป็นแผล ท้องผูก ใช้หวัดใหญ่ เหตุที่ต้องกวาดยา

เพราะเด็กไม่สามารถกินยาต้มหรือยาหม้อเหมือนผู้ใหญ่ได้ ซึ่งการกวาดยาจะเป็นการช่วยทำให้ทางเดินหายใจเป็นปกติ โดยเฉพาะมีการผสมมะนาวที่มีฤทธิ์กัดเสมหะ หรือบางครั้งเมื่อกวาดยาเสร็จเด็กก็จะอาเจียนออกมา ในการรักษากวาดยา มีนายจรัส แพทย์กุลพันธุ์ เป็นผู้ปรุ่ยามด้วยตนเองทั้งหมด (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2555, หน้า 35-38)

2.9 การศึกษาในจังหวัด

นครปฐมเป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาทุกระดับที่ให้บริการทางการศึกษาแก่เด็กเยาวชน และประชาชน ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา จำนวน 6 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และมหาวิทยาลัยคริสเตียน ส่วนสถานศึกษาจำนวน 360 แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครปฐม เขต 1 (พื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม กำแพงแสน และดอนตูม) จำนวน 203 แห่ง และในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครปฐม เขต 2 (พื้นที่อำเภอนครชัยศรี บางเลน สามพราน และพุทธมณฑล) จำนวน 157 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา (สอศ.) จำนวน 7 แห่ง วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม วิทยาลัยสารพัดช่างนครปฐม วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม วิทยาลัยการอาชีพบางแก้วฟ้า วิทยาลัยการอาชีพพุทธมณฑล และกาญจนภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง

จังหวัดนครปฐมได้ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ซึ่งมีหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านตัวชี้วัด 6x2 จำนวน 30 หมู่บ้าน (6 ตัวชี้วัด ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเอื้ออารีต่อกัน) โดยมีผลผ่านเกณฑ์ประเมินจากกระทรวงมหาดไทยในการจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับพออยู่ พอกิน ไม่มียาเสพติด ไม่มีคนจน จำนวน 7 หมู่บ้าน ระดับอยู่ดี กินดี ไม่มียาเสพติด ไม่มีคนจน ไม่มีหนี้นอกระบบ จำนวน 13 หมู่บ้าน และระดับมั่งมี ศรีสุข ไม่มียาเสพติด ไม่มีคนจน ไม่มีหนี้นอกระบบ มีการจัดสวัสดิการชุมชน มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 หมู่บ้าน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อออนไลน์)

โครงการอบรมวิชาชีพในจังหวัดนครปฐม มีศูนย์ฝึกอบรมอาชีพเสริม จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานการอาชีพชัยพัฒนาจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นหน่วยงานของสำนักมูลนิธิชัยพัฒนา ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดนครปฐม และวิทยาลัยสารพัดช่างจังหวัดนครปฐม

นอกจากนี้จังหวัดมีการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน จำนวน 18 แห่ง และเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ จำนวน 1 แห่ง คือ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบอนไลน์)

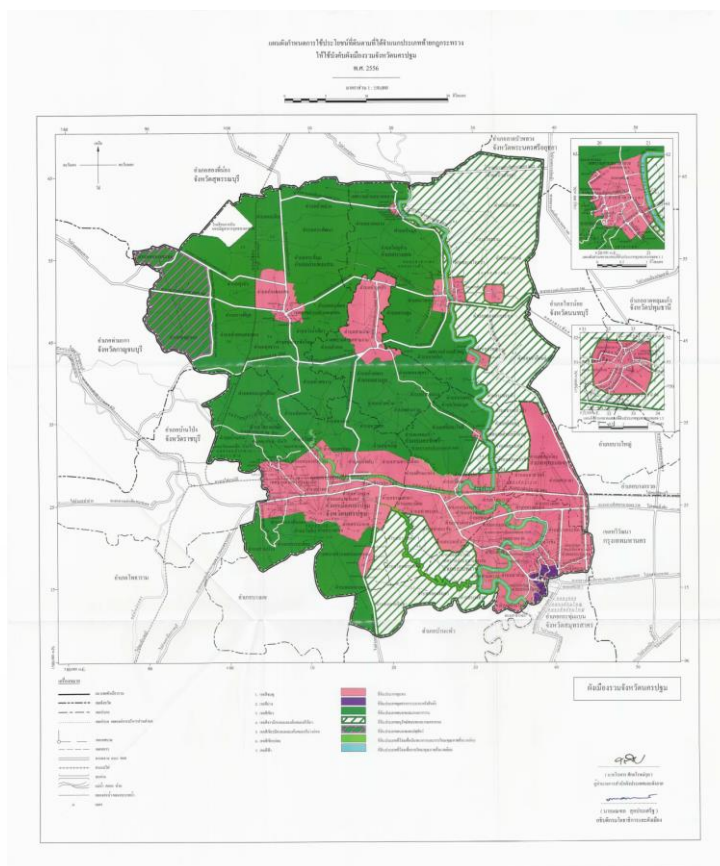
2.10 เศรษฐกิจชุมชนในจังหวัด

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2554 จำนวน 204 วิสาหกิจชุมชน มีสมาชิก 3,328 ราย จำแนกวิสาหกิจชุมชนตามกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มการผลิตสินค้า จำนวน 18 วิสาหกิจ ประกอบด้วย การผลิตพืช จำนวน 57 แห่ง การแปรรูปและผลิตอาหาร จำนวน 50 แห่ง การผลิตปัจจัยการผลิต จำนวน 28 แห่ง และการผลิตสินค้าอื่น ๆ จำนวน 24 แห่ง เป็นต้น ส่วนกลุ่มให้บริการ มี 5 วิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ร้านค้าชุมชน จำนวน 6 แห่ง หอสมุดชุมชน 3 แห่ง การท่องเที่ยว จำนวน 2 แห่ง การบริการด้านสุขภาพ จำนวน 2 แห่ง และบริการอื่น ๆ จำนวน 4 แห่ง ซึ่งอำเภอที่มีการจดทะเบียนมากที่สุด คือ อำเภอบางเลน อำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอนครชัยศรี ตามลำดับ

การผลิตสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดนครปฐม มีการให้ผู้ประกอบการลงทะเบียนในปี พ.ศ.2555 จำนวน 559 ราย และมีผลิตภัณฑ์ จำนวน 992 ผลิตภัณฑ์ สามารถแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ได้ 5 ประเภท ดังนี้ กลุ่มอาหาร จำนวน 385 ผลิตภัณฑ์ กลุ่มเครื่องดื่ม จำนวน 54 ผลิตภัณฑ์ กลุ่มผ้าและเครื่องแต่งกาย จำนวน 92 ผลิตภัณฑ์ กลุ่มของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก จำนวน 227 ผลิตภัณฑ์ และกลุ่มสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร จำนวน 234 ผลิตภัณฑ์ ในปี พ.ศ.2556 ผลิตภัณฑ์ของจังหวัดนครปฐมได้ผ่านการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย จำนวนทั้งสิ้น 180 ผลิตภัณฑ์ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบอนไลน์)

2.11 การจัดการด้านการใช้พื้นที่ และการจัดการทรัพยากรในจังหวัด

จังหวัดนครปฐมมีพื้นที่การออกเอกสารสิทธิการใช้พื้นที่และการถือครองที่ดินแยกเป็น โฉนดที่ดิน จำนวน 1,171,982 ไร่ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก.) จำนวน 8,046 ไร่ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3) จำนวน 39,547 ไร่ ใบจอง จำนวน 2,011 ไร่ และใบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) จำนวน 1,391 ไร่ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบอนไลน์) รวมทั้งได้จัดทำผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐม เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครปฐม

ภาพ 12 แสดงแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท
ท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2556

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2556, สืบออนไลน์

การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังเมืองรวม ได้จำแนกประเภทตามสี ดังนี้

สีชมพู กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทชุมชน

สีม่วง กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า

สีเขียว กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม

สีขวามีกรอบและเส้นทแยงสีเขียว กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม

สีเขียวมีกรอบและเส้นทแยงสีม่วงอ่อน กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทชนบทและปศุสัตว์

สีเขียวอ่อน กำหนดให้เป็นที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม

2.12 การจัดการของเสีย

จังหวัดนครปฐมมีระบบการจัดการของเสียโดยใช้ระบบการกำจัดแบบ Open Dump/ Open Burn สามารถแยกตามอำเภอ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5, 2557, สื่อบนออนไลน์) ดังนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนปริมาณขยะของจังหวัดนครปฐม

อำเภอ	ตำบล	ปริมาณขยะ (ตันต่อวัน)	ชื่อผู้ดำเนินการ
เมือง	ตาก้อง	150	เทศบาลนครนครปฐม
	โพรงมะเดื่อ	7.71	เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ
	ดอนยายหอม	6	เทศบาลตำบลดอนยายหอม
ดอนตูม	สามง่าม	15	เทศบาลตำบลสามง่าม
	ไผ่งาม	12	เทศบาลตำบลบางเลน
บางเลน	บางหลวง	3	เทศบาลตำบลบางหลวง
นครชัยศรี	วัดละมุด	11	เทศบาลตำบลนครชัยศรี
	ดอนแฝก	10	เทศบาลตำบลห้วยพลู
กำแพงแสน	ทุ่งควายหาย	70	บริษัทลำเลียงชัย
	ทุ่งบัว	8.02	กลุ่ม 79
พุทธมณฑล	ธรรมศาลา	29	บริษัททิพย์วรรณ อินเตอร์เนชั่นแนล

ที่มา: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5, 2557, สื่อบนออนไลน์

2.13 การจัดการน้ำ

ส่วนฝ้าระวังและเตือนภัย สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 (2557, สื่อบนออนไลน์) ได้ดำเนินการสำรวจและเก็บตัวอย่างน้ำลำน้ำสาขาของแม่น้ำท่าจีน ในเดือนกันยายน 2557 จำนวน 7 แห่งในจังหวัดนครปฐม ซึ่งผลสำรวจสภาพน้ำมีสีเขียว ใส ไม่มีกลิ่นเหม็น ได้แก่ คลองบางเลน คลองท่าสาร-บางปลา คลองมหาสวัสดิ์ คลองบางแก้ว คลองใหม่(คลองบ้านใหม่) ส่วนคลองนราภิรมย์ สภาพน้ำมีสีน้ำตาล ค่อนข้างใส ไม่มีกลิ่นเหม็น และคลองเจดีย์บูชา มีสภาพน้ำสีเขียว ใส มีกลิ่นเหม็นเล็กน้อย ซึ่งผลของคุณภาพน้ำต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานและคุณภาพน้ำค่อนข้างคงเดิม โดยพบปัญหาคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรม ทั้งทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ บริเวณที่น้ำผ่านชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ บางช่วงมีการทำนา ฟาร์มสุกร สวนกล้วยไม้ และแหล่งกำเนิดมลพิษส่วนใหญ่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อน

ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ได้แก่ ชุมชนริมน้ำปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำโดยไม่ผ่านการบำบัด รวมทั้งระบบบำบัดน้ำเสีย ไม่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5, 2557, สื่อบนไลน์) โดยทางจังหวัดได้ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้นโยบายรัฐบาล กระทรวง และจังหวัด นครปฐม ซึ่งมีแนวทางการจัดตั้งศูนย์รวม (Clustering) ภายใต้การสร้างรูปแบบการจัดการขยะ และของเสียอันตรายที่เหมาะสมในจังหวัดนครปฐม

2.14 ภัยธรรมชาติและภัยมนุษย์

ในปี พ.ศ.2556 จังหวัดนครปฐมมีการรับแจ้งและจับกุมกลุ่มคดีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ร่างกาย จำแนกตามประเภทคดีที่รับแจ้ง ซึ่งเป็นคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ จำนวน 71 ราย ส่วนคดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ จำนวน 370 ราย สำหรับคดียาเสพติด ในปี พ.ศ.2556 จังหวัดนครปฐมมีการจับกุมคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จำนวน 10,308 คดี และจับกุมผู้ต้องหาได้ จำนวน 10,416 คน ประเภทยาเสพติดที่จับกุมได้มากที่สุด คือ แอมเฟตามีน (ยาบ้า) จำนวน 8,107 คดี รองลงมา คือ กัญชา จำนวน 1,100 คดี ยาไอซ์ และกระท่อม ตามลำดับ

ด้านภัยธรรมชาติ จังหวัดนครปฐมได้เกิดวาตภัย จำนวน 49 ครั้ง และมีผู้ประสบภัย จำนวน 634 ครั้งเรือน ส่วนทางอุทกภัย จำนวน 1 ครั้ง ในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน นครชัยศรี และสามพราน มีผู้ประสบภัย จำนวน 9,564 ครั้งเรือน และมีภัยหนาว จำนวน 1 ครั้งเช่นกัน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2557, สื่อบนไลน์)

รายงานผลการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ร่วมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมสมองเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม และได้ลงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนาที่สำคัญของจังหวัดตามรายงานผลการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวมิติพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

1. วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

ภาพ 13 แสดงองค์พระปฐมเจดีย์

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นหนึ่งใน 6 แห่งของพระอารามหลวง ชนิดราชวรมหาวิหาร ชั้นเอกพิเศษ ชาวนครปฐมเรียกกันว่า “วัดใหญ่” มีเนื้อที่ 156 ไร่ 3 งาน 45 ตารางวา ตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ถือเป็นพระเจดีย์องค์แรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในเขตสุวรรณภูมิ เพราะคำว่า “ปฐม” เป็นภาษามคธที่แปลว่า ที่หนึ่ง ตามจารึกในกระเบื้องจารไว้ว่าได้สร้างเมื่อปี พ.ศ. 265 หลังจากที่พระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระ และพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 ณ เมืองปาฏลิบุตรเสร็จแล้วได้ส่งพระอรหันตเถระปัญจวัคคีย์ ได้แก่ พระโสณเถระ พระณานียเถระ พระภูริยเถระ พระอุตตระเถระ และพระมุนีเถระ พร้อมด้วยพระบรมสารีริกธาตุ เป็นพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาเผยแผ่ยังเขตสุวรรณภูมิ คณะสมณทูตได้เดินทางมาถึงเมืองเถิมทองหรือถมทองหรือนครปฐม เมื่อเดือนกัตติกมาสหรือเดือนสิบสอง ปี พ.ศ. 235 และได้สร้างวัดขึ้นเป็นแห่งแรกในเขตสุวรรณภูมิที่เมืองถมนี่ วัดได้สร้างขึ้นจนสำเร็จในปี พ.ศ. 256 แสดงว่า พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานมั่นคงแล้ว ต่อมามีการสร้างพระปฐมเจดีย์เพิ่มเติมเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เหมือนดังที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงกระทำไว้เป็นแบบอย่างในชมพูทวีป พระปฐมเจดีย์จึงถือว่าเป็นพระเจดีย์ที่คู่มากับวัดแห่งแรกในสุวรรณภูมิ การบูรณะปฏิสังขรณ์พระสถูปเจดีย์ คงมีการกระทำต่อเนื่องมาจนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ได้มีการวัดขนาดของพระเจดีย์แห่งนี้ ปรากฏว่ามีขนาดสูงสี่สิบวา สองศอก ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงผนวชอยู่ได้เสด็จจุดมณีสการ ทรงเห็นว่าเป็นของเก่ามาแต่

โบราณ เมื่อทรงลาผนวชได้เสวยราชสมบัติแล้ว ในปี พ.ศ. 2396 โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ก่อพระเจดีย์ใหม่ ห่อหุ้มองค์เดิมไว้จนสำเร็จเสร็จสิ้นเมื่อตั้งองค์พระเจดีย์ในปัจจุบัน เมื่อบูรณะปฏิสังขรณ์จนเสร็จสิ้น มีเจ้าอาวาสอยู่ครองวัดพระปฐมเจดีย์ ติดต่อกันมาโดยลำดับ พระปฐมเจดีย์ (2542, หน้า 37-44) ดังมีรายนามต่อไปนี้

รูปที่ 1 เจ้าอธิการแป้น ระหว่างปี พ.ศ.2400-2408 เมื่อครั้งบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเจ้าอธิการแป้นเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก แล้วได้โปรดแต่งตั้งพระครูรักษาพระปฐมเจดีย์องค์ละทิศตามวัดมหาธาตุ นครศรีธรรมราช ได้แก่ พระครูปริมาณุรักษ์ (ทิศตะวันออก) พระครูทักษิณานุกิจ (ทิศใต้) พระครูปัจฉิมทิศบริหาร (ทิศตะวันตก) และพระครูอุตรการบดี (ทิศเหนือ)

รูปที่ 2 พระสนิทสมณคุณ (แก้ว) ระหว่างปี พ.ศ.2408-2411 เป็นชาวนครชัยศรี เดิมเป็นพระสมุห์ที่วัดรังสีสุทธาวาส กรุงเทพฯ ต่อมารัชกาลที่ 4 ทรงแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส มีราชทินนามว่า “พระสนิทสมณคุณ” (สมัยนั้นสมณศักดิ์พระราชาคณะ ชั้นราช) และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เมืองนครชัยศรี

รูปที่ 3 พระปฐมเจดียนุรักษ์ (กล้า) ระหว่างปี พ.ศ.2411-2447 มีภูมิลำเนาเดิมที่อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ได้รับโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นเทพ มีราชทินนามว่า “พระปฐมเจดียนุรักษ์ พัททัญญูปมณฑล สากลทิศกัจฉิจวารณ์”

รูปที่ 4 พระราชโมลี โสณุตตโร (ซ็อน) ระหว่างปี พ.ศ.2453-2455 ชาติภูมิเป็นชาวบ้านตลาดแก้ว จังหวัดสุพรรณบุรี อุปสมบทที่วัดสุทัศนเทพวราราม แล้วย้ายมาจำพรรษาที่วัดสระเกศ จนกระทั่งรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ มีสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช มีราชทินนามว่า “พระราชโมลี”

รูปที่ 5 พระพุทธรักขิต (พลอย) ระหว่างปี พ.ศ.2455-2462 เป็นชาวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับคัดเลือกจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร จากนั้นนำเสนอถวายพระพรทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เพื่อทรงโปรดแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส มีราชทินนามว่า “พระพุทธรักขิต” สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นราช

รูปที่ 6 พระธรรมวโรดม ธมฺมปฺปโชติโก ระหว่างปี พ.ศ.2465-2497 ชาติภูมิที่อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ และรับตำแหน่งสำคัญทางคณะสงฆ์ คือ กรรมการมหาเถรสมาคม สมาชิกสังฆสภา และเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ต่อมาได้รับพระราชสถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัณยบัฏ

ว่า “พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุลสุนทรนายก ตริปิฎกคุณาลังการภูสิต สุทธิกิจสาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” ในรัชกาลที่ 6

รูปที่ 7 พระธรรมสิริชัย ชิตวิบุโล ระหว่างปี พ.ศ.2497-2527 เป็นชาวจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม มีพระราชทินนามว่า “พระธรรมสิริชัย ไตรปิฎกการณณ์ พุทธานุสรณ์มหาเจติย บุษิตธรรมบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” เป็นเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ อีกทั้งยังดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม สมาชิกสังฆสภา และเจ้าคณะภาค 14

รูปที่ 8 พระราชสิริชัยมณี ฐิตโชติ ระหว่างปี พ.ศ.2528-2535 ชาวอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช มีราชทินนามว่า “พระราชสิริชัยมณี ตริปิฎกวราลังการ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

รูปที่ 9 พระธรรมปริยัติเวที ผุสฺสธมฺโม ระหว่างปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน เดิมเป็นชาวอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม มีราชทินนามว่า “พระธรรมปริยัติเวที ศีลาจารวิสุทธิ พุทธมหาเจติยบุษิต ตริปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะภาค 15

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติมิติดุทศศาสนา

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองนครปฐม จัดอยู่ในเขตชุมชนและเป็นที่ตั้งสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น ที่ว่าการอำเภอเมืองนครปฐม สถานีตำรวจภูธรภาค 7 โรงเรียนราชินีบูรณะ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ และตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ภายในวัดแบ่งเป็น 2 เขต คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส โดยมีถนนขวาพระ เป็นทางแบ่งเขต ซึ่งองค์พระปฐมเจดีย์อยู่ในเขตพุทธาวาส บริเวณวัดมีต้นไม้และดอกไม้หลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้ในพุทธประวัติ เช่น ต้นหว้า ต้นอชลาณีโคจรหรือต้นไทร ต้นมูจจลินทร์หรือต้นจิก ต้นราชยตนะหรือต้นไม้เกด โดยเฉพาะต้นศรีมหาโพธิ์ที่ดอกเตอร์ ยอห์น สไควร์ (Dr. John Spuire) นำเมล็ดจากต้นศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย มาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคลองเจดีย์บูชาเป็นคลองแยกจากแม่น้ำนครชัยศรี ไหลผ่านเฉพาะเขตพุทธาวาส ตรงบริเวณซอย 1 แต่น้ำในคลองเจดีย์บูชาไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์

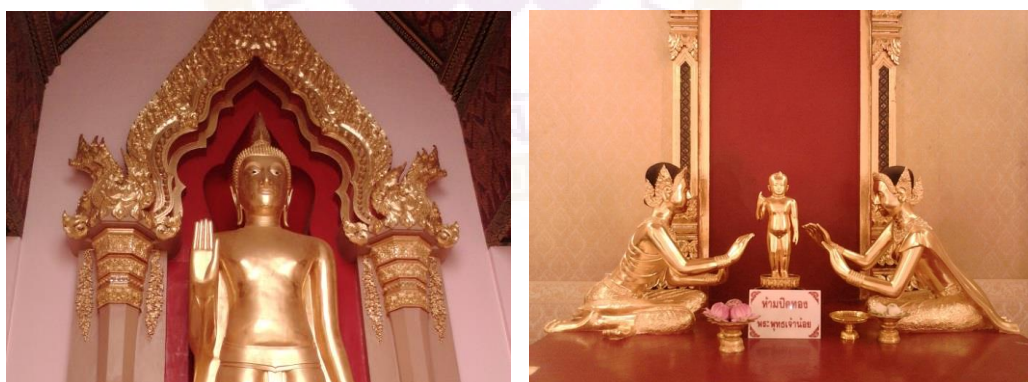

ภาพ 14 แสดง (ซ้าย) ต้นศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา

(ขวา) สวนป่ามหาวิน บริเวณรอบนอกองค์พระปฐมเจดีย์

1.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิตพุทธศาสนา

องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นพระเจดีย์รูประฆังคว่ำหรือทรงลังกา มีขนาดความสูงจากพื้นดินถึงยอดมงกุฎ 120.45 เมตร ความกว้างจากฐานโดยรอบ 235.50 เมตร ถือว่าเป็นพระเจดีย์ที่สูงและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ภายในโครงสร้างเป็นไม้ซุงรัดด้วยโซ่เส้นโด้ ก่ออิฐถือปูนประดับด้วยกระเบื้อง มีพระวิหารทั้งสี่ทิศเชื่อมต่อกันด้วยพระระเบียงคต แต่ละทิศมีพระวิหารและปูชนียวัตถุที่สำคัญ (พระปฐมเจดีย์, 2542, หน้า 167-169) ดังนี้

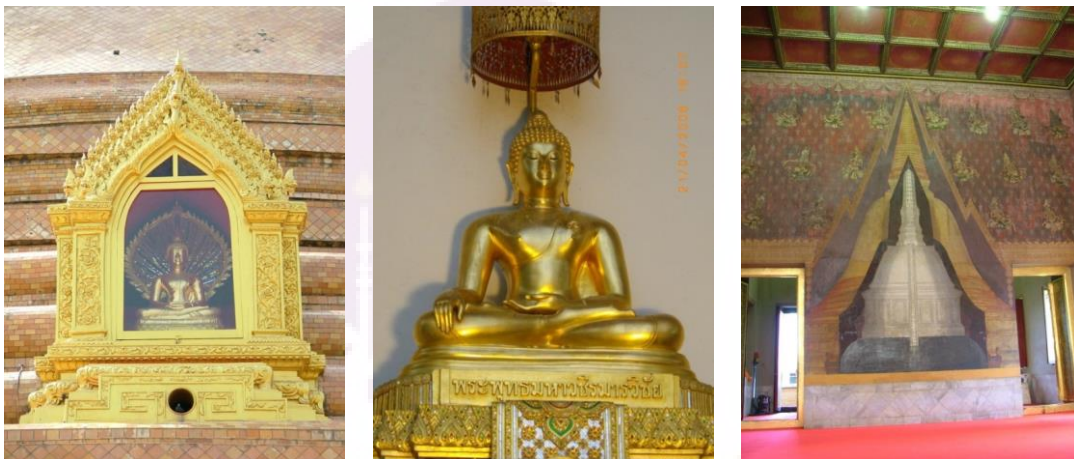

ภาพ 15 แสดง (ซ้าย) พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธ

ราชปุนียบพิตร (ขวา) พระพุทธรูปปางประสูติหรือพระพุทธเจ้าน้อย

ทิศเหนือ มีพระวิหารแบ่งออกเป็นมุข 2 ส่วน คือ มุขส่วนนอกประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอดพระร่วงโรจนฤทธิ์ มีพระนามเต็มว่า “พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธ

ราชบุชนียบพิตร” เป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามพยาधि มีความศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่งของชาวนครปฐม และจังหวัดใกล้เคียง ส่วนมุขส่วนใน แบ่งเป็น 2 ห้อง ทางห้องด้านนอกที่ฐานหลวงพ่อบุญรอดพระร่วงโรจนฤทธิ์ เป็นช่องบรรจุพระศรีราคาร 3 พระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ 6 และสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นอกจากนี้ยังเป็นประดิษฐานพระพุทธรูปปางประสูติหรือพระพุทธรูปเจ้าน้อย และห้องด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ สำหรับลานชั้นลดบริเวณบันไดทางขึ้นลงหน้าพระวิหารทิศเหนือ มีศาลาประดิษฐานพระอุตรเถระ และพระโสณเถระ พระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาเผยแผ่ที่สุวรรณภูมิตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ภาพ 16 แสดง (ซ้าย) พระพุทธสิหิงค์ (จำลอง) (กลาง) พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย (ขวา) ภาพเขียนสีน้ำมันเป็นภาพตัดขวางรูปพระเจดีย์องค์เดิม

ทิศตะวันออก มีพระวิหารหลวง เป็นพระวิหารที่สำคัญสำหรับประกอบพระราชพิธีบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ห้องในมีพระแท่นปฐมเทศนาที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างไว้ถวายเป็นพุทธบูชา ผนังมีภาพเขียนสีน้ำมันเป็นภาพตัดขวางรูปพระเจดีย์องค์เดิม ส่วนผนังด้านซ้ายและขวาเป็นภาพจิตรกรรมรูปเทพชุมนุม วาดในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อมองทางด้านพระวิหารไปที่องค์พระเจดีย์มีซุ้มจรณะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ (จำลอง) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ส่วนห้องนอกประดิษฐานพระพุทธรูปปางตรัสรู้หรือปางสมาธิ และพระพุทธรูปมหาวชิรมารวิชัย ประดิษฐานที่แท่นบูชาหน้าพระวิหารหลวง ส่วนลาดชั้นลดทิศตะวันออก เป็นที่ตั้งของพระอุโบสถหลวง ภายในมีพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่และเป็นพระประธาน มีพระนามว่า “หลวงพ่อบุญรอด” ความพิเศษของพระอุโบสถนี้คือ ใบเสมาทำด้วยหินอ่อนสลักเป็นรูป

ทำวจตุโลกบาลประจำทิศ ดิดที่เสาและผนังรอบพระอุโบสถ ส่วนด้านหน้าของพระอุโบสถมี ปูชนียสถานที่สำคัญ คือ พลับพลาเปลื้องเครื่อง เก่งจีน และพิพิธภัณฑวัตถุพระปฐมเจดีย์ ที่เก็บรวบรวมสิ่งของสำคัญในครั้งสมัยทวารวดี

ทิศใต้ มีพระวิหารเรียกว่า พระวิหารปัญญาวัตคีย์ ภายในพระวิหารประดิษฐาน พระพุทธรูปนาคปรก และพระพุทธรูปปางเทศนาพร้อมด้วยปัญญาวัตคีย์ พระพุทธรูปทั้งสอง สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ฝาผนังภายในพระวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับการก่อสร้างองค์พระปฐมเจดีย์ เริ่มครั้งในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตมาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ มีการสร้างพระปฐมเจดีย์ในแต่ละสมัย เรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์สำคัญในปัจจุบัน ส่วนลานชั้นลดมีพระพุทธรูปสมัยทวารวดี มีพุทธลักษณะ เช่นเดียวกับหลวงพ่อบุชชานพรในพระอุโบสถหลวง มีพระนามว่า “พระพุทธรุทธนรเชษฐุ์ เศวตอัคคัมมัยมุณี ศรีทวารวดี ปูชนียบพิตร” หรือหลวงพ่อบุชชานพร เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาททั้งสองบนฐานบัว แสดงท่าวิตรรกะมุทรา หรือเรียกว่าปางประธานปฐมเทศนา นอกจากนี้ด้านซ้ายและขวาของหลวงพ่อบุชชานพรมีเจดีย์จำลองของพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช และเจดีย์จำลองขององค์พระปฐมเจดีย์ในสมัยก่อน

ภาพ 17 แสดง (ซ้าย) พระพุทธรูปปางเทศนา (กลาง) พระพุทธรุทธนรเชษฐุ์ เศวตอัคคัมมัยมุณี ศรีทวารวดี ปูชนียบพิตร (ขวา) เจดีย์จำลองขององค์พระปฐมเจดีย์ในสมัยก่อน

พระวิหารทิศตะวันตก แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนด้านนอกประดิษฐานพระพุทธรุทธไสยาสน์ เป็นพระราชนิยมของรัชกาลที่ 4 มีพุทธลักษณะพิเศษคือ พระบาททั้งสองไม่ชิดเสมอกัน ส่วนด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางปรีนิพพาน นอกจากนี้รอบพระระเบียงคตเป็นที่

ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด จำนวนทั้งหมด 80 องค์ แบ่งเป็น 66 องค์เป็นพระพุทธรูปตาม พุทธประวัติ อีกที่เหลือเป็นพระประจำวันเกิด พระศรีอาริย์เมตไตรย์ พระปฐมมาชัยวัฒน์ ประจำรัชกาลที่ 6 สันนิษฐานว่าที่สร้างพระพุทธรูปครบ 80 องค์ หมายถึงจำนวนพระชนม์พรรษา 80 พรรษาของพระพุทธองค์ และหอรระฆัง จำนวน 24 หอ

ภาพ 18 แสดง (ขวา) พระพุทธไสยาสน์ (ซ้าย) พระพุทธรูปปางปรินิพพาน

1.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร มีการจัดงานตลอดปี อาทิเช่น งานมหาธีรราชเจ้ารำลึก และมหกรรมวัฒนธรรม ในช่วงปลายเดือนธันวาคมจนถึงต้นเดือนมกราคม รวม 9 วัน งานเทศกาลอาหาร ผลไม้และของดีนครปฐม ช่วงวันตรุษจีน ประมาณเดือนมกราคมหรือ กุมภาพันธ์ งานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ช่วงกลางเดือน 12 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน และงานคล้ายวันประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ หรืองานวันเกิดหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ จัดทุกวันที่ 2 พฤศจิกายน ของทุกปี เป็นต้น

1.4 ทรัพยากรกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

ทุกวันของช่วงเย็น ทางวัดพระปฐมเจดีย์มีการทำวัตรและสวดมนต์เย็นที่พระอุโบสถหลวง ในวันพระและวันอาทิตย์ จะมีการจัดฟังเทศน์ และวันสำคัญทางพุทธศาสนา จะมีการเวียนเทียน ฟังธรรมแสดงปฐมเทศนา สำหรับการปฏิบัติธรรม-บวชชีพราหมณ์สามารถบวชชีพราหมณ์ได้ตลอดทั้งปี ระยะเวลาในการบวชชีพราหมณ์มีตั้งแต่ 3-15 วัน สามารถติดต่อที่สำนักวิปัสสนากรรมฐานอย่างน้อย 10 วัน ด้านการจัดนำเที่ยว ทางวัดมีมัคคุเทศก์ประจำวัดสามารถติดต่อได้ที่สำนักงานจัดประโชชน์วัดพระปฐมเจดีย์ ส่วนเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา ไม่มีการดูดวง มีเพียงการทำบุญถวายสังฆทานเท่านั้น และเรื่องพิธี

พุทธาภิเษกทางวัดจะจัดปลุกเสกวัตถุมงคลปีละ 1 ครั้ง ช่วงก่อนงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ 3 วัน

ภาพ 19 แสดง (ซ้าย) ลั่นฆ้องชัย (ขวา) เต็นท์จารึกชื่อ-สกุลบนผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์

1.5 ทรัพยากรด้านบริการมิติพุทธศาสนา

ทางวัดพระปฐมเจดีย์มีลานพื้นที่ขนาดใหญ่ รองรับการจอดรถนำเที่ยวได้จำนวนมาก ส่วนศูนย์บริการท่องเที่ยวของวัดจะมีตามประตูทั้ง 4 ด้าน ทำให้สะดวกต่อการติดต่อสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จะต้องเสียค่าเข้าชม คนละ 200 บาท คนไทยไม่เสียค่าใช้จ่าย ห้องน้ำและห้องสุขามีบริการรอบบริเวณวัดทั้งด้านล่างและชั้นบน ซึ่งมีความสะอาดมาก ส่วนเรื่องเส้นทางเดินชมองค์พระปฐมเจดีย์สามารถเดินรอบนอกและรอบในของพระระเบียงคตได้ ทางวัดมีเสียงประกาศสัมพันธ์รอบทั้ง 4 ทิศ ซึ่งเป็นการประกาศของทางวัดให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนตลาดนครปฐม ทั้งนี้ที่ตั้งขององค์พระปฐมเจดีย์อยู่ในชุมชนตลาดจึงเป็นศูนย์กลางการเดินทาง มีท่าหยุดรถประจำทางทั้งสายในจังหวัดและสายต่างจังหวัด และสถานีรถไฟจังหวัดนครปฐมอยู่ด้านหน้าพระวิหารหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ จึงทำให้การเดินทางสะดวกอย่างมาก และที่พักแรมอยู่ใกล้กับองค์พระปฐมเจดีย์เช่นกัน

ภาพ 20 แสดง (ซ้าย) ร้านค้าเช่าวัตถุมงคลของวัดพระปฐมเจดีย์ และ (ขวา) ลานจอดรถรอบบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์

1.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวง ชนิดราชวรมหาวิหาร ชั้นเอกพิเศษ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นวัดแห่งแรกที่พระธรรมทูตของพระเจ้าอโศกมหาราชนำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ยังเขตสุวรรณภูมิ ภายในมีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญประดิษฐานโดยรอบ ได้แก่ องค์พระปฐมเจดีย์ที่สูงและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรมโฆส มหาวิชราวุธ ราชปูชนียบพิตร หรือชาวนครปฐมเรียกว่า หลวงพ่อพระร่วง เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์มาก สำหรับพระพุทธรูปศิลาขาวที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี 2 องค์ คือ หลวงพ่อประทานพร และพระพุทธรูปนเรศวร เศรษฐ์ เศรษฐ์คัมมัฏณี ศรีทวารวดี ปูชนียบพิตร นอกจากนี้มีพิพิธภัณฑ์ของวัดพระปฐมเจดีย์ได้เก็บรวบรวมธรรมจักร พระพุทธรูปสมัยทวารวดี และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ได้รับบริจาค บรรยากาศโดยรอบมีต้นไม้การปลูกต้นไม้ตามพุทธประวัติ เช่น ต้นหว้า ต้นอชลาณีโคจรหรือต้นไทร ต้นมูจจลินทร์หรือต้นจิก และต้นศรีมหาโพธิ์ ทางด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา ทางวัดมีการจัดทำวัตรและสวดมนต์เย็นที่พระอุโบสถหลวงทุกวันของช่วงเย็น และสามารถปฏิบัติธรรม-บวชชีพรามณ์ที่สำนักวิปัสสนากรรมฐาน รวมทั้งมีจุดให้บริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญถวายสังฆทาน จารึกชื่อ-สกุลบนผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น

1.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นวัดที่มีเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีระดับความสูง 120.45 เมตร และความกว้าง 235.50 เมตร สันนิษฐานว่าเป็น

เจดีย์องค์แรกที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ภายในมีพระพุทธรูปที่สำคัญหลายองค์พุทธศตวรรษให้ความศรัทธาอย่างสูงสุด

1.8 สภาพปัจจุบันมิตีพุทธศาสนา

องค์พระปฐมเจดีย์ใช้พื้นที่เขตพุทธาวาสจัดงานมหกรรมที่สำคัญทั้งทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เกือบตลอดทั้งปี โดยมีงานงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

1.9 แนวโน้มในอนาคตมิตีพุทธศาสนา

เนื่องด้วยวัดพระปฐมเจดีย์เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ สามารถสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก และศูนย์กลางการจัดมหกรรมทางพุทธศาสนา

2. วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร

ภาพ 21 แสดงวัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร

วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร เป็นวัดพัฒนาดีเด่น ได้ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่หลักกิโลเมตรที่ 52 ถนนเพชรเกษม ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม หรือห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์ประมาณ 4 กิโลเมตร มีอาณาบริเวณพื้นที่รวมทั้งหมด 120 ไร่ 3 งาน 12 ตารางวา วัดได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ยกขึ้นเป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2527 วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่สร้างในสมัยทวารวดี รุ่งเรืองทางด้านศิลปวัตถุและสถาปัตยกรรมจากการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณใกล้เคียงองค์พระประโทนเจดีย์ ได้พบรูปกวางหมอบศิลาฝังอยู่ในแผ่นดิน ทางด้านทิศเหนือของวัดอยู่ห่างประมาณ 5 เส้นเศษ (200 เมตรเศษ) ลึกประมาณ เมตรเศษ รวมอยู่กับเจดีย์เก่า และบริเวณนั้นมีอิฐโบราณเป็นจำนวนมาก กวางหมอบ

คิลานัน เป็นศิลปะแบบทวารวดีที่ทำตามแบบในอินเดีย ครั้นสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น จึงนิยมสร้างศิลปะวัตถุที่เกี่ยวกับสังเวชนียสถานเป็นส่วนมาก เช่น รูปกวางหมอบ และเสมาธรรมจักร นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่ยืนยันความเป็นมาของวัดพระประโทนเจดีย์ควบคู่กับความเป็นมาของอาณาจักรทวารวดีคือ ได้พบเหรียญเงิน 2 เหรียญ ค้นพบที่บ้านสองตอน (ปัจจุบันอยู่ใกล้บ้านหนองบอนงาม) หมู่ 2 ตำบลพระประโทน ซึ่งศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ อานจารีกบนเหรียญดังกล่าวได้ความว่า “ศรีทวารวดี ศวรบุญยะ” แปลว่า “บุญของพระราชแห่งศรีทวารวดี” จึงถือได้ว่าวัดพระประโทนเจดีย์เป็นจุดศูนย์กลาง และได้ค้นพบร่องรอยมีคูล้อมรอบตัวเมืองคล้ายรูปไข่ มีขนาด 3,600 x 2,000 เมตร จัดเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย รูปร่างของพระประโทนเจดีย์มีรูปร่างเป็นโคกฐานใหญ่ มีกำแพงหรือเขื่อนกันดินพังหักมุมเป็นรูปเหลี่ยม เบื้องบนโคกก่อเป็นพระปราสาทลักษณะแบบรัตนโกสินทร์ มีทางเดินเป็นขั้นบันไดจากพื้นขึ้นไปสู่ปราสาท ลักษณะคล้ายรูปจำลองของพระปฐมเจดีย์ ถ้าตัดรูปบนกลางโคกออกเสีย โคกฐานพระประโทนเจดีย์คือ รูปโคกคว่ำ แบบสถูปสี่มุม สำหรับการปกครองของวัดพระประโทนเจดีย์ วรรวิหาร มีเจ้าอาวาสปกครองทั้งหมด 9 รูป (กรมศิลปากร, 2552, หน้า 22-27) ดังมีรายนามนี้

รูปที่ 1 พระครูทักษิณานุกิจ ระหว่างปี พ.ศ.2400-2425 เกิดที่ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษ ท่านได้พัฒนาวัดมาโดยตลอด แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด

รูปที่ 2 พระครูสมถิตติคุณ (กลิ่น) ระหว่างปี พ.ศ.2425-2474 เป็นชาวตำบลยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะแขวง (เจ้าคณะอำเภอ) ต่อมาเป็นกรรมการสงฆ์และเป็นพระอุปัชฌาย์ของจังหวัดนครปฐม

รูปที่ 3 พระใบฎีกาบุญทอง เย็นใจ ระหว่างปี พ.ศ.2474-2475 ได้รับสมณศักดิ์เป็นฐานานุกรมของพระพุทธรวิถีนายก (บุญ) เจ้าอาวาสวัดกลางบางแก้ว เจ้าคณะมณฑลนครชัยศรี (เจ้าคณะจังหวัด) ท่านเป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดพระประโทนเจดีย์ และเป็นเจ้าอาวาสในปีเดียวกัน

รูปที่ 4 พระครูสมถิตติคุณ (ชุ่ม) ระหว่างปี พ.ศ.2475-ไม่ทราบปีแน่ชัด มีชาติภูมิลูกอยู่ที่ตำบลยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ท่านได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ครั้งที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสอยู่ในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นผู้รวบรวมศิลปะโบราณวัตถุสมัยทวารวดีที่มีอยู่ในวัดและพื้นที่รอบนอกวัด แล้วสร้างเป็นอนุสาวรีย์หรือพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง

รูปที่ 5 พระอธิการบุญรอด อาภาพันธ์ ไม่ทราบปีแน่ชัด-พ.ศ.2487 เป็นชาวธรรมศาลา อำเภอเมืองนครปฐม ท่านเป็นผู้สร้างรูปปั้นยายหอมอุ้มพระยาพาน

รูปที่ 6 พระอธิการบุญเลิศ กลยาโณ ระหว่างปี พ.ศ.2487-2494 เป็นชาวอำเภอตำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ขณะที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ท่านได้สร้างศาลาการเปรียญ ซ่อมแซมหอสวดมนต์ รวมทั้งสร้างเหล็กกราบันโดขึ้นไปบนชั้น 2 ขององค์พระระโธมเจดีย์

รูปที่ 7 พระครูวินยาภินันท์ (หวัง) ระหว่างปี พ.ศ.2499-2514 ชาตัญญูเป็นชาวอำเภอลำปาง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก และเป็นพระวินัยธร จังหวัดนครปฐม ในสมัยที่ท่านปกครองมีการบูรณปฏิสังขรณ์ก่อสร้างถาวรวัตถุเป็นจำนวนมาก เช่น องค์พระระโธมเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารหลวงพ่อโต มณฑปครอบรอยพระพุทธรูปบาทเมรุเผาศพ กำแพงแก้วหน้าวัดและซุ้มประตู เป็นต้น จนได้รับเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ.2507

รูปที่ 8 พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต ระหว่างปี พ.ศ.2515-2516 เกิดที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ท่านเป็นผู้ก่อสร้างกุฏิ 3 (คุณหญิงหลุย นิลสุวรรณ)

รูปที่ 9 พระราชเจติยาภิบาล (จวน ธรรมธโร) ระหว่างปี พ.ศ.2517 จนถึงปัจจุบัน เป็นชาวอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ท่านเป็นพระพัฒนาทุกด้านทั้งการสาธารณูปการ บูรณะซ่อมสร้างถาวรวัตถุ ปรับพื้นที่ภายในวัด และสนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสามเณร อบรมนักเรียน จัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา รวมทั้งงานสงเคราะห์ต่าง ๆ จัดระเบียบการปกครองวัด

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติภูมิพุทธศาสนา

วัดพระระโธมเจดีย์ วรวิหาร ตั้งอยู่บริเวณชานเมือง มีสภาพแวดล้อมแบบชุมชน รายล้อมด้วยชุมชนรอบวัด โรงเรียนวัดพระระโธมเจดีย์ วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม เทศบาลตำบลธรรมศาลา และสำนักเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 สำหรับต้นไม้ที่ปลูกในวัดเป็นต้นราชพฤกษ์หรือคูณเป็นหลัก และยังมีต้นสาละ ต้นไทร ส่วนไม้ประดับ เช่น ต้นชวนชม ต้นเฟื่องฟ้า เป็นต้น บริเวณหลังวัดมีคลองพระระโธม แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์

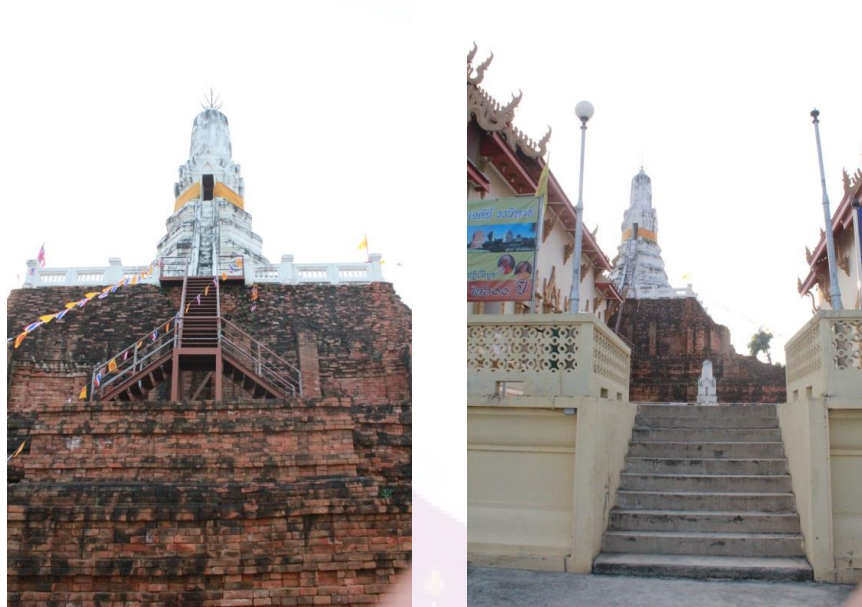

ภาพ 22 แสดงต้นไม้ใหญ่และต้นชวนชมรอบบริเวณวัด

2.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิติพุทธศาสนา

วัดพระประโทนเจดีย์มีโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ แบ่งตามเขต พุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ดังนี้

องค์พระประโทนเจดีย์ มีการบูรณปฏิสังขรณ์ 3 ครั้ง ซึ่งครั้งแรกในสมัย รัชกาลที่ 4 มีการสร้างพระเชี้ยวแก้วจำลอง ทะนานทองจำลอง ยอดสลัดไดหรือหอกนภศูล ต่อมาใน ครั้งที่ 2 ได้เกิดฝนตกหนัก ทำให้อิฐที่ก่อไว้กลางเจดีย์ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ พังทลายลงมา พระครูวินยาภินันท์เจ้าอาวาส ในขณะนั้นเกรงว่าพระประโทนเจดีย์จะพังทลาย ลงอีก จึงดำเนินการซ่อมแซมเทคอนกรีตปิดทับอิฐเก่าโดยรอบที่ฐานล่าง และฐานองค์ปรางค์ เทคอนกรีตเป็นลานสี่เหลี่ยมพร้อมทั้งทำลูกกรงทั้งสี่ด้าน และในครั้งที่ 3 กรมศิลปากรได้ ดำเนินการขุดแต่งฐานเจดีย์เดิม พบว่าองค์เจดีย์มีขนาดกว้าง 37 เมตร สูง 6 เมตร มีบันได ทางขึ้นบริเวณกึ่งกลางทั้งสี่ด้านยื่นออกจากฐานประทักษิณ ยาวประมาณ 3.50 เมตร พื้นลาน ประตักษิณ ด้านบนปูด้วยแผ่นอิฐ แผ่นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จ ซึ่งเป็นลักษณะ สถาปัตยกรรมเฉพาะของทวารวดี (กรมศิลปากร, 2552, หน้า 14-15)

ภาพ 23 แสดง (ซ้าย) องค์พระประโทณเจติย์ (ขวา) บันไดทางเดินขึ้นลานเจติย์

พระอุโบสถ ตั้งอยู่บนลานเจติย์องค์พระประโทณ ได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2478 โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ และหม่อมเจ้าหญิงจงกลณี พระธิดา มีศรัทธาบริจาคบริจาครูปพระอุโบสถสำเร็จบริบูรณ์ พระอุโบสถมีหน้าบันเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ ประกอบลายไทย ภายในประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยอยู่ในซุ้มติดผนัง นอกจากนี้ยังมีพระเขี้ยวแก้วจำลอง และเทียนทองดวงพระบรมสารีริกธาตุจำลอง ฝาผนังทั้งสองด้านไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรม

ภาพ 24 แสดงพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงพ่อโต

พระวิหารหลวงพ่อโต ตั้งอยู่หน้าองค์พระประโทณเจดีย์ ในวิหารมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยเชียงแสน เนื้อปูนปั้นลงรักปิดทอง มีพระนามว่าหลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่กันมากับองค์พระประโทณเจดีย์ มีฉัตร 5 ชั้น กั้นเหนือพระเศียร หนาไปด้วยพระพุทธรูปปางสมาธิข้างละองค์ และรูปหล่อของหลวงปู่ซุ่ม เจ้าอาวาสองค์เก่า และรูปหล่อหลวงปู่แช่ม วัดตาก้อง นอกจากนี้ยังมีผนังระหว่างหน้าต่างมีแผนภาพนิทรรศการระบุเหตุการณ์สำคัญของวัด

มณฑปรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2509 สมัยพระครูวินยาภินันท์เป็นเจ้าอาวาส มีลักษณะเป็นเรือนมณฑปสร้างครอบไว้ เพื่อกันแดดกันฝน และเพื่อความสะดวกสบายแก่พุทธศาสนิกชนที่มานมัสการอยู่เป็นประจำ (ธีระศักดิ์ ไพโรจน์สถาพร, 2541, หน้า 34-41)

ภาพ 25 แสดงรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง

อนุสาวรีย์หรือพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง ตั้งอยู่ในเขตสังฆาวาส เป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เจ้าอาวาสพระครูสมถกิตติคุณ (ซุ่ม) และชาวบ้านนำมาถวาย เช่น เศียรพระพุทธรูป เศียรเทวดา ภาพบุคคลโบราณ ภาพชนะดินเผา เป็นต้น เพื่อเป็นที่ศึกษาและป้องกันการโจรกรรมในสมัยนั้น

ภาพ 26 แสดงอนุสาวรีย์กลางแจ้ง ประติมากรรมศิลปะทวารวดี

กรุวัฒนธรรม เป็นที่บรรจุเอกสารและวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การศึกษา การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม อาชีพ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยบรรจุในกล่องสุญญากาศแห่งกาลเวลา ฝังลึกงใต้ดิน เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2545 โดยกำหนดเปิดกรุวัฒนธรรมในอีก 100 ปีข้างหน้าคือ พ.ศ.2645

ภาพ 27 แสดงกรุวัฒนธรรม

2.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดพระประโทณเจดีย์ วรวิหาร มีการทำบุญ ฟังเทศน์ฟังธรรม และเวียนเทียน เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่มีงานประจำปี เนื่องจากในอดีตงานประจำปี จะตรงกับวันที่พระสงฆ์และสามเณรเตรียมตัวสอบเปรียญธรรม ทำให้พระสงฆ์และสามเณรไม่มีเวลา

เตรียมตัวอ่านหนังสือ จึงทำให้ปัจจุบันไม่มีงานประจำปี มีเพียงแต่วันทำบุญครบรอบวันเกิดของหลวงปู่โตเท่านั้น

2.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

ทางวัดได้จัดให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจเข้าค่ายปฏิบัติธรรม เป็นเวลา 7 วัน สามารถสมัครในวันโกน (ก่อนวันพระขึ้น 15 ค่ำ) นอกจากนี้ในช่วงเย็นของวันพระ มีการปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ฟังธรรม ชาวบ้านละแวกรอบวัดสามารถมาถือศีลได้ที่ศาลาการเปรียญ ทางด้านการท่องเที่ยว ไม่มีมัคคุเทศก์นำชมโบราณสถาน นักท่องเที่ยวจะต้องเดินชมเอง รวมทั้งไม่มีการดูวงหรือพิธีปลุกเสก เพราะเจ้าอาวาสส่งเสริมเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณร อีกทั้งทางวัดไม่ได้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย ยกเว้นมาไหว้พระ และทำบุญเท่านั้น

ภาพ 28 แสดง (ซ้าย) ศาลาการเปรียญ และ (ขวา) อาคารปฏิบัติธรรม

2.5 ทรัพยากรด้านบริการมิติพุทธศาสนา

บริเวณภายในวัดมีที่จอดรถกว้างขวาง มีห้องน้ำห้องสุขาเพียงพอต่อพระสงฆ์ สามเณร และนักท่องเที่ยว จำนวน 3 แห่ง ส่วนร้านค้าสวัสดิการมีเฉพาะด้านข้างพระอุโบสถ ตรงข้ามกับโรงเรียนวัดพระประทีปเจติย์ การเดินทางสะดวกมีรถโดยสารทั้งสายในจังหวัดและสายต่างจังหวัดผ่านวัด สามารถมองเห็นวัดได้ง่าย เพราะมีป้ายบอกทาง และวัดยังตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม

ภาพ 29 แสดง (ซ้าย) ซุ้มประตูทางเข้าวัด และ (ขวา) ลานจอดรถรอบบริเวณวัด

2.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างในสมัยทวารวดีร่วมสมัยกับวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ปัจจุบันสามารถเห็นฐานของพระประโทนเจดีย์ได้อย่างชัดเจน เหมาะแก่การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในสมัยทวารวดีอย่างยิ่ง บนยอดพระประโทนเจดีย์ได้สร้างบันไดเพื่อขึ้นไปสักการะพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้า และยังสามารถชมทิวทัศน์โดยรอบ ส่วนพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่กันมากับองค์พระประโทนเจดีย์ มีพระนามว่า หลวงพ่อโต และที่สำคัญมีการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุสมัยทวารวดี เช่น เศียรพระพุทธรูป เศียรเทวดา ภาพบุคคลโบราณ ภาพพระดินเผา ที่ถูกค้นพบโดยรอบเกาะเมืองโบราณนครชัยศรี โดยชาวบ้านต่างมอบให้วัด โดยทางวัดได้สร้างอนุสาวรีย์หรือพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง เพื่อเป็นที่ศึกษาและป้องกันการโจรกรรมในสมัยนั้น ส่วนกรุวัฒนธรรมสร้างให้เป็นที่บรรจุเอกสารและวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น มีกำหนดจะเปิดกรุวัฒนธรรมใน ปี 2645 ภายในวัดมีการปลูกต้นไม้เป็นระเบียบ ต้นราชพฤกษ์ หรือต้นคูณ เป็นต้นไม้หลักที่ทางวัดใช้ปลูก และยังมีต้นสาละ ต้นไทร ส่วนไม้ประดับ เช่น ต้นชวนชม ต้นเฟื่องฟ้า เป็นต้น สำหรับการบริการทางพุทธศาสนา มีการจัดบริการดอกไม้ธูปเทียน และจัดค่ายปฏิบัติธรรม เป็นต้น

2.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร เป็นวัดที่มีหลักฐานทางศิลปะสมัยทวารวดีที่ปรากฏเห็นเด่นชัด ถึงแม้จะมีการปรับปรุงไปตามยุคสมัยและปกคลุมด้วยกองดิน แต่ในปัจจุบันกรมศิลปากรได้ทำการบูรณะจนเห็นฐานขององค์เจดีย์

2.8 สภาพปัจจุบันมิตិพุทธศาสนา

พื้นที่รอบวัดได้แบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสไว้อย่างเป็นสัดส่วน มีการปลูกต้นไม้และตามถนนภายในวัด ทำให้เกิดความร่มรื่นและสบายตา เนื่องจากทางวัดมีนโยบายที่เน้นเรื่องการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ทำให้บรรยากาศวัดมีความวัดเจียบสงบเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม

2.9 แนวโน้มในอนาคตมิติพุทธศาสนา

วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร มีโอกาสพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ศึกษาปริยัติและปฏิบัติธรรม เนื่องจากเจ้าอาวาสสนับสนุนเรื่องของการศึกษาเป็นหลัก และสามารถสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ ซึ่งวัดตั้งอยู่ใจกลางเขตเมืองโบราณทวารวดีที่เป็นอารยธรรมเก่าแก่ที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3. วัดไร่ขิง พระอารามหลวง

ภาพ 30 แสดงป้ายวัดไร่ขิง พระอารามหลวง

วัดไร่ขิง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน มีเนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ วัดสร้างขึ้นในปลายแผ่นดินรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2394 โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก ป.ธ. 3) เจ้าอาวาสวัดศาลาปูน วรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งแต่เดิมท่านเป็นชาวเมืองนครชัยศรี เมื่อท่านได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปกครองวัดในเขตมณฑลกรุงเก่า ท่านจึงได้กลับมาสร้างวัดที่บ้านเกิด แต่การสร้างยังไม่เสร็จก็มรณภาพ พระธรรมราชานุวัตร (อาจ จันทโชโต) หลานชายของท่านจึงได้สร้างต่อ และบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด สิ่งที่สำคัญในวัด ได้แก่

พระอุโบสถทรงโรง มีลวดลายปูนปั้นตกแต่งที่ซุ้มประตูและหน้าต่าง พระประธานหันหน้าลงทางแม่น้ำซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะช่วงนั้นจะใช้การสัญจรทางน้ำกันเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ได้เสด็จตรวจเยี่ยมวัดในเขตอำเภอสามพราน และทรงตั้งชื่อวัดให้ใหม่ว่าวัดมงคลจินดาราม (ไร่ขิง) ซึ่งต่อมาชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่าวัดไร่ขิง (สภาวัดนธรรม อำเภอสามพราน, 2548, หน้า 54) ราชานามของเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง (วัดไร่ขิง, 2554, หน้า 82-85) มีดังนี้ รูปที่ 1 หลวงพ่อดาด ไม่ทราบประวัติ รูปที่ 2 หลวงพ่อคง ไม่ทราบประวัติ รูปที่ 3 หลวงพ่อรักษ์ ไม่ทราบประวัติ รูปที่ 4 หลวงพ่อมุ่ย ไม่ทราบประวัติ รูปที่ 5 หลวงพ่อใช้ ปติภูริฐ ระหว่างปี พ.ศ.2455-2477 รูปที่ 6 พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตติสารโ) ระหว่างปี พ.ศ.2478-2500 รูปที่ 7 พระอาจารย์ชื่น ปฏิภาโร รูปที่ 8 พระครูธาวรรวิทยาคุณ รูปที่ 9 พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ) และรูปปัจจุบัน พระพิพัฒนวิริยาภรณ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสและเจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑลจนถึงปัจจุบัน

3.1 ทรัพยากรธรรมชาติภูมิพุทธศาสนา

วัดอยู่ในชุมชนเมือง ทางด้านทิศเหนือ จรดแม่น้ำนครชัยศรี เป็นบริเวณหน้าวัด รายล้อมด้วยหน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ) โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่ขิง) วิทยาลัยการอาชีพนครปฐม (วัดไร่ขิง) ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไร่ขิง เป็นต้น

ภาพ 31 (ซ้าย) แสดงสวนหย่อมและมุมถ่ายภาพ และ (ขวา) วังมัจฉา แม่น้ำนครชัยศรี

3.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิตีพุทธศาสนา

วัดไร่ขิงมีศาสนสถาน โบราณวัตถุและโบราณที่สำคัญ ได้แก่ องค์หลวงพ่อวัดไร่ขิง ซึ่งประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ มีพุทธลักษณะคล้าย ศิลปะเชียงแสน พระหัตถ์เรียวยาวตามแบบสุโขทัย พระพักตร์คล้ายรัตนโกสินทร์ ประทับนั่งปางมารวิชัยบนฐานชุกชี ตามตำนานเล่าว่าเป็นพระพุทธรูปพี่น้องกับหลวงพ่อกุศลโสธร จังหวัด ฉะเชิงเทรา และหลวงพ่อบ้านแหลม วัดเพชรสมุทรวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนประวัติ ได้กล่าวไว้ว่า ได้ัญเชิญหลวงพ่อวัดไร่ขิงมาจากวัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ไม้ไผ่มัดเป็นแพ ล่องลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ผ่านแม่น้ำนครชัยศรีจนถึงวัดไร่ขิง

ภาพ 32 แสดงองค์หลวงพ่อวัดไร่ขิง

พระอุโบสถ สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีลักษณะเป็นทรงโรง หน้าบันแกะสลักเป็นลายพุดตานลงรักประดับกระจก กรอบบานประตูหน้าต่างมีลวดลายปูนปั้นเป็นดอกไม้ลายเครือเถาลงรักปิดทอง บานประตูและบานหน้าต่างลงรักประดับมุก ส่วนด้านในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งด้านหลังพระประธานเป็นภาพต้นศรีมหาโพธิ์ ถัดลงมาเป็นภาพทศชาติพื้นหลังของต้นศรีมหาโพธิ์ เป็นภาพเมืองที่สวยงามหมายถึงเป็นมนุษย์สมบัติซึ่งเป็นกิเลสที่พระพุทธเจ้าทรงตัดได้ จึงทรงประทับบำเพ็ญเพียรอยู่ที่ต้นศรีมหาโพธิ์ ผนังด้านหน้าเป็นภาพไตรลักษณ์ หมายถึง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ส่วนภาพด้านอื่น ๆ เป็นภาพพุทธประวัติประมาณ 40 ตอน

ภาพ 33 แสดงด้านหน้าพระอุโบสถ เป็นที่สักการะและปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิง (จำลอง)

วิหารประจำทิศ ตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วรอบพระอุโบสถทั้ง 4 ทิศ มีลักษณะคล้ายกับพระอุโบสถคือ ทรงโรง ปัจจุบันใช้เป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเขตพุทธาวาส

ภาพ 34 แสดงพระพุทธรูป 5 องค์ ในอุทยานการศึกษา พระเบญจภาคี วารี่ปาฏิหาริย์

อุทยานการศึกษา พระเบญจภาคี วารี่ปาฏิหาริย์ อาคารทรงไทยประดิษฐานพระพุทธรูปของตำนานพระพุทธรูปลอยน้ำ ได้แก่ หลวงพ่อโสธร ลอยมาตามแม่น้ำบางปะกง ประดิษฐานอยู่ที่วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา, หลวงพ่อโต ลอยมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา ประดิษฐานอยู่ที่วัดบางพลีใหญ่ จังหวัดสมุทรปราการ, หลวงพ่อบ้านแหลม ลอยมา

ตามแม่น้ำแม่กลอง ประดิษฐานอยู่ที่วัดเพชรสมุทรวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม, หลวงพ่อทองเขาตะเครา ลอยมาตามแม่น้ำเพชรบุรี ประดิษฐานอยู่ที่วัดเขาตะเครา จังหวัดเพชรบุรี และ หลวงพ่อวัดไร่ขิง ลอยมาตามแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ประดิษฐานอยู่ที่วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม

พิพิธภัณฑวัดไร่ขิง สร้างขึ้นในสมัยของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาส เพื่อเป็นที่รวบรวมวัตถุโบราณ ส่วนผนังห้องมีภาพจิตรกรรมเป็นภาพเจดีย์ และสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา เช่น พระปฐมเจดีย์ พระประโทนเจดีย์ วัดพระธาตุไชยา พระธาตุลำปางหลวง พระพุทธบาทสระบุรี เป็นต้น

3.3 ทรัพยากรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดไร่ขิงมีการจัดงานเทศกาลนมัสการหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง ระหว่างวันขึ้น 13 ค่ำ ถึงแรม 3 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนมาร่วมทำบุญกันอย่างเนืองแน่น เพราะถือว่าเป็นงานที่สำคัญยิ่งในรอบปี นอกจากนี้ชาวนครปฐมมีความเชื่อว่า น้ำมนต์ของหลวงพ่อดำวัดไร่ขิงสามารถรักษาโรคปวดหัวตัวร้อนได้ดี ส่วนวัตถุมงคลเป็นเหรียญหรือพระผงของหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง หากมีการบนบานแล้วแก้บนด้วยประทัด ว่าว ตามความเชื่อของชาวบ้าน

3.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

กิจกรรมทางด้านพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของวัดไร่ขิง เช่น การทำบุญถวายสังฆทาน เติมน้ำมันประทีป ตักบาตรสดางค์ ปิดทองพระ 11 ปาง ส่วนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีการเวียนเทียน และปฏิบัติธรรมในวันอัมมัสสวนะ (วันพระ) พิธีมหาพุทธาภิเษกและสวดนพเคราะห์ในวันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ และสวดมนต์ทุกวันจันทร์

ภาพ 35 แสดง (ซ้าย) จุดถวายสังฆทาน และ (ขวา) จุดลอยเรือสะเดาะเคราะห์

3.5 ทรัพยากรด้านบริการมิตพิุทธศาสนา

การเดินทางไปวัดไร่ขิงมีความสะดวก สามารถเดินทางตามเส้นทางถนนบรมราชชนนี หรือถนนเพชรเกษมได้ ทั้งรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง มีการบริการเลี้ยงอาหารปลาที่ทำหน้าหน้าวัดไร่ขิง ยังเป็นท่าเรือท่องเที่ยวไปตลาดน้ำดอนหวาย อัตราค่าบริการเรือไป-กลับ คนละ 60 บาท มีเฉพาะช่วงวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น บ้านดินวินทณัฐ เป็นสถานที่ใหม่ที่เหมาะแก่การถ่ายภาพและยังสามารถให้นมแก่ปลาคาร์ฟ สำหรับพื้นที่จอดรถสามารถจอดได้จำนวนมาก อีกทั้งเป็นชุมชนมีโรงพยาบาล สถานีตำรวจ และหน่วยงานราชการ

ภาพ 36 แสดง (ซ้าย) บ้านดินวินทณัฐ และ (ขวา) ร้านสวัสดิการ

ภาพ 37 แสดง (ซ้าย) ลานจอดรถ และ (ขวา) ท่าหยุดรถโดยสารประจำทาง สาย 84 และ สาย 556 (กรุงเทพฯ-วัดไร่ขิง)

3.6 ความสำคัญมิตพิุทธศาสนา

วัดไร่ขิงพระอารามหลวงสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ทางวัดจัดให้เป็น

เขตอภัยทานจนกลายเป็นวังมัจฉา พร้อมตกแต่งพื้นที่บริเวณนี้เป็นสวนหย่อม และสร้างบ้านดินวิมถณัฐ ทำให้เกิดความร่มเย็นและความสบายใจแก่นักท่องเที่ยว ภายในวัดไร่ขิงประดิษฐานหลวงพ่อดำไร่ขิง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน และเป็นตำนานพระพุทธรูปลอยน้ำเช่นเดียวกับหลวงพ่อโศธรแห่งวัดโศธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยความศักดิ์สิทธิ์จึงสร้างอุทยานการศึกษา พระเบญจภาคี วาริปาฏิหาริย์ ส่วนกิจกรรมทางด้านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญถวายสังฆทาน เติมน้ำมันประทีป ปิดทองพระ 11 ปาง และลอยเรือสะเดาะเคราะห์ นอกจากนี้มีบริการเรือล่องแม่น้ำนครชัยศรี เป็นต้น

3.7 ลักษณะเด่นมิตិพุทธศาสนา

วัดไร่ขิงพระอารามหลวง เป็นวัดที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำไร่ขิง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานพระพุทธรูปลอยน้ำแห่งลุ่มแม่น้ำภาคกลาง อีกทั้งบริเวณวัดได้จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อาทิเช่น ตกแต่งสวนหย่อมเพื่อการถ่ายรูป บ้านดินวิมถณัฐ ต้นแบบการสร้างบ้านดินและนักท่องเที่ยวสามารถเห็นมปลาคาร์ฟ และมีอุทยานการศึกษา พระเบญจภาคี วาริปาฏิหาริย์ สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจตำนานพระพุทธรูปทั้ง 5 องค์

3.8 สภาพปัจจุบันมิติพุทธศาสนา

บริเวณรอบวัดไร่ขิงพระอารามหลวงจะตั้งอยู่ท่ามกลางหน่วยงานราชการ ทำให้การเดินทางมาวัดสะดวก ด้านหน้าทางวัดได้จัดพื้นที่จอดรถเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนภายในวัดมีกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกวัย มีเส้นทางเดินชมที่สะดวกสบายและเชื่อมต่อกัน

3.9 แนวโน้มในอนาคตมิติพุทธศาสนา

วัดไร่ขิงพระอารามหลวงสามารถสร้างเป็นศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งลุ่มแม่น้ำภาคกลางและสุวรรณภูมิ เนื่องด้วยมีตำนานของพระพุทธรูปลอยน้ำ และเป็นวัดต้นแบบเพื่อใช้ทดสอบขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด

มีการตั้งชื่อตามต้นไม้ที่ปลูกไว้เป็นสวนต่าง ๆ ดังนี้ สวนสมเด็จพระเจ้า สวนไทร สวนมะพร้าว สวนอัมพวัน สวนสมุนไพร เป็นต้น สำหรับคุณคลองเป็นการขุดขึ้นมาเพื่อระบายน้ำและควบคุมน้ำรอบพุทธมณฑล โดยถ่ายเทน้ำเข้าออกผ่านคลองบางกระทึก

ภาพ 39 แสดงอุทยานสังเวชนียสถาน 4 ตำบล และสวนหย่อมบริเวณวิหาร

4.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมรดกพุทธศาสนา

ภายในพุทธมณฑลมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญ ดังนี้ พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ เป็นพระพุทธรูปพระประธานนั้นประดิษฐานสง่างามโดดเด่นอยู่ตรงกลางเสมือนคู่มือแห่งพระธรรมจักร ล้อมรอบด้วยลานกว้างรูปวงกลม มีถนนเป็นเส้นแวงรัศมีอันเสมือนกงล้อแห่งพระธรรมจักร แบ่งพื้นที่ภายในกงล้อออกเป็น 6 ส่วน โดยพื้นที่ 4 ส่วนนั้นเป็นที่ตั้งแห่งสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ส่วนพื้นที่อีก 2 ส่วน ซึ่งเป็นด้านหน้า รวมกันเป็นที่ตั้งแห่งวิหารพุทธมณฑล ลานกว้างรูปสี่เหลี่ยมหน้าวิหารซึ่งบรรจบกับถนนใหญ่ โดยมีถนนทางเข้าสู่พุทธมณฑลกระหนาบสองข้างลานนั้นเปรียบเสมือนฐานแห่งพระธรรมจักร สำหรับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ในพุทธมณฑลนั้นก็แบ่งสรรพื้นที่กัน ให้ภายในวงพระธรรมจักร เป็นพื้นที่ส่วนพุทธาวาส

มีพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี, สังฆเนยยสถาน, วิหารพุทธมณฑล และศาลาราย เบื้องซ้ายของวงพระธรรมจักรหรือทางด้านทิศใต้ เป็นส่วนสังฆาวาส ได้แก่ ตำนกสมเด็จพะสังฆราช และที่พักสงฆ์อาคันตุกะ และเบื้องขวาของวงพระธรรมจักรหรือทางด้านทิศเหนือ เป็นส่วนฆราวาส คือ หอประชุม หอกลอง สำนักงานพุทธมณฑล และอาคารประชาสัมพันธ์ (คณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพุทธมณฑล, 2531, หน้า 265-266)

ภาพ 40 แสดงพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี

ภาพ 41 แสดงสังฆเนยยสถานทั้ง 4 ตำบล

ภาพ 42 แสดง (ซ้าย) หอสมุดพระพุทธศาสนามหาสิรินาท (มหาวิทยาลัย
พระพุทธศาสนาโลก) และ (ขวา) แผ่นจารึกพระไตรปิฎกหินอ่อน

4.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญมิติพุทธศาสนา

เป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนา
รวมทั้งวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม
นอกจากนี้พุทธมณฑลยังจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ มีกิจกรรมประทานพัดยศโดย
สมเด็จพระสังฆราช เป็นต้น

4.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

กิจกรรมเลี้ยงพระเพล ถวายสังฆทาน และฟังเทศน์ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ และ
มีการจัดค่ายคุณธรรมให้กับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจการปฏิบัติธรรม

ภาพ 43 แสดง (ซ้าย) หอฉัน อาคารปฏิบัติธรรม และ
(ขวา) อาคารปฏิบัติธรรม (พิพิธภัณฑ์ทางพระพุทธศาสนา)

4.5 ทรัพยากรด้านบริการมิตិพุทธศาสนา

การเดินทางไปตามถนนเพชรเกษมหรือถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี เลี้ยวเข้าถนนพุทธมณฑลสาย 4 หรือถนนพุทธมณฑลสาย 3 (ถนนอุทยานอักษะ) ภายในพุทธมณฑลมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวประมาณ 400 คน เพื่อมาปฏิบัติธรรมและเข้าค่าย

ภาพ 44 แสดง (ซ้าย) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และ (ขวา) หอประชุมทางพระพุทธศาสนา

4.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

พุทธมณฑล เป็นพุทธาอนุสรณียสถานทีสร้างขึ้นในโอกาสทีพระพุทศศาสนาครบ 25 พุทศศตวรรษ ภายในพุทธมณฑลมีการจัดแบ่งพื้นที่ทางธรรมชาติ มีการปลูกต้นไม้และเรียกชื่อสวนตามพุทศประวัติ เช่น สวนเวฬุวัน หรือสวนป่าไผ่ สวนอัมพวัน หรือสวนมะม่วง เป็นต้น จึงถือว่เป็นพุทศวนารามแห่งหนึ่ง ส่วนสิ่งก่อสร้างทีสำคัญของพุทธมณฑล คือ พระพุทศรูปปางลีลาขนาดใหญ่ มีพระนามเต็มว่ พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทธรรคณ์ นอกจากนี้มีสังฆนียสถานทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลประสูติ ตำบลตรัสรู้ ตำบลปฐมเทศนา และตำบลปรินิพพาน อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้อะไรทีจาริกบนแผ่นดินอันอ่อน รวบรวมทั้งรองรับการปฏิบัติธรรมของพุทศศาสนิกชนได้เป็นจำนวนมาก

4.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

พุทธมณฑลใช้เป็นสถานที่สำหรับพระพุทศศาสนาของประเทศไทย โดยเฉพาะช่วงวันสำคัญทางพุทศศาสนา และการจัดประชุมและรับรองงานทางพุทศศาสนาระดับโลก

4.8 สภาพปัจจุบันมิติปุทธศาสนา

ทัศนียภาพโดยรอบพุทธมณฑลมีความร่มรื่นเหมาะสำหรับพักผ่อนและปฏิบัติธรรม เนื่องจากมีการปลูกต้นไม้ตามพุทธประวัติรอบสระน้ำและถนนทางเดิน และเป็นที่ตั้งของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

4.9 แนวโน้มในอนาคตมิติปุทธศาสนา

เนื่องจากพุทธมณฑลใช้เป็นสถานที่จัดการประชุมงานทางพุทธศาสนาระดับโลก จึงสามารถสร้างเป็นศูนย์ศึกษาและวิจัยพุทธศาสนาของโลก และเป็นศูนย์กลางจัดประชุม การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ตลอดจนศูนย์การสังคายนาไตรปิฎกแห่งโลก

5. วัดบางพระ

ภาพ 45 แสดงป้ายวัดบางพระ (3 ภาษา: ไทย อังกฤษ จีน)

วัดบางพระ เดิมมีชื่อว่าวัดปากคลองบางพระ ตั้งอยู่ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี มีเนื้อที่วัด 31 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา และธรณีสงฆ์ 22 ไร่ 2 งาน 19 ตารางวา สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2220 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากมีหลักฐานคือ อุโบสถหลังเก่า แต่ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้สร้างที่แน่ชัด การปกครองของวัดบางพระมีรายนามเจ้าอาวาส ดังนี้

รูปที่ 1 พระอธิการเฒ่า ระหว่างปี พ.ศ.2330-2379

รูปที่ 2 พระอธิการวัชร ระหว่างปี พ.ศ.2380-2419

รูปที่ 3 พระอธิการแพ ระหว่างปี พ.ศ.2420-2440

รูปที่ 4 เจ้าอธิการหิเม อินฺทโชโต ระหว่างปี พ.ศ.2441–2495 ท่านเป็นครูอาจารย์ของ พระอุดมประษานาถ หรือหลวงพ่อบึง ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในด้านพระเวท การสักยันต์ และตำรับตำรายาสมุนไพร

รูปที่ 5 พระอธิการทองอยู่ ปทุมรัตน ระหว่างปี พ.ศ.2496–2516 ท่านมีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาโหราศาสตร์ และเป็นพระที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ทำให้การปกครองพระสงฆ์ในวัดมีความเรียบร้อยเป็นอย่างดี

รูปที่ 6 พระอุดมประษานาถ (เป็น ลีตคุโณ) ระหว่างปี พ.ศ.2518–2545 ท่านได้รับสมญานามว่าเทพเจ้าแห่งลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี เนื่องจากหลวงพ่อบึงมีชื่อเสียงความเก่งกล้าใน พุทธาคม ไสยเวท ทั้งทางด้านปฏิบัติธรรม ถือเคร่งในวัตรปฏิบัติจนเป็นที่เลื่อมใส ส่วนเรื่อง การสักยันต์ หลวงพ่อบึงนิยมสักเสือ ด้วยเหตุผลที่ว่า เสือเป็นสัตว์ที่มีอำนาจเพียงเสียงคำรามสัตว์ทั้งหลายก็สงบเงียบ กลิ่นของเสือสัตว์ทั้งหลายเมื่อสัมผัสจะยอมในทันที หลีกหนีก็ต้องหลีก จัดอยู่ในมหาอำนาจ เสือรูปร่างสง่างาม เต็มไปด้วยอำนาจบารมีจัดอยู่ในมหานิยม เป็นกล่าวขานของชาวไทยจนถึงทุกวันนี้

รูปที่ 7 พระครูอนุกุลพิศาลกิจ (ลำอาง ปภสฺสโร) ระหว่างปี พ.ศ.2546 จนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นพระที่มีความเมตตาธรรม ได้ดำเนินรอยตามปฏิบัติของอดีตเจ้าอาวาสวัดบางพระ ทำนุบำรุงและพัฒนาวัดด้วยดีตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

5.1 ทรัพยากรธรรมชาติภูมิพิศุศาสตร์

ด้านหน้าวัดมีแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่าน ทำให้บรรยากาศวัดมีความร่มรื่น นอกจากนี้มีท่าน้ำไว้บริการจำหน่ายอาหารปลา

ภาพ 46 แสดงอุทยานน้ำตกหลวงพ่อบึง และสวนหย่อม

5.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิติพุทธศาสนา

วัดบางพระมีศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ พระอุโบสถหลังเดิมก่ออิฐถือปูน หลังคาลดสองชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินธรรมดา จัดอยู่ในดินเผาสมัยอยุธยาตอนกลาง ภายในมีพระปฏิมากรหินทรายแดง ประทับนั่งปางมารวิชัยลงรักปิดทอง มีพระนามว่า หลวงพ่อสิทธิมงคล เป็นศิลปะสมัยอยุธยาสุพรรณภูมิ (อุ่งทอง) นอกจากนี้มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพมารผจญ มีลักษณะพิเศษของภาพที่พระพุทธรูปเจ้าทรงจักรแดง ประทับนั่งบนดอกบัวแก้ว แม่ธรณีบีบมวยผม เป็นภาพเขียนใช้เพียง 4 สี คือ ขาว ดำ แดง และเขียวใบแค ถือว่าเป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนกลาง ด้านหน้ามีเรือสำเภาก่ออิฐถือปูนกลางลำเรือก่อขึ้นไปเป็นเจดีย์ เพื่อเป็นการปกป้องให้ทราบว่าแถบถิ่นนี้มีการค้าขายกันทางเรือ ต่อมาในสมัยหลวงปู่ทิมเจ้าอาวาสในสมัยนั้น ท่านสังเกตเห็นว่าอุโบสถหลังเก่านั้นเล็กเกินไปเมื่อทำสังฆกรรมและสภาพอุโบสถนั้นก็ชำรุดทรุดโทรมจึงสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้น ภายในอุโบสถหลังใหม่มีพระประธานปางสะดุ้งมาร ชาวบ้านเรียกว่าหลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างมากในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เคยปรากฏว่ามีคนเห็นองค์หลวงพ่อโตมีน้ำตาไหลออกมาจากพระเนตรทั้งสอง สาธุชนที่เข้าบวชบวชต่อองค์หลวงพ่อโตมักจะประสบผลสำเร็จในทุกอย่าง การบวชบวชหลวงพ่อโตท่านชอบว่าวจุฬาและประทัด (สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, 2556, สืบออนไลน์)

ภาพ 47 แสดง (ซ้าย) พระประธานภายในพระอุโบสถหลังเก่า และ (ขวา) ภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติตอนมารผจญ

วิหารบูรพาจารย์ มีสถาปัตยกรรมเป็นอาคารทรงไทยจัตุรมุข ภายในประดิษฐานรูปหล่อหลวงปู่ทิม หลวงปู่อยู่ หลวงปู่เปลี่ยน และหลวงพ่อบุญ เป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดบางพระ

ศาลาการเปรียญ ภายในเป็นที่ประดิษฐานสรีระของหลวงพ่อบึงในโลงแก้ว
ด้านหน้ามีหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อบึง นอกจากนี้ยังเป็นจำหน่ายวัตถุมงคลของทางวัดบางพระ

ภาพ 48 แสดงหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อบึง และสรีระของหลวงพ่อบึงในโลงแก้ว

พิพิธภัณฑสถานหินอ่อนพื้นบ้านหลวงพ่อบึง สร้างขึ้นตามเจตนารมณ์ของหลวงพ่อบึง เพื่อให้เป็นที่รวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ของเก่าแก่ของแถบลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ภายในมี วัตถุโบราณ เช่น เครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งการจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติของหลวงพ่อบึง

ภาพ 49 แสดงพิพิธภัณฑสถานหินอ่อนพื้นบ้านหลวงพ่อบึง

5.3 ทรัพยากรมรดกประเพณีสำคัญมิติพุทธศาสนา

งานประจำปี ปิดทองรูปหล่อเหมือนบูรพาจารย์ วัดบางพระ จัดในวันขึ้น 14 ค่ำ ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 2 รวม 3 วัน ภายในงานมีการทำบุญปิดทองรูปเหมือนอดีตบูรพาจารย์ทั้งสิ้น องค์ คือ หลวงปู่หิม หลวงปู่อยู่ หลวงปู่เปลี่ยน และหลวงพ่อบึงแล้ว มีการทำบุญโองศพ ตักบาตรสวดมนต์ สร้างพระไตรปิฎก และถวายสังฆทาน

พิธีไหว้ครูหลวงพ่อบึง จัดในวันเสาร์ของเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นการวัดพลังศรัทธาวันชุมนุมศิษย์หลวงพ่อบึงจากทั่วทุกสารทิศ เป็นพิธีของ พระเกจิอาจารย์ที่บูชาบูรพาจารย์ บวงสรวงพรหม เทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อให้มาร่วม พิธีให้มีความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น

5.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

การสักยันต์ เป็นความเชื่อของคนไทยที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จึงเชื่อว่าการสักอักขระเลขยันต์ของหลวงพ่อบึง สามารถช่วยบรรเทาทุกข์ และทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกเมตตามหานิยม คุ่มครองให้เกิดความปลอดภัย หลังจากที่หลวงพ่อบึงเป็น มรณภาพแล้ว ได้เกิดสำนักสักยันต์วัดบางพระ โดยพระลูกศิษย์ของหลวงพ่อบึงเป็น จำนวน 5 รูป ได้สืบทอดการสักยันต์ตามตำราไว้้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่ พระอาจารย์ประดิษฐ์ กตปุญโญ (พระอาจารย์แป้ว) พระอาจารย์อนันต์ อภินนุโท (พระอาจารย์นันต์) พระอาจารย์ตึง สนตจิตโต พระอาจารย์ประสิทธิ์ ธรรมโชโต (พระอาจารย์ต้อย) และพระอาจารย์อภิญญา คนุตตโม (พระอาจารย์ญา)

ภาพ 50 แสดง (ซ้าย) จุดจำหน่ายวัดถุมนงคภายในอาคารศาลาการเปรียญ และ (ขวา) เต็นท์ทำบุญโองศพ ตักบาตรสวดมนต์ ตักบาตรพระประจำวันเกิด

การเช่าวัดถุ่มงคล วัดถุ่มงคลที่ให้เช่ามีหลากหลาย ได้แก่ ลูกอมหัวเสือ ลูกอมกุมารทองนวะ ตลับยาหม่องหน้าเสือ หนุ่มาน พญาเสือ ตะกรุด มัตรีผล เสือหล่อล้มลูก และ ลีดอกเก็ดหลังหนังเสือของหลวงปู่เป็น เป็นต้น

5.5 ทรัพยากรด้านบริการมิติพุทธศาสนา

บริเวณวัดมีเนื้อที่กว้างขวาง สามารถจอดรถยนต์ได้จำนวนมาก และมีความสะดวกในการเดินทาง สามารถเดินทางด้วยตนเองตามเส้นทางหมายเลข 3233 หรือนั่งรถโดยสารประจำทางสายบางพระ ขึ้นรถได้ที่ตลาดนครปฐมได้

5.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดบางพระ เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีหลักฐานที่แสดงยุคสมัยนี้คือ อุโบสถหลังเก่า ภายในประดิษฐานหลวงปู่สิทธิมงคล พระพุทธรูปหินทรายแดง เป็นศิลปะสมัยอโยธยาสุพรรณภูมิ (อุ้มทอง) และภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนมารวิชัย ถือเป็นภาพแห่งเดียวที่พระพุทธรเจ้าทรงจักรแดง ด้านหน้าอุโบสถมีเรือสำเภาก่ออิฐกลวงลำเรือก่อเป็นเจดีย์ นอกจากนี้อุโบสถหลังเก่า มีหลวงปู่โต เป็นพระประธานและมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่กล่าวขานของชาวบ้านจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยวัดบางพระตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ด้านหน้าวัดจึงจัดให้เป็นวังมัจฉา พร้อมตกแต่งให้เป็นอุทยานน้ำตกหลวงปู่เป็น ทำให้บริเวณริมแม่น้ำมีความร่มรื่น นอกจากนี้แล้วมีพระอริยสงฆ์ที่ชาวนครปฐมมอบสมณานามว่าเทพเจ้าแห่งลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี นั่นคือ พระอุดมประชานาถ (หลวงปู่เป็น ลีตศุโณ) ท่านมีชื่อเสียงเก่งกล้าในพุทธาคม และปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะเรื่องการสักยันต์เป็นรูปเสือ ที่มีศิษยานุศิษย์ทั่วประเทศและต่างประเทศ หลังจากที่หลวงปู่เป็นมรณภาพแล้ว ทางวัดได้นำสรีระของหลวงปู่มาประดิษฐานในโลงแก้ว เพื่อให้ศิษยานุศิษย์และนักท่องเที่ยวเข้ามากราบไหว้และขอพร รวมทั้งมีการให้เช่าวัดถุ่มงคล และสักยันต์

5.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

วัดบางพระเป็นวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านพุทธาคม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย และต่างชาติที่ศรัทธาพระอุดมประชานาถ (หลวงปู่เป็น ลีตศุโณ) เดินทางมาเพื่อกราบไหว้ครูในงานประจำปี

5.8 สภาพปัจจุบันมิติพุทธศาสนา

วัดติดถนนและสะพานข้ามแม่น้ำนครชัยศรี เป็นจุดสังเกตได้ง่ายสามารถเดินทางได้สะดวก ทางเข้าวัดจัดเป็นลานจอดรถ และพื้นที่ของตลาดนัดในช่วงเย็น ภายในศาลาการเปรียญเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวจะต้องไปสักการะบูชาก่อน และเช่าวัดถุ่มงคลทางวัด จากนั้นจึงไปจุดต่าง ๆ เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทางวัดให้บริการ

5.9 แนวโน้มในอนาคตมิติพุทธศาสนา

วัดบางพระมีโอกาสสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่องและวัตถุโบราณทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีพิพิธภัณฑ์หินอ่อนพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอาคารขนาดใหญ่เพียงพอต่อการจัดแสดงวัตถุทางพุทธศาสนา นอกจากนี้หลวงพ่อก็เป็น พระอริยสงฆ์ได้รับความศรัทธาจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงเหมาะจัดสร้างหลักสูตรพระที่คล้องคอ พระที่คล้องใจ เพื่อใช้ธรรมะของหลวงพ่อบ้างเป็นเครื่องชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตของศิษยานุศิษย์

6. วัดลำพญา

วัดลำพญา ตั้งอยู่ที่ตำบลลำพญา อำเภอบางเลน เป็นวัดที่สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่พระยากรมท่าทำการขุดคลองบริเวณท้ายตลาดในปัจจุบัน เพื่อทำการจับจองที่นา ชุมชนแห่งนี้มีชาวบ้าน 2 กลุ่มคือ ปลายรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวมอญอพยพมาจากสามโคก และชาวจีนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งทางแม่น้ำด้านตะวันออก จึงกลายเป็นตลาดริมน้ำ จนเมื่อครั้งหนึ่งได้มีพระยาจากพระนครลงเรือมาบวชกันเต็มลำเรือที่วัดในชุมชนแห่งนี้ จึงกลายเป็นตำนานแห่งลำพระยา

6.1 ทรัพยากรธรรมชาติมิติพุทธศาสนา

ด้านหน้าวัดมีแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่าน ทำให้วัดมีความสมบูรณ์ของพรรณไม้หลายชนิด เช่น ต้นไผ่ ต้นเตาร้าง ต้นปาล์ม รวมทั้งวัดได้ประกาศเป็นเขตอภัยทาน จึงทำให้มีสัตว์น้ำจำนวนมากและซุกซม ได้แก่ ปลาตะเพียนหางแดง ปลาสวาย ปลานิล กุ้งแม่น้ำ เป็นต้น

ภาพ 51 แสดง (ซ้าย) สวนต้นไม้บริเวณวัดลำพญา และ (ขวา) เขตอภัยทาน และแพตลาดน้ำวัดลำพญา

6.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิตีพุทธศาสนา

พระอุโบสถ 6 ประตู เป็นอุโบสถที่มีความแปลกประหลาดคือ มี 2 ประตูหันหน้าไปตามลำน้ำ จึงมีความพิเศษกว่าอุโบสถทั่วไปที่มักหันไปทางทิศตะวันออก ภายในอุโบสถประดิษฐานของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คือ หลวงพ่อมงคลมาลานิมิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยศิลาแลง พอกปูนและปิดทองทับ ซึ่งเป็นที่สักการบูชาและเคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก และพระพุทธรูปสรรพสิทธิ์ประสงค์ ประดิษฐานหน้าพระอุโบสถธรรมาสน์ไม้สักฝีมือชาวบ้านท้องถิ่น เรือขุดไม้ตะเคียน 2 ลำ เพื่อใช้ในกิจการของวัด ศาลาการเปรียญที่สร้างด้วยไม้ มีทางขึ้นลง 3 ทาง ต่อมาปิดด้านกลางเสียแล้วทำรูปปั้นหนูมานอมพลับพลาไว้แทน

ภาพ 52 แสดง (ซ้าย) พระอุโบสถ 6 ประตู และ (ขวา) หลวงพ่อมงคลมาลานิมิตร

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นอาคารทรงไทย ใต้ถุนสูง สร้างขึ้นจากแนวคิดของเจ้าอาวาสและคณะกรรมการตลาดน้ำลำพญา เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมและเผยแพร่ศิลปวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ที่แสดงถึงวิถีชีวิตไทยริมแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งวัดที่จัดแสดงได้รับบริจาคจากชาวบ้านลำพญา

ภาพ 53 แสดงพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน

6.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญมิติพุทธศาสนา

งานนมัสการหลวงพ่อมงคลมาลานิมิตร ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 ถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 รวม 3 วัน

6.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

ตลาดน้ำและแพอาหาร จำหน่ายในวันหยุดเสาร์อาทิตย์และวันหยุดพิเศษ เปิดตั้งแต่เวลา 08.00-16.00 น. ในอดีตตลาดน้ำลำพญาที่เกิดจากคณะผ้าป่าที่เดินทางมาจาก กรุงเทพฯ เพื่อจะมาทอดผ้าป่าที่วัดลำพญา จึงได้ให้พ่อค้าแม่ค้าพายเรือมาขายอาหารให้กับ คณะผ้าป่าที่บริเวณหน้าวัด เมื่อเสร็จสิ้นการทอดผ้าป่าแล้ว ท่านมหาสมณศักดิ์ โทสญาณ มีแนวคิด ว่าน่าจะจัดทำตลาดน้ำขึ้นมาจริง เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและหารายได้ให้กับชาวบ้าน จึงเป็นที่มาของตลาดน้ำลำพญาในปัจจุบัน

การบริการล่องเรือแพ ชมธรรมชาติริมน้ำ โดยกำหนดเส้นทางเดินเรือ คือ เส้นทางวัดลำพญา-วัดบางพระ เส้นทางวัดลำพญา-วัดบางภาษี และเส้นทางวัดลำพญา-วัดสุขวัฒนาราม ซึ่งให้บริการเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ สามารถติดต่อที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ตลาดน้ำลำพญา

สำนักปฏิบัติธรรม มีแม่ชีสำเนียง มณฑาทิพย์ คุณและสอนปฏิบัติธรรม

วิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทย ให้บริการนวดเท้า นวดตัว นวดประคบสมุนไพร

ภาพ 54 แสดง (ซ้าย) ตลาดน้ำลำพญา และ (ขวา) เรือล่องแพ ชมธรรมชาติริมแม่น้ำนครชัยศรี

6.5 ทรัพยากรด้านบริการมิตีพุทธศาสนา

สามารถเดินทางมาที่วัดได้หลายเส้นทาง โดยมีรถประจำทางสายนครปฐม-ลำพญา หรือสายลำพญา-ทุ่งน้อย หรืออาจจะมาทางกรุงเทพฯ มีรถตู้สายพาด้า-บางเลน รถจะจอดที่ปิ่นเกล้า

6.6 ความสำคัญมิตีพุทธศาสนา

วัดลำพญา เป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ได้ประกาศเป็นเขตอภัยทาน ทำให้มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่อย่างชุกชุม และยังเป็นที่ตั้งของตลาดน้ำวัดลำพญาเปิดบริการทุกวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดพิเศษ พร้อมทั้งบริการล่องเรือชมแม่น้ำนครชัยศรี อุโบสถของวัดลำพญามี 6 ประตู ถือเป็นเอกลักษณ์ของวัดแห่งนี้ ภายในประดิษฐานหลวงพ่อมงคลมาลา นิมิต พระพุทธรูปศิลาแลง พอกปูนและปิดทองทับ และพระพุทธรูปสรรพลสิทธิ์ ประสงค์ที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่นกัน วัดลำพญามีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นสถานที่รวบรวมและเผยแพร่ศิลปวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่แสดงถึงวิถีชีวิตไทยริมแม่น้ำนครชัยศรี ส่วนกิจกรรมทางพุทธศาสนามีสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งแม่ชีสำเนียง มณฑาทิพย์ ดูแลและสอนปฏิบัติธรรม

6.7 ลักษณะเด่นมิตีพุทธศาสนา

ภายในวัดลำพญามีตลาดน้ำวัดลำพญาเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว การเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวเดินทางมาในช่วงวันเสาร์อาทิตย์มาเพื่อสักการะหลวงพ่อมงคลมาลา นิมิต และเดินชมตลาดน้ำก่อนกลับ นอกจากนี้มีการบริการเรือโดยสารสำหรับการท่องเที่ยว 3 เส้นทาง คือ เส้นทางวัดลำพญา-วัดบางพระ เส้นทางวัดลำพญา-วัดบางภาษี และเส้นทางวัดลำพญา-วัดสุขวัฒนาาราม ในอนาคตจะมีการเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำเพื่อเชื่อมต่อกับวัดไร่ขิงและตลาดน้ำดอนหวาย

6.8 สภาพปัจจุบันมิติพุทธศาสนา

วัดลำพญา มีสภาพร่มรื่น เนื่องจากตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำนครชัยศรี ชุมชนโดยรอบ ทำอาชีพการเกษตร เมื่อถึงวันเสาร์อาทิตย์ชาวบ้านจะนำสินค้าทางเกษตรและอาหารมาจำหน่าย ส่วนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางวัดได้จัดเครื่องสักการบูชา และของถวายสังฆทานที่ศาลาหน้าอุโบสถ ซึ่งอยู่ใกล้ทางลงไปตลาดน้ำลำพญา ส่วนสำนักปฏิบัติธรรมมีพุทธศาสนิกชนเข้ามารักษาศีลอุโบสถเป็นประจำ

6.9 แนวโน้มในอนาคตมิติพุทธศาสนา

วัดลำพญาตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีมีโอกาสเสี่ยงพิบัติทางธรรมชาติ จึงควรเป็นต้นแบบวัดในการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ และสามารถพัฒนาสินค้าและอาหารภายในชุมชนให้เป็น OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้ เนื่องจากมีตลาดน้ำลำพญาที่เปิดจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

7. วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)

วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) ตั้งอยู่ที่ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม มีเนื้อที่ 39 ไร่ 73 ตารางวา และที่ธรณีสงฆ์ 39 ไร่ 39 ตารางวา วัดอรัญญิการามหรือวัดสามง่ามเป็นวัดที่พระอริยสงฆ์ทรงเกียรติคุณชื่อเสียงโด่งดังในด้านพุทธคุณและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสถึง 2 รูป คือ พระครูภาวนาสังวรคุณ หรือหลวงพ่อดี คังคสุวัณโณ (คงทอง) จนถึงปี พ.ศ.2524 เป็นพระเถระที่มีชื่อเสียงทางด้านพุทธาคม ทั้งด้านเมตตามหานิยม และอยู่ยงคงกระพันชาตรี การสร้างวัดถุมงคลไม่ได้เน้นเรื่องความสวยงาม แต่เน้นเรื่องพุทธคุณเป็นสำคัญ สร้างเพื่อให้บูชาติดตัว เพื่อป้องกันภัยต่าง ๆ อีกทั้งท่านเป็นผู้กอบปรีย์ด้วยความเมตตาและให้ความรักแก่ศิษย์ทุกคน และได้ปฏิสังขรณ์วัดสามง่ามอย่างมาเนะอันแรงกล้า รวมถึงการพัฒนาโรงพยาบาล สถานีอนามัย โรงเรียน สถานีตำรวจ เป็นต้น และพระครูประยุตนวการ หรือหลวงพ่อดีมีฐานยุตโต ระหว่างปี พ.ศ.2525 จนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นพระอริยสงฆ์ที่มีความวิริยะอุตสาหะ และมีความอดทนเป็นเลิศ ยามว่างจากการปฏิบัติศาสนกิจ ท่านจะลงตะกรุดจารด้วยลายมือพร้อมทั้งอักขระกรุดด้วยฝีมือประณีตงดงาม นอกจากนี้ท่านเป็นแบบอย่างในการสั่งสอนศิษย์ให้ยึดหลักธรรมคำสอน จนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระอริยสงฆ์อาวุโส

7.1 ทรัพยากรธรรมชาติมิติพุทธศาสนา

วัดอยู่ในเขตชุมชนเมืองดอนตูม มีคลองธรรมชาติไหลผ่านด้านหลังวัด ถือว่าเป็นเขตอุทยาน ภายในบริเวณวัดมีความต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก

ภาพ 55 แสดง (ซ้าย) เขตอภัยทาน หลังวัดสามง่าม และ (ขวา) ศาลาพักผ่อนคลอง

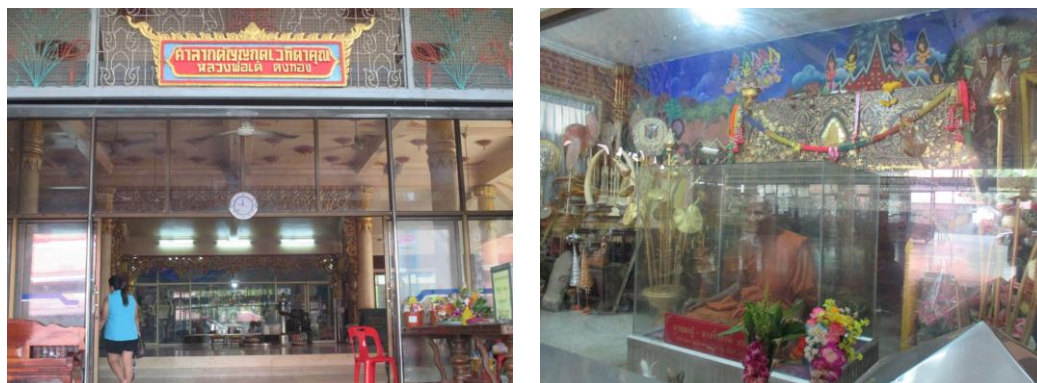
7.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมมิตินุพุทธศาสนา

อุโบสถทรงจัตุรมุข เป็นสถาปัตยกรรมไทยตั้งแต่ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ดาวเพดาน คันทวย ลงมาถึงซุ้มหน้านาง สหรัยและปลายสหรัย

ภาพ 56 แสดงพระอุโบสถทรงจัตุรมุข

ศาลากตัญญูกตเวทีตาคุณ (วิหารของหลวงพ่อดี) มีอาคารเชื่อมกับกุฏิของหลวงพ่อดี ภายใต้วินิจฉัยเป็นที่ตั้งรูปปั้นกุมารทอง

ภาพ 57 แสดง (ซ้าย) ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตาคูณ และ (ขวา) หุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อเต๋ และโลงบรรจุสรีระของหลวงพ่อเต๋

7.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดจัดงานประจำปี 3 ครั้ง คือ งานของหลวงพ่อเต๋ จัดขึ้นวันที่ 24-26 ธันวาคมของทุกปี งานวันเกิดของหลวงพ่อเต๋ จัดวันที่ 5 มกราคมของทุกปี และงานไหว้ครูของหลวงพ่อเต๋ วันพฤหัสบดีแรกของเดือนพฤษภาคม

7.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

การรับเจิมวัดอุ้มงคล และทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ซึ่งหลวงพ่อเต๋เป็นผู้ทำพิธี แบ่งเวลาเป็น 2 รอบ คือ ช่วงเช้าไม่เกินเวลา 8.30 น. และช่วงบ่ายเวลา 14.00-15.00 น. หากเลยกำหนดเวลาจะมีหลวงพ่ออีกท่านเป็นผู้ทำพิธีแทน

วัดอุ้มงคลที่มีเช่า ได้แก่ พระกริ่งบารมี 80 เหรียญตลับยาหม่อง เหรียญหล่อโพธิ์ พระผงรูปเหมือน พระขุนแผนเนื้อว่านมหาเสน่ห์ นางพญาเสน่ห์จันทร์มหาเศรษฐีรูปเหมือนบูชา ตะกรุดโทน ตะกรุดหนังสือ ตะกรุดสามห่วง ผ้ายันต์ และกุมารทอง ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีมีคฤเทศก์นำชมวัด

ภาพ 58 แสดงรูปปั้นเจ้าสัวทองทรัพย์โต (กุมารใหญ่ที่สุดในโลก)

7.5 ทรัพยากรด้านบริการมิติพุทธศาสนา

การเดินทางตามถนนทางหลวงหมายเลข 3036 และมีรถโดยสารประจำทางผ่านวัดสามง่าม สายดอนตูม-นครปฐม

7.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมคลองธรรมชาติเป็นเขตอภัยทาน และมีที่น้ำไว้สำหรับพักผ่อน ชื่อเสียงของวัดสามง่ามเป็นที่รู้จักว่าเป็นวัดที่มีพระอริยสงฆ์ทางด้านพุทธาคม ทั้งด้านเมตตามหานิยม และอยู่ยงคงกระพัน จำนวน 2 รูป คือ พระครูภาวนาสังวรคุณ (หลวงพ่อเต๋ ดั่งคสุวัฒน์โณ) และพระครูประยุตนวการ (หลวงพ่อแยม ฐานยุตโต) ซึ่งหลังจากหลวงพ่อเต๋ มรณภาพแล้ว ทางวัดได้อัญเชิญสิริระของหลวงพ่อประดิษฐานในโลง และมีการสร้างหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อเต๋ เพื่อเป็นที่สักการะของศิษยานุศิษย์ สำหรับกิจกรรมที่ทางวัดจัดไว้มีการรับเจิมวัดมุงคง และทำพิธีสะเดาะเคราะห์ รวมทั้งให้เซากุมารทอง เพื่อการค้าขายโดยหลวงพ่อแยมเป็นผู้ทำพิธีกรรม

7.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) มีชื่อเสียงทางด้านพุทธาคมของหลวงพ่อเต๋ และหลวงพ่อแยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกุมารทอง วัดมุงคงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ประกอบอาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว อีกทั้งมีกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลวัด เนื่องจากนับถือหลวงพ่อแยมเป็นอย่างมาก

7.8 สภาพปัจจุบันมิตีพุทธศาสนา

บรรยายกาศภายในวัดเจียบสงบ ไม่มีเสียงประสาธน์สัมพันธ์เชิญชวนให้ทำบุญ ทำให้เหมาะสำหรับการท่องเที่ยว มีทางเดินเชื่อมต่อกันรอบวัด นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมและสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยรอบวัด แต่ส่วนใหญ่ผู้ท่องเที่ยวมักจะเดินทางมาเพื่อนมัสการและขอพรพระครูประยุตนวการ (หลวงพ่อบุญธรรม สุวณฺโณ) ได้อย่างใกล้ชิด

7.9 แนวโน้มในอนาคตมิตีพุทธศาสนา

วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) สามารถจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และการสร้างแบรนด์ SOS ธรรมชาติบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ โดยมีพระครูประยุตนวการ หรือหลวงพ่อบุญธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

8. วัดปลักไม้ลาย

ภาพ 59 แสดงป้ายวัดปลักไม้ลาย

วัดปลักไม้ลาย ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน มีเนื้อที่ 92 ไร่ 1 งาน 97 ตารางวา เจ้าอาวาสวัดปลักไม้ลายในปัจจุบัน คือ พระครูสุธรรมนาถ (สมนึก นาโถ) เป็นชาวบ้านทุ่งท่าโพธิ์ ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2526 และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลทุ่งขวางในเวลาต่อมา จากประวัติการสร้างวัด ได้ทราบว่าเดิมพื้นที่บริเวณบ้านปลักไม้ลายเป็นป่ารก และมีพืชยืนต้นจำพวกปอชนิดหนึ่งขึ้นอยู่จำนวนมาก ซึ่งเมื่อลำต้นแก่ ผิวของเปลือกปอชนิดนี้จะหายไปทั้งต้น ชาวบ้านจึงเรียกว่า ไม้ลาย และในบริเวณดังกล่าวยังมีหนองน้ำเล็ก ๆ ที่เรียกว่าปลัก หมายถึง แอ่งน้ำที่เป็นโคลนเลนอยู่ด้วย ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่าปลักไม้ลาย ในอดีตพื้นที่นี้ใช้เป็นที่พักเหนื่อยและหยุดขบวนเกวียนเพื่อให้วัวพักระหว่างทาง เพื่อไปนมัสการพระแท่นดงรังและพระปฐมเจดีย์ ในปี พ.ศ.2525 พระครูสุธรรมนาถ (สมนึก นาโถ) ได้รับอาราธนาให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดปลักไม้ลาย

ทำนและสงฆ์คณะริเริ่มอนุรักษ์ป่าไม้ และจัดการด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การเข้าอยู่อาศัยของสงฆ์เพื่อปฏิบัติธรรม ตลอดจนจัดหาพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ มาปลูกเพิ่มเติม รวมทั้งไม้หายากนานาพันธุ์ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ มีสมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติประมาณ 300 ชนิด และที่นำมาปลูกเพื่ออนุรักษ์และศึกษาอีกประมาณ 200 ชนิด นอกจากนี้วัดยังจัดอบรมเรื่องเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเพื่อพึ่งตนเอง และการรักษาโรคพื้นบ้านขึ้นบ่อยครั้งทั้งยังแนะนำความรู้เข้าสู่โรงเรียนวัดปลักไม้ลายนับว่าวัดปลักไม้ลายมีลักษณะเด่นคือ มีสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์กว่าป่าใดในเขตจังหวัดนครปฐม เป็นสถานที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมของสงฆ์ เป็นสถานที่ร่มรื่นของผู้มาเยือน ตลอดจนมาศึกษาธรรมชาติ เพื่อรู้จักต้นไม้ชนิดต่าง ๆ และสรรพคุณทางยา ทางวัดได้จัดทางเดินโดยกันเชือกเพื่อกำหนดเส้นทางเดินป่าสมุนไพร จัดทำแผนที่เส้นทางทางการเดินป่า เหมาะแก่การศึกษาและดูงานป่าสมุนไพร (สภากาชาดจังหวัดนครปฐม, 2554, หน้า 44-45)

8.1 ทรัพยากรธรรมชาติภูมิพฤกษศาสตร์

วัดปลักไม้ลายมีสภาพความเป็นธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้ทั้งไม้เลื้อย ไม้พุ่ม ไม้ต้นขนาดใหญ่ กว่า 500 ชนิด เช่น พืชตระกูลขิงข่าโพล เลี้ยว ชี่เหล็กป่า มะเกลือ มะค่าโมง แดง ตะโกนา ตะเคียนทอง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคลองธรรมชาติไหลผ่านวัดอีกด้วย

ภาพ 60 แสดง (ซ้าย) สวนไม้ต้นทางเข้าอุโบสถ และ (ขวา) ป้ายสื่อความหมายการรักษของไม้สมุนไพร

8.2 ทรัพยากรวัฒนธรรมภูมิพฤกษศาสตร์

อุโบสถ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำและศาลาการเปรียญที่ใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น

ภาพ 61 แสดง (ซ้าย) อุโบสถหลังใหม่ (ขวา) อุโบสถหลังเก่า

8.3 ทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์สำคัญ

วัดมีการจัดงานปรีวาสกรรม สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในช่วงวันที่ 1-10 ธันวาคม ของทุกปี ซึ่งได้เชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมปฏิบัติธรรมและร่วมทำบุญถวายภัตตาหาร น้ำปานะ เครื่องบริวารพระสงฆ์ปฏิบัติวิญญูฐานวิธิ (ระเบียบหรือวิธีที่พระสงฆ์ใช้ออกจากอาบัติ)

ภาพ 62 แสดงลานปฏิบัติธรรม

8.4 ทรัพยากรด้านกิจกรรมมิติพุทธศาสนา

การจัดกิจกรรมธรรมะนิพพานให้กับชุมชน เป็นการตั้งปุจฉาวิชันนาเกี่ยวกับ เรื่องสภาวะ และมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นตราลายไม้ ซึ่งเป็นของวัดปลักไม้ลาย สามารถติดต่อเพื่อชมสาธิตหรือจำหน่ายที่ศูนย์สาธิตสมุนไพรตำบลทุ่งขวาง รวมทั้งมีศูนย์

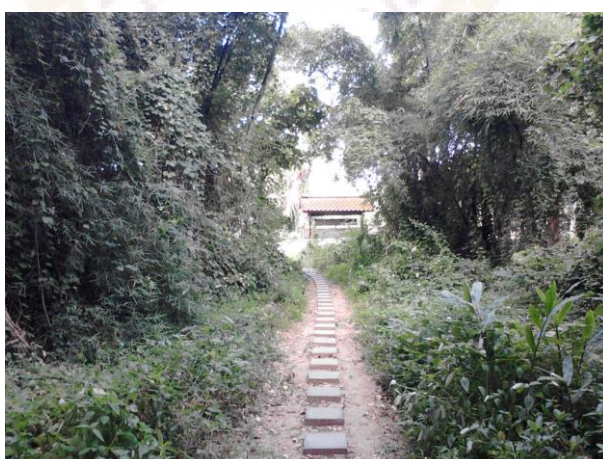
อำนาจการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงอนุรักษ์ เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสมุนไพรและการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ภาพ 63 แสดงอาคารศูนย์อำนาจการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงอนุรักษ์

8.5 ทรัพยากรด้านบริการมิตพิุทธศาสนา

มีเส้นทางศึกษาในสวนพืชสมุนไพร โดยมีอาจารย์จำลอง เป็นวิทยากรนำชม ส่วนการเดินทางใช้เส้นทางหมายเลข 234 (ถนนมาลัยแมน) จากนั้นเข้าทางแยกวัดหนองงูเหลือม ประมาณ 7 กิโลเมตร

ภาพ 64 แสดงเส้นทางศึกษาสวนสมุนไพร

8.6 ความสำคัญมิติพุทธศาสนา

วัดปลักไม้ลายให้ความสำคัญเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้และพืชสมุนไพรซึ่งพระครูสุธรรมนาถ (หลวงพ่อดมณี นานโถ) เจ้าอาวาสที่ต้องการให้เป็นแหล่งความรู้พืชสมุนไพรและการอนุรักษ์ จึงถือได้ว่าเป็นป่าสมุนไพรที่สมบูรณ์ของจังหวัดนครปฐม ทางวัดจึงได้จัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติพร้อมป้ายสื่อความหมาย เพื่อรู้จักต้นไม้ชนิดต่าง ๆ และสรรพคุณทางยา โดยจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงอนุรักษ์ (สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, 2554, หน้า 45) ซึ่งความเป็นธรรมชาติของวัดปลักไม้ลายจึงเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมของสงฆ์ โดยเฉพาะการจัดงานปริวาสกรรมสำหรับพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติวิญญูฐานวิธี คือระเบียบวิธีที่พระสงฆ์ใช้ออกจากอาบัติ และมีการจัดกิจกรรมธรรมะนิพพานให้กับชาวบ้าน เป็นการตั้งปุจฉาวิสัชนาเกี่ยวกับเรื่องสภาวะของมนุษย์

8.7 ลักษณะเด่นมิติพุทธศาสนา

วัดปลักไม้ลายมีลักษณะเด่นเรื่องป่าสมุนไพร โดยพระครูสุธรรมนาถ หรือหลวงพ่อดมณีร่วมกับชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ และจัดเส้นทางศึกษาพืชสมุนไพรจนเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเชิงอนุรักษ์วัดปลักไม้ลาย นอกจากนี้ทางวัดได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของฆราวาส มีการจัดกิจกรรมธรรมะนิพพาน ให้ชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยนข้อคำถามและร่วมตอบกัน รวมทั้งมีการจัดงานปริวาสกรรมเป็นประจำทุกปี

8.8 สภาพปัจจุบันมิติพุทธศาสนา

พื้นที่บริเวณรอบวัดปลักไม้ลายมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ อาคารสิ่งก่อสร้างภายในวัด ได้แก่ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ อยู่ท่ามกลางป่าสมุนไพร และทางเดินเชื่อมระหว่างอาคารยังได้จัดทำเป็นเส้นทางศึกษาพืชสมุนไพร มีพระภิกษุและชุมชนเป็นผู้นำชม

8.9 แนวโน้มในอนาคตมิติพุทธศาสนา

วัดปลักไม้ลายสามารถสร้างแบรนด์การอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึกได้โดยการจัดอบรมพุทธบารมี แผนที่สู่พระนิพพาน เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง การแข่งขันตอบปัญหาโอลิมปิก ทลอดจนการเป็นต้นแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้พุทธศาสนาคืนธรรมชาติให้แก่โลก

รายงานผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นของพื้นที่จังหวัดนครปฐม

ผลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม จากผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครปฐมโดยตรงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2557 ณ ห้องประชุมสหกรณ์ออมทรัพย์ครูนครปฐม จำนวน 26 คน เป็นผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดนครปฐม องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม นักวิชาการ ผู้แทนภาคเอกชนจากสถานประกอบการด้านร้านอาหารด้านผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึก และผู้แทนจากภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาได้แบ่งตามประเด็นต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

จังหวัดนครปฐมมีทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่

1. ทรัพยากรธรรมชาติของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) วัดลำพญา อำเภอบางเลน 2) พุทธมณฑล อำเภอฟุทธมณฑล 3) วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน 4) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอมือง 5) วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสามปราน 6) วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี 7) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) อำเภอดอนตูม และ 8) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอมือง

2. ทรัพยากรวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอมือง 2) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอมือง 3) วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสามปราน 4) วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี 5) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) อำเภอดอนตูม 6) พุทธมณฑล อำเภอฟุทธมณฑล 7) วัดลำพญา อำเภอบางเลน และ 8) วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน

3. ทรัพยากรมรดกภูมิปัญญาที่สาคัญของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอมือง 2) พุทธมณฑล อำเภอฟุทธมณฑล 3) วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสามปราน 4) วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี 5) วัดลำพญา อำเภอบางเลน 6) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) อำเภอดอนตูม 7) วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน และ 8) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอมือง

4. ทรัพยากรด้านกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอมือง 2) พุทธมณฑล อำเภอฟุทธมณฑล 3) วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสามปราน 4) วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี 5) วัดอรัญญิการาม

(สามง่าม) อำเภอคอนตูม 6) วัดลำพญา อำเภอบางเลน 7) วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน และ 8) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอเมือง

5. ทรัพยากรด้านบริการของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง 2) พุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล 3) วัดไร่ขิงพระอารามหลวง อำเภอสสามพราน 4) วัดบางพระ อำเภอนครชัยศรี 5) วัดลำพญา อำเภอบางเลน 6) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม) อำเภอคอนตูม 7) วัดปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน และ 8) วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร อำเภอเมือง

ตาราง 3 แสดงผลทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

ทรัพยากร ธรรมชาติ	ทรัพยากร วัฒนธรรม	ทรัพยากรมหรรรณ ปรากฏการณ์ที่ สำคัญ	ทรัพยากร ด้านกิจกรรม	ทรัพยากร ด้านบริการ
1) วัดลำพญา	1) วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร	1) วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร	1) วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร	1) วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
2) พุทธมณฑล	2) วัดพระประโทน เจดีย์วรวิหาร	2) พุทธมณฑล	2) พุทธมณฑล	2) พุทธมณฑล
3) วัดปลักไม้ลาย	3) วัดไร่ขิงพระอาราม หลวง	3) วัดไร่ขิงพระอาราม หลวง	3) วัดไร่ขิงพระอาราม หลวง	3) วัดไร่ขิงพระอาราม หลวง
4) วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร	4) วัดบางพระ	4) วัดบางพระ	4) วัดบางพระ	4) วัดบางพระ
5) วัดไร่ขิงพระอาราม หลวง	5) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)	5) วัดลำพญา	5) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)	5) วัดลำพญา
6) วัดบางพระ	6) พุทธมณฑล	6) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)	6) วัดลำพญา	6) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)
7) วัดอรัญญิการาม (สามง่าม)	7) วัดลำพญา	7) วัดปลักไม้ลาย	7) วัดปลักไม้ลาย	7) วัดปลักไม้ลาย
8) วัดพระประโทน เจดีย์วรวิหาร	8) วัดปลักไม้ลาย	8) วัดพระประโทน เจดีย์วรวิหาร	8) วัดพระประโทน เจดีย์วรวิหาร	8) วัดพระประโทน เจดีย์วรวิหาร

ภาพ 65 แสดงการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

รายงานผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก จังหวัดนครปฐม

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในจังหวัดนครปฐม จะทำให้ทราบถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนของจังหวัด ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของจังหวัดนครปฐม จะทำให้ทราบถึงโอกาส และอุปสรรคจากภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพแวดล้อมภายในของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยใช้ปัจจัยดังต่อไปนี้

ตาราง 4 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)

ปัจจัย	จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. ที่ตั้ง (Location)	จังหวัดนครปฐมมีที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพราะตั้งอยู่ระหว่างทวีปยุโรปและทวีปออสเตรเลีย และยังเป็นที่ตั้งศูนย์กลางพุทธศาสนาของโลก	-

ตาราง 4 (ต่อ)

ปัจจัย	จุดแข็ง	จุดอ่อน
2. ทรัพยากร ท่องเที่ยว (Resource)	จังหวัดนครปฐมได้รับอิทธิพลจาก ประเทศอินเดีย โดยเฉพาะพุทธ ศาสนา ก่อกำเนิดเป็นศิลปะสมัย ทวารวดี ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางด้าน ทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งมี ทรัพยากรธรรมชาติ คือ แม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำนครชัยศรี สำหรับทำ การเกษตรที่สำคัญของภาคกลาง	-
3. การจัดการเชิง ยุทธศาสตร์ (Strategic Management)	จังหวัดนครปฐมมีสำนักงาน พระพุทธศาสนาที่เป็นหน่วยงานใน การดูแลและส่งเสริมให้วัดมี มาตรฐานในการเป็นศาสนสถาน รวมทั้งเจ้าอาวาสและพระภิกษุสงฆ์ เข้าใจบทบาทของวัด ที่เป็นศูนย์รวม จิตใจของพุทธศาสนิกชน	จังหวัดนครปฐมไม่มีแผนยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และ หน่วยงานราชการไม่ตระหนักถึงการ บริหารจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณา กร ทำให้วัดหลายแห่งต้องดูแล ตนเอง และพัฒนาวัดอย่างไม่ถูกวิธี ส่งผลให้ทัศนียภาพและบรรยากาศ ของวัดเปลี่ยนแปลงไป
4. การท่องเที่ยว ได้ทั้งปี (Seasonality)	จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว จุดหมายปลายทาง เหมาะสำหรับ เดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี	-
5. การวางแผน การตลาด (Marketing Planning)	-	จังหวัดนครปฐมขาดการวางแผน การตลาด จึงทำให้ภาพลักษณ์ของ เมืองพุทธและทวารวดีไม่ชัดเจน เพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา แบบครบวงจร โดยมีการสร้างระบบ ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยใช้ปัจจัย ดังต่อไปนี้

ตาราง 5 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment)

ปัจจัย	โอกาส	อุปสรรค
1. ปัจจัยด้านสังคม (Social Factor)	จังหวัดนครปฐมมีโอกาสเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก โดยขอความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ร่วมกันศึกษาและวิจัยทางด้านพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	จังหวัดนครปฐมมีอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาทางด้านสังคม เพราะปัจจัยภายนอกนำมาซึ่งปัญหาสังคมสู่จังหวัด ได้แก่ ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนไทยสมัยใหม่ที่ไม่สนใจพุทธศาสนา เน้นการบริโภคทางวัตถุไม่คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษ
2. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technology Factor)	จังหวัดนครปฐมมีโอกาสเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	จังหวัดนครปฐมขาดงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย เพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศเพื่อนบ้านที่แข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economy Factor)	จังหวัดนครปฐมมีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพโลกและขจัดความยากจน โดยมีศูนย์การศึกษาเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์	จังหวัดนครปฐมขาดโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศไทยและของโลก
4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	จังหวัดนครปฐมมีโอกาสสร้างแบรนด์ให้เป็นศูนย์กลางเส้นทาง	จังหวัดนครปฐมมีอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ตาราง 5 (ต่อ)

ปัจจัย	โอกาส	อุปสรรค
(Environment Factor)	ท่องเที่ยวพุทธศาสนาและประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย โดยมีการสร้างเมืองฝาแฝดระหว่างจังหวัดนครปฐม กับพุทธคยา ประเทศอินเดีย และเลอซาน ประเทศจีน ซึ่ง จะ ส่ง ผล ให้ นักท่องเที่ยวอินเดียจำนวน 1,200 ล้านคน และนักท่องเที่ยวจีนจำนวน 1,400 ล้านคน เดินทางท่องเที่ยวที่จังหวัดนครปฐม	ศาสนาด้านสิ่งแวดล้อม เพราะจังหวัดตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง มีแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่าน บางปีเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ
5. ปัจจัยด้านการเมือง (Political Factor)	จังหวัดนครปฐมมีโอกาสสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ไทยได้สร้างวัดในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งการรวมกลุ่มของประเทศอาเซียน ส่งผลให้เกิดองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาได้ทั่วกัน	จังหวัดนครปฐมไม่มีองค์การภายนอกที่ให้การสนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา และยังรวมถึงการแข่งขันระหว่างประเทศสมาชิกของอาเซียน ที่ต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในประเทศของตน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกดังกล่าว ซึ่งในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) อย่างกว้างขวาง ได้มีการตกลงร่วมกันว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 6 แสดงผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนา
การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. วัดเป็นศูนย์กลางพุทธมณฑลของเอเชียและของโลก	1. ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก
2. วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี	2. ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
3. วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก	3. ขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
4. มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก	4. ขาดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
5. มีธรรมชาติที่ราบภาคกลางลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ร่มรื่น และสวยงาม	5. ขาดองค์กรและเว็บไซต์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
1. พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก	1. ปัญหาด้านงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา
2. มีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นประตูสู่พุทธสถานที่สำคัญในทวีปเอเชีย	2. สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม
3. พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3. ไม่มีองค์กรภายนอกที่สนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา
4. มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย	4. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา
5. มีโอกาสฝึกกำลังสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	5. ปัญหาร้ายพิบัติทางธรรมชาติ
	6. ประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

หลังจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) ที่ประชุมและผู้วิจัยได้ระดมสมองนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาสังเคราะห์โดยใช้เทคนิค SWOT Matrix เพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (SWOT Matrix)

		ปัจจัยภายใน	
		จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
จังหวัดนครปฐม SWOT Matrix		S1 วัดเป็นศูนย์กลางพุทธมณฑลของเอเชียและของโลก	W1 ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาทั่วโลก
		S2 วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี	W2 ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
		S3 วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก	W3 ขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
		S4 มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมาลันท์มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก	W4 ขาดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
		S5 มีธรรมชาติที่ราบภาคกลางลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ร่มรื่น และสวยงาม	W5 ขาดองค์การและเว็บไซต์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
ปัจจัยภายนอก	โอกาส (Opportunities)	กลยุทธ์ SO	กลยุทธ์ WO
	O1 พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก	- สร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ	- วางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน
	O2 มีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นประตูสู่พุทธสถานที่สำคัญในทวีปเอเชีย	- สร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	- สร้างเส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย
	O3 พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	- สร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน	- วางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
	O4 มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย	- สร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	- ตั้งคณะกรรมการและสมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
O5 มีโอกาสผลักดันกำลังสถาบันอุดมศึกษา ต่างๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา		- สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
	อุปสรรค (Threats)	กลยุทธ์ ST	กลยุทธ์ WT
T1 ปัญหาด้านงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา	- สร้างแบรนด์ SOS ธรรมชาติและรักษาความปลอดภัย	- แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
T2 สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม	- สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	- สร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
T3 ไม่มีองค์กรภายนอกที่สนับสนุนการเผยแพร่พุทธศาสนา	- สร้างหลักสูตรพระที่คล้องใจ พระที่คล้องใจ	- ผูกอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
T4 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา	- สร้างเมืองแฝด นครปฐม-พุทธศยา ประเทศอินเดีย	- พัฒนาระบบการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสียหายพิบัติ	
T5 ปัญหายักษ์พิบัติทางธรรมชาติ			
T6 ประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา			

ในเบื้องต้นที่ประชุมได้นำจุดแข็งของจังหวัดนครปฐมมาสังเคราะห์กับโอกาสที่จังหวัดจะได้รับ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงรุก SO (Strength + Opportunity) ได้แก่ วัดในจังหวัดนครปฐมมีชื่อเสียง และมีประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นกำเนิดพุทธศาสนาในสมัยทวารวดี จึงมีโอกาสจะสร้างแบรนด์ให้เป็นศูนย์กลางและประตูสู่การท่องเที่ยว ศึกษา และวิจัยพุทธศาสนาของโลก และสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ และสามารถเป็นศูนย์ศึกษาและวิจัยผ่านดาวเทียม โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ในการขับเคลื่อนหลักสูตรทางพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาของโลก และจังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางมีแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่าน ทำให้สามารถกำหนดพื้นที่ทางพุทธศาสนาเพื่อคืนธรรมชาติให้แก่โลก ส่วนแนวทางป้องกัน ST (Strength + Threat) ได้แก่ การสร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตและรักษาเยาเสพติด ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาทางด้านยาเสพติด และคดีอาชญากรรม วัดจึงเป็นสถานที่ในการช่วยเหลือปัญหาสังคม และสร้างหลักสูตรพระที่คล้อยคอบพระที่คล้อยใจ เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ไม่สนใจเรื่องพุทธศาสนา และการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นเมืองแฝด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย เนื่องด้วยพุทธศาสนาเริ่มต้นที่ประเทศอินเดียและเผยแผ่โดยจังหวัดนครปฐมเป็นต้นกำเนิดพุทธศาสนาในดินแดนนี้

การนำจุดอ่อนของจังหวัดนครปฐมมาสร้างโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนานั้น WO (Weakness + Opportunity) ที่ประชุมลงความคิดเห็นกันว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ควรที่จะมีวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน วางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จัดตั้งคณะกรรมการและสมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นโอกาสในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อีกทั้งจะต้องสร้างเส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย และสร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ส่วนแนวทางการจัดการความเสี่ยง WT (Weakness + Threat) โดยต้องพัฒนาระบบการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ เนื่องจากสภาพปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น และปัญหาเรื่องของงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องแสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ตลอดจนการฝึกอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อใช้ในการของบประมาณกับภาครัฐและเอกชน

รายงานผลศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนใน จังหวัดนครปฐม

ที่ประชุมมีความคิดเห็นว่างังหวัดนครปฐมมีศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด ได้แก่ การเข้าถึงวัด มีถนน ป้าย และบริการรถประจำทาง สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งของวัด เหมาะสมกับการเข้ามาทำบุญ ไหว้พระ และท่องเที่ยว ส่วนภูมิทัศน์สวยงาม สะอาด สงบ บรรยากาศเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ มีความร่มเย็น มีพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร เหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ มีความร่มเย็น มีพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร สระน้ำ แม่น้ำลำคลอง ภายในเขตพุทธาวาสมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม ซึ่งภายในอุโบสถและวิหาร มีพระพุทธรูปที่สำคัญ จิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่า จึงทำให้วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาความรู้ด้านแพทย์โบราณ โหราศาสตร์ รวมทั้งวัดมีพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา

ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก ซึ่งวัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน โดยวัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก วัดมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร ได้จัดให้มีระบบการกระจายนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปยังวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม วัดมีการจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือนวัด อีกทั้งวัดมีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนวัดมีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ส่วนวัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในวัด และได้รับการสนับสนุนการพัฒนาท่องเที่ยวจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน

ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม ซึ่งวัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัดและเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ มีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งวัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว และวัดมี

กิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่มุขมน นักท่องเที่ยว องค์กรต่าง ๆ

รายงานผลวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

เมื่อนำผลการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) แนวทางการพัฒนาเชิงรุก (SWOT Matrix) และปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านต่างๆ มาประมวล เพื่อให้ชุมชนระดมสมองเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัย ขอรายงานผลการประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และโครงการของ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

รายงานผลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์

ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้ระดมสมองเกี่ยวกับความปรารถนาที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม ภายในระยะเวลา 5-10 ปี (พ.ศ.2560-2570) คือ “จังหวัด นครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้าน การอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐาน และคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านวัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก โดยจัดตั้งวัดพระปฐมเจดีย์ให้เป็นแลนด์มาร์ค เพื่อเป็น ศูนย์กลางการท่องเที่ยวและพิพิธภัณฑสถานอารยธรรมในสุวรรณภูมิ เพื่อแสดงประวัติศาสตร์ทาง พุทธศาสนาในสมัยทวารวดี และส่งเสริมให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์การจัดประชุม การศึกษา การวิจัย และการท่องเที่ยวศาสนาครบวงจร เพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาใน ระดับโลก

ด้านสิ่งแวดล้อม วัดในจังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ริมแม่น้ำและคลองสาขาของแม่น้ำ นครชัยศรี ทำให้มีสภาพความร่มรื่นและมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพื่อจะพัฒนาให้วัดมีมาตรฐานและ คุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา เพื่อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด และกำหนดพื้นที่ การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส เพื่อไม่ให้สภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ตั้งแต่ในสมัย ทวารวดี อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้นถูกทำลาย ตลอดจนต้องมีการจัดการเรื่องพลังงาน ไฟฟ้า สามารถใช้พลังงานแสงอาทิตย์ทดแทน และเรื่องของการกำจัดของเสีย โดยจัดตั้ง

ธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ เนื่องจากพื้นที่วัดมีจำนวนมากสามารถแบ่งพื้นที่จัดสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะได้

ด้านเศรษฐกิจท้องถิ่น ที่ประชุมลงความเห็นว่าจะตั้งองค์การการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว การศึกษาพฤติกรรมกลุ่มนักท่องเที่ยว การสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน และการวางแผนการตลาด เพื่อสร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางตามเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตร เนื่องจากชุมชนประกอบอาชีพการเกษตรสามารถนำสินค้าทางการเกษตรมาจำหน่าย เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

ด้านสังคม ต้องการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยว และสนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการทางด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา รวมถึงการแสวงหาทุนเพื่อนำมาอบรมให้กับวัดและชุมชน

ในการประชุมดังกล่าว ที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังรายละเอียดนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ที่ประชุมได้ระดมสมองว่าสมควรมีกลยุทธ์ คือ กลุ่มโครงการ 3 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก กลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก และกลยุทธ์การอนุรักษ์วัฒนธรรม ทางด้านกลยุทธ์การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลกควรมีโครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด โครงการอนุรักษ์และเผยแผ่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ โครงการการศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตำรับโบราณและสมุนไพร โครงการสร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ โครงการอนุรักษ์และเผยแผ่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โครงการฝึกทักษะในการประเมินในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก ได้แก่ โครงการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์ โครงการการอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา โครงการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี โครงการการอบรมพุทธบารมี โครงการการอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง โครงการสร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว

โครงการแผนที่สู่พระนิพพาน โครงการหลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ โครงการจัดแข่งขันตอบปัญหามิลินทปัญหา และกลยุทธ์การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก มีโครงการ ดังนี้ โครงการการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก โครงการศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร โครงการการสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ โครงการการสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก โครงการศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย โครงการศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก โครงการการจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก โครงการศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน โครงการศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก โครงการศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์ โครงการศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ที่ประชุมได้ระดมสมองว่าสมควรมีกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว และกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด โครงการในกลยุทธ์ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้ โครงการกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส โครงการการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด โครงการการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด โครงการจัดระเบียบร้านค้าบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โครงการพุทธศาสนาศิลปะวัฒนธรรมชาติให้แก่อีก โครงการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว โครงการกำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจเพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร โครงการปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสังฆเวชนียสถานในพุทธมณฑล ส่วนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการ ประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ โครงการจัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสียและบำบัดน้ำเสีย โครงการการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด โครงการลดเสียงการจราจรรอบวัด โครงการติดระบบ CCTV วงจรปิด โครงการจัดตั้งธนาคารขยะและสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ โครงการการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ที่ประชุมได้ระดมสมองว่าสมควรมีกลยุทธ์ คือ กลุ่มโครงการ 3 ด้าน คือ กลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด กลยุทธ์การพัฒนาสินค้าและกิจการมการท่องเที่ยว และกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยว โครงการในกลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด ได้แก่ โครงการ

การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการสร้างภาพลักษณ์และแบรนด์ จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก โครงการการศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน โครงการสร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการสร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการประกวดหนังสือและสร้างภาพยนตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการแผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน) โครงการนิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนารายเดือน โครงการการสร้างเมืองแฝด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย โครงการการสร้างเมืองแฝด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน กลยุทธ์ด้านการพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้ โครงการเส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย โครงการพัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการกำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย โครงการป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน) โครงการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม โครงการสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและขจัดความยากจน โครงการสร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ โครงการสร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันธกิจ โครงการใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ โครงการธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์อนุรัักษ์พระเครื่อง วัดฤๅษะโบราณ โครงการร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา โครงการร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่ อโรคยศาลารักษาพยาบาล และกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้ โครงการการจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา โครงการการสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการการสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการการอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการการสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล โครงการการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค โครงการจัดตั้งนาลันทะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ที่ประชุมได้ลงความเห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ควรมี 2 กลยุทธ์ คือ การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน ในกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม มีโครงการ ดังนี้ โครงการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม มีโครงการดังนี้ โครงการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม โครงการจัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม โครงการจัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการแสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก โครงการสนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรพัฒนาชุมชน ส่วนกลยุทธ์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน มีโครงการดังนี้ โครงการอบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในชุมชน โครงการร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โครงการอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแก่ภาคีในชุมชน โครงการร่วมอบรมทักษะการจัดการที่פקแรมในการปฏิบัติธรรม

การประชุมกลุ่มย่อยครั้งนี้ ชุมชนได้ร่วมมือกันพิจารณาถึงหลักการนำทาง และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาจิตใจ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม มีผู้ให้ความคิดเห็น ได้แก่ ควรให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ พัฒนาความเจริญทางวัตถุคู่ไปกับการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิม ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้รู้ถึงคุณค่าห่วงแหนและรักษาไว้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ เน้นเป็นสำคัญคือชุมชนต้องรักท้องถิ่นของตนเอง มีความรักความภูมิใจในท้องถิ่น รู้ว่าท้องถิ่นของเรามีเอกลักษณ์อะไร ใช้หลักการมีส่วนร่วม ชี้อสังคัย ความสามัคคี จิตอาสาและรับผิดชอบ พัฒนาการบริหารจัดการและแหล่งท่องเที่ยวให้สะดวกสบายและมีความปลอดภัย ที่ประชุมมีความคิดเห็นเพิ่มเติมคือการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาในระยะยาว หากบริหารจัดการดีจะส่งผลดี เกิดรายได้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาททำให้ดู ทำให้เป็น และทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง และคอยติดตามผลโครงการอย่างใกล้ชิด การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวควรส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้นและพัฒนาการบริการให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง

การวิจัยเชิงปริมาณ

ที่ประชุมได้สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับชุมชนศึกษา การตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ SWOT Matrix จนได้มาซึ่งศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัด เพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณตามขั้นตอนนี้ดังต่อไปนี้ ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยแบบสอบถามกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ผู้แทนชุมชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ ตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 400 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการแบ่งเป็นโควตา (Quota Sampling) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 กลุ่ม แบ่งเป็นกลุ่มละ 100 ชุด เพื่อประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบถ้อยคำและร้อยละ สามารถรายงานผลการศึกษาได้ดังนี้

1. รายงานข้อมูลทั่วไป ด้านประชากรศาสตร์ และแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
2. รายงานผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
3. รายงานผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม
4. รายงานผลการประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม
5. รายงานผลการประเมินความคิดเห็นต่อวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

รายงานข้อมูลทั่วไป ด้านประชากรศาสตร์ และแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม จะแสดงผลการวิเคราะห์ตามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างภาครัฐ กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน และกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว ดังนี้ คือ

ตาราง 8 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ลักษณะแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ										
ชาย	37	37.00	36	36.00	41	41.00	40	40.00	154	38.50
หญิง	63	63.00	64	64.00	59	59.00	60	60.00	246	61.50
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00
2. อายุ										
ต่ำกว่า 20 ปี	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21-30 ปี	9	9.00	17	17.00	9	9.00	28	28.00	63	15.80
31-40 ปี	49	49.00	37	37.00	22	22.00	45	45.00	153	38.30
41-50 ปี	23	23.00	31	31.00	17	17.00	19	19.00	90	22.50
51-60 ปี	18	18.00	14	14.00	35	35.00	7	7.00	74	18.50
60 ปีขึ้นไป	1	1.00	1	1.00	17	17.00	1	1.00	20	5.00
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
3. สถานภาพสมรส										
โสด	66	66.00	46	46.00	47	47.00	67	67.00	226	56.50
สมรส มีบุตร	24	24.00	37	37.00	47	47.00	24	24.00	132	33.00
สมรส ไม่มีบุตร	6	6.00	11	11.00	2	2.00	7	7.00	26	6.50
หย่าร้าง / แยกกัน	4	4.00	6	6.00	4	4.00	2	2.00	16	4.00
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00
4. การศึกษา										
ประถมศึกษา	-	-	5	5.00	12	12.00	3	3.00	20	5.00
มัธยมศึกษา	4	4.00	34	34.00	41	41.00	28	28.00	107	26.80
อนุปริญญา	6	6.00	7	7.00	5	5.00	5	5.00	23	5.80
ปริญญาตรี	56	56.00	51	51.00	33	33.00	61	61.00	201	50.30
ปริญญาโท	34	34.00	3	3.00	9	9.00	3	3.00	49	12.30
ปริญญาเอก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00
5. อาชีพ										
ข้าราชการ / พนักงานรัฐ	100	100.00	2	2.00	7	7.00	20	20.00	129	32.30
พนักงานบริษัทเอกชน	-	-	29	29.00	14	14.00	34	34.00	77	19.30
ธุรกิจส่วนตัว	-	-	68	68.00	59	59.00	33	33.00	160	40.00
เกษตรกร	-	-	1	1.00	11	11.00	6	6.00	18	4.50
นักเรียน / นักศึกษา	-	-	-	-	3	3.00	7	7.00	10	2.50
ข้าราชการบำนาญ	-	-	-	-	6	6.00	-	-	6	1.50
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
6. ภูมิลำเนา										
นครปฐม	71	71.00	76	76.00	89	89.00	-	-	236	59.00
กรุงเทพมหานคร	4	4.00	7	7.00	5	5.00	42	42.00	58	14.50
ภาคเหนือ	-	-	-	-	-	-	6	6.00	6	1.50
ภาคกลาง	13	13.00	9	9.00	3	3.00	30	30.00	55	13.80
ภาคตะวันออก	-	-	-	-	-	-	4	4.00	4	1.00
ภาคตะวันตก	3	3.00	2	2.00	-	-	8	8.00	13	3.30
ภาคใต้	5	5.00	0	0.00	-	-	4	4.00	9	2.30
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4	4.00	6	6.00	3	3.00	6	6.00	19	4.80
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00
7. รายได้ต่อเดือน										
ต่ำกว่า 10,000 บาท	9	9.00	18	18.00	32	32.00	35	35.00	94	23.50
10,000-20,000 บาท	47	47.00	41	41.00	31	31.00	47	47.00	166	41.50
20,001-30,000 บาท	35	35.00	21	21.00	14	14.00	15	15.00	85	21.30
30,001-40,000 บาท	8	8.00	12	12.00	9	9.00	2	2.00	31	7.80
40,001-50,000 บาท	-	-	5	5.00	10	10.00	-	-	15	3.80
มากกว่า 50,000 บาท	1	1.00	3	3.00	4	4.00	1	1.00	9	2.30
รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	100	100.00	400	100.00
8. ลักษณะการเดินทางของท่าน										
เดินทางคนเดียว	-	-	-	-	-	-	25	25.00	25	25.00
กลุ่มเพื่อน	-	-	-	-	-	-	22	22.00	22	22.00
ครอบครัว	-	-	-	-	-	-	44	44.00	44	44.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ญาติ	-	-	-	-	-	-	6	6.00	6	6.00
มากับบริษัททัวร์	-	-	-	-	-	-	3	3.00	3	3.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00
9. ท่านมักเดินทางในช่วงเวลาใด										
วันเสาร์-อาทิตย์	-	-	-	-	-	-	64	64.00	64	64.00
วันหยุดติดต่อกหลายวัน	-	-	-	-	-	-	5	5.00	5	5.00
วันธรรมดา	-	-	-	-	-	-	5	5.00	5	5.00
วันสำคัญทางศาสนา	-	-	-	-	-	-	0	0.00	0	0.00
ทุกโอกาสตามความสะดวก	-	-	-	-	-	-	26	26.00	26	26.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00
10. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่น่าสนใจ										
อุทยานแห่งชาติ เดิมป่า แคมป์	-	-	-	-	-	-	43	43.00	43	43.00
ท่องเที่ยวเชิงศาสนา	-	-	-	-	-	-	28	28.00	28	28.00
เทศกาลงานประเพณี	-	-	-	-	-	-	31	31.00	31	31.00
ดูนก ส่องสัตว์ ดูดาว ปีนเขา	-	-	-	-	-	-	21	21.00	21	21.00
ศิลปะและวัฒนธรรม	-	-	-	-	-	-	31	31.00	31	31.00
วัฒนธรรมชุมชน	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
ชมแม่น้ำ เที่ยวน้ำตก ส่องแก่ง	-	-	-	-	-	-	34	34.00	34	34.00
ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์	-	-	-	-	-	-	16	16.00	16	16.00
วิถีชีวิตท้องถิ่น	-	-	-	-	-	-	15	15.00	15	15.00
เขื่อน อ่างเก็บน้ำ ฝาย	-	-	-	-	-	-	20	20.00	20	20.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ศาสนา ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม	-	-	-	-	-	-	30	30.00	30	30.00
ชนเผ่าพื้นเมือง	-	-	-	-	-	-	6	6.00	6	6.00
ทะเล เกาะ ถ้ำ ดำน้ำ	-	-	-	-	-	-	40	40.00	40	40.00
ศาสนสถาน โบราณสถาน	-	-	-	-	-	-	23	23.00	23	23.00
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	-	-	-	-	-	-	19	19.00	19	19.00
กีฬาทางน้ำ เจ็ตสกี คายัค	-	-	-	-	-	-	19	19.00	19	19.00
ชมพิพิธภัณฑ์ ถนนวัฒนธรรม	-	-	-	-	-	-	26	26.00	26	26.00
อาหารท้องถิ่น / สินค้าพื้นเมือง	-	-	-	-	-	-	11	11.00	11	11.00
ฟาร์ม สวนเกษตร สวนพฤกษศาสตร์	-	-	-	-	-	-	18	18.00	18	18.00
อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองโบราณ	-	-	-	-	-	-	25	25.00	25	25.00
เที่ยวเชิงสุขภาพ	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
กีฬาผจญภัย จักรยาน ชีชีง ชีม้า	-	-	-	-	-	-	16	16.00	16	16.00
ชมสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ / ละคร	-	-	-	-	-	-	6	6.00	6	6.00
ชมการแข่งขันกีฬา	-	-	-	-	-	-	14	14.00	14	14.00
มวยไทย มอเตอร์โบ๊ท แข่งรถ	-	-	-	-	-	-	10	10.00	10	10.00
หัตถกรรม ทอผ้า แกะสลัก	-	-	-	-	-	-	4	4.00	4	4.00
มหกรรมแสดงสินค้า	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00
สวนสนุก สวนน้ำ สวนสัตว์	-	-	-	-	-	-	14	14.00	14	14.00
ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ตำนาน	-	-	-	-	-	-	22	22.00	22	22.00
มหกรรมดนตรี/ภาพยนตร์	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
11. ท่านเคยเดินทางมาที่วัดในจังหวัดนครปฐมหรือไม่										
ไม่เคย เป็นครั้งแรก	-	-	-	-	-	-	35	35.00	35	35.00
เคย	-	-	-	-	-	-	65	65.00	65	65.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00
12. ท่านทราบข้อมูลของวัดในจังหวัดนครปฐมจากแหล่งใด										
เพื่อนหรือญาติ	-	-	-	-	-	-	37	37.00	37	37.00
โทรทัศน์ / วิทยุ	-	-	-	-	-	-	15	15.00	15	15.00
อินเทอร์เน็ต	-	-	-	-	-	-	37	37.00	37	37.00
หนังสือ / นิตยสาร	-	-	-	-	-	-	11	11.00	11	11.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00
13. ค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าเดินทาง อาหาร ที่พัก และเงินทำบุญ รวมประมาณเท่าไร										
น้อยกว่า 1,000 บาท	-	-	-	-	-	-	30	30.00	30	30.00
1,001-2,000 บาท	-	-	-	-	-	-	46	46.00	46	46.00
2,001-3,000 บาท	-	-	-	-	-	-	18	18.00	18	18.00
3,001-4,000 บาท	-	-	-	-	-	-	4	4.00	4	4.00
4,001-5,000 บาท	-	-	-	-	-	-	1	1.00	1	1.00
มากกว่า 5,000 บาท	-	-	-	-	-	-	1	1.00	1	1.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
14. ท่านใช้จ่ายในการทำบุญที่วัดในจังหวัดนครปฐมกับเรื่องใด										
ทำบุญ / บริจาค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ร่วมสร้างโบสถ์ ศาลาวัด เป็นต้น	-	-	-	-	-	-	78	78.00	78	78.00
ค่าดอกไม้ธูปเทียน สังฆทานและของทำบุญต่างๆ	-	-	-	-	-	-	84	84.00	84	84.00
ค่าเช่าวัดถลุงคล	-	-	-	-	-	-	20	20.00	20	20.00
ค่าทำบุญปล่อยสัตว์ / ไถ่ชีวิต	-	-	-	-	-	-	20	20.00	20	20.00
ค่าอาหาร / เครื่องดื่ม	-	-	-	-	-	-	32	32.00	32	32.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00
15. อะไรเป็นแรงจูงใจให้ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม										
ศึกษาปรัชญาและหลักธรรมของพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม	-	-	-	-	-	-	34	34.00	34	34.00
ศึกษาพุทธประวัติ	-	-	-	-	-	-	43	43.00	43	43.00
ศึกษากฎแห่งกรรม	-	-	-	-	-	-	25	25.00	25	25.00
ศึกษาหัวใจศาสนาพุทธ ได้แก่ ทำความดี เว้นความชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์	-	-	-	-	-	-	27	27.00	27	27.00
ศึกษาอริยสัจ 4 และทางสายกลาง	-	-	-	-	-	-	16	16.00	16	16.00
ปฏิบัติธรรม ฟังสมาธิ ฟังสวด เพื่อพัฒนาจิต	-	-	-	-	-	-	18	18.00	18	18.00
เพื่อพ้นทุกข์หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด บรรลุพระนิพพาน	-	-	-	-	-	-	5	5.00	5	5.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ศึกษาพุทธเจดีย์ยุคทวารวดีที่วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระประโทน เจดีย์จุลประโทน เป็นต้น	-	-	-	-	-	-	21	21.00	21	21.00
สักการะพระศิลาขาว พระพุทธรูปสมัยทวารวดีที่วัดพระปฐมเจดีย์	-	-	-	-	-	-	29	29.00	29	29.00
สักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่วัดพระปฐมเจดีย์	-	-	-	-	-	-	51	51.00	51	51.00
สักการะหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง หนึ่งในพระพุทธรูปลอยน้ำ 5 องค์	-	-	-	-	-	-	26	26.00	26	26.00
สักการะพระศรีศากยะทศพลญาณฯ พระประธานปางลีลาที่พุทธมณฑล	-	-	-	-	-	-	3	3.00	3	3.00
ชมจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดบางพระ วัดกลางบางพระ วัดไร่ขิง เป็นต้น	-	-	-	-	-	-	17	17.00	17	17.00
นมัสการพระอริยสงฆ์ผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลวงพ่อน้อย หลวงพ่อเงิน หลวงพ่อแช่ม หลวงพ่อทา หลวงพ่อเป็น หลวงพ่อเป็น หลวงพ่อเต๋ หลวงพ่อหลิว หลวงพ่อมหาเจิม เป็นต้น	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00
สักการะสังเวชนียสถานจำลอง ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ที่พุทธมณฑล	-	-	-	-	-	-	17	17.00	17	17.00
ศึกษาด้านไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติในวัดต่าง ๆ เช่น ต้นศรีมหาโพธิ์ ต้นสาละ ต้นจิก ต้นไทร เป็นต้น	-	-	-	-	-	-	25	25.00	25	25.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
นมัสการพระอริยสงฆ์องค์ใหญ่ ได้แก่ หลวงพ่อ หลิว วัดไร่แตงทอง หลวงพ่อเป็น วัดบางพระ	-	-	-	-	-	-	8	8.00	8	8.00
ศึกษาดูงานกำเนิดของพุทธศาสนาในอาณาจักรทวาร วดีที่วัดในจังหวัดนครปฐม	-	-	-	-	-	-	4	4.00	4	4.00
ศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะยุคทวารวดีที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์	-	-	-	-	-	-	5	5.00	5	5.00
ศึกษาภาพปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธชาดกประดับฐาน เจดีย์จุลประโทนในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐม เจดีย์	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00
ไหว้พระ ทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน	-	-	-	-	-	-	48	48.00	48	48.00
ฟังเทศน์ ฟังธรรม	-	-	-	-	-	-	19	19.00	19	19.00
ร่วมพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วัน มาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
เที่ยวงานนมัสการพระปฐมเจดีย์ เวียนเทียนพุทธ มณฑล งานอัฐมีบูชาถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้าที่ วัดใหม่สุคนธาราม	-	-	-	-	-	-	9	9.00	9	9.00
ปล่อยนก ปล่อยปลา ไถชีวิตโคกระบือ	-	-	-	-	-	-	22	22.00	22	22.00
เช่าพระพุทธรูปบูชาและพระเครื่อง	-	-	-	-	-	-	22	22.00	22	22.00
เช่าบูชาวัตถุมงคล เสริมชะตา สะเดาะเคราะห์ และ คูฤกษ์	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00
สักยันต์ที่วัดบางพระ	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
ครอบครูในพิธีไหว้ครูบูรพาจารย์ที่วัดไผ่ล้อม	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	ภาครัฐ		เอกชน		ประชาชน		นักท่องเที่ยว		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รักษาและบำบัดด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ได้แก่ วัดไร่ขิง วัดปลักไม้ลาย วัดกลางคูเวียง	-	-	-	-	-	-	13	13.00	13	13.00
ชมธรรมชาติ บรรยากาศร่มรื่น วิถีชีวิตบริเวณวัดใน จังหวัดนครปฐม	-	-	-	-	-	-	22	22.00	22	22.00
ซื้อสินค้าและเที่ยวเทศกาลอาหาร ผลไม้ และสินค้า ที่มีชื่อเสียงในวัดในจังหวัดนครปฐม	-	-	-	-	-	-	16	16.00	16	16.00
การมาท่องเที่ยวที่วัดมีค่าใช้จ่ายไม่สูง	-	-	-	-	-	-	17	17.00	17	17.00
พระสงฆ์และชุมชนนครปฐมเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้การ ต้อนรับที่อบอุ่น	-	-	-	-	-	-	9	9.00	9	9.00
รู้สึกว่าการปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในการเดินทาง	-	-	-	-	-	-	12	12.00	12	12.00
ผ่อนคลายความเครียด และต้องการความสงบทาง ใจ	-	-	-	-	-	-	26	26.00	26	26.00
พักผ่อนเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจ ความแออัดของ ชีวิตคนในเมืองใหญ่	-	-	-	-	-	-	11	11.00	11	11.00
รวม	-	-	-	-	-	-	100	100.00	100	100.00

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและแรงจูงใจของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 61.50 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 38.30 มีสถานภาพโสด จำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.50 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 50.30 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 59.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับ 10,000-20,000 บาท จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 41.50

ผลสรุปจากผู้ตอบแบบสอบถามจากภาครัฐ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 63 คน มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 49 คน มีสถานภาพโสด จำนวน 66 คน มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 56 คน ประกอบอาชีพเป็นข้าราชการและพนักงานรัฐ จำนวน 100 คน มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 71 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับ 10,000-20,000 บาท จำนวน 47 คน

ผลสรุปจากผู้ตอบแบบสอบถามจากภาคเอกชน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 64 คน มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 37 คน มีสถานภาพโสด จำนวน 46 คน มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 34 คน ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 68 คน มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 76 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับ 10,000-20,000 บาท จำนวน 41 คน

ผลสรุปจากผู้ตอบแบบสอบถามจากภาคประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 59 คน มีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 35 คน มีสถานภาพโสดและสมรสมีบุตร จำนวนอย่างละ 47 คน มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 41 คน ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 59 คน มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 89 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 32 คน

ผลสรุปจากผู้ตอบแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 60 คน มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 45 คน มีสถานภาพโสด จำนวน 67 คน มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 61 คน ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 34 คน มีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 42 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับ 10,000-20,000 บาท จำนวน 47 คน

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อันที่เดินทางมีลักษณะการเดินทาง พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนใหญ่เดินทางมากับครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 44.00 รองลงมาคือ เดินทางคนเดียว คิดเป็น

ร้อยละ 25.00 เดินทางมากับกลุ่มเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 22.00 มากับญาติ คิดเป็นร้อยละ 6.00 และมากับบริษัททัวร์ คิดเป็นร้อยละ 3.00 ตามลำดับ

ช่วงเวลาในการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เดินทางมาวันเสาร์ อาทิตย์ คิดเป็นร้อยละ 64.00 รองลงมาคือ มาทุกโอกาสตามความสะดวก คิดเป็นร้อยละ 26.00 วันหยุดติดต่อกหลายวันและวันธรรมดา คิดเป็นร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชาวไทยสนใจเดินทางท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยสนใจมากที่สุด คือ อุทยานแห่งชาติ เดินป่า แคมป์ปิ้ง คิดเป็นร้อยละ 43.00 รองลงมาคือ ทะเล เกาะ ถ้ำ ดำน้ำ คิดเป็นร้อยละ 40.00 และชมแม่น้ำ เทียนน้ำตก ล่องแก่ง คิดเป็นร้อยละ 34.00 ตามลำดับ

การเดินทางมาที่วัดในจังหวัดนครปฐม พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยเคยเดินทางท่องเที่ยวที่วัดในจังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 65.00 และไม่เคยมา เป็นครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 35.00

แหล่งข้อมูลของวัดในจังหวัดนครปฐม พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยทราบข้อมูลจากแหล่งเพื่อนหรือญาติ และอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 37.00 รองลงมาคือ โทรทัศน์ วิทยุ คิดเป็นร้อยละ 15.00 และหนังสือ นิตยสาร คิดเป็นร้อยละ 11.00 ตามลำดับ

ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งรวมค่าเดินทาง อาหาร ที่พัก และเงินทำบุญ พบว่า ค่าใช้จ่ายรวมระหว่าง 1,001-2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.00 รองลงมาคือ น้อยกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ 2,001-3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.00 ตามลำดับ

การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการทำบุญที่วัดในจังหวัดนครปฐม พบว่าใช้จ่ายเรื่องค่าดอกไม้ธูปเทียน สังฆทาน และของทำบุญต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ ทำบุญ บริจาค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ร่วมสร้างโบสถ์ ศาลาวัด เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 78.00 ค่าอาหาร เครื่องดื่ม คิดเป็นร้อยละ 32.00 ค่าเช่าวัตถุมงคล และค่าทำบุญปล่อยสัตว์ ไล่ชีวิต คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ

แรงจูงใจที่นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม พบว่า เดินทางมาเพื่อสักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่วัดพระปฐมเจดีย์ คิดเป็นร้อยละ 51.00 รองลงมาคือ ไหว้พระ ทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน คิดเป็นร้อยละ 48.00 ศึกษาพุทธประวัติ คิดเป็นร้อยละ 43.00 ศึกษาปรัชญาและหลักธรรมของพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 34.00 และศึกษาหัวใจศาสนาพุทธ ได้แก่ ทำความดี เว้นความชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์ คิดเป็นร้อยละ 27.00 ตามลำดับ

รายงานผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
ทรัพยากรทางธรรมชาติ															
1. วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น	4.03	0.784	มาก	3.68	0.963	มาก	4.07	0.902	มาก	4.59	0.793	มากที่สุด	4.09	0.920	มาก
2. วัดมีต้นไม้ ดอกไม้ประดับ และสวนหย่อมที่สวยงาม	3.74	0.917	มาก	3.54	0.989	มาก	3.89	1.081	มาก	4.47	0.674	มากที่สุด	3.91	0.987	มาก
3. วัดมีความสะอาด มีการจัดการขยะและน้ำเสีย	3.51	1.030	มาก	3.38	0.962	ปานกลาง	3.78	1.031	มาก	4.35	0.796	มากที่สุด	3.76	1.026	มาก
4. วัดตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแม่น้ำนครชัยศรีและคลองต่าง ๆ	3.51	0.798	มาก	3.10	1.106	ปานกลาง	3.85	1.077	มาก	3.84	1.187	มาก	3.58	1.092	มาก
5. วัดมีสวนส้มโอ พารมกล้วยไม้ และสวนผักอยู่ใกล้เคียง	2.94	0.851	ปานกลาง	2.85	1.201	ปานกลาง	3.19	1.293	ปานกลาง	3.65	1.329	มาก	3.15	1.168	ปานกลาง
รวม	3.69	0.882	มาก	3.31	1.044	มาก	3.75	1.076	มาก	4.18	0.955	มาก	3.69	1.038	มาก
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม															
1. วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ	3.99	0.732	มาก	4.02	0.887	มาก	4.63	0.630	มากที่สุด	4.56	0.656	มากที่สุด	4.30	0.788	มากที่สุด
2. วัดมีอุโบสถ วิหาร พร้อมสถาปัตยกรรมฝาผนัง	4.01	0.870	มาก	3.98	0.829	มาก	4.57	0.671	มากที่สุด	4.49	0.674	มากที่สุด	4.26	0.809	มากที่สุด
3. วัดมีเจดีย์ ปรางค์ และหอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ	3.78	0.883	มาก	4.02	0.864	มาก	4.18	0.925	มาก	4.31	0.734	มากที่สุด	4.07	0.874	มาก
4. วัดมีโรงเรียนปริยัติธรรม และสำนักปฏิบัติธรรม	3.51	0.785	มาก	3.55	0.918	มาก	4.29	0.782	มากที่สุด	4.33	0.753	มากที่สุด	3.92	0.899	มาก
5. วัดมีพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุ	3.41	0.854	มาก	3.59	0.996	มาก	4.06	1.052	มาก	4.21	0.946	มากที่สุด	3.82	1.016	มาก
6. วัดมีโบราณสถานในยุควรรวดี และยุคต่าง ๆ	3.22	0.927	ปานกลาง	3.68	0.973	มาก	4.00	1.073	มาก	4.34	0.956	มากที่สุด	3.81	1.064	มาก
รวม	3.62	0.836	มาก	3.80	0.911	มาก	4.28	0.855	มากที่สุด	4.37	0.786	มากที่สุด	4.03	0.908	มาก
ทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา															
1. วัดมีงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ	4.56	0.592	มากที่สุด	4.09	0.911	มาก	4.61	0.618	มากที่สุด	4.47	0.688	มากที่สุด	4.43	0.739	มากที่สุด
2. วัดมีการจัดวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น พุทธมณฑล วัดพระปฐมเจดีย์	4.47	0.643	มากที่สุด	4.08	0.853	มาก	4.52	0.717	มากที่สุด	4.48	0.731	มากที่สุด	4.39	0.758	มากที่สุด
3. วัดมีงานประเพณี เช่น วันอัฐมีบูชาถวายเพลิงพระพุทธรเจ้า ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีการได้น้ำมัน	3.51	1.210	มาก	3.53	1.020	มาก	3.82	1.077	มาก	4.32	0.737	มากที่สุด	3.80	1.073	มาก

ตาราง 9 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
4. วัดมีงานสมโภชประจำปี เช่น วัดพระปฐมเจดีย์ วัดสามง่าม วัดบางพระ ฯลฯ	4.53	0.577	มากที่สุด	4.15	0.833	มาก	4.38	0.885	มากที่สุด	4.38	0.776	มากที่สุด	4.36	0.785	มากที่สุด
5. วัดมีเทศกาลงานบุญของชนเผ่าไทยทรงดำ เช่น วัดหัวถนน วัดเกาะแรด ฯลฯ	3.72	0.933	มาก	3.52	0.969	มาก	3.66	1.165	มาก	4.21	0.756	มากที่สุด	3.78	0.998	มาก
6. วัดมีการประชุมพุทธศาสนาโลกในวันวิสาขบูชาที่พุทธมณฑล	4.14	0.865	มาก	3.76	0.955	มาก	4.47	0.731	มากที่สุด	4.12	0.891	มาก	4.12	0.897	มาก
7. วัดมีพระไตรปิฎก และหนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธ	4.23	0.737	มากที่สุด	3.58	1.051	มาก	4.37	0.774	มากที่สุด	4.04	0.931	มาก	4.06	0.927	มาก
รวม	4.16	0.793	มาก	3.81	0.941	มาก	4.26	0.852	มากที่สุด	4.28	0.787	มากที่สุด	4.13	0.882	มาก
ทรัพยากรทางด้านกิจกรรม															
1. วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	4.68	0.548	มากที่สุด	4.17	0.753	มาก	4.56	0.641	มากที่สุด	4.55	0.626	มากที่สุด	4.49	0.672	มากที่สุด
2. วัดมีการเทศนา และสอนธรรมะให้แก่นักท่องเที่ยว	3.94	0.897	มาก	3.70	0.959	มาก	4.11	1.004	มาก	4.45	0.757	มากที่สุด	4.05	0.946	มาก
3. วัดมีการฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และฝึกสติ	4.16	0.861	มาก	3.96	1.024	มาก	4.34	0.819	มากที่สุด	4.34	0.714	มากที่สุด	4.20	0.873	มาก
4. วัดมีการนำชมวัด และสื่อความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว	3.48	1.010	มาก	3.53	1.058	มาก	3.76	1.065	มาก	4.38	0.789	มากที่สุด	3.79	1.046	มาก
5. วัดมีพิธีพุทธาภิเษก และการปลุกเสกวัตถุมงคล ดุฎกษ์ ดุดวง และสะเดาะเคราะห์	3.81	0.929	มาก	3.57	0.956	มาก	3.57	1.191	มาก	4.15	0.770	มาก	3.78	0.998	มาก
6. วัดมีการศึกษาพุทธศิลป์ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม วิจิตรศิลป์	3.40	0.953	ปานกลาง	3.67	0.948	มาก	3.77	1.024	มาก	4.23	0.863	มากที่สุด	3.77	0.990	มาก
7. วัดเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวศึกษาปรัชญาศาสนาพุทธ	3.56	1.038	มาก	3.83	1.016	มาก	3.86	0.954	มาก	4.24	0.830	มากที่สุด	3.87	0.989	มาก
รวม	3.86	0.890	มาก	3.77	0.959	มาก	3.99	0.956	มาก	4.33	0.764	มากที่สุด	3.99	0.930	มาก
ทรัพยากรด้านบริการ															
1. วัดมีระบบไฟฟ้า ประปา และถนนพร้อมป้ายบอกทางเข้าวัด	3.90	0.847	มาก	3.74	0.928	มาก	4.35	0.744	มากที่สุด	4.13	0.837	มาก	4.03	0.869	มาก
2. วัดมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์	3.17	0.954	ปานกลาง	3.36	1.078	ปานกลาง	3.57	1.103	มาก	4.08	0.884	มาก	3.54	1.061	มาก
3. วัดมีจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ	4.08	0.895	มาก	3.97	0.846	มาก	4.04	1.024	มาก	4.25	0.796	มากที่สุด	4.08	0.897	มาก
4. วัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา	4.08	0.774	มาก	3.86	0.876	มาก	4.41	0.767	มากที่สุด	4.14	0.804	มาก	4.12	0.827	มาก

ตาราง 9 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
2. วัดมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์	3.17	0.954	ปานกลาง	3.36	1.078	ปานกลาง	3.57	1.103	มาก	4.08	0.884	มาก	3.54	1.061	มาก
3. วัดมีจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ	4.08	0.895	มาก	3.97	0.846	มาก	4.04	1.024	มาก	4.25	0.796	มากที่สุด	4.08	0.897	มาก
4. วัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา	4.08	0.774	มาก	3.86	0.876	มาก	4.41	0.767	มากที่สุด	4.14	0.804	มาก	4.12	0.827	มาก
5. วัดมีระบบรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ	3.17	1.025	ปานกลาง	3.29	0.998	ปานกลาง	3.74	1.211	มาก	4.07	0.769	มาก	3.57	1.072	มาก
6. วัดเป็นศูนย์ดำเนินกิจกรรมของชุมชน เช่น โรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพ ที่ประชุมกลุ่ม	3.65	0.999	มาก	3.47	1.010	มาก	3.97	1.132	มาก	4.19	0.825	มาก	3.82	1.032	มาก
7. วัดมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อปฏิบัติธรรม	3.32	0.851	ปานกลาง	3.38	1.023	ปานกลาง	3.54	1.226	มาก	4.11	0.909	มาก	3.59	1.056	มาก
รวม	3.62	0.906	มาก	3.58	0.965	มาก	3.94	1.029	มาก	4.13	0.832	มาก	3.82	0.973	มาก

จากตาราง 9 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.69 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการทรัพยากรทางธรรมชาติที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59

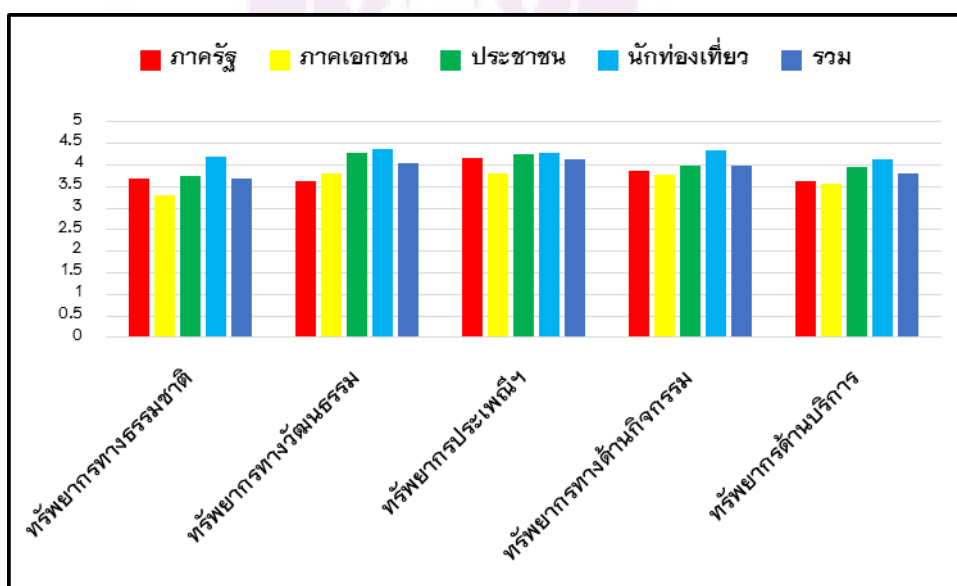
การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.03 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีอุโบสถ วิหาร พร้อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ รวมกับวัดมีเจดีย์ ปรางค์ และหอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.13 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา ที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีงานสมโภชประจำปี เช่น วัดพระปฐมเจดีย์ วัดสามง่าม วัดบางพระ ฯลฯ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการจัดวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น พุทธมณฑล วัดพระปฐมเจดีย์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านกิจกรรม ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.99 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการทรัพยากรทางด้านกิจกรรม ที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการทำบุญ ตักบาตร

รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรด้านบริการ ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.82 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการทรัพยากรด้านบริการ ที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีจุดบริการดอกไม้รูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ ร่วมกับวัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีจุดบริการดอกไม้รูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีจุดบริการดอกไม้รูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25

ภาพ 66 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มที่มีต่อการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

รายงานผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก
จังหวัดนครปฐม

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม			
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	
จุดแข็ง																
1. วัดเป็นศูนย์กลางพุทธมณฑลของเอเชียและของโลก	4.06	0.899	มาก	3.83	1.025	มาก	4.25	0.880	มากที่สุด	4.34	0.768	มากที่สุด	4.06	0.899	มาก	
2. วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสัมมัยทวารวดี	4.08	0.787	มาก	3.99	0.904	มาก	4.21	0.880	มากที่สุด	4.39	0.737	มากที่สุด	4.17	0.840	มาก	
3. วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก	3.99	0.785	มาก	3.99	0.937	มาก	4.26	0.799	มากที่สุด	4.18	0.833	มาก	4.10	0.846	มาก	
4. มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก	3.74	0.747	มาก	3.60	1.005	มาก	3.96	1.004	มาก	4.19	0.911	มาก	3.87	0.947	มาก	
5. มีธรรมชาติที่ราบภาคกลางลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ร่มรื่น และสวยงาม	3.96	0.724	มาก	3.79	1.038	มาก	4.13	0.906	มาก	4.27	0.790	มากที่สุด	4.04	0.888	มาก	
รวม	3.96	0.788	มาก	3.84	0.981	มาก	4.16	0.893	มาก	4.27	0.807	มากที่สุด	4.04	0.884	มาก	
จุดอ่อน																
1. ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก	3.74	0.812	มาก	3.65	0.978	มาก	3.90	1.059	มาก	3.77	1.014	มาก	3.77	0.971	มาก	
2. ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.75	0.869	มาก	3.62	0.930	มาก	3.72	1.083	มาก	3.84	1.080	มาก	3.73	0.994	มาก	
3. ขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.67	0.805	มาก	3.65	1.029	มาก	3.84	1.002	มาก	3.74	1.041	มาก	3.72	0.973	มาก	
4. ขาดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.67	0.842	มาก	3.54	1.029	มาก	3.81	0.992	มาก	3.70	1.020	มาก	3.68	0.975	มาก	
5. ขาดองค์กรและเว็บไซต์จัดการบริการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.69	0.849	มาก	3.66	1.075	มาก	3.73	1.153	มาก	3.82	1.048	มาก	3.73	1.035	มาก	
รวม	3.70	0.835	มาก	3.62	1.008	มาก	3.80	1.057	มาก	3.77	1.040	มาก	3.72	0.989	มาก	

ตาราง 10 (ต่อ)

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
โอกาส															
1. พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก	4.10	0.810	มาก	3.69	1.089	มาก	4.10	0.990	มาก	4.11	0.886	มาก	4.00	0.963	มาก
2. มีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นประตูพุทธสถานที่สำคัญในทวีปเอเชีย	3.95	0.770	มาก	3.64	1.087	มาก	4.07	0.956	มาก	4.19	0.873	มาก	3.96	0.948	มาก
3. พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางศึกษาพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3.89	0.764	มาก	3.69	1.012	มาก	4.04	1.024	มาก	4.19	0.884	มาก	3.95	0.942	มาก
4. มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย	3.86	0.853	มาก	3.68	0.963	มาก	4.13	0.950	มาก	4.16	0.762	มาก	3.96	0.904	มาก
5. มีโอกาสพนักงำล้งสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.89	0.737	มาก	3.64	1.010	มาก	4.10	0.927	มาก	4.23	0.777	มากที่สุด	3.97	0.895	มาก
รวม	3.93	0.786	มาก	3.66	1.032	มาก	4.08	0.969	มาก	4.17	0.836	มาก	3.96	0.930	มาก
อุปสรรค															
1. ปัญหาด้านงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา	3.76	0.854	มาก	3.84	1.042	มาก	3.84	1.061	มาก	4.04	0.984	มาก	3.87	0.990	มาก
2. สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม	4.18	0.892	มาก	3.95	1.048	มาก	3.89	1.072	มาก	4.18	0.936	มาก	4.05	0.995	มาก
3. ไม่มีองค์กรภายนอกที่สนับสนุนการเผยแพร่พุทธศาสนา	3.71	0.913	มาก	3.63	0.917	มาก	3.76	1.055	มาก	4.00	0.943	มาก	3.78	0.965	มาก
4. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา	3.75	0.978	มาก	3.82	0.999	มาก	3.79	1.018	มาก	4.05	0.936	มาก	3.85	0.986	
5. ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ	3.09	1.006	ปานกลาง	3.21	1.113	ปานกลาง	3.24	1.164	ปานกลาง	3.84	1.126	มาก	3.34	1.138	ปานกลาง
6. ประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.22	0.927	มาก	3.42	1.121	มาก	3.37	1.169	ปานกลาง	3.76	1.036	มาก	3.44	1.081	มาก
รวม	3.61	0.928	มาก	3.64	1.040	มาก	3.64	1.089	มาก	3.97	0.993	มาก	3.72	1.025	มาก

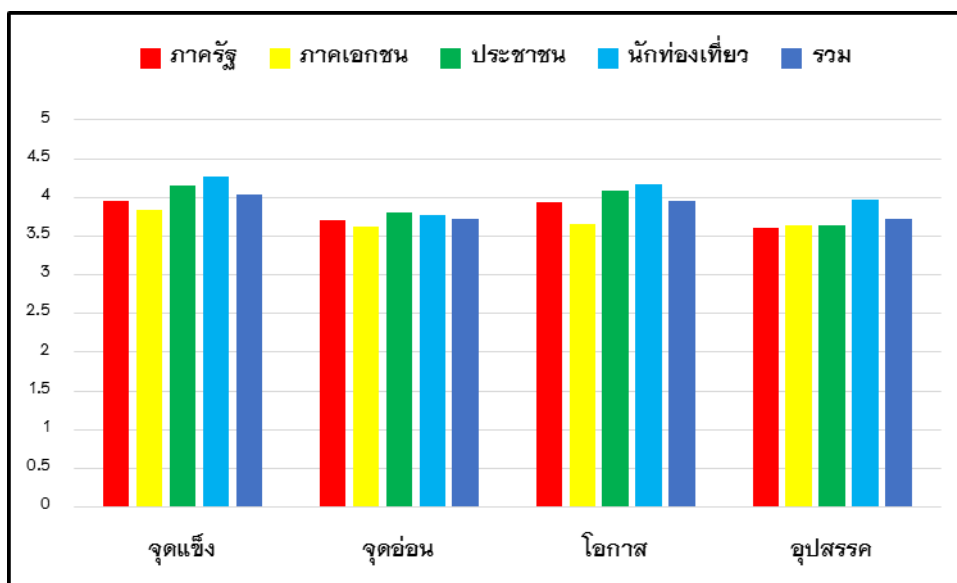
จากตาราง 10 พบว่า การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.04 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการจุดแข็งที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดในจังหวัดนครปฐมเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี ร่วมกับวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.72 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการจุดอ่อนที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ ขาดองค์การและเว็บไซต์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับโอกาส ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.96 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการโอกาสที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก ร่วมกับพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ มีโอกาสผลักดันกำลังสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรค ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.72 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยรายการอุปสรรคที่กลุ่มภาครัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 เอกชนมีความคิดเห็น

ระดับมากอันดับต้น ได้แก่ สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18

ภาพ 67 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม

รายงานผลการประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด															
1. ศักยภาพในการเข้าถึงวัด มีถนน ป้าย และบริการรถประจำทาง	3.81	0.849	มาก	3.62	0.972	มาก	3.94	1.003	มาก	4.26	0.799	มากที่สุด	3.91	0.936	มาก
2. สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งของวัดเหมาะสมกับการเข้ามาทำบุญ ไหว้พระ และท่องเที่ยว	3.92	0.662	มาก	3.71	0.998	มาก	4.20	0.739	มาก	4.33	0.739	มากที่สุด	4.04	0.828	มาก
3. ภูมิทัศน์สวยงาม สะอาด สงบ บรรยากาศเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ	3.94	0.736	มาก	3.82	0.869	มาก	4.01	0.927	มาก	4.30	0.674	มากที่สุด	4.02	0.824	มาก
4. มีความร่มเย็น มีพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร สระน้ำ แม่น้ำลำคลอง	3.89	0.863	มาก	3.80	1.054	มาก	3.92	0.929	มาก	4.24	0.698	มากที่สุด	3.96	0.907	มาก
5. ในเขตพุทธาวาสมีอุโบสถวิหาร เจดีย์ หอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม	4.00	0.682	มาก	3.80	0.995	มาก	4.13	0.884	มาก	4.28	0.653	มากที่สุด	4.05	0.832	มาก
6. ภายในอุโบสถและวิหาร มีพระพุทธรูปที่สำคัญ จิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่า	4.05	0.821	มาก	3.81	1.061	มาก	4.16	0.940	มาก	4.33	0.739	มากที่สุด	4.09	0.915	มาก
7. วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์	4.13	0.825	มาก	3.92	1.012	มาก	4.26	0.883	มากที่สุด	4.35	0.687	มากที่สุด	4.17	0.872	มาก
8. วัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาความรู้ด้านแพทย์โบราณ โหราศาสตร์	3.94	0.874	มาก	3.75	0.947	มาก	3.89	0.909	มาก	4.29	0.743	มากที่สุด	3.97	0.891	มาก
9. วัดมีพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา	3.97	0.758	มาก	3.57	1.148	มาก	3.88	1.028	มาก	4.17	0.900	มาก	3.90	0.990	มาก
รวม	3.96	0.785	มาก	3.75	1.006	มาก	4.04	0.915	มาก	4.28	0.736	มากที่สุด	4.01	0.888	มาก

ตาราง 11 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน															
1. วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก	3.80	0.841	มาก	3.60	0.932	มาก	3.83	0.965	มาก	4.19	0.761	มาก	3.85	0.901	มาก
2. วัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน	3.42	0.855	มาก	3.65	0.936	มาก	3.75	1.009	มาก	4.19	0.775	มาก	3.75	0.937	มาก
3. วัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก	3.52	0.772	มาก	3.58	0.934	มาก	3.67	0.933	มาก	4.21	0.769	มากที่สุด	3.74	0.896	มาก
4. วัดมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร	3.40	0.910	ปานกลาง	3.54	0.999	มาก	3.46	1.019	มาก	4.17	0.766	มาก	3.64	0.976	มาก
5. วัดมีระบบการกระจายนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปยังวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม	3.21	1.028	ปานกลาง	3.49	0.990	มาก	3.26	1.186	ปานกลาง	4.00	0.853	มาก	3.49	1.064	มาก
6. วัดมีการจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือนวัด	3.40	0.888	ปานกลาง	3.53	1.010	มาก	3.69	1.022	มาก	3.97	0.822	มาก	3.65	0.959	มาก
7. วัดมีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ	3.32	0.931	ปานกลาง	3.54	1.039	มาก	3.60	1.054	มาก	3.96	0.864	มาก	3.61	0.998	มาก
8. วัดมีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ	3.39	0.898	ปานกลาง	3.34	1.103	มาก	3.45	1.038	มาก	4.03	0.822	มาก	3.55	1.007	มาก
รวม	3.43	0.890	มาก	3.53	0.992	มาก	3.58	1.028	มาก	4.09	0.804	มาก	3.66	0.967	มาก
ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง															
1. วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประสานงานด้านารอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม	3.60	0.888	มาก	3.67	0.922	มาก	3.88	0.946	มาก	4.30	0.718	มากที่สุด	3.86	0.911	มาก
2. วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน	3.88	0.844	มาก	3.66	0.956	มาก	3.86	0.876	มาก	4.29	0.782	มากที่สุด	3.92	0.894	มาก

ตาราง 11 (ต่อ)

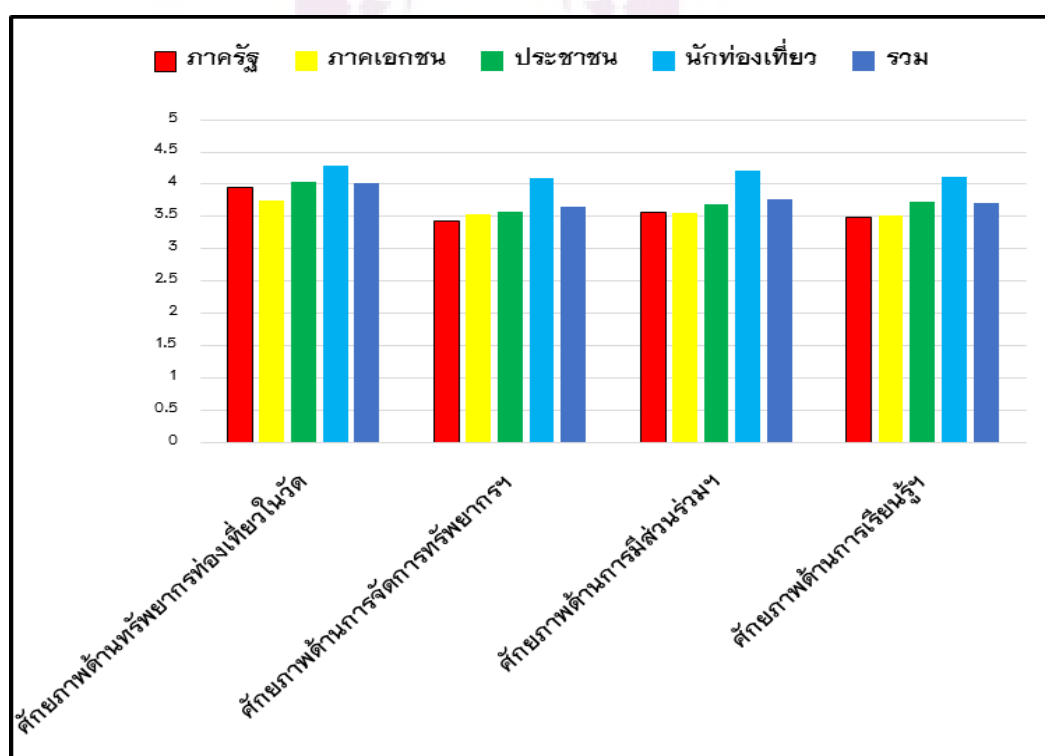
	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
3. วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในวัด	3.49	1.049	มาก	3.52	1.000	มาก	3.76	0.944	มาก	4.19	0.775	มาก	3.74	0.985	มาก
4. วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุนการพัฒนาท่องเที่ยวจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ	3.48	0.990	มาก	3.52	1.049	มาก	3.58	0.955	มาก	4.13	0.747	มาก	3.68	0.975	มาก
5. มีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน	3.42	0.934	มาก	3.45	0.914	มาก	3.46	1.105	มาก	4.14	0.829	มาก	3.62	0.994	มาก
รวม	3.57	0.941	มาก	3.56	0.968	มาก	3.70	0.965	มาก	4.21	0.770	มากที่สุด	3.76	0.951	มาก
ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม															
1. วัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัดและเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์	3.51	0.810	มาก	3.49	0.990	มาก	3.74	1.001	มาก	4.16	0.735	มาก	3.73	0.928	มาก
2. วัดมีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว	3.48	0.810	มาก	3.50	0.937	มาก	3.80	0.910	มาก	4.08	0.761	มาก	3.72	0.889	มาก
3. วัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว	3.55	0.892	มาก	3.49	0.990	มาก	3.80	0.921	มาก	4.06	0.802	มาก	3.72	0.928	มาก
4. วัดมีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่าง ๆ	3.45	0.880	มาก	3.57	0.902	มาก	3.59	0.922	มาก	4.14	0.804	มาก	3.69	0.915	มาก
รวม	3.49	0.848	มาก	3.51	0.954	มาก	3.73	0.938	มาก	4.11	0.775	มาก	3.71	0.915	มาก

จากตาราง 11 พบว่า การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.01 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัดที่กลุ่มภาคีรัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.66 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่กลุ่มภาคีรัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.76 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องที่กลุ่มภาคีรัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากที่สุดอันดับต้น ได้แก่ วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30

การพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.71 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรมที่กลุ่มภาคีรัฐมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 เอกชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่าง ๆ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 ประชาชนมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว ร่วมกับวัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นระดับมากอันดับต้น ได้แก่ วัดมีกิจกรรมที่หลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัดและเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16

ภาพ 68 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

รายงานผลการประเมินความคิดเห็นต่อวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนา
การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
วิสัยทัศน์															
1. จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ	4.02	0.752	มาก	3.75	1.077	มาก	4.19	0.837	มาก	4.42	0.741	มากที่สุด	4.10	0.893	มาก
2. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	4.00	0.791	มาก	3.59	1.026	มาก	4.05	1.009	มาก	4.38	0.708	มากที่สุด	4.00	0.934	มาก
3. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน	3.91	0.805	มาก	3.53	1.049	มาก	3.94	1.099	มาก	4.40	0.725	มากที่สุด	3.94	0.979	มาก
4. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	3.90	0.798	มาก	3.59	1.065	มาก	4.06	0.973	มาก	4.27	0.750	มากที่สุด	3.96	0.936	มาก
รวม	3.95	0.786	มาก	3.61	1.054	มาก	4.06	0.979	มาก	4.36	0.731	มากที่สุด	4.00	0.935	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม															
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	4.25	0.809	มากที่สุด	3.73	0.941	มาก	4.14	0.932	มาก	4.24	0.780	มากที่สุด	4.09	0.891	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม															
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4.22	0.690	มากที่สุด	3.53	0.979	มาก	4.11	0.909	มาก	4.21	0.769	มากที่สุด	4.02	0.888	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนากองการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน	4.20	0.816	มาก	3.53	1.039	มาก	4.18	0.914	มาก	4.26	0.812	มากที่สุด	4.04	0.945	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนากองการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน	4.23	0.709	มากที่สุด	3.64	1.000	มาก	4.18	0.857	มาก	4.32	0.815	มากที่สุด	4.09	0.889	มาก
รวม	4.22	0.756	มากที่สุด	3.60	0.989	มาก	4.15	0.903	มาก	4.25	0.794	มากที่สุด	4.06	0.903	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนากองการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม															
กลยุทธ์ที่ 1.1 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก	3.90	0.785	มาก	3.67	0.922	มาก	4.10	0.785	มาก	4.30	0.798	มากที่สุด	3.99	0.854	มาก
โครงการที่ 1 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวพุทธศาสนาของโลก	3.90	0.810	มาก	3.52	0.990	มาก	4.05	0.845	มาก	4.34	0.844	มากที่สุด	3.95	0.921	มาก
โครงการที่ 2 การจัดประชุมการท่องเที่ยวพุทธศาสนาแห่งโลก	3.78	0.824	มาก	3.45	0.989	มาก	4.06	0.862	มาก	4.13	0.800	มาก	3.86	0.909	มาก
โครงการที่ 3 ศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวพุทธศาสนาแห่งเอเชีย	3.89	0.777	มาก	3.48	1.010	มาก	3.90	0.870	มาก	4.29	0.756	มากที่สุด	3.89	0.903	มาก
โครงการที่ 4 ศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก	3.67	0.842	มาก	3.29	1.057	ปานกลาง	3.89	0.898	มาก	4.09	0.753	มาก	3.73	0.939	มาก
โครงการที่ 5 ศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม	3.65	0.821	มาก	3.37	0.971	ปานกลาง	3.76	0.911	มาก	4.07	0.807	มาก	3.71	0.912	มาก
โครงการที่ 6 ศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน	3.99	0.870	มาก	3.38	0.930	ปานกลาง	3.85	0.845	มาก	4.08	0.677	มาก	3.82	0.875	มาก
โครงการที่ 7 ศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์	3.71	0.891	มาก	3.35	0.968	ปานกลาง	3.68	1.081	มาก	4.14	0.841	มาก	3.72	0.987	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
<u>โครงการที่ 8</u> ศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก	3.81	0.849	มาก	3.47	1.039	มาก	3.91	0.996	มาก	4.30	0.785	มากที่สุด	3.87	0.966	มาก
<u>โครงการที่ 9</u> ศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร	4.08	0.734	มาก	3.62	0.972	มาก	3.88	0.977	มาก	4.16	0.762	มาก	3.93	0.890	มาก
<u>โครงการที่ 10</u> การสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก	3.98	0.816	มาก	3.52	1.000	มาก	3.97	0.881	มาก	4.18	0.845	มาก	3.91	0.918	มาก
<u>โครงการที่ 11</u> การสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ	4.15	0.821	มาก	3.56	0.935	มาก	3.88	0.946	มาก	4.13	0.906	มาก	3.93	0.931	มาก
รวมโครงการ	3.87	0.823	มาก	3.45	0.987	มาก	3.89	0.919	มาก	4.17	0.797	มาก	3.84	0.922	มาก
<u>กลยุทธ์ที่ 1.2</u> การพัฒนาจิตใจ ปลุกจิตสำนึก	4.09	0.780	มาก	3.71	0.880	มาก	4.08	0.929	มาก	4.13	0.812	มาก	4.00	0.866	มาก
<u>โครงการที่ 1</u> การอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา	4.19	0.775	มาก	3.64	0.905	มาก	4.04	0.875	มาก	4.20	0.816	มาก	4.02	0.871	มาก
<u>โครงการที่ 2</u> การอบรมพุทธบารมี	4.03	0.822	มาก	3.63	0.906	มาก	3.99	0.810	มาก	4.18	0.730	มาก	3.96	0.841	มาก
<u>โครงการที่ 3</u> แดนที่สี่พระนิพพาน	4.01	0.810	มาก	3.67	0.995	มาก	3.82	0.903	มาก	4.13	0.825	มาก	3.91	0.901	มาก
<u>โครงการที่ 4</u> การอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง	4.04	0.864	มาก	3.77	0.886	มาก	3.93	0.946	มาก	4.10	0.798	มาก	3.96	0.881	มาก
<u>โครงการที่ 5</u> จัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์	4.10	0.798	มาก	3.87	0.950	มาก	4.01	0.990	มาก	4.13	0.837	มาก	4.03	0.899	มาก
<u>โครงการที่ 6</u> จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี	3.99	0.882	มาก	3.67	0.933	มาก	4.09	0.854	มาก	4.20	0.804	มาก	3.99	0.888	มาก
<u>โครงการที่ 7</u> จัดแข่งขันตอบปัญหาโอลิมปิกปัญหา	3.78	0.871	มาก	3.68	0.920	มาก	3.90	0.905	มาก	4.01	0.798	มาก	3.84	0.880	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ	x	SD	ระดับ
โครงการที่ 8 สร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว	4.01	0.835	มาก	3.66	0.945	มาก	3.97	0.893	มาก	4.18	0.783	มาก	3.95	0.883	มาก
โครงการที่ 9 หลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ	4.03	0.797	มาก	3.50	1.068	มาก	3.83	0.954	มาก	4.14	0.865	มาก	3.88	0.955	มาก
รวมโครงการ	4.02	0.828	มาก	3.67	0.945	มาก	3.95	0.903	มาก	4.14	0.806	มาก	3.94	0.888	มาก
กลยุทธ์ที่ 1.3 การอนุรักษ์วัฒนธรรม	4.02	0.724	มาก	3.81	0.837	มาก	4.03	0.834	มาก	4.34	0.742	มากที่สุด	4.05	0.806	มาก
โครงการที่ 1 สร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ	4.01	0.718	มาก	3.70	0.823	มาก	3.96	0.816	มาก	4.31	0.775	มากที่สุด	3.99	0.810	มาก
โครงการที่ 2 การศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี	4.03	0.834	มาก	3.70	0.905	มาก	4.03	0.881	มาก	4.28	0.740	มากที่สุด	4.01	0.864	มาก
โครงการที่ 3 อนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด	4.09	0.740	มาก	3.77	0.973	มาก	4.17	0.792	มาก	4.24	0.726	มากที่สุด	4.07	0.830	มาก
โครงการที่ 4 สร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา	4.06	0.722	มาก	3.76	0.944	มาก	3.89	0.909	มาก	4.12	0.844	มาก	3.96	0.868	มาก
โครงการที่ 5 อนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม	4.04	0.840	มาก	3.73	0.863	มาก	3.91	0.900	มาก	4.25	0.821	มากที่สุด	3.98	0.874	มาก
โครงการที่ 6 อนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ	4.04	0.737	มาก	3.90	0.893	มาก	4.03	0.858	มาก	4.16	0.692	มาก	4.03	0.802	มาก
โครงการที่ 7 อนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยดำรับโบราณและสมุนไพร	4.05	0.796	มาก	3.68	1.014	มาก	4.04	0.864	มาก	4.25	0.796	มากที่สุด	4.01	0.893	มาก
โครงการที่ 8 ผักกักขะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร	3.79	0.844	มาก	3.55	0.957	มาก	3.76	0.911	มาก	4.17	0.805	มาก	3.82	0.906	มาก
รวมโครงการ	4.01	0.778	มาก	3.72	0.921	มาก	3.97	0.866	มาก	4.22	0.774	มากที่สุด	3.98	0.855	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม															
กลยุทธ์ที่ 2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว	4.02	0.724	มาก	3.55	0.869	มาก	4.06	0.802	มาก	4.22	0.690	มากที่สุด	3.96	0.811	มาก
โครงการที่ 1 การกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส	3.97	0.822	มาก	3.46	0.915	มาก	4.12	0.769	มาก	4.21	0.743	มากที่สุด	3.94	0.862	มาก
โครงการที่ 2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.99	0.718	มาก	3.59	0.965	มาก	4.04	0.920	มาก	4.28	0.766	มากที่สุด	3.97	0.881	มาก
โครงการที่ 3 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด	3.97	0.771	มาก	3.57	0.902	มาก	3.89	0.852	มาก	4.13	0.774	มาก	3.89	0.848	มาก
โครงการที่ 4 การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด	4.07	0.832	มาก	3.61	0.942	มาก	4.11	0.875	มาก	4.17	0.753	มาก	3.99	0.879	มาก
โครงการที่ 5 จัดระเบียบร้านค้าบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก	4.20	0.816	มาก	3.63	1.002	มาก	4.00	0.985	มาก	4.14	0.817	มาก	3.99	0.933	มาก
โครงการที่ 6 พุทธศาสนาศิลปะมรดกชาติให้แกโลก	4.10	0.772	มาก	3.64	0.959	มาก	4.06	0.897	มาก	4.06	0.862	มาก	3.97	0.892	มาก
โครงการที่ 7 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว	4.16	0.707	มาก	3.90	0.959	มาก	3.97	0.915	มาก	4.10	0.810	มาก	4.03	0.856	มาก
โครงการที่ 8 กำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร	4.16	0.735	มาก	3.76	0.866	มาก	3.84	0.896	มาก	4.14	0.804	มาก	3.98	0.843	มาก
โครงการที่ 9 ปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสิ่งเขื่อนสถานในพุทธมณฑล	4.05	0.783	มาก	3.80	0.932	มาก	3.95	0.892	มาก	4.17	0.842	มาก	3.99	0.871	มาก
รวมโครงการ	4.07	0.772	มาก	3.66	0.938	มาก	3.99	0.889	มาก	4.15	0.796	มาก	3.97	0.873	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
กลยุทธ์ที่ 2.2 การจัดการทรัพยากรในวัด	4.17	0.817	มาก	3.68	0.851	มาก	4.07	0.891	มาก	4.10	0.785	มาก	4.01	0.855	มาก
โครงการที่ 1 ประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ	4.13	0.872	มาก	3.82	0.947	มาก	4.07	0.924	มาก	4.21	0.795	มากที่สุด	4.06	0.895	มาก
โครงการที่ 2 จัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบ่อบำบัดน้ำเสีย	4.07	0.856	มาก	3.72	0.911	มาก	4.09	0.975	มาก	3.94	0.930	มาก	3.96	0.927	มาก
โครงการที่ 3 การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด	3.62	1.062	มาก	3.27	1.262	ปานกลาง	3.73	1.145	มาก	4.22	0.905	มากที่สุด	3.71	1.149	มาก
โครงการที่ 4 ลดเสียงการจราจรรอบวัด	3.72	0.944	มาก	3.51	1.068	มาก	3.85	0.989	มาก	4.02	0.995	มาก	3.78	1.013	มาก
โครงการที่ 5 ติดระบบ CCTV วงจรปิด	3.77	1.043	มาก	3.48	1.068	มาก	4.14	0.888	มาก	4.15	0.957	มาก	3.89	1.027	มาก
โครงการที่ 6 จัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ	3.76	0.976	มาก	3.37	1.244	ปานกลาง	3.73	1.127	มาก	4.09	0.922	มาก	3.74	1.101	มาก
โครงการที่ 7 การเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ	3.65	0.968	มาก	3.42	1.156	มาก	3.85	1.175	มาก	3.98	1.044	มาก	3.72	1.106	มาก
รวมโครงการ	3.81	0.960	มาก	3.51	1.093	มาก	3.92	1.031	มาก	4.08	0.935	มาก	3.83	1.031	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ															
ศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน															
กลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด	3.68	0.777	มาก	3.53	0.893	มาก	4.18	0.730	มาก	4.08	0.837	มาก	3.87	0.853	มาก
โครงการที่ 1 การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.72	0.766	มาก	3.61	0.886	มาก	4.09	0.767	มาก	4.15	0.833	มาก	3.89	0.844	มาก
โครงการที่ 2 สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก	3.95	0.809	มาก	3.60	0.964	มาก	4.13	0.747	มาก	4.05	0.857	มาก	3.93	0.869	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
โครงการที่ 3 การศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวพุทธศาสนาและสร้าง กลยุทธ์ในการแข่งขัน	3.77	0.827	มาก	3.55	0.892	มาก	3.92	0.706	มาก	4.14	0.888	มาก	3.85	0.856	มาก
โครงการที่ 4 สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวพุทธศาสนา	3.98	0.841	มาก	3.59	0.922	มาก	4.19	0.837	มาก	4.18	0.892	มาก	3.98	0.904	มาก
โครงการที่ 5 สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวพุทธ ศาสนา	3.83	0.829	มาก	3.61	0.984	มาก	3.94	0.814	มาก	4.13	0.906	มาก	3.88	0.903	มาก
โครงการที่ 6 ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์การส่งเสริม การท่องเที่ยวพุทธศาสนา	3.81	0.787	มาก	3.45	0.968	มาก	3.91	0.877	มาก	4.10	0.948	มาก	3.82	0.925	มาก
โครงการที่ 7 แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)	3.83	1.035	มาก	3.56	1.038	มาก	3.98	0.899	มาก	4.06	0.839	มาก	3.86	0.972	มาก
โครงการที่ 8 นิตยสารท่องเที่ยวพุทธศาสนารายเดือน	3.68	0.886	มาก	3.46	1.039	มาก	3.88	0.856	มาก	4.11	0.827	มาก	3.78	0.934	มาก
โครงการที่ 9 การสร้างเมืองแฝด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศ อินเดีย	3.65	1.009	มาก	3.46	0.968	มาก	3.65	0.978	มาก	4.10	0.859	มาก	3.72	0.980	มาก
โครงการที่ 10 การสร้างเมืองแฝด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน	3.62	1.003	มาก	3.40	0.995	ปานกลาง	3.62	1.003	มาก	4.08	0.918	มาก	3.68	1.008	มาก
รวมโครงการ	3.78	0.879	มาก	3.52	0.965	มาก	3.93	0.848	มาก	4.11	0.876	มาก	3.83	0.919	มาก
กลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.71	0.782	มาก	3.62	0.940	มาก	3.98	0.829	มาก	4.09	0.866	มาก	3.85	0.874	มาก
โครงการที่ 1 เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีป เอเชีย	3.73	0.827	มาก	3.56	1.140	มาก	3.91	0.866	มาก	4.10	0.870	มาก	3.83	0.952	มาก
โครงการที่ 2 พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวพุทธศาสนา	3.92	0.849	มาก	3.64	1.069	มาก	3.78	0.970	มาก	4.15	0.880	มาก	3.87	0.961	มาก
โครงการที่ 3 กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย	3.97	0.846	มาก	3.56	1.076	มาก	3.93	0.924	มาก	4.17	0.877	มาก	3.91	0.957	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
โครงการที่ 4 บัณฑิตอาสา 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)	3.91	0.944	มาก	3.69	1.143	มาก	4.21	0.856	มากที่สุด	4.30	1.020	มากที่สุด	4.03	1.022	มาก
โครงการที่ 5 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ	3.93	0.868	มาก	3.70	1.124	มาก	4.17	0.817	มาก	4.33	0.792	มากที่สุด	4.03	0.937	มาก
โครงการที่ 6 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม	3.86	0.943	มาก	3.62	0.982	มาก	4.02	0.899	มาก	4.25	0.730	มากที่สุด	3.94	0.920	มาก
โครงการที่ 7 สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลก และจัดความยากจน	3.68	0.886	มาก	3.60	1.189	มาก	3.91	0.830	มาก	4.12	0.820	มาก	3.83	0.962	มาก
โครงการที่ 8 สร้างแบรนด์ SOS ธรรมชาติบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ	3.77	0.930	มาก	3.56	1.076	มาก	3.84	0.849	มาก	4.11	0.909	มาก	3.82	0.962	มาก
โครงการที่ 9 สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันทุกซ์	3.88	0.924	มาก	3.52	1.059	มาก	4.01	0.847	มาก	4.23	0.790	มากที่สุด	3.91	0.943	มาก
โครงการที่ 10 ใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์	3.83	0.954	มาก	3.47	1.000	มาก	3.97	0.797	มาก	4.21	0.844	มากที่สุด	3.87	0.938	มาก
โครงการที่ 11 ธรรมชาติ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น	3.95	0.957	มาก	3.58	1.046	มาก	3.82	0.881	มาก	4.26	0.812	มากที่สุด	3.90	0.957	มาก
โครงการที่ 12 สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัดอุโบราณ	3.85	0.833	มาก	3.61	1.034	มาก	4.02	0.864	มาก	4.12	0.913	มาก	3.90	0.931	มาก
โครงการที่ 13 ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชียงพุทธศาสนา	3.65	0.821	มาก	3.50	1.020	มาก	3.88	0.844	มาก	4.10	0.882	มาก	3.78	0.920	มาก
โครงการที่ 14 ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.70	0.893	มาก	3.54	1.019	มาก	3.99	0.969	มาก	4.22	0.917	มากที่สุด	3.86	0.983	มาก
โครงการที่ 15 ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่	3.72	0.817	มาก	3.62	1.162	มาก	3.95	0.821	มาก	4.12	0.820	มาก	3.85	0.934	มาก
โครงการที่ 16 อโรยศาสตร์รักษาเสพติด	3.82	0.968	มาก	3.58	1.007	มาก	4.01	0.870	มาก	4.27	0.777	มากที่สุด	3.92	0.941	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

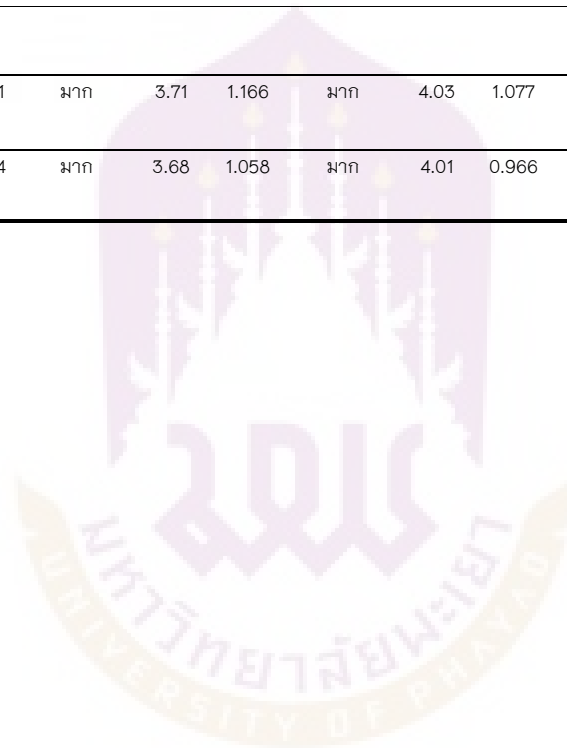
	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
รวมโครงการ	3.82	0.891	มาก	3.58	1.071	มาก	3.96	0.869	มาก	4.19	0.853	มาก	3.89	0.951	มาก
กลยุทธ์ที่ 3.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว	3.91	0.780	มาก	3.72	1.006	มาก	4.12	0.832	มาก	4.27	0.802	มากที่สุด	4.00	0.881	มาก
โครงการที่ 1 การจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา	3.96	0.803	มาก	3.65	0.903	มาก	3.94	0.941	มาก	4.24	0.842	มากที่สุด	3.95	0.895	มาก
โครงการที่ 2 การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.86	0.853	มาก	3.66	0.956	มาก	4.08	0.837	มาก	4.13	0.800	มาก	3.93	0.880	มาก
โครงการที่ 3 การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.86	0.752	มาก	3.65	0.999	มาก	3.98	0.899	มาก	4.22	0.773	มากที่สุด	3.93	0.883	มาก
โครงการที่ 4 การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.89	0.695	มาก	3.72	0.975	มาก	3.94	0.851	มาก	4.18	0.892	มาก	3.93	0.872	มาก
โครงการที่ 5 การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล	3.92	0.748	มาก	3.77	0.941	มาก	3.93	0.902	มาก	4.31	0.775	มากที่สุด	3.98	0.865	มาก
โครงการที่ 6 การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค	3.91	0.805	มาก	3.72	1.006	มาก	3.83	0.877	มาก	4.22	0.773	มากที่สุด	3.92	0.886	มาก
โครงการที่ 7 จัดตั้งนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก	3.72	0.792	มาก	3.56	0.967	มาก	3.51	1.000	มาก	4.18	0.845	มาก	3.74	0.940	มาก
รวมโครงการ	3.87	0.778	มาก	3.67	0.963	มาก	3.88	0.901	มาก	4.21	0.814	มากที่สุด	3.91	0.888	มาก
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน															
กลยุทธ์ที่ 4.1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม	3.93	0.671	มาก	3.72	1.016	มาก	4.25	0.845	มากที่สุด	4.21	0.902	มากที่สุด	4.03	0.891	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

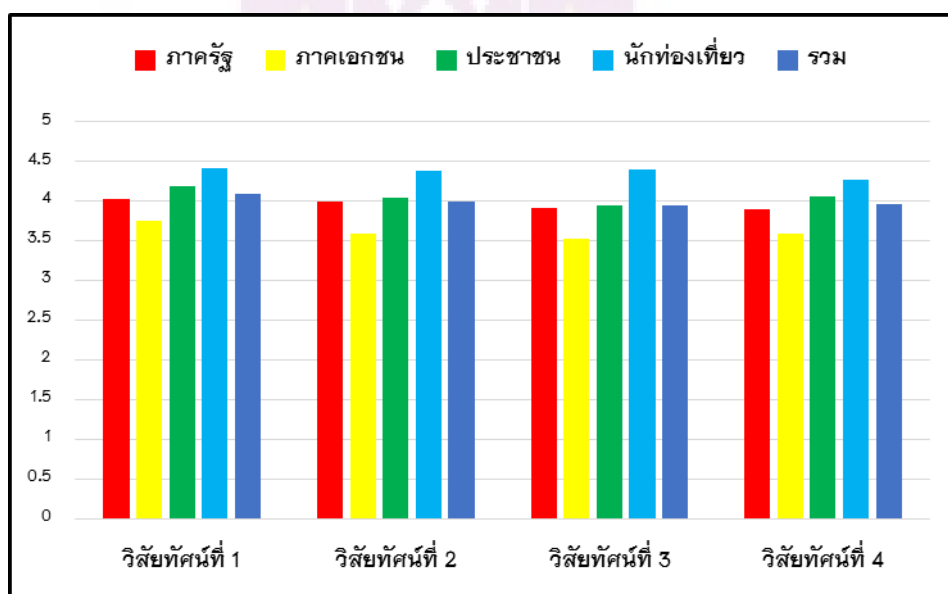
	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
โครงการที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม	3.99	0.659	มาก	3.72	1.138	มาก	4.04	0.984	มาก	4.36	0.811	มากที่สุด	4.03	0.940	มาก
โครงการที่ 2 จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาของจังหวัดนครปฐม	3.89	0.827	มาก	3.62	1.135	มาก	3.99	0.904	มาก	4.21	0.686	มากที่สุด	3.93	0.924	มาก
โครงการที่ 3 จัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.65	0.821	มาก	3.34	0.956	ปานกลาง	3.77	0.952	มาก	4.12	0.856	มาก	3.72	0.937	มาก
โครงการที่ 4 จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.94	0.776	มาก	3.68	0.973	มาก	4.00	0.888	มาก	4.05	0.833	มาก	3.92	0.879	มาก
โครงการที่ 5 แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาระดับโลก	3.71	0.756	มาก	3.56	0.988	มาก	3.98	0.887	มาก	4.08	0.849	มาก	3.83	0.895	มาก
โครงการที่ 6 สนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กร พัฒนาชุมชน	3.99	0.810	มาก	3.57	1.037	มาก	4.02	0.953	มาก	4.01	0.785	มาก	3.90	0.919	มาก
รวมโครงการ	3.86	0.774	มาก	3.58	1.037	มาก	3.96	0.928	มาก	4.13	0.803	มาก	3.88	0.915	มาก
กลยุทธ์ที่ 4.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาสู่ชุมชน	3.83	0.726	มาก	3.64	1.078	มาก	3.93	0.987	มาก	4.09	0.780	มาก	3.87	0.916	มาก
โครงการที่ 1 อบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.82	0.770	มาก	3.82	0.999	มาก	3.92	0.939	มาก	4.17	0.805	มาก	3.93	0.892	มาก
โครงการที่ 2 ร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.83	0.739	มาก	3.62	1.071	มาก	4.12	0.924	มาก	4.21	0.808	มากที่สุด	3.95	0.921	มาก
โครงการที่ 3 ร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาใน ชุมชน	3.93	0.714	มาก	3.69	0.971	มาก	4.07	0.902	มาก	4.26	0.799	มากที่สุด	3.99	0.874	มาก
โครงการที่ 4 ร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	3.91	0.726	มาก	3.62	1.033	มาก	3.94	0.919	มาก	4.15	0.880	มาก	3.90	0.913	มาก
โครงการที่ 5 อบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยว	4.01	0.759	มาก	3.66	1.112	มาก	4.03	1.039	มาก	4.16	0.861	มาก	3.97	0.968	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

	ภาครัฐ			เอกชน			ประชาชน			นักท่องเที่ยว			รวม		
	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ	\bar{x}	SD	ระดับ
เชิงพุทธศาสนาแกมคฤหัสถ์ในชุมชน															
โครงการที่ 6 ร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักรวมในการปฏิบัติ ธรรม	3.95	0.821	มาก	3.71	1.166	มาก	4.03	1.077	มาก	4.27	0.827	มากที่สุด	3.99	1.001	มาก
รวมโครงการ	3.90	0.754	มาก	3.68	1.058	มาก	4.01	0.966	มาก	4.20	0.830	มาก	3.95	0.928	มาก

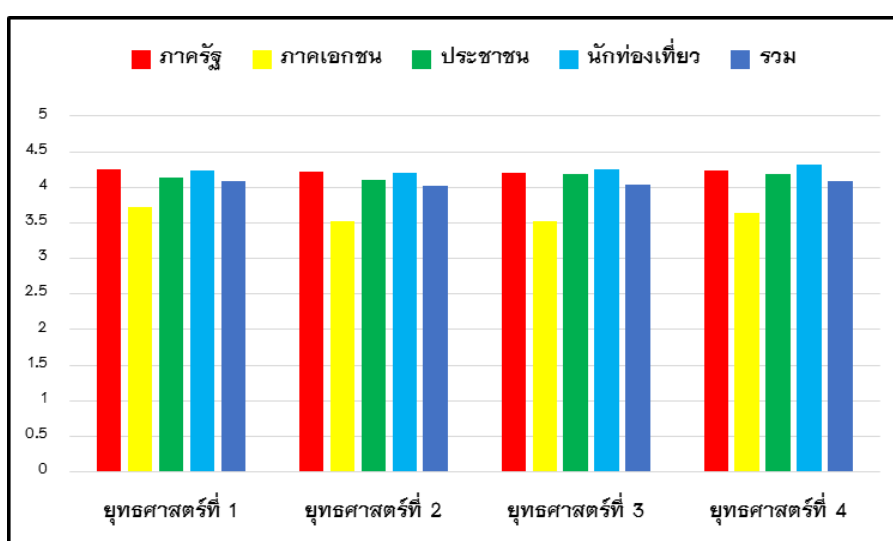
จากตาราง 12 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 และจังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ตามลำดับ

ภาพ 69 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อวิสัยทัศน์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 4

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 รองลงมาได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ตามลำดับ

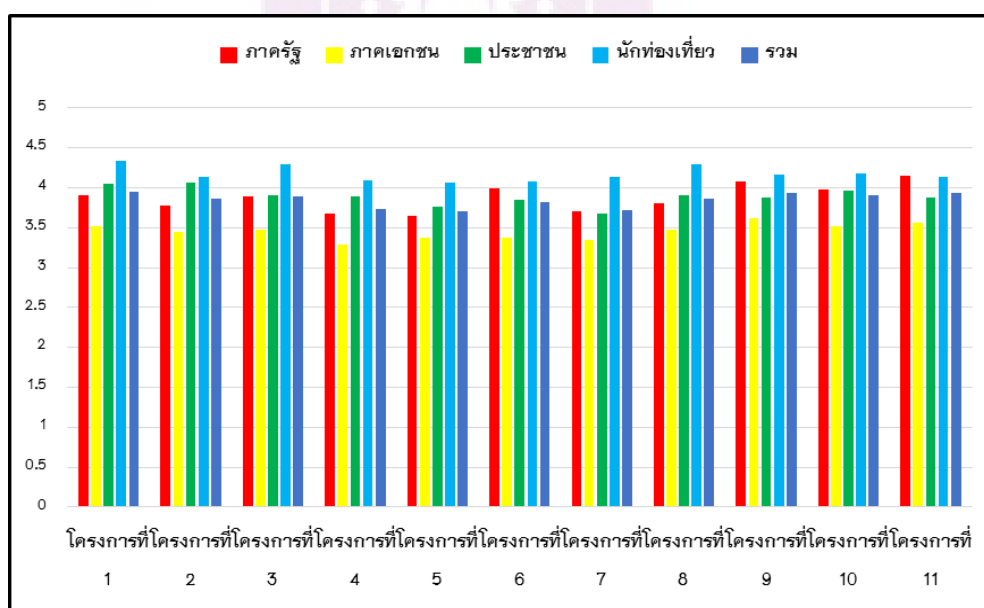

ภาพ 70 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม โดยแยกตามยุทธศาสตร์ดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 1.1 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 1 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 9 ศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 11 การสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93

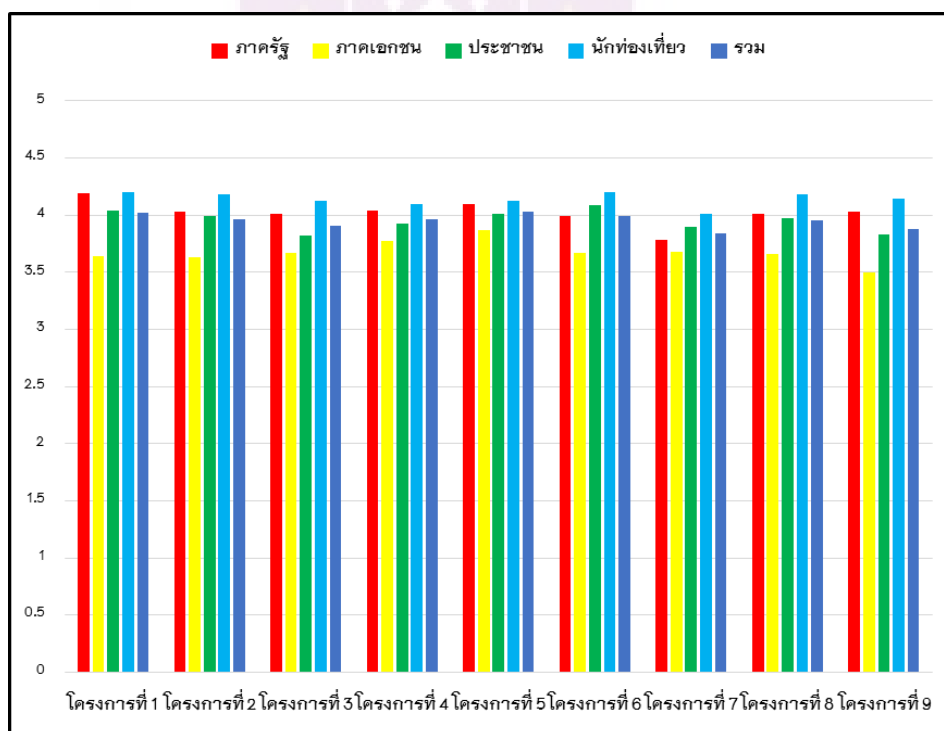
โครงการที่ 10 การสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑสถานที่มีมาตรฐานแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 โครงการที่ 3 ศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 โครงการที่ 8 ศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 โครงการที่ 2 การจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 โครงการที่ 6 ศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 โครงการที่ 4 ศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 โครงการที่ 7 ศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 และโครงการที่ 5 ศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ตามลำดับ

ภาพ 71 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกลยุทธ์ที่ 1.1 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 5 จัดอบรมพุทธ

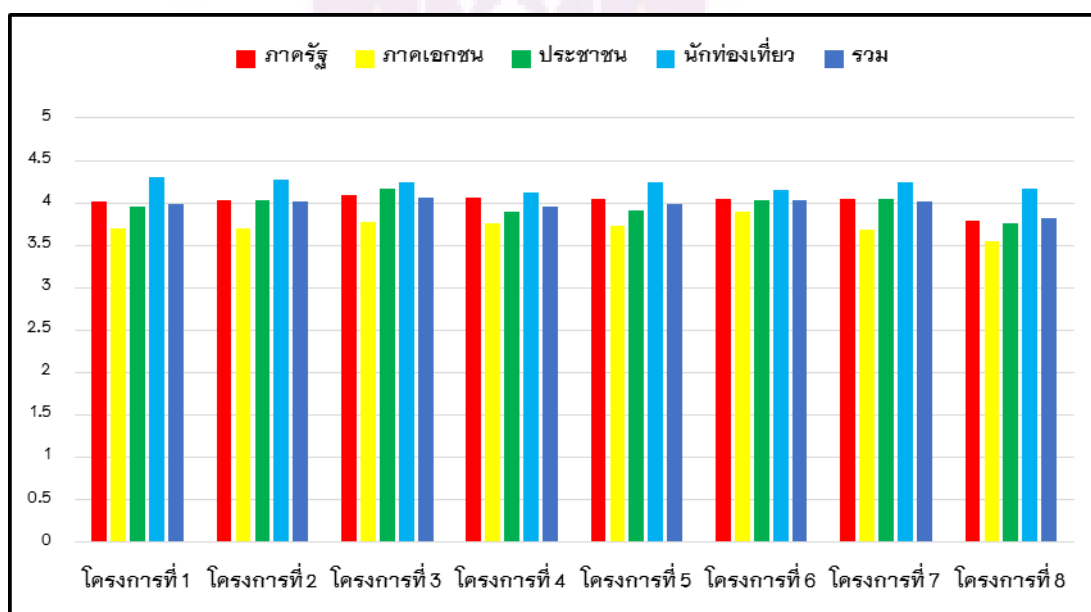
มัคคุเทศก์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 1 การอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 โครงการที่ 6 จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 โครงการที่ 2 การอบรมพุทธบารมี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 โครงการที่ 4 การอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 โครงการที่ 8 สร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 โครงการที่ 3 แผนที่สูพระนิพพาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 โครงการที่ 9 หลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และโครงการที่ 7 จัดแข่งขันตอบปัญหาหมิลินทปัญหา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ตามลำดับ

ภาพ 72 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อ
กลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปุสกจิตสำนึก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 1.3 การอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 3 อนุรักษ์ธรรมชาติและ

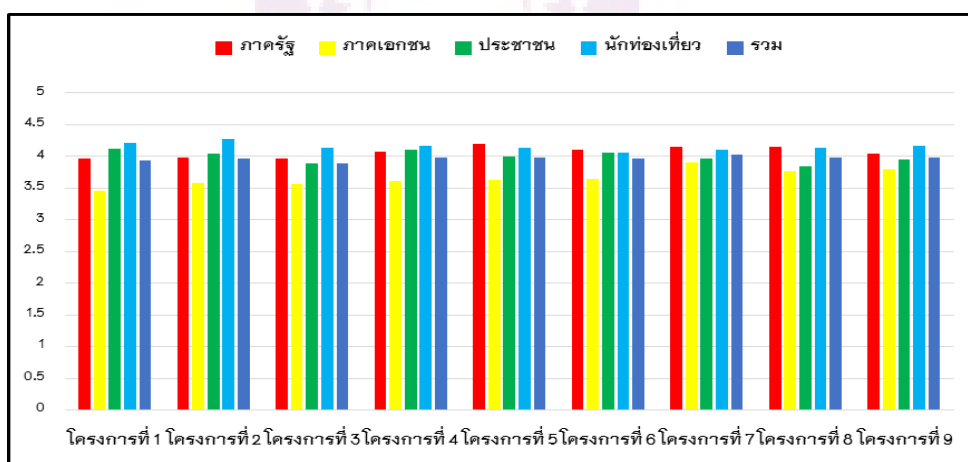
พุทธศิลป์ในวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 6 อนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 โครงการที่ 2 การศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 โครงการที่ 7 อนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวไทยตำรับโบราณและสมุนไพร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 โครงการที่ 1 สร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 โครงการที่ 5 อนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 โครงการที่ 4 สร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 และโครงการที่ 8 ฝึกทักษะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ตามลำดับ

ภาพ 73 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อ
กลยุทธ์ที่ 1.3 การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 7 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจาย

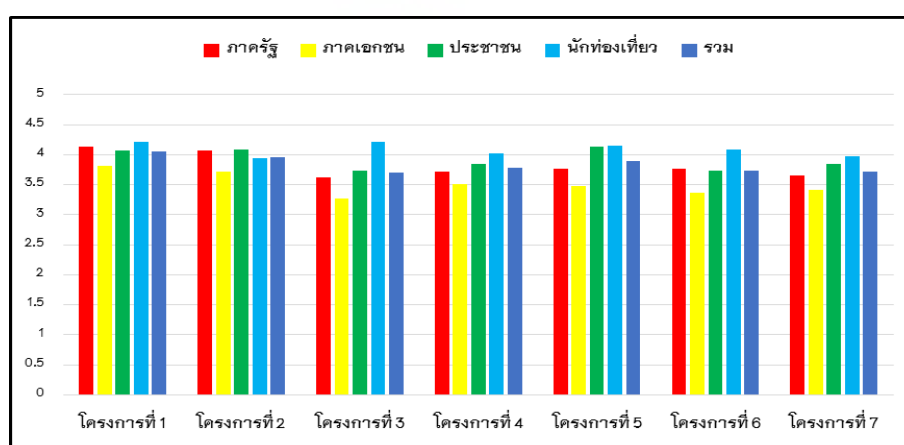
นักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 4 การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 โครงการที่ 5 จัดระเบียบร้านค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 โครงการที่ 9 ปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสิ่งอำนวยความสะดวกในพุทธมณฑล มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 โครงการที่ 8 กำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 โครงการที่ 2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 โครงการที่ 6 พุทธศาสนาคืนธรรมชาติให้แก่โลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 โครงการที่ 1 การกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 และโครงการที่ 3 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ตามลำดับ

ภาพ 74 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกลยุทธ์ที่ 2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 2.2 การจัดการทรัพยากรในวัด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 1 ประหยัดพลังงานไฟฟ้า และน้ำ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 2 จัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบ่อบำบัดน้ำเสีย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย

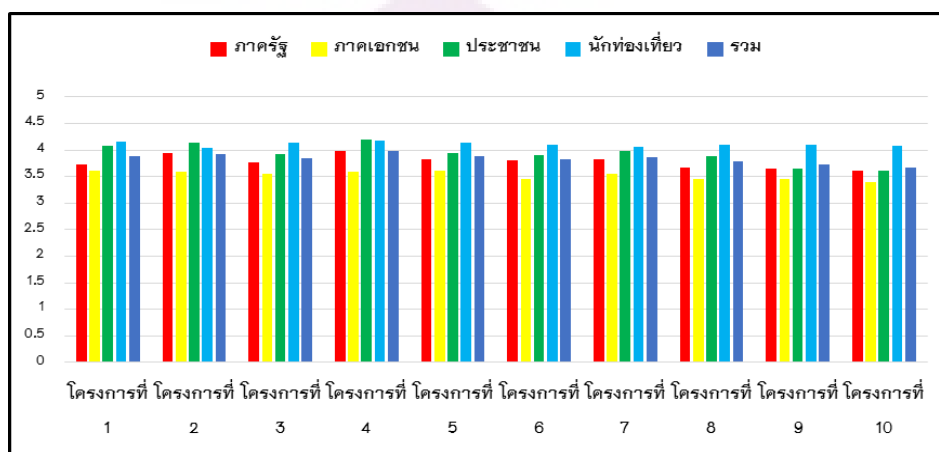
เท่ากับ 3.96 โครงการที่ 5 ติดระบบ CCTV วงจรปิด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 โครงการที่ 4 ลดเสียงการจราจรรอบวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 โครงการที่ 6 จัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 โครงการที่ 7 การเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 และโครงการที่ 3 การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ตามลำดับ

ภาพ 75 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อ
กลยุทธ์ที่ 2.2 การจัดการทรัพยากรในวัด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 4 สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 รองลงมา ได้แก่ โครงการที่ 2 สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 1 การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 โครงการที่ 5 สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 โครงการที่ 7 แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 โครงการที่

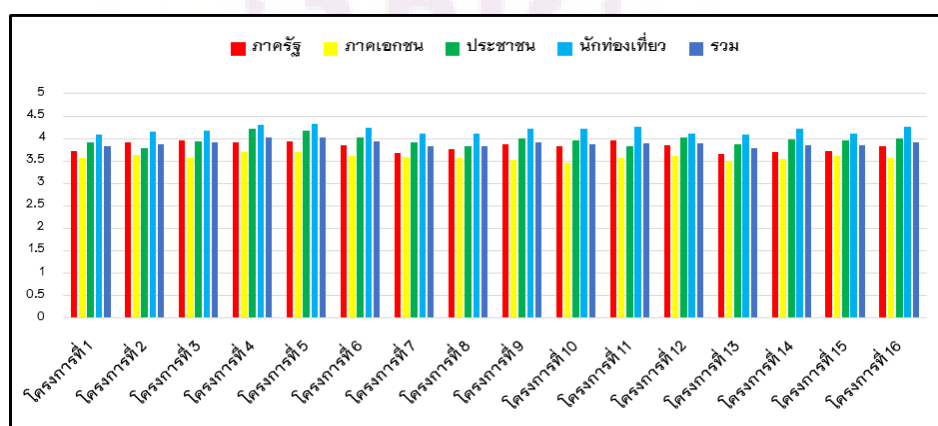
3 การศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 โครงการที่ 6 ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 โครงการที่ 8 นิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนารายเดือน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 โครงการที่ 9 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 และโครงการที่ 10 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ตามลำดับ

ภาพ 76 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 4 ป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 5 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 โครงการที่ 6 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 โครงการที่ 16 อโรคยศาลารักษายาเสพติด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 โครงการที่ 3 กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 โครงการที่ 9 สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันธุฯ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91

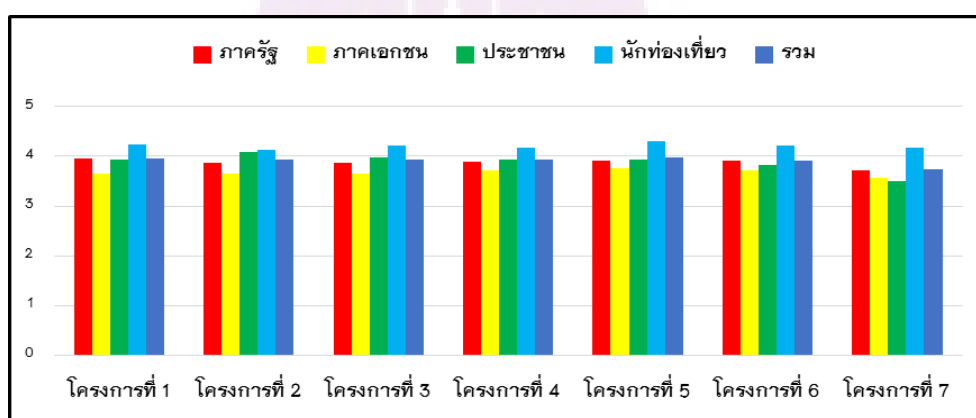
โครงการที่ 11 ธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 โครงการที่ 12 สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัตถุโบราณ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 โครงการที่ 2 พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 โครงการที่ 10 ใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 โครงการที่ 14 ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 โครงการที่ 15 ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 โครงการที่ 1 เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 โครงการที่ 7 สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและขจัดความยากจน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 โครงการที่ 8 สร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 และโครงการที่ 13 ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ตามลำดับ

ภาพ 77 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อ
กลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 3.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 5 การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

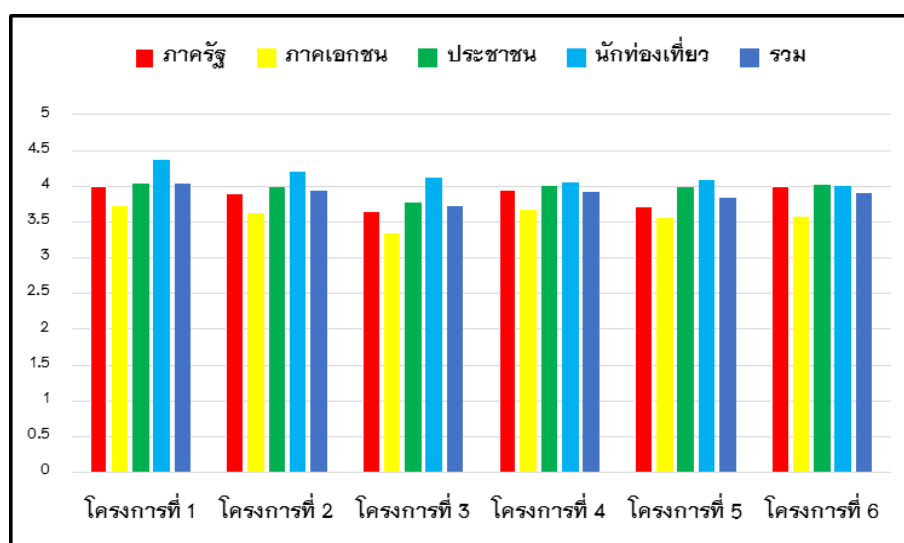
โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 1 การจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 โครงการที่ 2 การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 3 การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 4 การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 6 การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ระหว่างภูมิภาค มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 และโครงการที่ 7 จัดตั้งนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 ตามลำดับ

ภาพ 78 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อ
กลยุทธ์ที่ 3.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน จากกลุ่มตัวอย่างภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 4.1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่า โครงการที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 2 จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 โครงการที่ 4 จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่

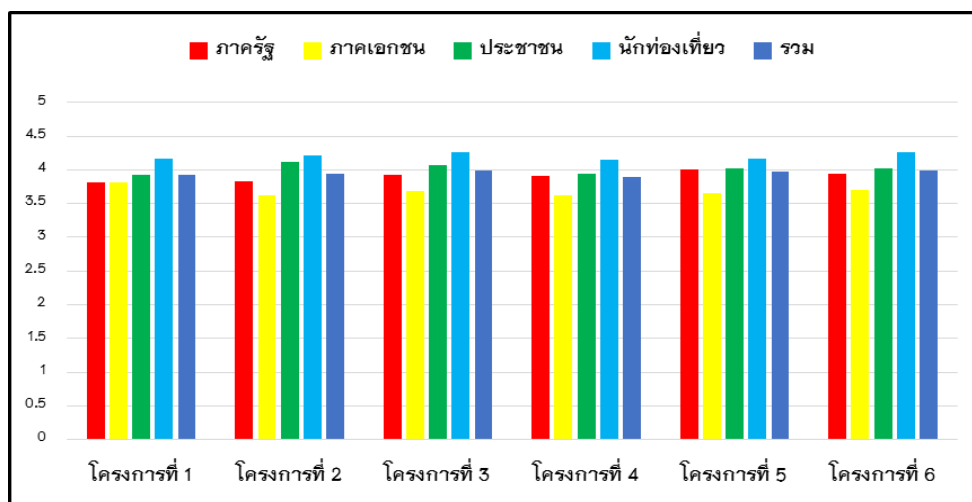
ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 โครงการที่ 6 สนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 โครงการที่ 5 แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยววิทยาศาสตร์ระดับโลก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 และโครงการที่ 3 จัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับ

ภาพ 79 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกลยุทธ์ที่ 4.1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่ 4.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาตามโครงการ พบว่าโครงการที่ 3 ร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในชุมชน และโครงการที่ 6 ร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักรวมในการปฏิบัติธรรม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 รองลงมาได้แก่ โครงการที่ 5 อบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแก่ภาคีในชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 โครงการที่ 2 ร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 โครงการที่ 1 อบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 และ

โครงการที่ 4 ร่วมฝึกอบรมการท่องเที๋ยวเชิงพุทธศาสนา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ตามลำดับ

ภาพ 80 แสดงแผนภูมิแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีต่อกลยุทธ์ที่ 4.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที๋ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน

สรุปผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพยากรเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างจัดว่าอยู่ในระดับมาก มีรายละเอียดดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีการจัดวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น พุทธมณฑล วัดพระปฐมเจดีย์ วัดมีงานสมโภชประจำปี เช่น วัดพระปฐมเจดีย์ วัดสามง่าม วัดบางพระ ฯลฯ วัดมีการประชุมพุทธศาสนาโลกในวันวิสาขบูชาที่พุทธมณฑล วัดมีพระไตรปิฎก และหนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธ วัดมีงานประเพณี เช่น วันอัฐมีบูชาถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีการได้น้ำมัน และวัดมีเทศกาลงานบุญของชนเผ่าไทยทรงดำ เช่น วัดหัวถนน วัดเกาะแรด ฯลฯ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ เป็นอันดับแรก รองลงมา

ได้แก่ วัดมีอุโบสถ วิหาร พร้อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดมีเจดีย์ ปรากฏ และหอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ วัดมีโรงเรียนปริยัติธรรม และสำนักปฏิบัติธรรม วัดมีพิพิธภัณฑ์ หรือ ศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุ และวัดมีโบราณสถานในยุคทวารวดีและยุคต่าง ๆ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านกิจกรรม จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีการฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และฝึกสติ วัดมีการเทศนา และสอนธรรมะให้แก่นักท่องเที่ยว วัดเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวศึกษาปรัชญาศาสนาพุทธ วัดมีการนำชมวัด และสื่อความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว วัดมีพิพิธภัณฑ์ และการปลูกเสกวัตถุมงคล ดูฤกษ์ ดูดวง และสะเดาะเคราะห์ และวัดมีการศึกษาพุทธศิลป์ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม วิจิตรศิลป์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรด้านบริการ จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ วัดมีระบบไฟฟ้า ประปา และถนนพร้อมป้ายบอกทางเข้าวัด วัดเป็นศูนย์ดำเนินกิจกรรมของชุมชน เช่น โรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพ ที่ประชุมกลุ่ม วัดมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อปฏิบัติธรรม วัดมีระบบรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ และวัดมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีต้นไม้ดอกไม้ประดับ และสวนหย่อมที่สวยงาม วัดมีความสะอาด มีการจัดการขยะและน้ำเสีย วัดตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงแม่น้ำนครชัยศรีและคลองต่าง ๆ และวัดมีสวนส้มโอ ฟาร์มกล้วยไม้ และสวนผักอยู่ใกล้เคียง

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกจังหวัดนครปฐมของกลุ่มตัวอย่างจัดว่าอยู่ในระดับมาก มีรายละเอียดดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก วัดเป็นศูนย์กลางพุทธมณฑลของเอเชียและของโลก มีธรรมชาติที่ราบภาคกลางลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ร่มรื่น และสวยงาม และมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ขาดองค์กรและเว็บไซต์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และขาดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับโอกาส จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ มีโอกาสพนักำล้างสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นประตูสู่พุทธสถานที่สำคัญในทวีปเอเชีย มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย และพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรค จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา ไม่มีองค์กรภายนอกที่สนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา ประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ

ผลการประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัด

นครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐมของกลุ่มตัวอย่างจัดว่าอยู่ในระดับมาก มีรายละเอียดดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ภายในอุโบสถและวิหาร มีพระพุทธรูปที่สำคัญ จิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่า ในเขตพุทธาวาสมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งของวัดเหมาะสมกับการเข้ามาทำบุญ ไหว้พระ และท่องเที่ยว ภูมิทัศน์สวยงาม สะอาดสงบ บรรยากาศเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ วัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาความรู้ด้านแพทย์โบราณ โหราศาสตร์ มีความร่มเย็น มีพื้นที่

สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร สระน้ำ แม่น้ำลำคลอง ศักยภาพในการเข้าถึงวัด มีถนน ป้าย และบริการรถประจำทาง และวัดมีพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในวัด วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุนการพัฒนาท่องเที่ยวจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ และมีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัด และเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว วัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว และวัดมีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่าง ๆ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน จัดอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ วัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน วัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก วัดมีการจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือนวัด วัดมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร วัดมีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ วัดมีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีการเตรียมความพร้อมทั้งภัยพิบัติ และวัดมีระบบการกระจายนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปยังวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม

ผลการประเมินความคิดเห็นต่อวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

วิสัยทัศน์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง จัดว่าอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

และพัฒนาจิตใจ เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และจังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ยุทธศาสตร์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง จัดว่าอยู่ในระดับมาก โดยให้ความคิดเห็นว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์และโครงการ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 อนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด
- โครงการที่ 2 อนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ
- โครงการที่ 3 การศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี
- โครงการที่ 4 อนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตำรับโบราณและสมุนไพร
- โครงการที่ 5 สร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ
- โครงการที่ 6 อนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม
- โครงการที่ 7 สร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
- โครงการที่ 8 ฝึกทักษะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร

กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 จัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์
- โครงการที่ 2 การอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา
- โครงการที่ 3 จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี

โครงการที่ 4 การอบรมพุทธบารมี

โครงการที่ 5 การอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการที่ 6 สร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว

โครงการที่ 7 แผนที่สู่พระนิพพาน

โครงการที่ 8 หลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ

โครงการที่ 9 จัดแข่งขันตอบปัญหามิลินทปัญหา

กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก

โครงการที่ 2 ศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร

โครงการที่ 3 การสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ

โครงการที่ 4 การสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก

โครงการที่ 5 ศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย

โครงการที่ 6 ศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก

โครงการที่ 7 การจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก

โครงการที่ 8 ศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน

โครงการที่ 9 ศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก

โครงการที่ 10 ศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์

โครงการที่ 11 ศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียนของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม

โครงการที่ 2 จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

โครงการที่ 3 สนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาชุมชน

โครงการที่ 4 จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวพุทธศาสนาระดับโลก

โครงการที่ 6 จัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 ร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในชุมชน

โครงการที่ 2 ร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักแรมในการปฏิบัติธรรม

โครงการที่ 3 อบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแก่ภาคีในชุมชน

โครงการที่ 4 ร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 อบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 6 ร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล

โครงการที่ 2 การจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา

โครงการที่ 3 การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 4 การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 6 การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค

โครงการที่ 7 จัดตั้งนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการด้านการตลาด มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 2 สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก

โครงการที่ 3 การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 4 สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)

โครงการที่ 6 การศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน

โครงการที่ 7 ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 8 นิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามรายเดือน

โครงการที่ 9 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย

โครงการที่ 10 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน

กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 ป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)

โครงการที่ 2 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ

โครงการที่ 3 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม

โครงการที่ 4 อโรคยศาลารักษายาเสพติด

โครงการที่ 5 กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย

โครงการที่ 6 สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันธกิจ

โครงการที่ 7 ธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น

โครงการที่ 8 สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัดสุโขทัย

โครงการที่ 9 พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 10 ใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์

โครงการที่ 11 ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 12 ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่

โครงการที่ 13 เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย

โครงการที่ 14 สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและขจัดความยากจน

โครงการที่ 15 สร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ

โครงการที่ 16 ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา
**ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์
 สิ่งแวดล้อม** ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว
 เชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกใน
 รายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 ประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ
- โครงการที่ 2 จัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบำบัดน้ำเสีย
- โครงการที่ 3 ติดระบบ CCTV วงจรปิด
- โครงการที่ 4 ลดเสียงการจราจรรอบวัด
- โครงการที่ 5 จัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ
- โครงการที่ 6 การเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ
- โครงการที่ 7 การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด

กลยุทธ์ที่ 2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว
- โครงการที่ 2 การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด
- โครงการที่ 3 จัดระเบียบร้านค้าบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก
- โครงการที่ 4 ปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสิ่งเวนีสถานในพุทธมณฑล
- โครงการที่ 5 กำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร
- โครงการที่ 6 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 7 พุทธศาสนาศีลธรรมชาติให้แก่โลก
- โครงการที่ 8 การกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส
- โครงการที่ 9 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด

ข้อเสนอแนะ

จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ภาค ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์
 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะของภาครัฐ

- 1.1. หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และต่อเนื่องตลอดไป
- 1.2. ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ กิจกรรม โครงการ ถึงเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนา และการขับเคลื่อนการปฏิบัติงาน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การได้รับความร่วมมือและผลักดันจากทุกภาคส่วน เพื่อทำเป็นงานอย่างจริงจังและยั่งยืน เกิดประสิทธิผลในการนำวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญ
- 1.3. ต้องการให้มีแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นของจังหวัดนครปฐม เนื่องจากแผนพัฒนาจังหวัดไม่ได้พูดถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- 1.4. วัดไม่ควรทำพุทธพาณิชย์มากเกินไป จะทำให้นักท่องเที่ยวเบื่อหน่ายและไม่ศรัทธาในพุทธศาสนา
- 1.5. นำผลการวิจัย เสนอองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม
- 1.6. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม นักท่องเที่ยวรู้เพียงองค์พระปฐมเจดีย์ จึงควรเพิ่มประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักวัดอื่นในจังหวัด
- 1.7. จัดทำสื่อให้นักท่องเที่ยวรับทราบ เชิญชวนให้ทราบถึงวัฒนธรรมไทยและประวัติศาสตร์ในจังหวัดนครปฐมให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะของภาคเอกชน

- 2.1. ควรให้เอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมการนำเสนอทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับวัด
- 2.2. ต้องการให้มีงบประมาณจากภาครัฐเข้ามาพัฒนาบุคลากรภาคเอกชนในเรื่องการบริการ และการใช้ภาษาต่างประเทศ
- 2.3. ไม่ต้องการให้วัดเห็นผลประโยชน์มากเกินไป โดยเน้นวัตถุ รายได้ แต่ไม่คำนึงหลักพระพุทธศาสนา ยุยงให้คนลุ่มหลงในวัตถุและบิดเบือนจุดประสงค์ของศาสนา
- 2.4. วัดควรฟื้นฟูบำรุงสถานที่ต่าง ๆ ไม่ให้ทรุดโทรม เพราะเป็นของเก่า แต่ขาดการดูแล
- 2.5. ต้องการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือร่วมใจกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญยั่งยืนต่อไป

2.6 ขอให้มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และให้มีการโฆษณาอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดให้มีการปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ให้ทุกคนเห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนา และศาสนาสอนให้เราเป็นคนดี

2.7 ทำอย่างไรก็ได้ที่ช่วยทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่พ่อค้าแม่ค้าในชุมชน ละแวกใกล้เคียงให้ได้มากที่สุด เพื่อให้คนในชุมชนเกิดรายได้

3. ข้อเสนอแนะภาคประชาชน

3.1 ทำวัดให้เป็นวัด และทำวัดให้เป็นที่สงบจิตใจ

3.2 ควรจัดงานให้น้อยลง และทำสวนหรือสนามหญ้าให้เยอะกว่านี้

3.3 ควรทำความสะอาดและทำให้น่าเชื่อถือ คนจะหลั่งไหลเข้ามาในวัดมากขึ้น หันมาทำบุญ ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น มีสวนหย่อมร่มรื่นมากกว่านี้ จัดทัศนศึกษาช่วงเด็ก ประถมให้ปลูกฝังการเข้าวัดทำบุญมากขึ้น โตขึ้นมาจะได้มีคุณธรรมและศีลธรรม

3.4 ไม่ควรกำหนดเงินทำบุญในวัดต่าง ๆ หรือพุทธพาณิชย์เกินไป

3.5 ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน จะต้องรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เสียก่อน บูรณาการร่วมกัน มีคณะทำงาน (ตัวแทน) ทำด้วยจิตอาสา มีการวางแผนเป็นขั้นเป็นตอน หน่วยงานภาครัฐต้องลดทิวลิปลง ร่วมมือกับภาคประชาชน จึงจะสำเร็จ

3.6 คนมาไหว้พระทำบุญ ทำให้จิตใจอ่อนลง พาลูกหลานมา มีกิจกรรมหลากหลายให้คนอื่น แต่ไม่มีหน่วยงานใดมาช่วยเหลือ แล้วทำอย่างไรให้คนมาวัด

3.7 ขอให้วางแผนให้มีระบบ และให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วม

3.8 แผนการทุกอย่างที่พูดมานี้ ถ้าร่วมมือทำจริงจังก็น่าจะสำเร็จ ถ้าไม่มีการเฝ้าติดตามในหมู่ผู้บริหาร กรรมการ และมองการกระทำด้วยทัศนวิสัยที่ยั่งยืน และคงทนถาวร

3.9 ผู้ที่เกี่ยวข้องในภาครัฐต้องจริงใจ และต้องร่วมมือร่วมใจกันทำจริงจัง

4. ข้อเสนอแนะนักท่องเที่ยว

4.1 ควรมีการจัดการพื้นที่วัดให้สะอาด เพราะมีเศษใบไม้และมูลสัตว์

4.2 ควรตั้งกฎระเบียบในการทิ้งขยะ เนื่องจากบริเวณพื้นมีเศษขยะจำนวนมาก

4.3 ควรมีการติดป้ายแนะนำสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดให้มากขึ้น

4.4 ควรมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานวัด เพราะอาจเสี่ยงต่อการถูกปล้นชิงกระเป๋า

4.5 ถูกเสียงรบกวนการเชิญชวนให้ทำบุญมากเกินไป บางครั้งต้องการมานั่งสมาธิ ทำให้เสียบรรยากาศความสงบ

4.6 ต้องการให้จัดสื่อหรือแผ่นพับข้อมูลวัดแจกจ่าย เพราะบางจุดไม่รู้ข้อมูลว่าคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร

4.7 ควรมีการควบคุมผู้ประกอบการร้านค้าที่เอารถเอาเปรียบกับนักท่องเที่ยว

4.8 ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม และร่มรื่น เพื่อเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวในวัด

4.9 ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ความเป็นมา ความสำคัญของวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะวัดพระปฐมเจดีย์ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เชิญชวนนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเพื่อเป็นความรู้ ปรับปรุงสถานที่โดยรอบจัดให้สวยงาม ให้เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงความรู้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อการนำแผนยุทธศาสตร์ไปดำเนินการในโครงการนาร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษา และประเมินผลการดำเนินการ

ผู้วิจัยและชุมชนได้นำแผนยุทธศาสตร์ไปดำเนินการในโครงการนาร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่เป็นกรณีศึกษา โดยใช้เทคนิค AIC (Appreciation Influence Control) คือ การสร้างการรับรู้ร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จากนั้นร่วมกันดำเนินการพัฒนาวัด และร่วมกันติดตามและการประเมินผลในการดำเนินการโครงการนาร่องในวัดร่วมกัน

ในการนี้ที่ประชุมได้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2558 ผู้วิจัยขอให้หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม แสดงความคิดเห็นต่อพื้นที่ที่เหมาะสมกับการดำเนินการโครงการนาร่อง ซึ่งจากการเสนอชื่อพื้นที่และได้รับคำแนะนำจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม จึงได้มติว่าเลือกวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร โดยใช้ชุมชนตลาดโอเดียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ในการดำเนินโครงการนาร่องและประเมินผลในการดำเนินงาน ดังขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบ และสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต และใช้เครื่องมือ คือ แบบรายการศึกษาชุมชน แบบตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในวัด และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในวัด และความต้องการของชุมชนตลาดโอเดียน เพื่อประเมินความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เมื่อผลสรุปจากทุกฝ่ายเห็นด้วยและผู้วิจัยประเมินแล้วว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมในการดำเนินโครงการนาร่องผู้วิจัยจึงดำเนินการขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการรับรู้ร่วมกัน ผู้วิจัยได้จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ที่สำนักงานชุมชนตลาดโอเดียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย ได้แก่ ผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน จากผลการประชุมเพื่อระดมสมองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ทั้งนี้ผู้วิจัยและชุมชนได้อภิปรายผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมการอนุรักษ์ โดยลงความเห็นร่วมกันว่า ควรมีการจัดตั้งกลุ่มว่า “ท่องเที่ยวเชิงพุทธ” เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมติที่ประชุมกลุ่มย่อยมาเตรียมการดำเนินการโครงการนาร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นเตรียมความพร้อม และขั้นดำเนินการ โดยกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยที่ประชุมร่วมกันวิเคราะห์ SWOT Analysis ของชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ตลอดจนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการนำร่อง จากผลการประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยและชุมชนได้นำโครงการภายใต้แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ดำเนินการทดลองในพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ขั้นตอนที่ 4 ติดตาม และประเมินผล ผู้วิจัยและชุมชนได้ลงพื้นที่เพื่อวางแผนในสำรวจ ตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพิ่มเติม ตลอดจนช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างการทดลองโครงการในพื้นที่นำร่อง โดยผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการทดลองในพื้นที่ เป็นระยะเวลา 12 เดือน ส่วนในขั้นประเมินผลการดำเนินโครงการ ผู้วิจัยได้นำคณะนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 50 คน และทำการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ของชุมชนร่วมกับชุมชน ตลอดจนประเมินผลความพึงพอใจของการรับบริการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

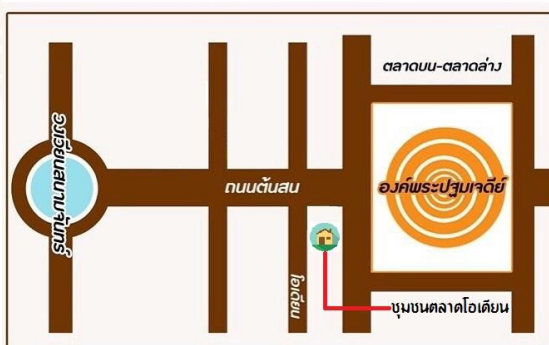
ผู้วิจัยขอสรุปการรายงานผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในโครงการนำร่อง ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาชุมชนตลาดไอบีเดีย
2. ผลการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชนตลาดไอบีเดีย
3. ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ SWOT Matrix ของชุมชนตลาดไอบีเดีย
4. ผลการตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดไอบีเดีย
5. แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนของชุมชนตลาดไอบีเดีย
6. การดำเนินโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
7. การติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ผลการศึกษาชุมชนตลาดโอเดียน

1. ข้อมูลทางกายภาพ

ชุมชนตลาดโอเดียน ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นชุมชนในเขตเทศบาลนครปฐม ตั้งชื่อตามตำแหน่งที่ตั้งของโรงพยาบาลหรือโรงหนังโอเดียน ในอดีตเป็นพื้นที่ว่างเปล่า บางส่วนทำเป็นที่เก็บพัสดุของกองโยธา พื้นที่ส่วนหนึ่งได้มีการจัดสร้างบ้านไม้ 2 ชั้น จำนวน 30 หลังคาเรือน เพื่อให้เป็นที่พักของผู้มีรายได้น้อย ชุมชนโอเดียนเป็นตลาดชายของเช้า มีทั้งการค้าปลีกและค้าและมีการสร้างโรงพยาบาลขึ้นมา ชื่อว่า “โรงพยาบาลโอเดียน” ต่อมากองโยธาได้ย้ายออกไป และโรงพยาบาลโอเดียนถูกรื้อถอน ด้วยลักษณะเด่นของโรงพยาบาลทำให้มีชื่อเสียง จึงเรียกกันว่า “ตลาดโอเดียน” ชุมชนมีอาณาเขตทางทิศเหนือ ติดต่อกับชุมชนหลังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครปฐม ทิศตะวันออก ติดต่อกับองค์พระปฐมเจดีย์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับชุมชนราชดำเนิน (ถนนตันสน) และทิศใต้ ติดต่อกับชุมชนราชวิถี และโรงเรียนอนุบาลไพทวิทยา ส่วนการเดินทางเข้าและความเชื่อมโยง มีความสะดวกในการเดินทาง และรถโดยสารทุกสายที่แล่นเข้าตลาดนครปฐม จะต้องผ่านชุมชนตลาดโอเดียนเช่นกัน เนื่องจากชุมชนตลาดโอเดียนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกขององค์พระปฐมเจดีย์ ล้อมรอบด้วยถนนทั้ง 3 ด้าน คือ ถนนหลังพระ ถนนราชดำเนินหรือถนนตันสน และถนนราชวิถี

ภาพ 81 แสดงแผนผังชุมชนตลาดโอเดียน

2. ข้อมูลภูมิศาสตร์

ชุมชนตลาดโอเดียนมีลักษณะเป็นที่ราบต่ำ อยู่ในเขตชุมชนหรือกลางเมืองนครปฐม แวดล้อมไปด้วยสถานที่ราชการ ตลาด และอาคารพาณิชย์ที่อยู่อาศัย ถือว่าเป็นย่านการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่ง ไม่มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติ ชุมชนใช้น้ำประปาของเทศบาลนครปฐมในการ

อุปโภคบริโภคเท่านั้น คราวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจำนวน 243 คราวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ มีศาลพระภูมิประจำชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน มีความเชื่อว่าสร้างขึ้นมาเพื่อปกป้องคุ้มครอง และช่วยเรื่องการค้าขายของชุมชน โดยประกอบพิธีกรรมทำบุญชุมชนปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม และชุมชนอยู่ติดกับวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เมื่อถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา ชาวชุมชนจะไปทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด รวมถึงภายในชุมชนมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนตลาดไอบีเดีย และคลินิกเอกชน และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้และตามอัธยาศัย นอกจากนี้พื้นที่ของชุมชน เอกสารถือครองที่ดินของชุมชนตลาดไอบีเดีย เป็นโฉนดทั้งหมด การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่ดินประเภทชุมชน

ผลการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชนตลาดไอบีเดีย

ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ไม้ยืนต้นริมทาง ไม้ประดับภายในชุมชน และต้นไม้ในพุทธประวัติ บริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร และศาลพระภูมิประจำชุมชนตลาดไอบีเดีย

ทรัพยากรมหกรรม ประเพณี ได้แก่ ทำบุญชุมชน วันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ อาทิเช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ วันเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษา เป็นต้น รวมทั้งวันสำคัญของจีน เช่น วันตรุษจีน วันสารทจีน เทศกาลถือศีลกินเจ เป็นต้น

ทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มเรียนรู้อาชีพภายในชุมชน เช่น กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มการทำอาหาร กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มทำดอกไม้ เป็นต้น

ทรัพยากรบริการ ได้แก่ ตลาดสด ร้านอาหาร ศูนย์ข้อมูลชุมชนตลาดไอบีเดีย

ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ SWOT Matrix ของชุมชนตลาดไอบีเดีย

ขั้นตอนนี้ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนตลาดไอบีเดีย ในการนำผลการวิเคราะห์ดังกล่าวมาวางแผนและกำหนดนโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร สามารถสรุปเป็นตาราง ดังนี้

ตาราง 13 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนตลาดโอเดียนโดยเทคนิค SWOT Analysis

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. ชุมชนมีตลาดขายอาหารและผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด	1. ขาดคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
2. ชุมชนอยู่ติดวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก	2. ขาดแผนที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง
3. มีศูนย์การเรียนรู้และตามอัธยาศัยที่เป็นที่ฝึกอาชีพระยะสั้นตามนโยบายภาครัฐ	3. ชุมชนและตลาดถูกบดบังด้วยอาคารพาณิชย์
4. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	4. ขาดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
1. ชุมชนมีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	1. หน่วยงานราชการในพื้นที่ขาดการบูรณาการในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน
2. รัฐบาลมีนโยบายจัดทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล 5	2. ภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและตกต่ำ
3. เทศบาลนครนครปฐมสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระดับตลาดสดน่าซื้อ	3. ชุมชนที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเป็นคู่แข่งการท่องเที่ยว
4. พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป สนใจท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon)	4. ปัญหาทางด้านการก่อการร้ายและยาเสพติด
5. มีโอกาสพัฒนาการตลาดเป็นดิจิทัล มาร์เก็ตติ้ง (Digital Marketing)	5. สภาวะโลกร้อนและภัยธรรมชาติ

หลังจากนั้นผู้วิจัยและชุมชนได้นำผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาสังเคราะห์โดยใช้เทคนิค SWOT Matrix เข้าสู่กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน เพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน

อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมเพื่อสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (SWOT Matrix)

		ปัจจัยภายใน	
		จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
ชุมชนตลาดไอบีเดีย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม SWOT Matrix		S1 ชุมชนมีตลาดขายอาหารและผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด	W1 ขาดคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
		S2 ชุมชนอยู่ติดวัดพระปฐมเจดีย์	W2 ขาดแผนที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง
		S3 ราชวรมหาวิหาร เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก	W3 ชุมชนและตลาดถูกบดบังด้วยอาคารพาณิชย์
		S4 มีศูนย์การเรียนรู้และตามอัธยาศัยที่เป็นที่ฝึกอาชีพระยะสั้นตามนโยบายภาครัฐ	W4 ขาดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
		S5 ชุมชนมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	
โอกาส (Opportunities)		กลยุทธ์ SO	กลยุทธ์ WO
O1 ชุมชนมีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	- สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน	- จัดตั้งกลุ่มและคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
O2 รัฐบาลมีนโยบายจัดทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล 5	- สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนา สัมผัสธรรมชาติ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	- สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวชุมชนและตลาดคุณธรรม	
O3 เทศบาลนครนครปฐมสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนายกระดับตลาดสดนำซื้อ	- สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาแบบพอเพียงเพื่อพัฒนาสังคม	- สร้างเว็บไซต์ท่องเที่ยวตลาดไอบีเดียบนดิจิทัล มาร์เก็ตติ้ง (Digital Marketing)	
O4 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปสนใจท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon)	- สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ยั่งยืน		
O5 มีโอกาสพัฒนาการตลาดเป็นดิจิทัล มาร์เก็ตติ้ง (Digital Marketing)			
อุปสรรค (Threats)		กลยุทธ์ ST	กลยุทธ์ WT
T1 หน่วยงานราชการในพื้นที่ขาดการบูรณาการในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน	- สร้างเครือข่ายบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	- แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	
T2 ภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและตกต่ำ	- สร้างแบรนด์พุทธานุกรณ์พหุภาคี	- ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเป็นจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ	
T3 ชุมชนที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเป็นคู่แข่งการท่องเที่ยว		- จัดสร้างระบบเตรียมพร้อมกับโลกออนไลน์และภัยธรรมชาติ	
T4 ปัญหาทางด้านการก่อการร้ายและยาเสพติด			
T5 สภาวะโลกร้อนและภัยธรรมชาติ			

ในเบื้องต้นที่ประชุมได้นำจุดแข็งของชุมชนตลาดไอบีเดียมาสังเคราะห์กับโอกาสที่ชุมชนจะได้รับ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงรุก SO (Strength + Opportunity) ได้แก่ สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาสัมผัสธรรมชาติเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาแบบพอเพียงเพื่อพัฒนาสังคม และสร้างแบรนด์การพัฒนาการท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ทางด้านแนวทาง

ป้องกัน ST (Strength + Threat) ได้แก่ สร้างเครือข่ายบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และสร้างแบรนด์พุทธานุภาพรักษาโลก จากนั้นได้นำจุดอ่อนของชุมชนตลาดโอเดียนมาสร้างโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนานั้น WO (Weakness + Opportunity) ลงมติว่า ควรจัดตั้งกลุ่มและคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สร้างแบรนด์ท่องเที่ยว ชุมชนและตลาดคุณธรรม และสร้างเว็บไซต์ท่องเที่ยวตลาดโอเดียนบนดิจิทัล มาร์เก็ตติ้ง (Digital Marketing) ในส่วนแนวทางการจัดการความเสี่ยง WT (Weakness + Threat) เห็นว่าควร แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเป็น จุดหมายปลายทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ และจัดสร้างระบบเตรียมพร้อมกับโลกร้อนและภัย ธรรมชาติ

ผลการตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของ ชุมชนตลาดโอเดียน

ที่ประชุมร่วมแสดงความคิดเห็นในศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของ ชุมชน ซึ่งมีผลศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและ ชุมชนตลาดโอเดียนตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นศูนย์กลางคมนาคมขนส่งมีรถโดยสารประจำทางทั้ง ภายในจังหวัดและเดินทางไปยังจังหวัดอื่น ๆ สภาพภายในวัดมีความสะอาด ร่มรื่นด้วยต้นไม้ ใหญ่และตกแต่งเป็นสวนหย่อมเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ องค์พระปฐมเจดีย์มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ในสมัยทวารวดีและบูรณะปฏิสังขรณ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส มีพระอุโบสถ พระวิหารประจำทิศ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ ของไทย ส่วนด้านการจัดการทรัพยากรเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน มีความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลกได้ เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติ เดินทางมายังวัดเป็นจำนวนมาก มีการจัดการด้านการให้บริการในการเตรียมเครื่องสักการบูชา เครื่องทำบุญและถวายสังฆทาน ที่สะดวกแก่นักท่องเที่ยว และติดตั้งกล้องวงจรปิดพร้อม เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยตลอดพื้นที่ ทางด้านการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้อง ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนา ท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างเครือข่ายโดยให้วัดต่าง ๆ เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์วัด และ ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม วัดมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ หลากหลาย และสร้างประสบการณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและคุณค่าในการเรียนรู้ การปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว

ภาพ 82 แสดง (ซ้าย) ตลาดสด และ (ขวา) บรรยากาศยามเช้าในชุมชนตลาดโอเดียน

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน

หลังจากนั้นผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันกำหนด วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และโครงการ ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ชุมชนตลาดโอเดียนได้กำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกันว่า “ชุมชนตลาดโอเดียนจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์ วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยุกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” และร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์ด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม 2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน 3) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน และ 4) ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ และกลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก มีโครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีโครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา และกลยุทธ์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีโครงการ Startup ชุมชนตลาดโอเดียน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด มีโครงการสร้างเว็บเพจท่องเที่ยว

เชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม และกลยุทธ์การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว
มีโครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์
การใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา มีโครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติคตินธรรมชาติ
ให้แก่โลก และกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการธนาคารขยะ และโครงการ
พลังงานแสงอาทิตย์ชุมชนตลาดโอเดียน

การดำเนินโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ที่ประชุมเห็นสมควรให้จัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดนครปฐมโดยไม่ได้หวังผลกำไรจากพุทธสถาน และมี
การกำหนดตำแหน่งการบริหารจัดการ และคัดเลือกสมาชิกผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้าน
ต่าง ๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษากลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ

1. พระพรหมเวที	เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
2. พระราชรัตนมุนี	รองเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
3. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
4. นายสุรเชน จันทร์คุณ	ไวยาจักร
5. นายวงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

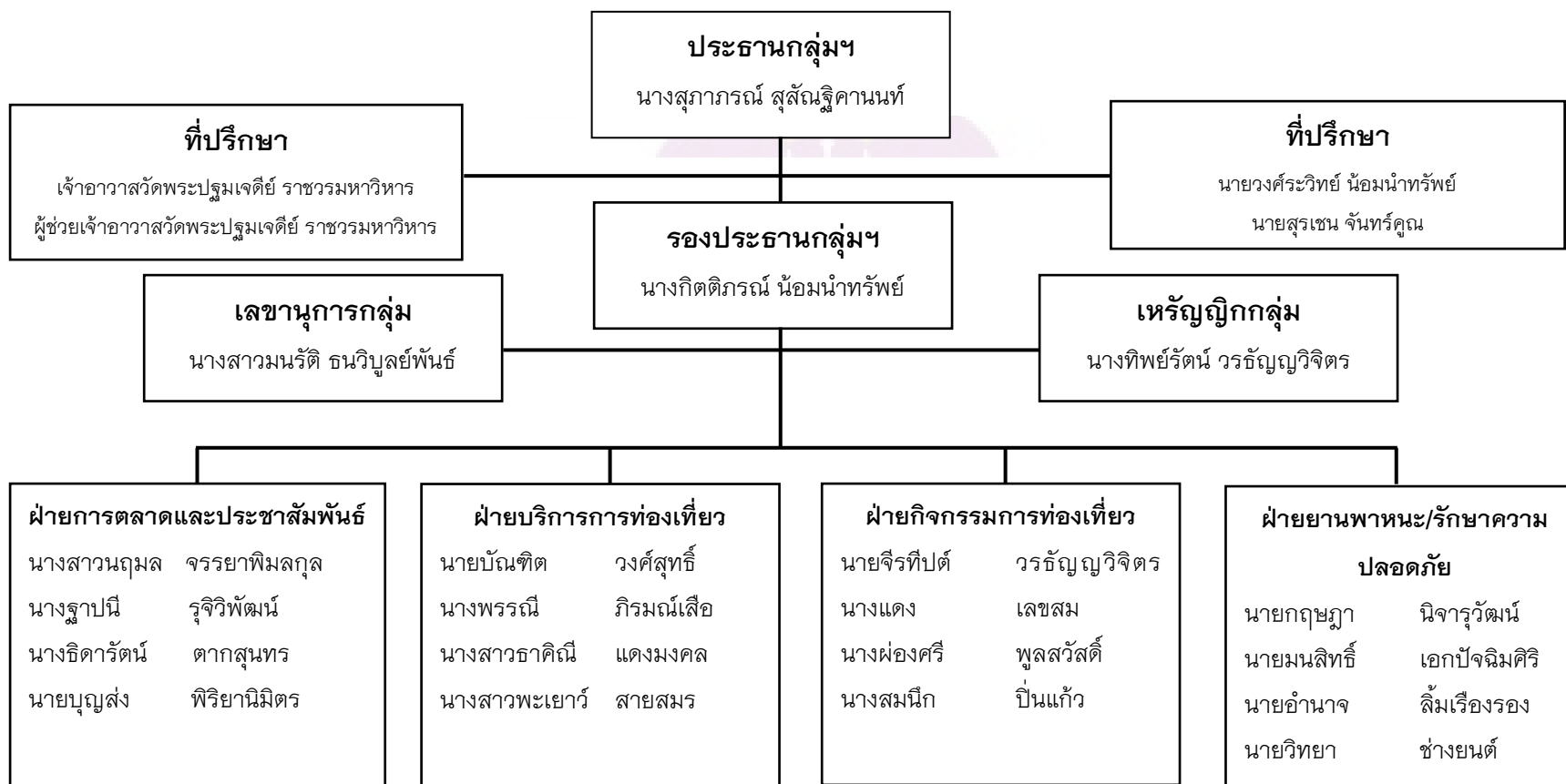
คณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ

1. นางสาวภรณ์	สุลัดฐิคาหนท์	ประธานกลุ่ม
2. นางกิตติภรณ์	น้อมนำทรัพย์	รองประธานกลุ่ม
3. นางสาวมนรติ	ธนวิบูลย์พันธ์	เลขานุการกลุ่ม
4. นางทิพย์รัตน์	วรธัญญวิจิตร	เหรัญญิกกลุ่ม
5. นางสาวนฤมล	จรรยาพิมลกุล	กรรมการฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์
6. นางฐาปณี	รุจิวิวัฒน์	กรรมการฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์
7. นางธิดารัตน์	ตากสุนทร	กรรมการฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์
8. นายบุญส่ง	พิริยานิมิตร	กรรมการฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์
9. นายบัณฑิต	วงศ์สุทธิ	กรรมการบริการการท่องเที่ยว
10. นางพรรณี	ภิรมณ์เสื่อ	กรรมการบริการการท่องเที่ยว
11. นางสาวธาดิณี	แดงมงคล	กรรมการบริการการท่องเที่ยว
12. นางสาวพะเยาว์	สายสมร	กรรมการบริการการท่องเที่ยว

13. นายจีรทีปต์	วรชัยวิจิตร	กรรมการกิจกรรมการท่องเที่ยว
14. นางแดง	เลขสม	กรรมการกิจกรรมการท่องเที่ยว
15. นางพองศรี	พูลสวัสดิ์	กรรมการกิจกรรมการท่องเที่ยว
16. นางสมนึก	ปิ่นแก้ว	กรรมการกิจกรรมการท่องเที่ยว
17. นายกฤษฎา	นิจารุวัฒน์	กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย
18. นายมนสิทธิ์	เอกปัจฉิมศิริ	กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย
19. นายอำนาจ	ลิ้มเรืองรอง	กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย
20. นายวิทยา	ช่างยนต์	กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย

โครงสร้างการบริหารจัดการของ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

ภาพ 83 แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการของ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

หลังจากนั้นประธานและสมาชิกกลุ่มฯ ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกันออกแบบกิจกรรมและการบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่จะเกิดขึ้น แล้วนำเสนอต่อวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน โดยมีรูปแบบกิจกรรมและการบริการดังนี้ 1) เส้นทางบุชาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และชมความงามของพุทธศิลป์ โดยใช้พุทธมณฑลเทศาภิบาล 2) การศึกษาหลักธรรมคำสอนและการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบทางจิตใจ โดยพระภิกษุสงฆ์ 3) การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อเสริมชีวิต โดยพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมทั้งหมดนี้ ได้นำมาเป็นทางเลือก และเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวของกลุ่มฯ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว

ภาพ 84 แสดง (ซ้าย) สมาชิกกลุ่มฯ ลงทะเบียน และ (ขวา) ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้สรุปว่า ได้กำหนดให้มีเส้นทางเดินศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ 1 เส้นทางหลัก คือ เส้นทางเดินศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ โดยมีจุดเริ่มต้นจากบริเวณจุดที่ 1 เรียนรู้ศรัทธาวรรดิศวรปุณณะ จุดที่ 2 พระปทม-พระปฐม จุดที่ 3 ปรีศนาธรรม จุดที่ 4 ข้าวหลาม จุดที่ 5 วิจิตรพุทธศิลป์ จุดที่ 6 ธรรมะ Delivery และจุดที่ 8 ออมบุญสงบใจ

เมื่อสมาชิกกลุ่มฯ และผู้วิจัยได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นในการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย สามารถยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยสามารถเลือกท่องเที่ยวตามโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่จัดให้ สามารถสรุปออกมาได้ 2 รูปแบบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน

- 10.00 น. กล่าวทักทายต้อนรับสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และข้อปฏิบัติในการนำชม พร้อมทั้งเรียนรู้ศรีทวารวดีศวรปุณยะ ที่บริเวณพระศิลาขาว ลานชั้นลดด้านทิศใต้
- 10.30 น. ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวการสร้างพระปทุม-พระปฐุม ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชจนถึงปัจจุบัน ที่พระวิหารทิศใต้
- 11.00 น. รับฟังปริศนาธรรมและพุทธประวัติ ที่พระวิหารพระพุทไธยาส (พระวิหารทิศตะวันตก)
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน และร่วมกิจกรรมการสาธิตทำข้าวหลาม
- 13.30 น. ชมวิจิตรพุทธศิลป์ และสักการบูชาหลวงพ่อร่วงโรจนฤทธิ์ที่พระวิหารทิศเหนือ
- 14.00 น. ร่วมฟังธรรมะ Delivery ที่พระอุโบสถหลวง
- 15.30 น. ร่วมออมบุญสงบใจ ถวายสังฆทาน และแผ่บุญกุศล ที่พระวิหารหลวง

โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน

วันที่หนึ่ง

- 16.00 น. ลงทะเบียนที่สำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดพระปฐุมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
- 16.30 น. กล่าวทักทายต้อนรับสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และข้อปฏิบัติในการปฏิบัติธรรม
- 17.00 น. ร่วมพิธีบวชนกขัมมะ และสวดมนต์ทำวัตรเย็น ที่พระอุโบสถหลวง
- 19.00 น. ฝึกปฏิบัติภาวนาจิต ที่ศาลาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน
- 20.00 น. เรียนรู้ศรีทวารวดีศวรปุณยะ ที่บริเวณพระศิลาขาว ลานชั้นลดด้านทิศใต้
- 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 05.00 น. สวดมนต์ทำวัตรเช้า ที่พระอุโบสถหลวง
- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. ฝึกปฏิบัติภาวนาจิตและถามตอบธรรมะ ที่ศาลาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน
- 10.30 น. ลาลิกขาบวชนกขัมมะ ร่วมออมบุญสงบใจแผ่บุญกุศล
- 11.00 น. รับฟังปริศนาธรรมและพุทธประวัติ ที่พระวิหารพระพุทไธยาส

- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน และร่วมกิจกรรมการสาธิตทำข้าวหลาม
- 13.30 น. ชมวิจิตรพุทธศิลป์ และสักการบูชาหลวงพ่อร่วงโรจนฤทธิ์
ที่พระวิหารทิศเหนือ
- 14.00 น. ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวการสร้างพระปทุม-พระปฐม ตั้งแต่
สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชจนถึงปัจจุบัน ที่พระวิหารทิศใต้
- 15.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ
- หมายเหตุ: 1. สามารถปรับเปลี่ยนโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ตามความต้องการ
ของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งรูปแบบกิจกรรมและช่วงเวลา ตามความ
เหมาะสมของช่วงเวลา เทศกาล หรือกิจกรรมตามความสนใจ
2. วัดอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ วัดพระงามพระอารามหลวง
วัดเสนาหาพระอารามหลวง วัดไผ่ล้อม และวัดห้วยจรเข้ม
3. อัตราค่าบริการ ขึ้นอยู่กับการทำบุญถวายวัดพระปฐมเจดีย์
ราชวรมหาวิหาร ทางกลุ่มฯ ไม่ได้เรียกร้องค่าบริการใด ๆ ทั้งสิ้น

หลังจากคณะกรรมการมีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดทดลองปฏิบัติงานจริง เพื่อ
ทดสอบความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จึงเห็นสมควรให้มีการนำนักท่องเที่ยว
เดินทางเข้ามาใช้บริการในชุมชน ดังรายละเอียดการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
ต่อไปนี้

การจัดโปรแกรมท่องเที่ยวแบบทดลองเป็นแบบ 2 วัน จำนวน 50 คน ซึ่งดำเนินการตาม
โปรแกรมทุกขั้นตอน ระหว่างวันที่ 9 - 10 พฤษภาคม พ.ศ.2559 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าว
เลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปแบบ 2 วัน

วันที่หนึ่ง

- 15.30 น. ลงทะเบียนที่สำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
- 16.00 น. กล่าวทักทายต้อนรับสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และข้อปฏิบัติใน
การปฏิบัติธรรม
- 17.00 น. ร่วมพิธีบวชเนกขัมมะ และสวดมนต์ทำวัตรเย็น ที่พระอุโบสถหลวง
- 19.00 น. เรียนรู้ศรีทวารวดีศรปุณณะ ที่บริเวณพระศิลาขาว ลานชั้นลดด้านทิศใต้
- 20.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 05.00 น. สวดมนต์ทำวัตรเช้า ที่พระอุโบสถหลวง
- 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า

- 08.30 น. ฝึกปฏิบัติกรรมฐานพื้นฐาน และถามตอบธรรมะ Delivery ที่ศาลาลำน้ำกีฬาสถาปัตยกรรมฐาน
- 10.00 น. ลาลิกขาบวชเนกซ้มมะ ร่วมออบบุญสงบใจแพ่บุญกุศล
- 11.00 น. รับฟังปริศนาธรรมและพุทธประวัติ ที่พระวิหารพระพุทธไสยาส (พระวิหารทิศตะวันตก)
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน และร่วมกิจกรรมการสาธิตทำข้าวหลาม
- 13.30 น. ชมวิจิตรพุทธศิลป์ และสักการบูชาหลวงพ่อร่วงโรจนฤทธิ์ ที่พระวิหารทิศเหนือ
- 14.00 น. ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวการสร้างพระปทม-พระปฐม ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโคมหาราชจนถึงปัจจุบัน ที่พระวิหารทิศใต้
- 15.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพ 85 แสดงกิจกรรมการท่องเที๋ยวจารึกนาร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ในการนี้ ผู้วิจัยและคณะกรรมการชุมชนได้ดำเนินการโดยประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวนำร่อง จำนวน 50 คน ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2559 ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ที่ผ่านการออกแบบแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ประธานกลุ่มฯ และสมาชิกกลุ่มฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและความปลอดภัย 2) การเข้าถึง การต้อนรับ ความเป็นมิตร การนำเที่ยว 3) ที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม สินค้าที่ระลึก และ 4) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น ซึ่งทุกข้อคำถามมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูล เลือกตอบตามความพึงพอใจของตนเองตามการบริการที่ได้รับ โดยได้กำหนดค่าคะแนนตามระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ “พึงพอใจมากที่สุด” เท่ากับ 5 คะแนน “พึงพอใจมาก” เท่ากับ 4 คะแนน “พึงพอใจปานกลาง” เท่ากับ 3 คะแนน “พึงพอใจน้อย” เท่ากับ 2 คะแนน และ “พึงพอใจน้อยที่สุด” เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้มารวมกันและคำนวณหาจำนวนค่าคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00–1.80	มีความพึงพอใจน้อยที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81–2.60	มีความพึงพอใจน้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61–3.40	มีความพึงพอใจปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41–4.20	มีความพึงพอใจมาก
ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21–5.00	มีความพึงพอใจมากที่สุด

จากนั้นได้รวบรวมผลการประเมิน และมานำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ในการประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องตามแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล มาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ตาราง 15 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
1) ชาย	13	26.00
2) หญิง	37	74.00
รวม	50	100.00
2. อายุ		
1) ต่ำกว่า 16 ปี	-	0.00
2) 16 – 25 ปี	1	2.00
3) 26 – 35 ปี	4	8.00
4) 36 – 45 ปี	7	14.00
5) 46 – 60 ปี	18	36.00
6) มากกว่า 60 ปีขึ้นไป	20	40.00
รวม	50	100.00
3. สถานภาพการสมรส		
1) โสด	14	28.00
2) สมรส มีบุตร	24	48.50
3) สมรส ไม่มีบุตร	5	10.00
4) หย่าร้าง / แยกกันอยู่	7	14.00
รวม	50	100.00
4. ระดับการศึกษา		
1) ประถมศึกษา	20	40.00
2) มัธยมศึกษา	9	18.00
3) อนุปริญญา	4	8.00
4) ปริญญาตรี	13	16.00
5) ปริญญาโท	4	8.00
6) ปริญญาเอก	-	0.00
รวม	50	100.00

ตาราง 15 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. อาชีพ		
1) ข้าราชการ/พนักงานรัฐ	8	16.00
2) พนักงานบริษัทเอกชน	3	6.00
3) ธุรกิจส่วนตัว	28	56.00
4) เกษตรกร	9	18.00
5) นักเรียน/นักศึกษา	1	2.00
6) อื่น ๆ ระบุ.....	1	2.00
รวม	50	100.00
6. ภูมิลำเนา		
1) นครปฐม	38	46.00
2) กรุงเทพมหานคร	2	4.00
3) ภาคเหนือ	2	4.00
4) ภาคกลาง	5	10.00
5) ภาคตะวันออก	-	0.00
6) ภาคตะวันตก	1	2.00
7) ภาคใต้	2	4.00
8) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-	0.00
รวม	50	100.00
7. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)		
1) ต่ำกว่า 10,000 บาท	16	32.00
2) 10,000 – 20,000 บาท	20	40.00
3) 20,001 – 30,000 บาท	7	14.00
4) 30,001 – 40,000 บาท	4	8.00
5) 40,001 – 50,000 บาท	1	2.00
6) มากกว่า 50,000 บาท	2	4.00
รวม	50	100.00

จากตาราง 15 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 50 คน มีข้อมูลส่วนบุคคล ดังนี้
เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 74.00 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 ตามลำดับ

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาได้แก่มีช่วงอายุระหว่าง 46 – 60 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 มีช่วงอายุระหว่าง 36 – 45 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 มีช่วงอายุระหว่าง 26 – 35 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 และมีช่วงอายุ 16 – 25 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

สถานภาพการสมรส ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีบุตร จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 รองลงมาได้แก่ มีสถานภาพโสด จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 มีสถานภาพหย่าร้าง/แยกกันอยู่ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 มีสถานภาพสมรส ไม่มีบุตร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และ ตามลำดับ

ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาได้แก่ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 และมีการศึกษาระดับอนุปริญาโทกับระดับปริญญาโท มีจำนวนที่เท่ากัน คือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 ตามลำดับ

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 56.00 รองลงมาได้แก่ มีอาชีพเกษตรกร จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 มีอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 และมีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา กับอาชีพอื่น ๆ คือ แม่บ้าน มีจำนวนที่เท่ากัน คือ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

ภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 76.00 รองลงมาได้แก่ มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ และภาคใต้ ในจำนวนที่เท่ากัน คือ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 และมีภูมิลำเนาอยู่ในตะวันตก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน (บาท) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาได้แก่ มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 มีรายได้อยู่ระหว่าง 20,001 – 30,000 บาท จำนวน

7 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 และมีรายได้อยู่ระหว่าง 40,001 – 50,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 รายงานผลการประเมินงานโครงการนำร่องการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน

จากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว มาวิเคราะห์โดยผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ตาราง 16 แสดงค่าความคิดเห็นต่อโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนายังยืนในจังหวัดนครปฐม

ประเด็นที่ประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
<u>การบริหารจัดการจัดการท่องเที่ยว</u>			
1. มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	3.72	1.05	มาก
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม	3.72	0.94	มาก
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	3.76	0.82	มาก
4. มีการจัดการขยะและน้ำเสียของชุมชน	3.64	0.98	มาก
5. ชุมชนมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	3.62	0.87	มาก
รวม	3.69	0.93	มาก
<u>การเข้าถึง การต้อนรับ การนำเที่ยว และความเป็นมิตร</u>			
1. มีระบบไฟฟ้า ประปา ถนน ป้ายบอกทาง บริการรถเข้าถึงได้สะดวก	3.92	1.06	มาก
2. ชุมชนให้การต้อนรับอย่างเป็นมิตรและอบอุ่น	3.94	0.84	มาก
3. มีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว แผ่นพับ	3.68	0.91	มาก
4. มีมัคคุเทศก์นำเที่ยวและให้ข้อมูลอย่างชัดเจน	3.80	0.96	มาก
5. มีที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา สิ่งอำนวยความสะดวก	3.94	0.95	มาก
รวม	3.85	0.94	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

ประเด็นที่ประเมิน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
<u>แหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก</u>			
1. แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเหมาะสม	4.02	0.84	มาก
2. อาหารและเครื่องดื่มสะอาด ถูกสุขอนามัย และมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น	3.82	0.85	มาก
3. สินค้าและของที่ระลึกท้องถิ่น มีคุณภาพ และราคาเหมาะสม	3.82	0.91	มาก
รวม	3.88	0.86	มาก
<u>กิจกรรมศึกษาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมชุมชน</u>			
1. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีป้ายบอกความหมาย ระยะทางเหมาะสม ปลอดภัย และสะอาด	3.80	1.10	มาก
2. ภูมิทัศน์มีความความงาม มีพืชพันธุ์และต้นไม้ที่ร่มรื่น	3.86	1.14	มาก
3. เส้นทางศึกษาศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตมีความโดดเด่นน่าสนใจ	3.84	0.97	มาก
4. กิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย และสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.68	1.05	มาก
รวม	3.79	1.06	มาก
<u>กิจกรรมทางพุทธศาสนา</u>			
1. มีการจัดการทำบุญตักบาตร ไหว้พระ อย่างเหมาะสม	4.32	0.76	มากที่สุด
2. มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในสถานที่ เวลา วิทยากรที่เหมาะสม	4.20	0.75	มาก
3. มีบริการให้การศึกษาระบบรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม	4.18	0.69	มาก
4. มีการดูแลรักษาสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมภายในวัดอย่างถูกต้อง	4.08	0.87	มาก
5. มีการจัดพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม	4.42	0.73	มากที่สุด
6. มีพิธีพุทธาภิเษกและการเช่าวัตถุมงคลอย่างศักดิ์สิทธิ์	3.74	0.98	มาก
รวม	4.15	0.79	มาก
โดยภาพรวมของกิจกรรมทั้ง 5 ด้าน	3.87	0.91	มาก

จากตาราง 16 พบว่า ด้านกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมีผู้ให้ข้อมูล มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.79 โดยมีความคิดเห็นมากในทุกประเด็น ได้แก่ ภูมิทัศน์มีความความงดงาม มีพืชพันธุ์และต้นไม้ที่ร่มรื่น มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.86 อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ เส้นทางศึกษาศิลปวัฒนธรรม วิธีชีวิตมีความโดดเด่นน่าสนใจ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.84 อยู่ในระดับมาก เส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีป้ายบอกความหมาย ระยะทางเหมาะสม ปลอดภัย และสะอาด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.80 อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย และสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.68 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านแหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม สินค้าที่ระลึก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.88 โดยมีความคิดเห็นมากในทุกประเด็น ได้แก่ ที่แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.05 อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ อาหารและเครื่องดื่มสะอาด ถูกสุขอนามัย และมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น กับสินค้าและของที่ระลึกท้องถิ่น มีคุณภาพ และราคาเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ยที่เท่ากัน คือ 3.82 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านการเข้าถึง การต้อนรับ การนำเที่ยว และความเป็นมิตร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.85 โดยมีความคิดเห็นมากในทุกประเด็น ได้แก่ ชุมชนให้การต้อนรับอย่างเป็นมิตรและอบอุ่น กับที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา สิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าคะแนนเฉลี่ยที่เท่ากัน คือ 3.94 อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ มีระบบไฟฟ้า ประปา ถนน ป้ายบอกทาง บริการรถเข้าถึงได้สะดวก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.92 อยู่ในระดับมาก มีมัคคุเทศก์นำเที่ยวและให้ข้อมูลอย่างชัดเจน มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.80 อยู่ในระดับมาก และมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว แผ่นพับ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.68 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.69 โดยมีความคิดเห็นมากในทุกประเด็น ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.76 อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับทรัพยากรท่องเที่ยวได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ยที่เท่ากัน คือ 3.72 อยู่ในระดับมาก มีการจัดการขยะและน้ำเสียของชุมชน มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.64 อยู่ในระดับมาก และชุมชนมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.62 อยู่ในระดับมากปานกลาง ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.15 โดยมีความคิดเห็นในอันดับหนึ่ง ได้แก่ มีการจัดพิธีในวันสำคัญทางพุทธ

ศาสนาอย่างเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.42 อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ มีการจัดการทำบุญตักบาตร ไหว้พระ อย่างเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.32 อยู่ในระดับมาก มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในสถานที่ เวลา วิถีการที่เหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.20 อยู่ในระดับมาก มีบริการให้การศึกษาระบบรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.18 อยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.93 อยู่ในระดับมาก มีการดูแลรักษาสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมภายในวัดอย่างถูกต้อง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับมาก และมีพิธีพุทธาภิเษกและการเช่าวัตถุมงคลอย่างศักดิ์สิทธิ์ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.74 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

โดยสรุปได้ว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นทั้ง 5 ด้าน ในโครงการนำร่องตามแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.87 โดยกิจกรรมและการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการจัดการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง การต้อนรับ การนำเที่ยว และความเป็นมิตร ด้านแหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก ด้านกิจกรรมศึกษาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมชุมชน และด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งสรุปได้ว่า ในภาพรวมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการทำบุญตักบาตร ไหว้พระ และการจัดพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันจะต้องพัฒนาเรื่องของคุณยข้อมูลนักท่องเที่ยวและแผนพับ การจัดกิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย และสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และการจัดการขยะและน้ำเสียของชุมชน

จากผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มนำร่องการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในวัดพระปฐมเจดีย์ ตามแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม สามารถสรุปข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูลการบริการของกลุ่มฯ 2) การบริการน้ำดื่มยังไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะตามเส้นทางเดินรอบองค์พระปฐมเจดีย์ 3) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มฯ ยังขาดประสิทธิภาพ ทางชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญและจัดการอย่างเร่งด่วน โดยต้องประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก เพื่อสร้างเครือข่ายในการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

หลังจากนั้นทางกลุ่มฯ นำผลการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ได้จากการเก็บข้อมูล จากแบบสอบถาม ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ ที่ประชุมมีความเห็นว่าควรวางแนวทางเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

1. ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการต้อนรับ ทางกลุ่มฯ มีความเห็นว่า ต้องให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มฯ เป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวและแผ่นพับและสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อบริการข่าวสารและข้อมูลทางการท่องเที่ยว และการทำการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ควรมีป้ายบอกทาง และรถบริการตามจุดท่องเที่ยว สร้างเครือข่ายในหน่วยงานภาครัฐ โดยการใช้สื่อออนไลน์ในการสร้างฐานข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้ทำการสืบค้น เช่น เฟสบุ๊ก และการนำโปสเตอร์ แผ่นพับไปแจกหรือติดตามสถานที่ต่าง ๆ ที่พบเห็นนักท่องเที่ยวได้บ่อยครั้ง รวมถึงการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวหรือโรงแรมและที่พักต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม และบริเวณวัดใกล้เคียง เช่น วัดไร่ขิงพระอารามหลวง เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

2. บริการการท่องเที่ยว/ฝ่ายบริการอาหารและเครื่องดื่ม ควรที่จะต้องเพิ่มจุดบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อให้คำแนะนำหรือให้การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว สำหรับฝ่ายบริการการท่องเที่ยวควรให้ความสนใจในเรื่องความสะดวกของห้องน้ำห้องสุขาตามสถานที่ต้อนรับและแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมบริการนักท่องเที่ยวพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะดวก ปรับสิ่งอำนวยความสะดวกให้เข้ากับภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมและให้ถูกสุขลักษณะ พัฒนาคุณภาพการบริการอาหาร เครื่องดื่ม รวมถึงสินค้าของที่ระลึกให้มีมาตรฐานและสื่อถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น

3. ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว แพนกลินค้าของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการด้านนี้ถือว่าทางกลุ่มฯ ได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดี สามารถรองรับและจูงใจให้นักท่องเที่ยวสนใจได้เป็นอย่างดี และควรพัฒนารูปแบบและคุณภาพของสินค้าของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป นอกจากนั้นทางกลุ่มฯ มีความเห็นว่าควรปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเส้นทางเดินศึกษาวัฒนธรรมชุมชนให้มีสภาพที่ดีพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ เช่น ภูมิทัศน์ ความสะดวก ความสะดวกของเส้นทาง และป้ายแนะนำเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เป็นต้น

4. ฝ่ายยานพาหนะและรักษาความปลอดภัย ที่ประชุมได้ให้ฝ่ายยานพาหนะฯ จัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยของยานพาหนะของนักท่องเที่ยว รวมถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในการเยือนแหล่งท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยวควรได้รับการดูแลรักษาและมีหน่วยงาน

สนับสนุนและรับผิดชอบอย่างชัดเจน ชุมชนมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า ต้องช่วยกันรณรงค์รักษาความสะอาดและปรับภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา และเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน รวมถึงการรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและนำประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป นั่นคือ “ความเป็นมิตรและอัธยาศัยไมตรีที่ดี” ที่พร้อมดูแลและต้อนรับนักท่องเที่ยว

หลังจากได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนตลาดโอเดียน คณะกรรมการได้ร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ที่ประชุมมีมติให้เพิ่มชื่อวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารไว้ในวิสัยทัศน์ด้วย จึงเปลี่ยนเป็น “วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าตั้งแต่ชุมชนได้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ก่อให้เกิดในด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและหลวงพ่อพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ทั้งจากเยาวชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้ความเป็นทวารวดี และการอนุรักษ์โบราณวัตถุภายในวัด ในขณะเดียวกันด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีความเห็นว่าชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในครั้งที่ประสานงานร่วมมือจัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยร่วมรับผิดชอบการให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เยาวชนในชุมชน ทำหน้าที่เป็นพุทธมัคคุเทศก์ เพื่อนำเที่ยวภายในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน มีความเห็นว่าชุมชนมีโอกาสจำหน่ายสินค้าและอาหารแก่นักท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความเห็นว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ก่อให้เกิดโครงการการลดเสียงจรรยาบรรณวัด และมีการกำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อเป็นพื้นที่ส่วนกลางระหว่างวัดและชุมชนในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ที่ประชุมลงความเห็นเห็นว่า โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในกลยุทธ์การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ ที่ประชุมมีความเห็นว่า ควรดำเนินการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ เนื่องจากองค์พระปฐมเจดีย์มีสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนาจำนวนมาก จึงจำเป็นที่ชุมชนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับทวารวดี และศิลปะทางพุทธ

ศาสนาของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลุกจิตสำนึก มีโครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์ ทางกลุ่มฯ และมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐมได้จัดอบรมให้กับเยาวชนในชุมชนก่อนที่จะจัดเส้นทางท่องเที่ยวในทัวร์นำร่องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยชุมชนได้มีการคัดเลือกกลุ่มแกนนำให้เป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานจังหวัดนครปฐม เทศบาลนครนครปฐม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เพื่อขอรับทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในกลุ่มฯ และโครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา ทางผู้สูงอายุในชุมชนได้เข้าไปช่วยบริการอำนวยความสะดวกในจุดจำหน่ายดอกไม้ธูปเทียน และจุดต่าง ๆ บนองค์พระปฐมเจดีย์ ส่วนกลยุทธ์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีโครงการ Start up ชุมชนตลาดโอเดียน หลังจากการจัดตั้งกลุ่มฯ ขึ้น ร้านอาหารในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนการให้บริการ และเพิ่มเมนูอาหารสุขภาพหรืออาหารเจ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน ในกลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด ทางกลุ่มฯ ได้ดำเนินการสร้างเว็บเพจท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม และได้นำเสนอพุทธศาสนาทั้งในพุทธประวัติ หลักธรรมคำสอน เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีโครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนที่ได้จากการปรับปรุงจัดทัวร์นำร่องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในกลยุทธ์การใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา มีโครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติศีลธรรมชาติให้แก่โลก ทางกลุ่มฯ ได้ขออนุญาตทางวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ปลูกต้นไม้ในสวนบริเวณลานจอดรถ ส่วนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการธนาคารขยะ อยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยทางกลุ่มฯ ติดต่อกับโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ เพื่อใช้พื้นที่บางส่วนเป็นธนาคารขยะให้กับชุมชนตลาดโอเดียน และโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ชุมชนตลาดโอเดียน ได้ดำเนินการติดตั้งในบ้านของรองประธานกลุ่มฯ เพื่อเป็นต้นแบบให้กับสมาชิกกลุ่มฯ และชุมชนต่อไป

ในภาพรวม ที่ประชุมลงความเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ก่อให้เกิดความสนใจ ความกระตือรือร้นของสมาชิก

ในชุมชน เพื่อพัฒนาด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านการพัฒนาสังคม
อย่างยั่งยืน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน และด้านการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมใน ภาพรวมไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นวัฏจักรแห่ง
การพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนในทิศทางที่ดี

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ (Mixed Method) ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหัวข้อการวิจัยดังกล่าว ได้แก่ ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม ทฤษฎีกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีการสร้างฐานประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดด้านการท่องเที่ยว แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพุทธศาสนา และแนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ โดยให้ความสำคัญต่อแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) อนึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) แผนพัฒนาของจังหวัดนครปฐม ในหัวข้อดังต่อไปนี้ ชุมชนศึกษา การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ SWOT Matrix การตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ

ในลำดับต่อมา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพในหัวข้อดังกล่าวมาสังเคราะห์กับแนวทางการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของรูปแบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเรื่องยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) และได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบสอบถามเพื่อดำเนินการทางวิจัยเชิงปริมาณในการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐมได้คัดเลือกชุมชนที่มีแรงจูงใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ชุมชนตลาดโอเดียนอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้แก่ การนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 รายงานผลการศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม และการวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

สรุปผลการศึกษาชุมชน

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลาง และถูกจัดอยู่ในกลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิต ลุ่มแม่น้ำ กลุ่มคลัสเตอร์ภาคกลางฝั่งซ้ายกรุงเทพมหานคร รวมทั้งอยู่บนเส้นทาง Land Bridge เชื่อมระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก หรือจากอ่าวไทยไปอ่าวเบงกอล เพื่อเชื่อม การขนส่งจากท่าเรือแหลมฉบัง-ท่าเรือทวาย ประเทศเมียนมาร์ มีความสะดวกในเรื่องคมนาคม สามารถเดินทางได้ทางรถยนต์และรถไฟ จึงได้ถือว่าเป็นประตูสู่ภาคตะวันตกและภาคใต้ พื้นที่ จังหวัดมีขนาด 2,168 ตารางกิโลเมตร และสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เหมาะสำหรับ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ไม่มีประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากมีคลองธรรมชาติที่เกิดจาก สาขาแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีที่ไหลผ่านตั้งแต่อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสสามพราน มีความยาวของแม่น้ำรวม 44 กิโลเมตร และภายในจังหวัดมีแหล่งน้ำ ชลประทานอีกด้วย นอกจากนี้สภาพดินยังสมบูรณ์ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนปากแม่น้ำ จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ราบและไม่มีภูเขา มีเพียงป่าเบญจพรรณ และป่าพื้นเมืองกระจายอยู่ ตามพื้นที่ต่าง ๆ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร โดยมีพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง อ้อย ไม้ผลต่าง ๆ เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 98.4 ของจำนวน ประชากรทั้งหมดในจังหวัด 879.327 คน มีเชื้อสายหลายชาติพันธุ์ เช่น คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายลาวคั่ง คนไทยเชื้อสายลาวโซ่ง คนไทยเชื้อสายลาวเวียง และคนไทยเชื้อสาย รามัญ เป็นต้น ซึ่งจัดประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและประเพณีนิยมตามสัญชาติเดิม ได้แก่ งานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ประเพณีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า หรือ วันอัฐมิมบูชา ประเพณีลงช่วง ประเพณีเสนเรือ่น ประเพณีเผาศพพระมอญ เป็นต้น ทางด้าน สาธารณสุขมีโรงพยาบาลในกำกับของรัฐ โรงพยาบาลเอกชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ประจำตำบล รวมทั้งสิ้น 153 แห่ง นอกจากนี้มีการรักษาด้วยสมุนไพรและแพทย์แผนไทย จังหวัดนครปฐมมีสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 6 แห่ง และสถาบันศึกษาในสังกัดของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รวมทั้งสิ้น 360 แห่ง เศรษฐกิจชุมชนมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน 204 แห่ง ผลิตสินค้าได้ถึง 992 ผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาหารและกลุ่มสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31-40 ปี สถานภาพโสด มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครปฐม มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ระดับ 10,000-20,000 บาท

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมีลักษณะการเดินทางมากับครอบครัว เดินทางมาวันเสาร์-อาทิตย์ เคยเดินทางท่องเที่ยวที่วัดในจังหวัดนครปฐมแล้ว ทราบข้อมูลจากแหล่งเพื่อนหรือญาติ และอินเทอร์เน็ต มีค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งรวมค่าเดินทาง อาหารที่พัก และเงินทำบุญ รวมระหว่าง 1,001-2,000 บาท ใช้จ่ายเรื่องค่าดอกไม้ธูปเทียน สังฆทาน และของทำบุญต่าง ๆ พบว่า เดินทางมาเพื่อสักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นแรงจูงใจที่นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม

ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความโดดเด่นของจังหวัดนครปฐม อันดับที่ 1 คือ ทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา ได้แก่ วัดมิ่งงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ วัดมิ่งงานสมโภชประจำปี เช่น วัดพระปฐมเจดีย์ วัดสามง่าม วัดบางพระ ฯลฯ และวัดที่มีการจัดวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น พุทธมณฑล วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น อันดับที่ 2 คือ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดมีอุโบสถ วิหาร พร้อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ รวมทั้งวัดมีเจดีย์ ปราสาท และหอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ และวัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ เป็นต้น อันดับที่ 3 คือ ทรัพยากรทางด้านกิจกรรม ได้แก่ วัดมีการทำบุญตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา วัดมีการฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และฝึกสติ และวัดมีการเทศนา และสอนธรรมะให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น อันดับที่ 4 คือ ทรัพยากรด้านบริการ ได้แก่ วัดมีจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการและร้านเช่าบูชาพระ วัดมีสถานที่จอดรถและห้องสุขา และวัดมีระบบไฟฟ้า ประปา และถนนพร้อมป้ายบอกทางเข้าวัด และอันดับที่ 5 คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น วัดมีต้นไม้ ดอกไม้ประดับ และสวนหย่อมที่สวยงาม และวัดมีความสะอาด มีการจัดการขยะและน้ำเสีย เป็นต้น

ผลการศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

จุดแข็ง (Strengths) วัดในจังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา และเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาตั้งแต่ในสมัยทวารวดี ที่มีความเก่าแก่และเป็นอัตลักษณ์ใน

ระดับโลก อีกทั้งจังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ในราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีที่รุ่มรื้น และมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ สามารถที่เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของเอเชียหรือของโลกได้

จุดอ่อน (Weaknesses) จังหวัดนครปฐม ขาดองค์การในการประสานความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวและสร้างเว็บไซต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และเส้นทางเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา รวมถึงขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และที่สำคัญสุด คือ ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน

โอกาส (Opportunities) จังหวัดนครปฐมมีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย โดยพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก ภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

อุปสรรค (Threats) จังหวัดนครปฐม ในเรื่องข้อจำกัดของงบประมาณและความต่อเนื่องนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา และไม่มีองค์การภายนอกที่สนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา จากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา ซึ่งสภาพปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด อาชญากรรม และปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ผลการศึกษา SWOT Matrix การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

กลยุทธ์เชิงรุก (SO) จังหวัดนครปฐมจะสร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ และการสร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนสร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน โดยจัดตั้งคณะกรรมการและสมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อ

วางแผนการตลาด การประชาสัมพันธ์ และสร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นโอกาสในการสร้างแบรนด์เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) สภาพสังคมไทยมีปัญหาทางด้านยาเสพติด และคดีอาชญากรรม จึงควรใช้พุทธศาสนามาเป็นแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตและรักษายาเสพติด และสร้างหลักสูตรพระที่คลั่งคอบ พระที่คลั่งใจ เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ไม่น่าสนใจเรื่องพุทธศาสนา พุทธศาสนาเริ่มต้นที่ประเทศอินเดียจึงควรจัดให้เป็นเมืองแฝด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย เพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

กลยุทธ์เชิงรับ (WT) พัฒนาระบบการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติที่เกิดจากวิกฤตทางธรรมชาติ การแสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ในการของบประมาณจากภาครัฐและภาคเอกชน คณะกรรมการจึงจำเป็นต้องอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัด นครปฐม

ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด ได้แก่ วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์ ภายในอุโบสถและวิหาร มีพระพุทธรูปที่สำคัญ จิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่า ในเขตพุทธาวาสมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งของวัดเหมาะสมกับการเข้ามาทำบุญ ไหว้พระ และท่องเที่ยว ภูมิทัศน์สวยงาม สะอาด สงบ บรรยากาศเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ วัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาความรู้ด้านแพทย์โบราณ โหราศาสตร์ มีความร่มเย็น มีพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร สระน้ำ แม่น้ำลำคลอง ศักยภาพในการเข้าถึงวัด มีถนน ป้าย และบริการรถประจำทาง และวัดมีพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา

ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในวัด วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุนการพัฒนาท่องเที่ยวจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ และมีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน

ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม ซึ่งวัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัดและเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ วัดมีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลาย และเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว วัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว และวัดมีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่ชุมชน นักท่องเที่ยวองค์กรต่าง ๆ

ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก วัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน วัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก วัดมีการจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือนวัด วัดมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร วัดมีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ วัดมีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ และวัดมีระบบการกระจายนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปยังวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม

วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม จากความคิดเห็นของภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว คือ “จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน”

ยุทธศาสตร์

จังหวัดนครปฐมมียุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัด จากความคิดเห็นของ ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม
- 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยมีแผนกลยุทธ์ และโครงการ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 อนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด

โครงการที่ 2 อนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ

โครงการที่ 3 การศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี

โครงการที่ 4 อนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตำรับโบราณและสมุนไพร

โครงการที่ 5 สร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ

โครงการที่ 6 อนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม

โครงการที่ 7 สร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

โครงการที่ 8 ฝึกทักษะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร

กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 จัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์

โครงการที่ 2 การอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา

โครงการที่ 3 จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี

โครงการที่ 4 การอบรมพุทธบารมี

โครงการที่ 5 การอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการที่ 6 สร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว

โครงการที่ 7 แผนที่สู่พระนิพพาน

โครงการที่ 8 หลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ

โครงการที่ 9 จัดแข่งขันตอบปัญหาหมิลินทปัญหา

กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก

โครงการที่ 2 ศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร

- โครงการที่ 3 การสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ
- โครงการที่ 4 การสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก
- โครงการที่ 5 ศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย
- โครงการที่ 6 ศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก
- โครงการที่ 7 การจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก
- โครงการที่ 8 ศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน
- โครงการที่ 9 ศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก
- โครงการที่ 10 ศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์
- โครงการที่ 11 ศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียนของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม
- โครงการที่ 2 จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม
- โครงการที่ 3 สนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาชุมชน
- โครงการที่ 4 จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 5 แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวพุทธศาสนาระดับโลก
- โครงการที่ 6 จัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ชุมชน มีโครงการดังนี้

- โครงการที่ 1 ร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในชุมชน
- โครงการที่ 2 ร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักแรมในการปฏิบัติธรรม
- โครงการที่ 3 อบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแก่ภาคีในชุมชน
- โครงการที่ 4 ร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 อบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 6 ร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกในรายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล

โครงการที่ 1 การจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา

โครงการที่ 2 การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 3 การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 4 การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 6 การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค

โครงการที่ 7 จัดตั้งนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการด้านการตลาด มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 2 สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก

โครงการที่ 3 การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 4 สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 5 แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)

โครงการที่ 6 การศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน

โครงการที่ 7 ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 8 นิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนารายเดือน

โครงการที่ 9 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย

โครงการที่ 10 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน

กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 ป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)

โครงการที่ 2 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ

โครงการที่ 3 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ
วัฒนธรรม

โครงการที่ 4 อโรคยศาลารักษายาเสพติด

โครงการที่ 5 กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย

โครงการที่ 6 สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันทุกซ์

โครงการที่ 7 ธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น

โครงการที่ 8 สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัดฤๅไชย

โครงการที่ 9 พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 10 ใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์

โครงการที่ 11 ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 12 ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่

โครงการที่ 13 เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย

โครงการที่ 14 สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและขจัดความ

ยากจน

โครงการที่ 15 สร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ

โครงการที่ 16 ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์และโครงการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง จัดอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกใน
รายละเอียดได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 ประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ

โครงการที่ 2 จัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบำบัดน้ำเสีย

โครงการที่ 3 ติดระบบ CCTV วงจรปิด

โครงการที่ 4 ลดเสียงการจราจรรอบวัด

โครงการที่ 5 จัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ

โครงการที่ 6 การเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ

โครงการที่ 7 การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด

กลยุทธ์ที่ 2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว มีโครงการดังนี้

โครงการที่ 1 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว

โครงการที่ 2 การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด

โครงการที่ 3 จัดระเบียบร้านค้าบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

โครงการที่ 4 ปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสิ่งอำนวยความสะดวกในพุทธมณฑล

โครงการที่ 5 กำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร

โครงการที่ 6 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

โครงการที่ 7 พุทธศาสนาคืนธรรมชาติให้แก่โลก

โครงการที่ 8 การกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส

โครงการที่ 9 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อการนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่องในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน

ผู้วิจัยและชุมชนได้นำแผนยุทธศาสตร์ไปดำเนินการในโครงการนำร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่เป็นกรณีศึกษา โดยใช้เทคนิค AIC (Appreciation Influence Control) เป็นการสร้างการรับรู้ร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จึงได้มีมติว่า เลือกวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร โดยใช้ชุมชนตลาดโอเดียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ในการดำเนินโครงการนำร่องและประเมินผลในการดำเนินงาน ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบ และสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการรับรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 ขึ้นเตรียมความพร้อม และขึ้นดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 4 ติดตาม และประเมินผล

ผู้วิจัยขอสรุปการรายงานผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในโครงการนำร่อง ตามหัวข้อดังนี้

ผลการศึกษาชุมชนตลาดโอเดียน

ชุมชนตลาดโอเดียน ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นชุมชนย่านการค้าในเขตเทศบาลนครนครปฐม ล้อมรอบด้วยถนนทั้ง 3 ด้าน คือ ถนนหลังพระ ถนนราชดำเนินหรือถนนต้นสน และถนนราชวิถี ทำให้การเดินทางสะดวก เนื่องจากรถ

โดยสารทุกสายจะต้องแล่นผ่านชุมชนก่อนที่จะเข้าตลาดนครปฐมหรือท่าหยุดโดยสารบ้านเรือนส่วนใหญ่สร้างเป็นอาคารพาณิชย์มีครัวเรือนอาศัยอยู่จำนวน 243 ครัวเรือนใหญ่ประกอบด้วยอาชีพค้าขายและรับจ้าง ภายในชุมชนมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนตลาดโอเดียนและคลินิกเอกชน และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้และตามอัธยาศัย เมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ชุมชนจะเดินทางไปทำบุญที่วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นประจำ และมีการจัดทำบุญชุมชนปีละ 1 ครั้ง ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดโอเดียน

ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในชุมชนตลาดโอเดียน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นย่านการค้า จะปลูกไม้ยืนต้นริมทาง และไม่ประดับตามบ้านเท่านั้น นอกนั้นจะเป็นตามพุทธประวัติที่วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร และศาลพระภูมิประจำชุมชน ทรัพยากรมรดกกรรมและปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญ ได้แก่ ทำบุญชุมชน วันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ อาทิเช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ วันเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษา เป็นต้น รวมทั้งวันสำคัญของจีน เช่น วันตรุษจีน วันสารทจีน เทศกาลถือศีลกินเจ เป็นต้น ทรัพยากรกิจกรรมที่สำคัญ กลุ่มเรียนรู้อาชีพภายในชุมชน เช่น กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มการทำอาหาร กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มทำดอกไม้ เป็นต้น ทรัพยากรด้านบริการ ได้แก่ ตลาดสดร้านอาหาร ศูนย์ข้อมูลชุมชนตลาดโอเดียน

ผลการวิเคราะห์ SWOT ของชุมชนตลาดโอเดียน

จุดแข็งของชุมชนตลาดโอเดียน เป็นชุมชนมีตลาดขายอาหารและผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด และอยู่ติดวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ภายในชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้และตามอัธยาศัยที่เป็นที่ฝึกอาชีพพระยะสันตามนโยบายภาครัฐ รวมทั้งชุมชนมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

จุดอ่อนของชุมชนตลาดโอเดียน ยังขาดคณะกรรมการและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ด้วยที่ชุมชนและตลาดถูกบดบังด้วยอาคารพาณิชย์ ส่วนภายในชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยงไม่มีแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน

โอกาสที่สำคัญของชุมชนตลาดโอเดียน สามารถสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและการตลาดเป็นดิจิทัล มาร์เก็ตติ้ง (Digital Marketing) โดยเทศบาลนครนครปฐมสนับสนุนงบประมาณและรัฐมีนโยบายจัดทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล 5 รวมทั้งพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป สนใจท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon)

อุปสรรคที่สำคัญของชุมชนตลาดโอเดียน คือ ชุมชนอื่นในจังหวัดมีชื่อเสียงในเรื่องของการท่องเที่ยว และหน่วยงานราชการในพื้นที่ขาดการบูรณาการในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน อีกทั้งเกิดปัญหาทางด้านการก่อการร้ายและยาเสพติด เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและตกต่ำ และสภาวะโลกร้อนและภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น

การวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดโอเดียน

ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน ซึ่งที่ประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น และมีผลสรุปดังนี้ ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยว คือ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ในสมัยทวารวดี และบูรณะปฏิสังขรณ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส มีพระอุโบสถ พระวิหารประจำทิศ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของไทย สภาพภายในวัดมีความสะอาด ร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่และตกแต่งเป็นสวนหย่อมเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ และตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีรถโดยสารประจำทางทั้งภายในจังหวัดและเดินทางไปยังจังหวัดอื่น ๆ แล่นผ่าน ส่วนด้านการจัดการทรัพยากรเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน มีความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลกได้ เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมายังวัดเป็นจำนวนมาก มีการจัดการด้านการให้บริการในการเตรียมเครื่องสักการบูชา เครื่องทำบุญและถวายสังฆทาน ที่สะดวกแก่นักท่องเที่ยว และติดตั้งกล่องวงจรปิดพร้อมเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยตลอดพื้นที่ ทางด้านการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างเครือข่ายโดยให้วัดต่าง ๆ เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม วัดมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และสร้างประสบการณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและคุณค่าในการเรียนรู้ การปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน

ที่ประชุมมีมติร่วมกันที่กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ชุมชนตลาดโอเดียนจะพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” จากนั้นกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีกลยุทธ์และโครงการ คือกลยุทธ์การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ และกลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก มีโครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์และโครงการ คือกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีโครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา และกลยุทธ์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีโครงการ Start up ชุมชนตลาดโอเดียน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด มีโครงการสร้างเว็บเพจท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม และกลยุทธ์การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีโครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีกลยุทธ์และโครงการ คือ กลยุทธ์การใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา มีโครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติคืนธรรมชาติให้แก่โลก และกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการธนาคารขยะ และโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ชุมชนตลาดโอเดียน

การดำเนินโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนตลาดโอเดียน ให้การกำหนด วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการนำร่องภายใต้ แผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน ในขั้นตอนต่อไป ความคิดเห็นจากที่ประชุมมีมติให้จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ และควบคุมการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ดี โดยมีสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 คน มีโครงสร้างการบริหารกลุ่ม โดยมีตำแหน่ง ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม ที่ปรึกษาโครงการ เป็นฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายต่าง ๆ ที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการ ได้แก่ ฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ ฝ่ายบริการการท่องเที่ยว ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายยานพาหนะ

หลังจากมีการแบ่งฝ่ายและกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มเรียบร้อยแล้ว ทางกลุ่มเริ่มดำเนินการพัฒนาชุมชน โดยขั้นตอนแรกมีการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ โปรแกรมแบบ 2 วัน 1 คืน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นหมู่คณะ และโปรแกรม 1 วัน (One Day Trip) เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย อีกทั้งทางกลุ่มฯ โดยทางชมรมได้มีการเตรียมความพร้อมของชุมชนในกระบวนการ 1) จัดการอบรม

เรื่องการท่องเที่ยวชุมชน ให้แก่กรรมการบริหารกลุ่มฯ และประชาชนที่สนใจในชุมชน
 2) จัดการอบรมเรื่องยุวมัคคุเทศก์ ให้แก่กรรมการบริหารในกลุ่มฯ และนักเรียนที่สนใจ อีกทั้งกรรมการบริหารกลุ่มฯ ร่วมกัน 3) พัฒนาและจัดการฐานการเรียนรู้ในวัดและชุมชน

เมื่อทางกลุ่มฯ พัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน และเตรียมความพร้อมได้ด้านต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ทางกลุ่มฯ ได้มอบหมายให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวของชุมชนสู่ภายนอก ทางกลุ่มฯ มีความคิดเห็นตรงกันว่าเพื่อให้คณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มฯ ได้เรียนรู้การทดลองปฏิบัติงานจริง และเพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน เพื่อประสานงาน และรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในวัดและชุมชน รวมถึงนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวของกลุ่มฯ ตลอดจนขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของชุมชนที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น กลุ่มฯ จึงได้ประสานงานนำนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง ประเภทกลุ่มศึกษาดูงาน/ทัศนศึกษาที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะ ซึ่งเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบโปรแกรมแบบ 2 วัน 1 คืน จำนวน 50 คน

หลังจากนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในวัดและชุมชน ผู้วิจัยและชุมชน ได้ทำการประเมินโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวทดลองทั้งสองกลุ่ม จำนวน 50 เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดโอเดียน ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และความปลอดภัย 2) การนำเที่ยว การเข้าถึง และการต้อนรับ 3) การจัดการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก 4) ฐานการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และ 5) ด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา

การติดตาม และการประเมินผลการดำเนินโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ในขั้นตอนการติดตาม และประเมินนี้ ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนได้ทำการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจำนวน 50 คน ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน ทั้ง 5 ด้าน โดยมีผลโดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรส มีบุตร ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นกลุ่มอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ระหว่าง 10,000–20,000 บาท มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดนครปฐม โดยกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน โดยมีระดับความพึงพอใจมากในด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา รองลงมาพึงพอใจด้านแหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก ด้านการเข้าถึง

การต้อนรับ การนำเที่ยว และความเป็นมิตร ด้านกิจกรรมศึกษาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ชุมชน และด้านการบริหารจัดการจัดการท่องเที่ยว ตามลำดับ

อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูล การบริการของกลุ่มฯ การบริการน้ำดื่มยังไม่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะตามเส้นทางเดินรอบองค์พระปฐมเจดีย์ และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มฯ ยังขาดประสิทธิภาพ ทางชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญและจัดการอย่างเร่งด่วน โดยต้องประสานงานกับองค์การหรือหน่วยงานภายนอก เพื่อสร้างเครือข่ายในการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

จากผลการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ได้จากการเก็บข้อมูล จากแบบสอบถาม ประธานและสมาชิกชมรมฯ ได้ร่วมกันวิเคราะห์ ที่ประชุมมีความเห็นว่าควรวางแผนทางเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

1.1 ฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ ทางกลุ่มฯ มีความเห็นว่า ต้องให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มฯ เป็นสำคัญ โดยจัดตั้งศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวและแผ่นพับและสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อบริการข่าวสารและข้อมูลทางการท่องเที่ยว และการทำการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายในหน่วยงานภาครัฐ บริษัทนำเที่ยว โรงแรมที่พัก และวัดใกล้เคียงในจังหวัดนครปฐม

1.2 บริการการท่องเที่ยว ควรที่จะต้องเพิ่มจุดบริการเพื่อให้คำแนะนำหรือให้ การช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และห้องน้ำ ห้องสุขา ตามสถานที่ต้อนรับและแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อม บริการนักท่องเที่ยวพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ พัฒนาคุณภาพการบริการอาหาร เครื่องดื่ม รวมถึงสินค้าและของที่ระลึกให้มีมาตรฐานและสื่อถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น

1.3 ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรพัฒนาสินค้าของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ควรปรับปรุงเส้นทางเดินศึกษา และป้ายแนะนำเส้นทางบนองค์พระปฐมเจดีย์

1.4 ฝ่ายรักษาความปลอดภัย จัดเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัยของยานพาหนะของนักท่องเที่ยว รวมถึงความปลอดภัยในร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นชุมชนจึงควรมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยมีผู้แทนจากภาครัฐ ทางคณะกรรมการบริหารชมรมฯ และชาวบ้านในชุมชน เพื่อร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่าง

ยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน จึงขอเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์เป็น “วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” และขอสรุปผลการดำเนินการตามโครงการนำร่องในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน ตามประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

กลยุทธ์ที่ 1.1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์

กลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 2.1 การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา

กลยุทธ์ที่ 2.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการ Start up ชุมชนตลาดโอเดียน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการสร้างเว็บเพจท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม

กลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์ที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา มีการดำเนินโครงการ 1 โครงการ คือ โครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติศีลธรรมชาติให้แก่โลก

กลยุทธ์ที่ 4.2 การจัดการทรัพยากรในวัด มีการดำเนินโครงการ 2 โครงการ ได้แก่ โครงการธนาคารขยะ และโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ชุมชนตลาดโอเดียน

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ประชุมลงความเห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ก่อให้เกิดความสนใจ ความกระตือรือร้นของสมาชิกในชุมชน เพื่อพัฒนาด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน

และด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใน ภาพรวมไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นวิถัจกรแห่งการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนในทิศทางที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดปริมณฑลอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และอยู่ระหว่างเส้นทาง Land Bridge เชื่อมระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก หรือจากอ่าวไทยไปอ่าวเบงกอล เพื่อเชื่อมการขนส่งจากท่าเรือแหลมฉบัง-ท่าเรือทวาย ประเทศเมียนมาร์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและกสิกรรม เนื่องด้วยมีแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีไหลผ่าน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีเชื้อสายต่าง ๆ อาทิเช่น คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายลาวคั่ง คนไทยเชื้อสายลาวโซ่ง คนไทยเชื้อสายลาวเวียง และคนไทยเชื้อสายรามัญ เป็นต้น ชาติพันธุ์ในแต่ละกลุ่มมีประเพณีนิยมตามสัญชาติเดิมและประเพณีทางพุทธศาสนา ทำให้จังหวัดนครปฐมมีทรัพยากรท่องเที่ยวเกี่ยวกับพุทธศาสนาหรือวัดทางพระพุทธศาสนา จำนวน 219 แห่ง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจังหวัดนครปฐมจึงมีเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาขึ้นรวมทั้งเป็นโอกาสของจังหวัดที่ได้ถูกจัดให้เป็นหนึ่งในเมืองต้องห้าม...พลาด (Plus) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังนั้นจึงขออภิปรายผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้บรรลุเป้าหมาย คือ ชุมชนและผู้วิจัยได้ร่วมค้นพบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมโดยมีการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม พบว่า วัดในจังหวัดนครปฐมมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น เป็นเพราะว่าวัดต้องถูกประเมินมาตรฐานการพัฒนาวัดจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในด้านสาธารณูปการ คือ การทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น (กรมการศาสนา, ม.ป.ป.) อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระอริการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552) ที่กล่าวถึงการจัดการทางธรรมชาติภายในวัดจังหวัดนครราชสีมาว่า มีต้นไม้ใหญ่เป็นที่พักผ่อน มีการปลูกป่าเพิ่มเติมและการอนุรักษ์ป่าไม้ วัดในจังหวัดนครปฐมมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ เนื่องจากจังหวัดนครปฐมเป็นชุมชนเมืองโบราณสมัยทวารวดี จึงปรากฏร่องรอยของพุทธศิลป์จำนวนมากที่สื่อถึงศิลปะทวารวดี อาทิเช่น พระพุทธรูปศิลาขาวที่มีพุทธลักษณะพิเศษ คือ ประทับนั่งทรงยุโรปห้อยพระบาท พระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปปางห้าม

พยาธิ ถือเป็นพระพุทธรูปประจำคู่มือนครปฐม และหลวงพ่อดำไร่ชิง แห่งตำนานพระพุทธรูปลอยน้ำ 5 องค์ จึงสอดคล้องกับวงศ์ศิวา สุวรรณิน (2557) กล่าวถึงศักยภาพของวัดโบสถ์ (สามโคก) ในจังหวัดปทุมธานี มีศาสนวัตถุที่สำคัญ เช่น หลวงพ่อเหลือ หลวงพ่อเพชร หลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ ทางด้านประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมที่จังหวัดนครปฐมนั้น วัดในจังหวัดนครปฐมได้จัดอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ โดยเฉพาะการจัดงานวันวิสาขบูชาโลกที่พุทธมณฑล มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากเดินทางไปประกอบพิธีทางพุทธศาสนา มีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียน รวมทั้งวัดพระปฐมเจดีย์ที่มีการจัดเวียนเทียนตลอดทั้งวัน และวัดต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัด ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาของ สกนธ์ ภู่งามดี (2553) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ที่จัดโดยเขตการเดินรถที่ 1 (อุบลราชธานี) จัดกิจกรรมหลักที่เน้นพิธีทางพุทธศาสนา ได้แก่ การไหว้พระ สวดมนต์ และการนั่งสมาธิ ส่วนกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่เพิ่มเติมในแต่ละวัด ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะและประวัติของวัด การจัดดูเทียบดอกไม้ ให้แก่คณะนักท่องเที่ยวโดยร่วมบริจาคเงินตามกำลังทรัพย์และความศรัทธา เพื่อนำมาเป็นค่าบำรุงใช้จ่ายของวัด สำหรับด้านการบริการวัดมีการจัดสถานที่จอดรถ และห้องสุขาไว้เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากวัดมีขนาดพื้นที่ค่อนข้างมาก ด้วยความมีชื่อเสียงของวัดทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา ทางวัดจึงต้องเตรียมสถานที่จอดรถ รวมทั้งต้องดูแลเรื่องของห้องสุขาให้มีความสะอาดและพร้อมให้บริการ ตามการประกันคุณภาพ (หรือรับรองมาตรฐาน) สำหรับวัดทางด้านสาธารณูปการ (สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์) ภายในวัด ประจำปี 2553 (กรมการศาสนา, 2553)

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยแยกเป็นประเด็น ดังนี้ จุดแข็ง คือ วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี ตามหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการทางพุทธศาสนาได้ค้นพบข้อเท็จจริงว่าจังหวัดนครปฐมเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมทวารวดี และมีเจดีย์ทางพุทธศาสนาเป็นองค์แรกที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระสมณทูตมาดินแดนนี้ รวมทั้งความหมายชื่อของจังหวัดที่แปลว่า “เมืองแห่งแรก” สอดคล้องกับการศึกษาของสฤณีพงศ์ ขุนทรง (2553) ที่ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณ พบว่านครปฐมโบราณมีตั้งแต่วราชพุทธศตวรรษที่ 8 จนกลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีการปกครองในระบอบกษัตริย์ และมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมเนื่องในศาสนาขึ้นจำนวนมาก ส่งผลให้เมืองนครปฐมกลายเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมทวารวดีอย่างแท้จริง ส่วนจุดอ่อน คือ จังหวัดนครปฐมขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิด

ของอารีย์ นัยพินิจ และคณะ (2556) เสนอในด้านบริหารและปฏิบัติการว่า ควรมีแผน การปฏิบัติงานที่ชัดเจน ปรับเปลี่ยนนโยบายเชิงรุกและรับในการหารายได้เพื่อซ่อม เสริม และ บำรุงอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประเมินผลทุก ๆ ปี เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและปรับปรุง ทางด้านโอกาส คือ พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก ด้วย แนวคิดของรัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ต้องการสร้างให้เป็นพุทธานุสรณีสถาน ในโอกาสที่พระพุทธศาสนาครบ 25 พุทธศตวรรษ รวมทั้งบริเวณพุทธมณฑลมีการสร้างสิ่งก่อสร้าง เพื่อเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา และสถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพระครูสารกิจประยุต (2555) ที่พระคุณเจ้าได้ศึกษาพระธาตุนาคูนไว้ว่า ชาวจังหวัดมหาสารคามชดพบพระบรม สารีริกธาตุจึงอัญเชิญมาประดิษฐานที่พระธาตุนาคูน จากนั้นร่วมกันสร้างโครงการพุทธมณฑล อีสานขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ด้านอุปสรรค คือ สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม โดยสัมพันธ์กับการวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 ศึกษาพบว่า มีปัญหาอาชญากรรมรุนแรง ปัญหา ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลาง ตอนล่าง 1, 2557)

ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม พบว่า วัดมีความ เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับมานิช พรหมปัญญา (2556) กล่าวถึงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีในด้าน การดึงดูดใจนักท่องเที่ยวว่า วัดที่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีสถาปัตยกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่าง ยั่งยืน คือ วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก สอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554) กำหนดเรื่องการเสริมสร้าง ศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ วัด ชุมชนและ ผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทธิยศ อากาศโร และพระมหาเสริช นริสสุโร (2556) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า วัดส่วนใหญ่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชนเป็นอย่างดี มีการพัฒนาความ ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และศักยภาพในด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึก และด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมาก โดยวัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัด และเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ สัมพันธ์กับแนวคิดของอารีย์ นัยพินิจ และคณะ (2556) กล่าวว่า การจัดการภายในวัด ควรจะต้องจัดสัมมนาปรับหา

แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดที่เหมาะสมลงตัว เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากร ให้แก่สังคมและช่วยรักษาแหล่งทรัพยากรขององค์กรไว้อย่างมั่นคงยั่งยืน และต้องเพิ่ม มาตรการดูแลระดับระดั้มากขึ้นและให้ความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อป้องกัน นักท่องเที่ยวทำการมิบังควร เพราะจะเกิดความเสื่อมเสียต่อวัดและภาพลักษณ์ไทย

เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่าง ยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

การวิจัยครั้งนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยผู้วิจัยขออภิปรายแผนยุทธศาสตร์ ดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ผลการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่าง ยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม พบว่า จากข้อมูลในการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม ร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของสำนักงาน จังหวัดนครปฐม พ.ศ.2561-2564 ซึ่งมีผลการศึกษาจุดแข็ง คือ วัดในจังหวัดนครปฐมมี ประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก เคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดีและเป็น ศูนย์กลางพุทธมณฑลของโลก จุดอ่อน คือ ไม่มีแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา และขาดความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โอกาส คือ พัฒนาให้ พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาในการปฏิบัติธรรม และพัฒนาจังหวัดนครปฐมเป็น ศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาของเอเชีย อุปสรรค คือ ปัญหาด้านงบประมาณและ นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้าน การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือ SWOT ทำให้เห็น ส่วนย่อยของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อให้ง่ายต่อการนำมาคิดสังเคราะห์ให้เป็นแผน ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อารีย์ นัยพินิจ และคณะ (2556) ที่ใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT Analysis การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาต่อไป ส่วนการวิเคราะห์ SWOT Matrix ของการกำหนดทิศทางแผนยุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นปัจจัยใน การคิดและสร้างแผนยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

การประเมินแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ในจังหวัดนครปฐม พบว่าวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา คือ จังหวัดนครปฐมจะเป็น ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบ

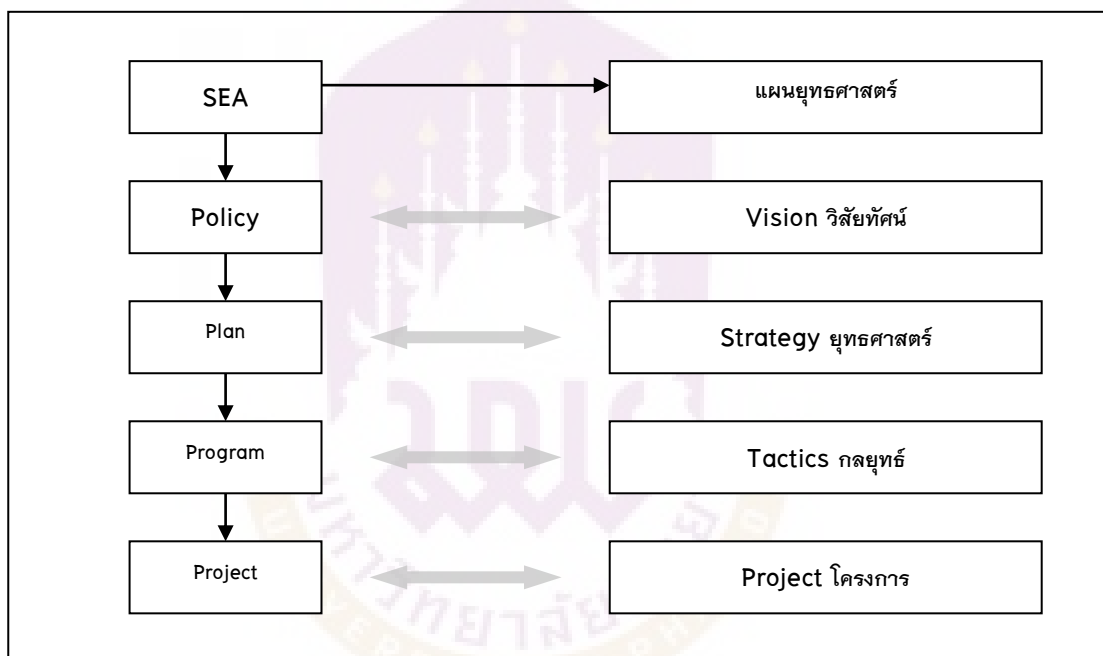
การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่กล่าวถึงการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจให้ยั่งยืน สำหรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม
- 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน
- 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้เพราะแผนยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับ จำเป็นต้องยึดตามยุทธศาสตร์ของชาติ เพื่อให้เป็นทิศทางเดียวกันและส่งผลให้เป็นแนวทางการดำเนินงานที่สามารถบูรณาการจากหน่วยงานทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ได้มีความสัมพันธ์กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2561-2564) ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมการอนุรักษ์จิตใจ ออกเป็น 10 ประเด็น อาทิเช่น ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ การประเมินแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ช่วยยืนยันให้เห็นว่าแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นกระบวนการในการจัดทำแผนงานและโครงการที่เหมาะสมกับจังหวัดนครปฐม แต่ต้องมีการกำหนดมาตรการ หรือแนวทางในการป้องกัน และบรรเทาผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (จิรนนท์ พุทธา และจำลอง โพธิ์บุญ, 2558) แต่ทว่าการจะทำให้วิสัยทัศน์จะบรรลุและเป็นจริงไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัดหรือแม้แต่มัธยมศึกษา ควรมีการเชื่อมโยงระหว่างวิสัยทัศน์กับยุทธศาสตร์ (Strategy) กลยุทธ์ (Tact-Tic) และโครงการ (Project) อย่างใกล้ชิด เพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ในวิสัยทัศน์ (พยอม ธรรมบุตร, 2556, หน้า 1-7)

ดังนั้นผลจากผลการวิจัย การสรุป การอภิปรายผลการวิจัย เรื่อง วางแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวมทั้งหมด มานำเสนอเชิงบูรณาการ โดยเริ่มจากการกำหนดนโยบาย (Policy) ที่นำมาจากวิสัยทัศน์ซึ่งจะเป็นกรอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

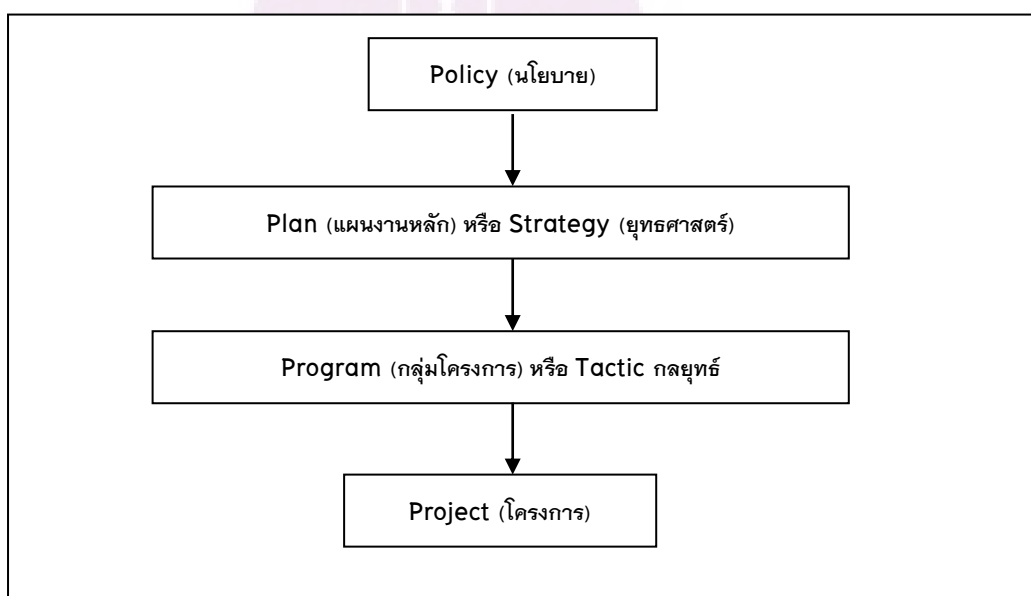
(พ.ศ. 2560–2564) โดยผู้วิจัยได้บูรณาการแผนยุทธศาสตร์ (Strategy) หรือแผนงานหลัก (Plan) จังหวัดนครปฐมจะสร้างแบรนด์จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เพราะแผนหลักทั้ง 4 ประการจำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสมดุลในการพัฒนายุทธศาสตร์ดังกล่าว ภายใต้กรอบของนโยบายอันจะทำให้วิสัยทัศน์ของจังหวัดนครปฐมเป็นจริง

ภาพ 86 แสดงแผนภูมิกรอบแนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์โดยการประเมินผล
กระทบเชิงยุทธศาสตร์

นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน จัดเป็นกรอบของการพัฒนาในระดับสูง (Top Level) ภายใต้แต่ละแผนงานหลักจะมีแผนปฏิบัติการระดับกลยุทธ์ (Tactics) หรือกลุ่มของโครงการ (Programs) ซึ่งจะอยู่ในลำดับที่ 3 ของแผนการพัฒนาในภาพรวม ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์จะมีจำนวนกลยุทธ์ตามความเหมาะสม ทั้งนี้กลยุทธ์ทั้งหมดจะมีผลกระทบและความสัมพันธ์ต่อกันและเมื่อมีการดำเนินงานภายใต้กลยุทธ์แต่ละด้าน จะมีโครงการ (Project) ที่จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อให้กลยุทธ์เหล่านั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์เป็นลำดับที่ 4 และ

โครงการทุกโครงการจะมีความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระดับปฏิบัติการเช่นกัน การวางแผนระดับกลยุทธ์และโครงการนั้นจัดเป็นการวางแผนระดับล่าง (Down Level) ซึ่งก็คือแผนในระดับปฏิบัติการซึ่งต้องอยู่ภายใต้แผนระดับบน ดังนั้นวางแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของจังหวัดนครปฐม จึงควรมีลักษณะการบูรณาการแผน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาจิตใจ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อจะทำให้เกิดความตระหนักถึงผลกระทบของแต่ละแผนที่จะมีผลต่อกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแผนดังกล่าวในภาพรวมโดยใช้แนวทางการนำเสนอแผนปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ของการประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment) ซึ่งนำเสนอแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเป็น 4 ขั้นตอนในรูป 4Ps ตามลำดับ ดังนี้

ภาพ 87 แสดงแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ 4 ขั้นตอน

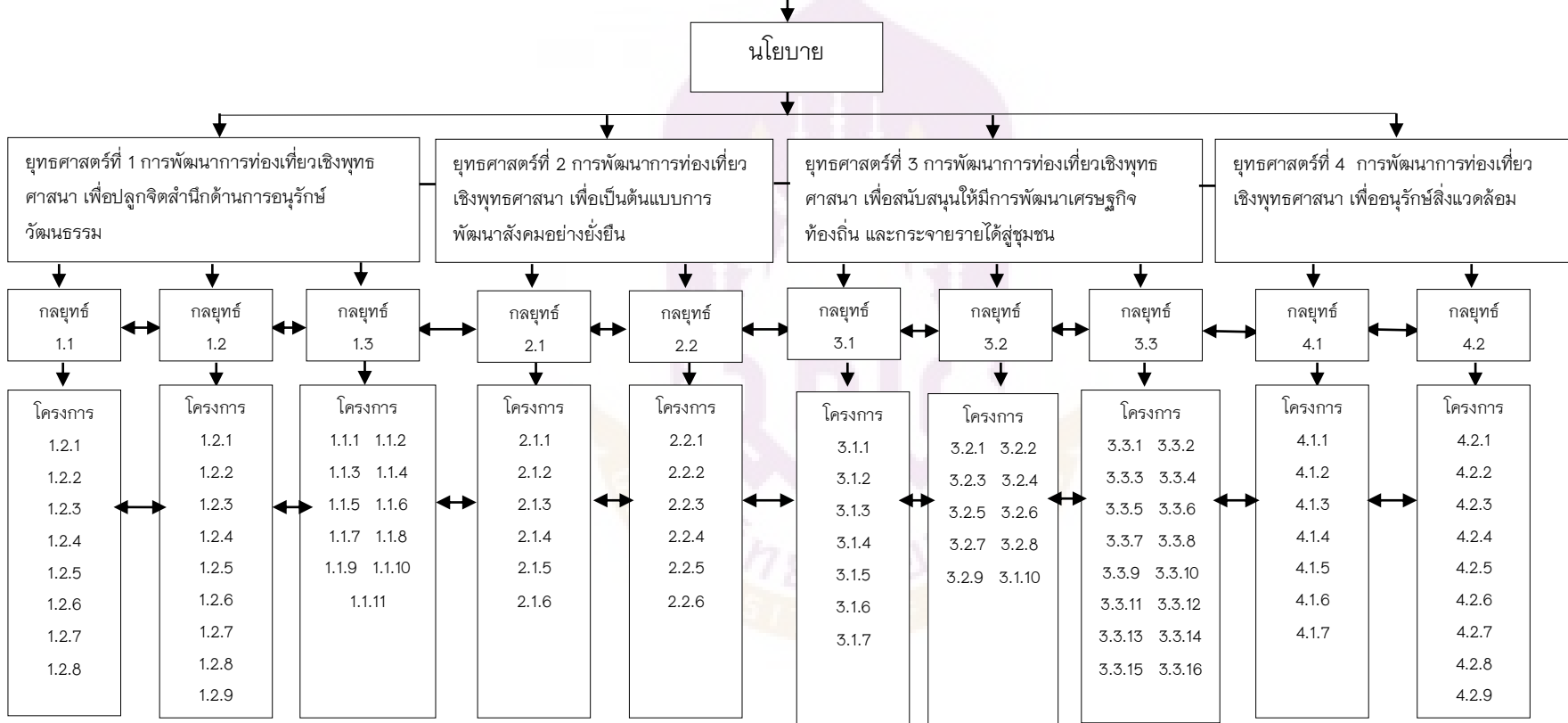
จากแผนภาพดังกล่าวข้างต้น (Strategic Action) แสดงให้เห็นถึงลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ของแผนงาน (Plan) ในแต่ละด้านที่มีความสอดคล้องกันกับแผนยุทธศาสตร์และ กลยุทธ์ต่าง ๆ นั้น เป็นการเริ่มต้นของการกำหนดกรอบทิศทางของแผนพัฒนา ก่อนที่จะมีการดำเนินการวางแผน ผู้ดำเนินการวางแผนจะต้องมีการประเมินผลกระทบ ผลเสีย ที่อาจจะเกิดขึ้นในด้าน สิ่งแวดล้อม ในระดับโครงการ Environmental Impact Assessment (EIA) และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ Strategic Environmental Assessment (SEA)

การวางแผนจะต้องมีการประเมินผลกระทบ ผลเสีย ที่อาจจะเกิดขึ้นในด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการ Environmental Impact Assessment (EIA) และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ Strategic Environmental Assessment (SEA) ในการศึกษาหาทางเลือกที่มีความหลากหลายต่อการพัฒนา และต้องมีการตรวจสอบก่อน การดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่จะทำความเสียหาย ต่อสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม

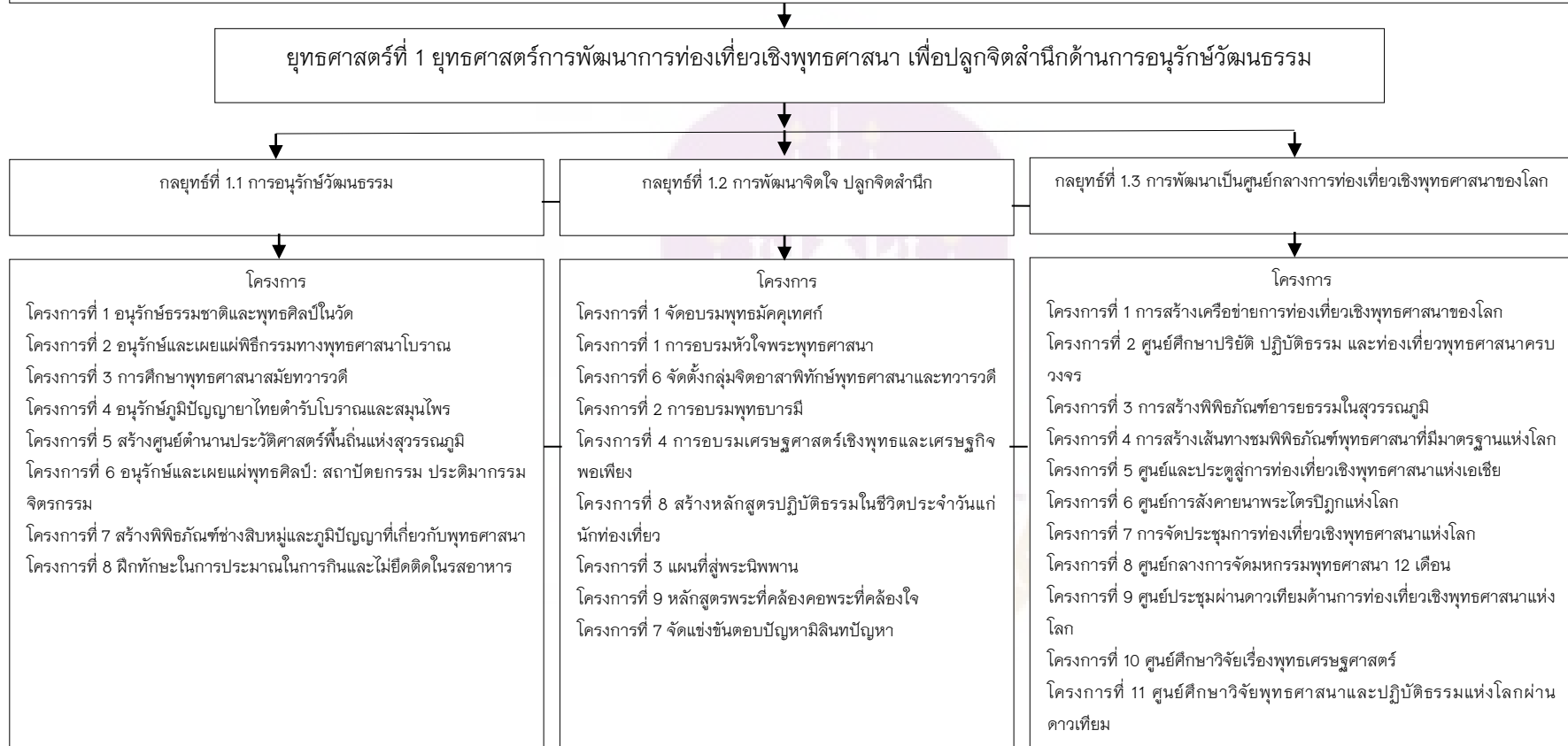
แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

วิสัยทัศน์ : จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

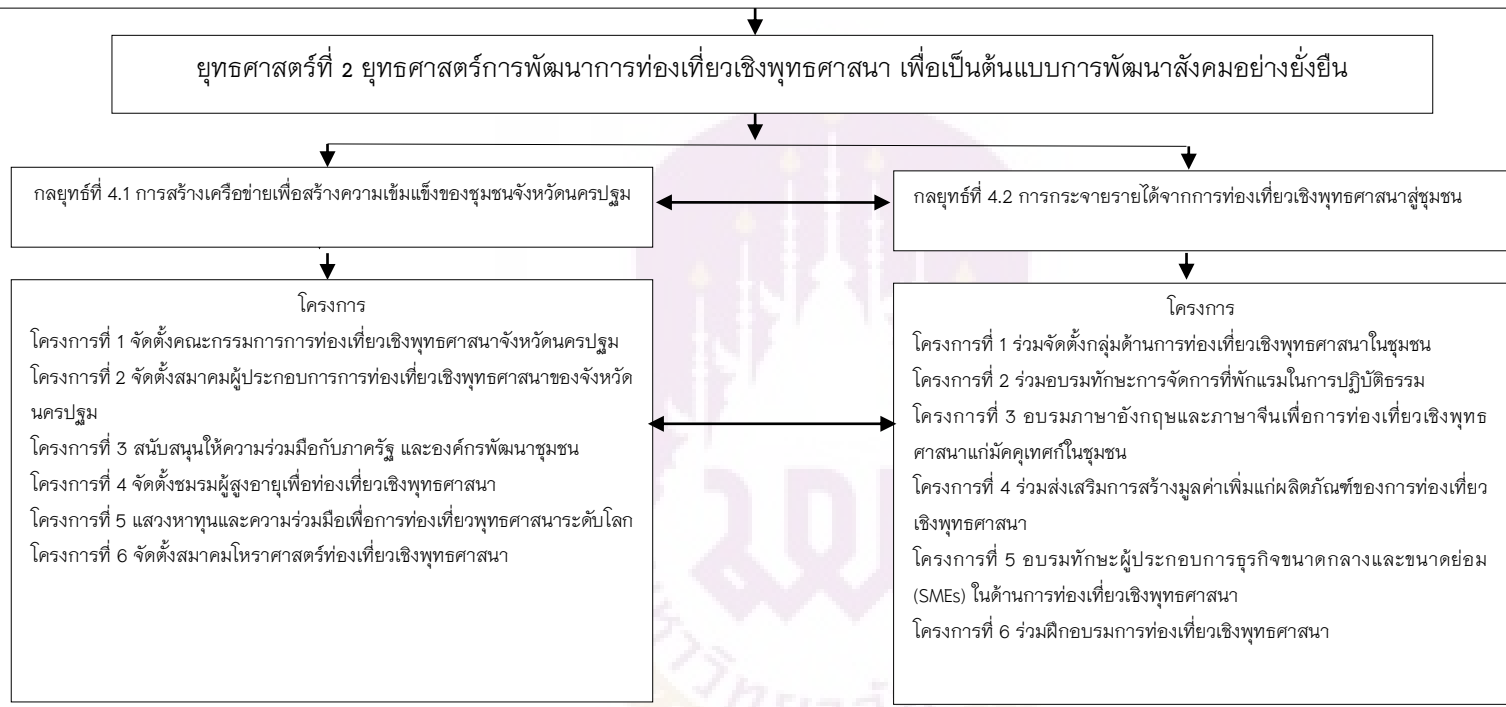
ภาพ 88 แสดงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

วิสัยทัศน์ : จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ภาพ 89 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

วิสัยทัศน์ : จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ภาพ 90 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

วิสัยทัศน์ : จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 3.2 การจัดการด้านการตลาด

กลยุทธ์ที่ 3.3 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว

โครงการ

- โครงการที่ 1 การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล
- โครงการที่ 1 การจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา
- โครงการที่ 2 การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 3 การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 4 การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 6 การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ระหว่างภูมิภาค
- โครงการที่ 7 จัดตั้งนาลัมปะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก

โครงการ

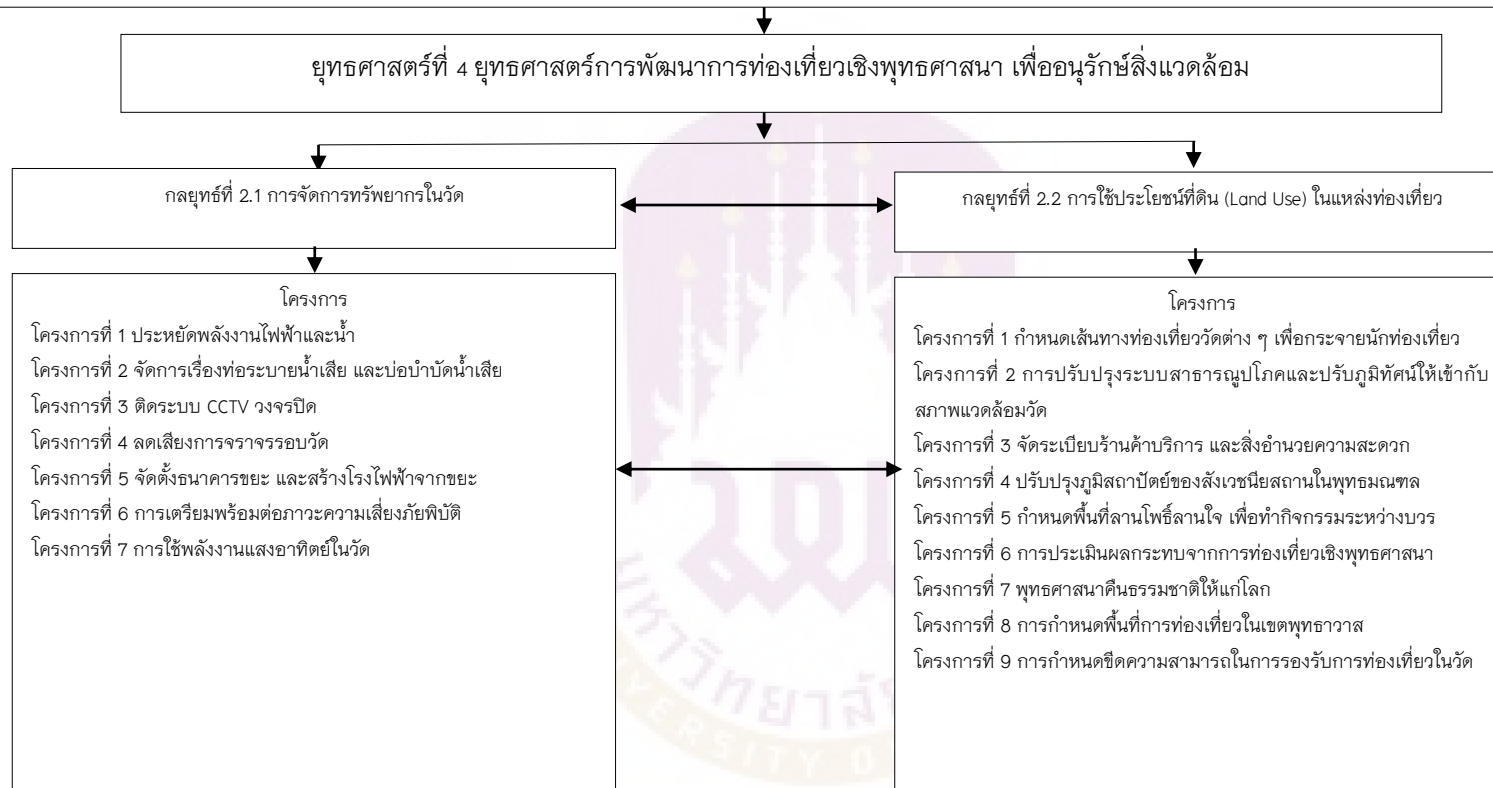
- โครงการที่ 1 สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 2 สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก
- โครงการที่ 3 การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 4 สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 5 แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)
- โครงการที่ 6 การศึกษาจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน
- โครงการที่ 7 ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 8 นิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนารายเดือน
- โครงการที่ 9 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย
- โครงการที่ 10 การสร้างเมืองแปด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน

โครงการ

- โครงการที่ 1 บัญชีความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)
- โครงการที่ 2 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ
- โครงการที่ 3 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม
- โครงการที่ 4 อโรศยศาสตร์รักษาสุขภาพ
- โครงการที่ 5 กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย
- โครงการที่ 6 สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันธกิจ
- โครงการที่ 7 ธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น
- โครงการที่ 8 สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษ์พระเครื่อง วัดฤๅไชย
- โครงการที่ 9 พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 10 ใช้ Animation เผยแผ่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์
- โครงการที่ 11 ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
- โครงการที่ 12 ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่
- โครงการที่ 13 เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย
- โครงการที่ 14 สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและจัดความยากจน
- โครงการที่ 15 สร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ
- โครงการที่ 16 ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา

ภาพ 91 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

วิสัยทัศน์ : จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานและคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของการเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ภาพ 92 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สรุปแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

ตาราง 17 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 1.1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม จิตสำนึกด้าน การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	จำนวน	6	1. โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการอนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			3. โครงการการศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตำรับโบราณและสมุนไพร	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			5. โครงการสร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			6. โครงการอนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			8. โครงการฝึกทักษะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 18 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์
วัฒนธรรม

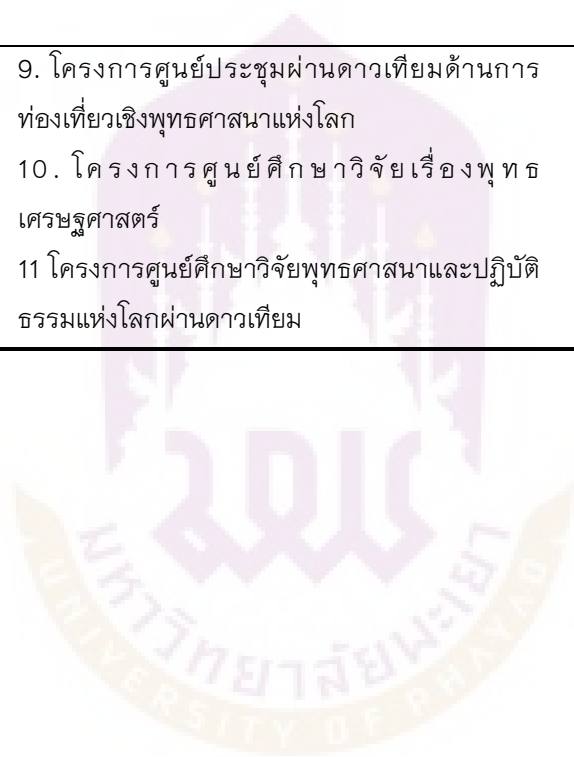
กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	จำนวน โครงการที่ปลูก จิตสำนึกด้าน การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	7	1. โครงการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการการอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนา และทวารวดี	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			4. โครงการการอบรมพุทธบารมี	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			5. โครงการการอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและ เศรษฐกิจพอเพียง	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			6. โครงการสร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมใน ชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว	✓		✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการแผนที่สู่พระนิพพาน	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			8. โครงการหลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			9. โครงการจัดแข่งขันตอบปัญหามิลินทปัญหา	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี

ตาราง 19 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 1.3 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์
วัฒนธรรม

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 1.3 การพัฒนาเป็น ศูนย์กลางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาของโลก	จำนวน โครงการที่ปลูก จิตสำนึกด้าน การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	5	1. โครงการการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาของโลก	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และ ท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			3. โครงการการสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมใน สุวรรณภูมิ	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			4. โครงการการสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธ ศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก	✓	✓		แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			5. โครงการศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวพุทธ ศาสนาแห่งเอเชีย	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			6. โครงการศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่ง โลก	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			7. โครงการการจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาแห่งโลก	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			8. โครงการศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 19 (ต่อ)

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
			9. โครงการศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			10. โครงการศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			11 โครงการศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 20 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 2.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม
อย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 2.1 สร้างเครือข่ายเพื่อ สร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนจังหวัดนครปฐม	จำนวน โครงการที่ พัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน	4	1. โครงการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการจัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการสนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนาชุมชน	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			5. โครงการแสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการ ท่องเที่ยวพุทธศาสนาระดับโลก	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการจัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี

ตาราง 21 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 2.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม
อย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 2.2 การกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาสู่ชุมชน	จำนวน โครงการที่ พัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน	4	1. โครงการร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาในชุมชน	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักแรม ในการปฏิบัติธรรม	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแก่ภาคีในชุมชน	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ ผลิตภัณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			5. โครงการอบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาด กลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนา	✓	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา	✓		✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี

ตาราง 22 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

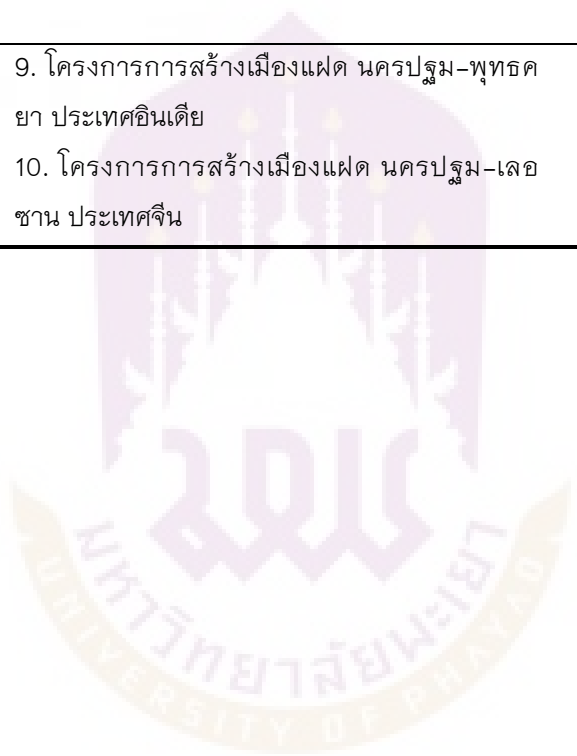
กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 3.1 การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว	โครงการที่ สนับสนุนการ พัฒนา เศรษฐกิจ ท้องถิ่นและ กระจายรายได้ สู่ชุมชน	5	1. โครงการการสร้างมาตรฐานด้านการบริการการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล	✓	✓		แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			2. โครงการการจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผย แผ่พุทธศาสนา	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			3. โครงการการสร้างระบบการจัดการจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			4. โครงการการสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			5. โครงการการอบรมทักษะการวางแผน ยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการจัดตั้งนาลันทะมหาวิทยาลัยพุทธ ศาสนาแห่งโลก	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 23 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนา
เศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ		แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 3.2 การจัดการด้าน การตลาด	โครงการที่ สนับสนุนการ พัฒนา เศรษฐกิจ ท้องถิ่นและ กระจายรายได้ สู่ชุมชน	8	1. โครงการสร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนา	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			2. โครงการสร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัด นครปฐมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวพุทธ ศาสนาแห่งโลก	✓		แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			3. โครงการการวางแผนการตลาดด้านการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการสร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			5. โครงการแผนพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย- อังกฤษ-จีน)	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการการศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			8. โครงการนิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามราย เดือน	✓		แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 23 (ต่อ)

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ รัฐ เอกชน ประชาชน	แผนระยะ
			9. โครงการการสร้างเมืองแฝด นครปฐม-พุทธ ยา ประเทศอินเดีย	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			10. โครงการการสร้างเมืองแฝด นครปฐม-เลอ ซาน ประเทศจีน	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 24 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 3.3 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนา
เศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ		แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 3.3 การพัฒนาสินค้าและ กิจกรรมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ ท้องถิ่นและ กระจายรายได้ สู่ชุมชน	โครงการที่ สนับสนุนการ พัฒนา เศรษฐกิจ ท้องถิ่นและ กระจายรายได้ สู่ชุมชน	14	1. โครงการป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย- อังกฤษ-จีน)	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ของวัดต่าง ๆ	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			4. โครงการอโรคยศาลารักษาเย็บแผล	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			5. โครงการกำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการ สื่อความหมาย	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการสร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถี พุทธเพื่อพันธกิจ	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและ วัยรุ่น	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			8. โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัดสุโขทัย	✓		แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 24 (ต่อ)

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
			9. โครงการพัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนา	✓		✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			10. โครงการใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			11. โครงการร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			12. โครงการร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			13. โครงการเส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธ ศาสนาในทวีปเอเชีย	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			14. โครงการสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนา เพื่อสันติภาพโลกและขจัดความยากจน	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			15. โครงการสร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิต แก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			16. โครงการร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชิงพุทธศาสนา	✓	✓	✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี

ตาราง 25 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 4.1 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 4.1 การจัดการทรัพยากร ในวัด อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	จำนวน โครงการที่ สนับสนุนการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	5	1. โครงการประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			2. โครงการจัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบำบัดน้ำเสีย	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการติดตั้งระบบ CCTV วงจรปิด	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการลดเสียงการจราจรรอบวัด	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			5. โครงการจัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ	✓		✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการการเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			7. โครงการการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี

ตาราง 26 แสดงแผนปฏิบัติงานกลยุทธ์ที่ 4.2 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์	ตัวชี้วัดระดับ กลยุทธ์ (KPI)	เป้าหมาย (โครงการ)	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ			แผนระยะ
				รัฐ	เอกชน	ประชาชน	
กลยุทธ์ที่ 4.2 การใช้ ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน โครงการที่ สนับสนุนการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	7	1. โครงการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อ กระจายนักท่องเที่ยว	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			2. โครงการการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและ ปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด	✓			แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			3. โครงการจัดระเบียบร้านค้าบริการ และสิ่ง อำนวยความสะดวก	✓	✓		แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			4. โครงการปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสังเวชนีย สถานในพุทธมณฑล	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			5. โครงการกำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำ กิจกรรมระหว่างบวร	✓	✓	✓	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
			6. โครงการการประเมินผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			7. โครงการพุทธศาสนาถิ่นธรรมชาติให้แก่อีก	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			8. โครงการการกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขต พุทธาวาส	✓			แผนระยะกลาง 3-5 ปี
			9. โครงการการกำหนดขีดความสามารถในการ รองรับการท่องเที่ยวในวัด	✓		✓	แผนระยะกลาง 3-5 ปี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปดำเนินการโครงการนำร่อง ในวัดที่เป็นกรณีศึกษาและประเมินผลในการดำเนินงาน

ผลการวิจัยได้บรรลุเป้าหมาย คือ การดำเนินโครงการในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร โดยใช้ชุมชนตลาดโอเดียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ในการดำเนินโครงการนำร่องและประเมินผลในการดำเนินงานผ่านกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) เน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้มีโอกาสกำหนดทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสังคม ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม และได้คำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวควบคู่กัน โดยใช้การท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาวัดและชุมชนในครั้งนี้ ซึ่งชุมชนร่วมกับผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. บริบทชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดโอเดียนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

ชุมชนและผู้วิจัยได้ร่วมค้นพบว่า ชุมชนตลาดโอเดียนมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ชุมชนตระหนักถึงศักยภาพด้านการมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนเป็นตลาดที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองนครปฐม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นเชื้อสายจีน มีประเพณีทางพุทธศาสนา และติดกับวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ครั้นสมัยทวารวดี นอกจากนี้ภายในชุมชนมีกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2551) และสนธยา พลศรี (2547) ที่กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนที่เจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อ และการฝึกอบรม โดยเฉพาะการพัฒนาคนย่อมจะใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ทรัพยากรเหล่านั้นตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และบริบทชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนที่มีวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนตลาดโอเดียน จึงเหมาะสมที่พัฒนาให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 พ.ศ.2560-2564 (2560) ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการให้ความรู้และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2. กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยชุมชนตลาดโอเดียน

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ มีกระบวนการการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการศึกษาความพร้อมของชุมชน และปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยได้นำหลักการของทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมวิทยา (Phenomenology) เป็นวิธีค้นหาความจริงจากสภาพแวดล้อม โดยการค้นหาประเด็นปัญหา และนำมาวิเคราะห์ชุมชนด้วยการสัมภาษณ์และสังเกต (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2554) เพื่อให้ได้ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชน จากนั้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ได้แก่ ผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมกันระดมสมองหาผลกระทบการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมการอนุรักษ์ จึงเห็นควรว่าต้องจัดกลุ่มท่องเที่ยวเชิงพุทธขึ้นมา สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism) ซึ่งสนธยา พลศรี (2547) กล่าวถึงระบบสังคมว่า ระบบสังคมเกิดจากการรวมตัวในความสัมพันธ์เดียวกัน มีการรักษาผลประโยชน์และจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นเพื่อความอยู่รอด และสัมพันธ์กับ พัชรินทร์ สิริสุนทร (2556) และสุภางค์ จันทวานิช (2554) ที่สรุปว่า ระบบสังคมมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อให้เกิดเป้าหมายเดียวกัน จะต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ร่วมกับแนวคิดของ พจนา สวนศรี (2546) ที่กำหนดกระบวนการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้ ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การวางแผน การบริหารจัดการองค์การ การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว การสื่อความหมาย การตลาด การจัดการท่องเที่ยวนำร่อง และการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และอนุรักษ์วัฒนธรรม

3. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียน

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนตลาดโอเดียนอยู่ในระดับดีทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง การต้อนรับ การนำเที่ยวและความเป็นมิตร ด้านแหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่มและสินค้าที่ระลึก ด้านกิจกรรมศึกษาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมชุมชน และด้านกิจกรรมทางพุทธศาสนา จึงขอสรุปในภาพรวมของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กิจกรรมและการบริการของชุมชน สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี สอดคล้องกับ นิภารัตน์ สายประเสริฐ

(2553) ที่ศึกษาไว้ว่ากิจกรรมและการบริการของชมรมปาเกะญอกะตอปาละฮู สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี โดยเฉพาะการมีอัครยาศัยไมตรีพร้อมที่จะต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว ที่ต้องภาคภูมิใจและรักษามาตรฐานการบริการด้านนี้ให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อเป็นจุดขายที่โดดเด่นของชุมชน นอกจากนี้ทางชุมชนและผู้วิจัยได้พบข้อเสนอแนะเรื่องควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพิ่มจุดบริการน้ำดื่มบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ และเพิ่มการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของกลุ่มให้มากขึ้น มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย ของ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุณ) และคณะ (2556) ได้ศึกษาพบว่า การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดที่ถูกต้องในการเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด และการวางแผนจัดสภาพแวดล้อมของวัดใหม่ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว แต่ขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ของแต่ละวัดด้วย

4. แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน

4.1 วิสัยทัศน์ของชุมชนตลาดโอเดียน

ชุมชนตลาดโอเดียนมีความปรารถนาที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของชุมชนในระยะอีก 5 ปีในอนาคต (2560-2565) ไว้ว่า “วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร และชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” ซึ่งสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0 (2559) ที่เน้นการพัฒนาที่สมดุลใน 4 มิติ ประกอบด้วย ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) ความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings) การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม (Environmental Wellness) และการยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom) ซึ่งทั้ง 4 มิตินี้เป็นฐานรากของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ 17 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ และตรงกับวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2579 (2560) ที่กำหนดว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน”

4.2 ยุทธศาสตร์

4.2.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีกลยุทธ์การอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ ที่ประชุมมีความเห็นว่าการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้จะช่วยให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะทางพุทธศาสนา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยทวารวดี ซึ่งสัมพันธ์กับฉันทิธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี โอรุสสุ (2556) พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม/พุทธศิลป์ เพื่อเยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ภายในวัดที่อาศัยความงามทางด้าน ศิลปกรรมความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาจิตใจ ปลุกจิตสำนึก มีโครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวครั้งนี้ ได้ฝึกปฏิบัติให้กับเยาวชนในชุมชนก่อนที่จะจัดเส้นทางในทัวร์นาร่อง มีการสอดรับกับกลยุทธ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และศาสนสถาน ภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของยุทธศาสตร์การพัฒนา ปี พ.ศ.2561-2564 ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม (2560) เนื่องจากการเป็นพุทธมัคคุเทศก์เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเกิดความรักในท้องถิ่นของตน และก่อนที่จะนำมาชมได้ จำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวของพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ถือว่าเป็นวิธีหนึ่งของการอนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรมและศาสนสถาน

4.2.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีโครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในบริการดอกไม้ธูปเทียน และจุดทำบุญถวายสังฆทานให้กับนักท่องเที่ยวที่มาสักการะองค์พระปฐมเจดีย์ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมไม่เป็นภาระแก่สังคมเช่นกัน สอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อากาศโร และพระมหาเสวีชน นริสสุโร (2556) ที่ศึกษาพบว่า การสร้างสังคมแห่งกัลยาณมิตร และเครือข่ายทางสังคมนำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างสาธารณะประโยชน์ โดยผู้ปฏิบัติได้มีจิตอาสา และสมัครใจในการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับวัด ชุมชน และสังคม ส่วนกลยุทธ์การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีโครงการ Start up ชุมชนตลาดโอเดียน ทางร้านอาหารมีความสนใจเรื่องอาหารสุขภาพหรืออาหารเจ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว สามารถหาซื้อรับประทานได้ตลอดปี และยังเป็น การควบคุมคุณภาพและราคาของสินค้าอีกด้วย โดยสัมพันธ์กับแม่ชีกฤษณา รักษาโณม, แสง นิลนามะ และพระมหาเกรียงศักดิ์ อินุทปญโญ (2556) ได้ศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อเศรษฐกิจในด้านบวก พบว่า วัดสำคัญที่อนุญาตให้ร้านสินค้าจำหน่ายจะมีปริมาณจำนวนมากและตั้งอยู่ภายในวัด ถือว่าเป็นการสร้างรายได้หมุนเวียน ทำให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการวัด และยังช่วยส่งเสริมชุมชนสร้างรายได้ กระตุ้นการผลิตของชุมชน แต่ในทางตรงข้ามยังส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมักมีราคาสินค้า

สูง ผู้ประกอบการตั้งราคาเกินควร สินค้าชนิดเดียวกันทุกร้านกำหนดราคาต่างกันไม่มีมาตรฐานควบคุม ร้านอาหารบางร้านคุณภาพอาหารต่ำ

4.2.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจาย

รายได้สู่ชุมชน มีกลยุทธ์การจัดการด้านการตลาด มีโครงการสร้างเว็บเพจท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอน และแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยมีกรรมการของกลุ่มฯ เป็นผู้ดูแลเว็บเพจ ถือว่าเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับแบรนด์จังหวัด การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมทำการตลาดดิจิทัล ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2560-2564 (2560) และส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยการสร้างการรับรู้สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวให้เป็นการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มสุขภาพสตรี ซึ่งโครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนในกลยุทธ์การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายทั้งสาม โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจโดยผ่านกระบวนการของกิจกรรมพุทธศาสนา

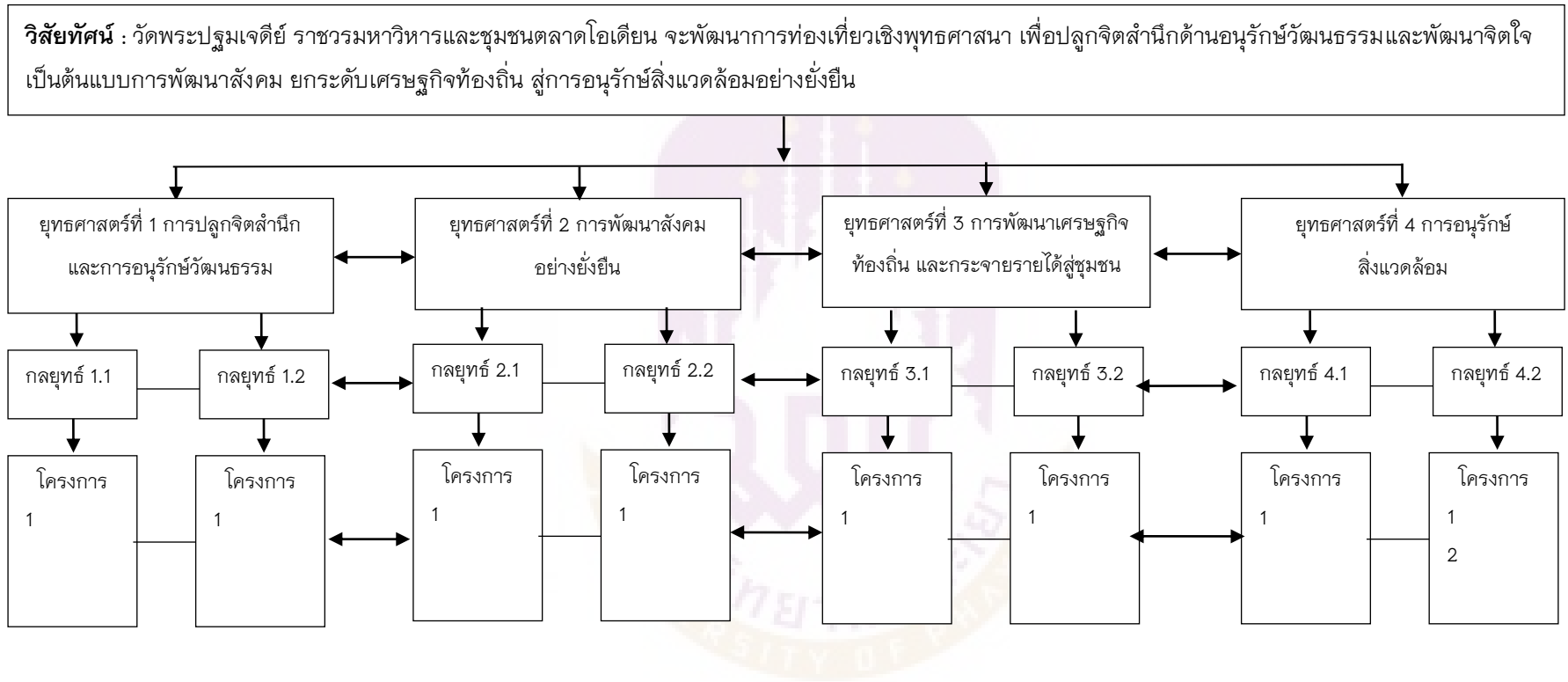
4.2.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีกลยุทธ์การใช้

ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา มีโครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติคืนธรรมชาติให้แก่โลก ชุมชนร่วมกับวัดเพื่อใช้พื้นที่ในการปลูกต้นไม้ สร้างความร่มรื่นมากขึ้น พร้อมทั้งดูแลความสะอาดบริเวณลานจอดรถ และกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรในวัด มีโครงการธนาคารขยะ ทางกลุ่มฯ ได้ประสานงานกับโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ เพื่อขอใช้พื้นที่ในการจัดตั้งธนาคารขยะให้กับชุมชนรวมทั้งวัด ส่วนโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ชุมชนตลาดโอเดียน ได้รับการสนับสนุนจากรองประธานกลุ่มฯ ติดตั้งแผงที่บ้านตน เพื่อเป็นต้นแบบให้กับสมาชิกอื่น โดยโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนี้ ทางชุมชนได้ตระหนักถึงเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่มองเห็นปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งการหาพลังงานทดแทน จึงเร่งรัดการควบคุมมลพิษทั้งทาง

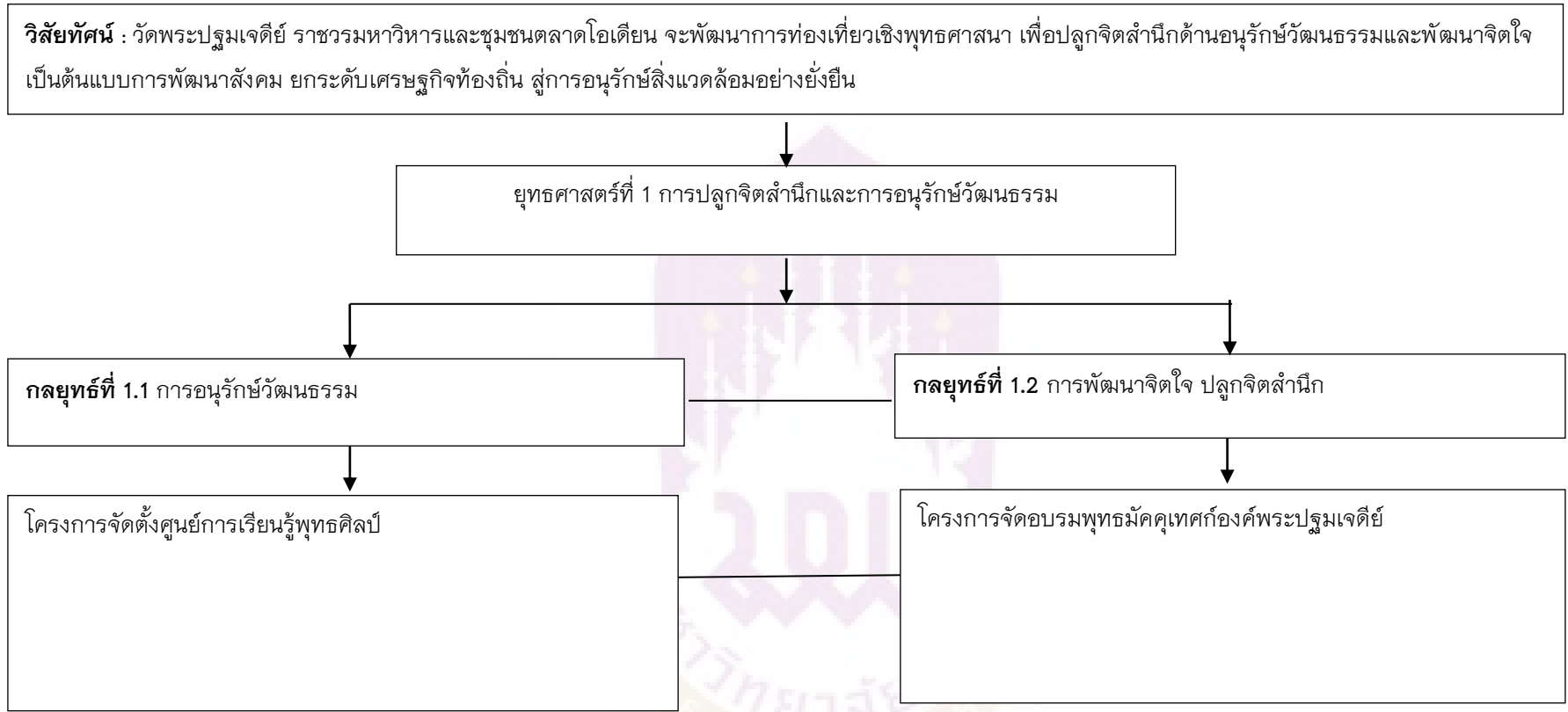
อากาศ ชยะ น้ำเสีย และของเสียอันตรายที่เกิดจากการผลิตและบริโภค สร้างเมืองเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือเมืองสีเขียว เพื่อสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน

4.3 แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน

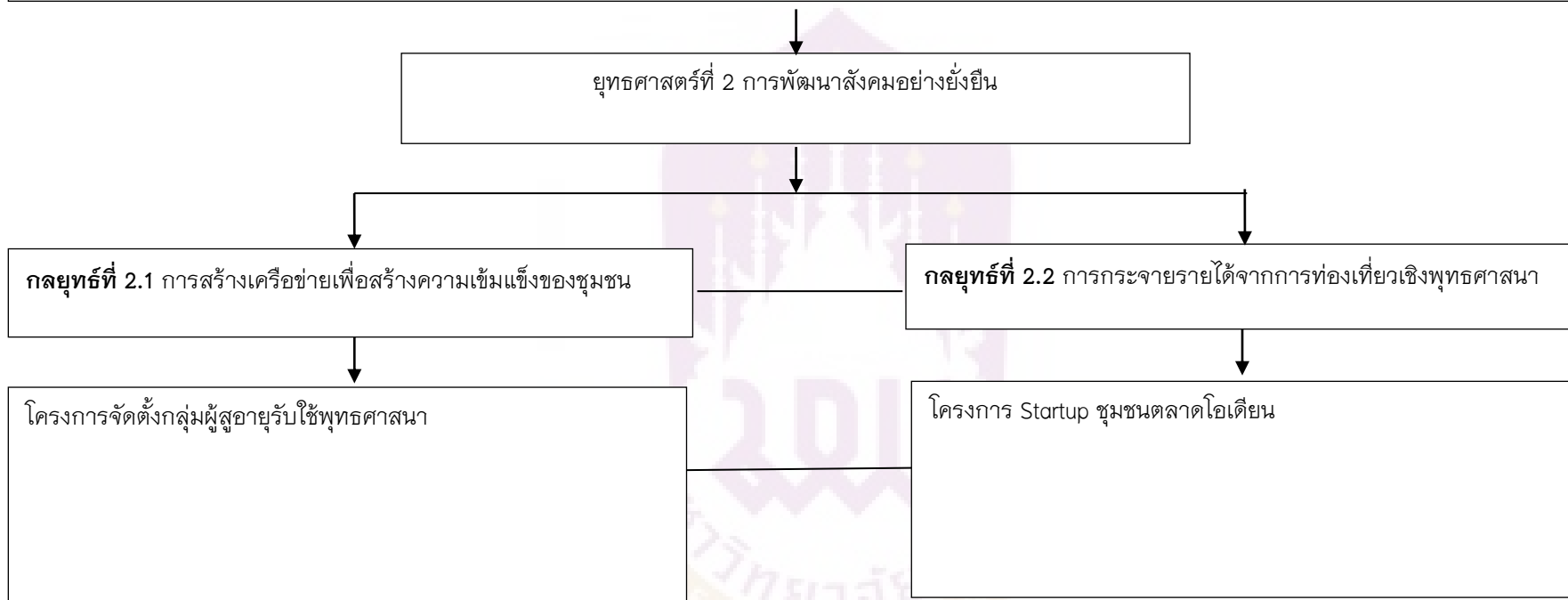

ภาพ 93 แสดงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน

ภาพ 94 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 1 การปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

วิสัยทัศน์ : วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น สู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ภาพ 95 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

วิสัยทัศน์ : วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านตลาด

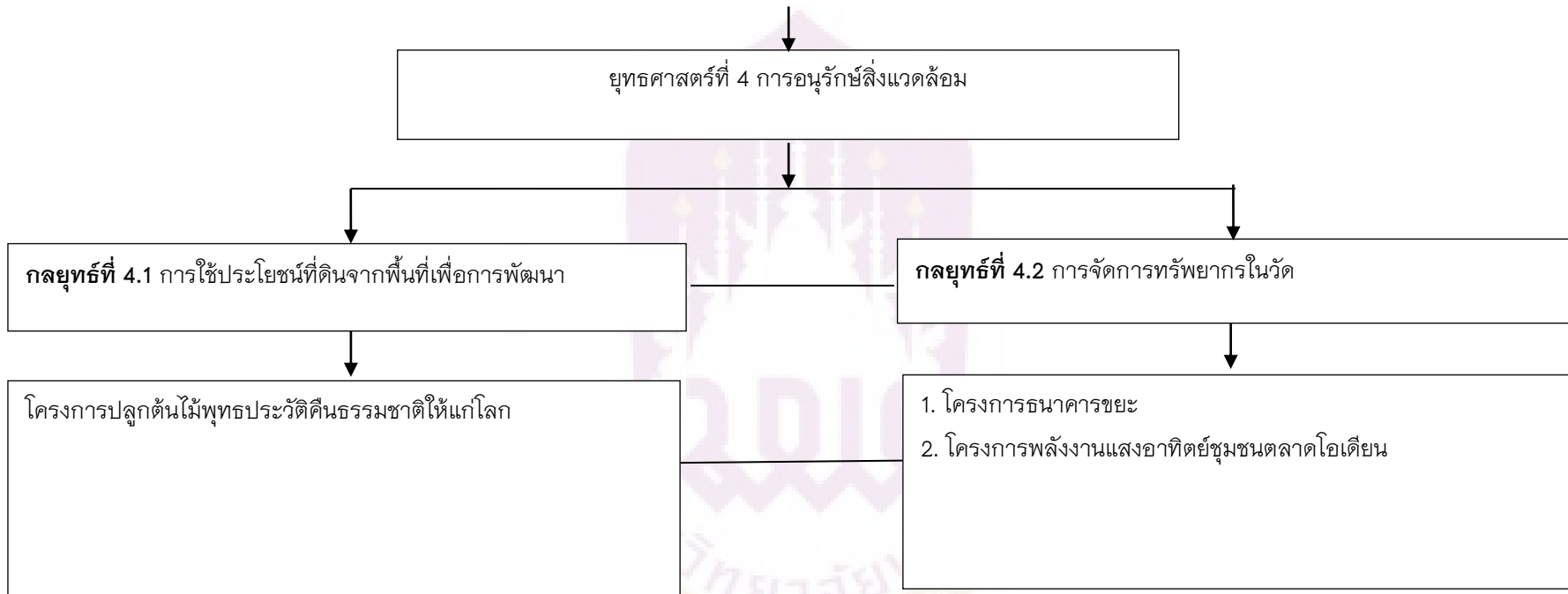
กลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว

โครงการสร้างเว็บไซต์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม

โครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

ภาพ 96 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

วิสัยทัศน์ : วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารและชุมชนตลาดโอเดียน จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ เป็นต้นแบบการพัฒนาสังคม ยกกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น สู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ภาพ 97 แสดงยุทธศาสตร์ที่ 4 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.4 สรุปแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของชุมชนตลาดโอเดียน

4.4.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการปลูกจิตสำนึกและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ตาราง 27 แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 ของชุมชนตลาดโอเดียน

กลยุทธ์ / โครงการ	ตัวชี้วัด(KPI)	หน่วยงาน/ฝ่าย ที่รับผิดชอบ	ระยะเวลา
กลยุทธ์ที่ 1.1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม			
1) โครงการการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์	จำนวนศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ 1 แห่ง	1) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม 2) วัดพระปฐมเจดีย์ 3) ชุมชนตลาดโอเดียน	แผนระยะ กลาง 4-5 ปี
กลยุทธ์ที่ 1.2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก			
1) โครงการการจัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์องค์พระปฐมเจดีย์	ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมในระดับมาก	1) สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครปฐม 2) วัดพระปฐมเจดีย์ 3) ชุมชนตลาดโอเดียน	แผนระยะ สั้น 1-2 ปี

4.4.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ตาราง 28 แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 2 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย

กลยุทธ์ / โครงการ	ตัวชี้วัด(KPI)	หน่วยงาน/ฝ่าย ต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ	ระยะเวลา
กลยุทธ์ที่ 2.1 การสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน			
1) โครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา	ตั้งกลุ่มผู้สูงอายุรับใช้พุทธศาสนา จำนวน 1 กลุ่ม	1) วัดพระปฐมเจดีย์ 2) ชุมชนตลาดไอบีเดีย	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
กลยุทธ์ที่ 2.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา			
1) โครงการ Startup ชุมชนตลาดไอบีเดีย	ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมในระดับมาก	ชุมชนตลาดไอบีเดีย	แผนระยะสั้น 1-2 ปี

4.4.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

ตาราง 29 แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 3 ของชุมชนตลาดไอบีเดีย

กลยุทธ์ / โครงการ	ตัวชี้วัด(KPI)	หน่วยงาน/ฝ่าย ต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ	ระยะเวลา
กลยุทธ์ที่ 3.1 การจัดการด้านการตลาด			
1) โครงการสร้างเว็บไซต์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม	จำนวนเว็บไซต์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จำนวน 1 เว็บไซต์	ชุมชนตลาดไอบีเดีย	แผนระยะสั้น 1-2 ปี
กลยุทธ์ที่ 3.2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว			
1) โครงการสร้างแพ็คเกจทัวร์ท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน	ระดับความพึงพอใจต่อแพ็คเกจการท่องเที่ยวพระปฐมเจดีย์เพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนในระดับมาก	ชุมชนตลาดไอบีเดีย	แผนระยะสั้น 1-2 ปี

4.4.4 ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตาราง 30 แสดงแผนปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ที่ 4 ของชุมชนตลาดโอเดียน

กลยุทธ์ / โครงการ	ตัวชี้วัด(KPI)	หน่วยงาน/ฝ่าย ต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ	ระยะเวลา
กลยุทธ์ที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการพัฒนา			
1) โครงการปลูกไม้ต้นพุทธประวัติ คตินธรรมชาติให้แก่โลก	ต้นไม้พุทธประวัติ จำนวน 50 ต้น	1) สำนักงาน พระพุทธรักษา จังหวัดนครปฐม 2) วัดพระปฐมเจดีย์ 3) ชุมชนตลาด โอเดียน	แผนระยะ สั้น 1-2 ปี
กลยุทธ์ที่ 4.2 การจัดการทรัพยากรในวัด			
1) โครงการธนาคารขยะ	1) ชาวบ้านสามารถแยก ประเภทขยะได้ 2) ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายขยะในชุมชน	1) วัดพระปฐมเจดีย์ 2) ชุมชนตลาด โอเดียน	แผนระยะ สั้น 1-2 ปี
2) โครงการพลังงานแสงอาทิตย์ ชุมชนตลาดโอเดียน	1) อัตราการใช้ไฟฟ้าในแหล่งที่ พัก รีสอร์ท และโฮมสเตย์ ลดลง	ชุมชนตลาดโอเดียน	แผนระยะ สั้น 1-2 ปี

ข้อเสนอแนะ**1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้**

จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดีจะต้องมีแผนยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวของประเทศและระดับท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญ กับการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ให้ ข้อเสนอแนะในการนำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครปฐมไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1.1 กลุ่มงานด้านยุทธศาสตร์จังหวัดนครปฐม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครปฐม มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด

นครปฐม รวมทั้งการนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมของยุทธศาสตร์นี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่ ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐมในอนาคต

1.2 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และองค์การปกครองส่วนจังหวัด ควรนำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไปบูรณาการร่วมกัน เพื่อเป็นทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.3 องค์การหรือหน่วยงานภาคเอกชน ควรให้ความสนใจและร่วมผลักดันการนำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐมไปสู่การปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับการดำเนินงานทางธุรกิจที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อผลกระทบทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แผนยุทธศาสตร์เล่มนี้สามารถเป็นเสมือนหลักการนำทางให้เห็นเส้นทางในการพัฒนาธุรกิจให้สอดคล้องกับบริบทกับพื้นที่จังหวัดนครปฐมอย่างเหมาะสม

1.4 องค์การการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับชาติขึ้นเฉพาะ เพื่อเป็นหน่วยงานในการเผยแผ่พุทธศาสนา มีการประสานงานระหว่างไทยและต่างประเทศ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาที่มีมาตรฐานและครบวงจร

1.5 ภาคประชาชน และผู้นำชุมชนในจังหวัดนครปฐม ควรมีส่วนร่วมในการระดมการวางแผนงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครปฐม เพื่อความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐม ตลอดจนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครปฐมร่วมกัน

1.6 ควรต่อยอดทัวร์นาร่องให้เป็นแพคเกจทัวร์ธรรมะฝึกจิต เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หรือเชิงอายุวัฒนะ (Wellness Tourism)

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย พบว่า จังหวัดนครปฐม ยังมีประเด็นการศึกษาวิจัย ในด้านอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐมอย่างยั่งยืนต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในกระบวนการสื่อการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อยกระดับคุณภาพมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการออกแบบนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นใน

การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการวางผังเมือง หรือผังพื้นที่เฉพาะในการใช้ที่ดิน ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อการวางรากฐานในการจัดการพื้นที่อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการผังเมืองและภูมิศาสตร์ เพื่อเตรียมรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจีน อินเดีย และ รัสเซียที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการสร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงอายุวัฒนะ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุจากทั่วโลก

2.5 ควรศึกษาถึงกระบวนการถ่ายทอดธรรมะ และหลักธรรมที่สัมพันธ์ระหว่าง พุทธศาสนากับศาสนาอื่น เพื่อนำไปสู่พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2556. (17 กรกฎาคม 2556).
- ราชกิจจานุเบกษา.** 130(63 ก). หน้า 8-13.
- กรกฎ โอภาสเจริญมงคล. (2555). การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร: จากยุคก่อตั้งสู่อนาคต. **วารสารวิทยบริการ**, 23(2), 1-23.
- กรมการท่องเที่ยว. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559.** กรุงเทพฯ: กองวิชาการท่องเที่ยว.
- กรมการท่องเที่ยว. (2560). **สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2557-2559.** สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2560. จาก http://www.mots.go.th/more_news.php?cid=411
- กรมการศาสนา. (ม.ป.ป.). **คู่มือประเมินมาตรฐานการพัฒนาวัด.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2542). **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 3.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2551). **พระอารามหลวง เล่ม 1.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมการศาสนา. (2553). **คู่มือการประกันคุณภาพ (หรือรับรองมาตรฐาน) สำหรับวัด ด้านสาธารณูปการ (สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์) ภายในวัด ประจำปี 2553.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2555). ปกิณกะสารธรรม: หลักประกันของพระพุทธศาสนา. **วารสารสายตรงศาสนา.** 10(2), 23-24.
- กรมการศาสนา. (2560). **แผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่าง ๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 49/2559.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2548). **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2).** นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2550). **อวดภาพเก่าเล่าความหลัง.** นครปฐม: เพชรเกษมพริ้นติ้งกรุ๊ป.
- กรมศิลปากร. (2552). **ปกิณกศิลป์วัฒนธรรม เล่ม 15 จังหวัดนครปฐม.** นนทบุรี: ไชยอนมีเดีย.
- กรมอุตุนิยมหาวิทยาลัย. (2557). **สถิติกรมอุตุนิยมหาวิทยาลัย ปี 2557.** สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2557, จาก https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=14571

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **รายงานวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2579**. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2560, จาก https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/download/article/article_20170511133807.pdf
- กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยศิลปากร. (2549). **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กองบรรณาธิการนายรอบรู้. (2554). **หนังสือชุดนายรอบรู้: ราชบุรี นครปฐม**. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). **Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน**. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2560, จาก <http://www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรีธญา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. **วารสารนักบริหาร**, 32(4), 139-145.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). **แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: อัสซา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). **คู่มือการจัดทัศนศึกษาสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพฯ: กองท่องเที่ยวเยาวชน.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพุทธมณฑล. (2531). **พุทธมณฑล เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช**. กรุงเทพฯ: วิศตอริเพาเวอร์พอยท์.
- โครงการชลประทานนครปฐม. (2557). **แผนที่จังหวัดนครปฐม แยกตามขอบเขตอำเภอและตำบล**. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2557, จาก <http://ridceo.rid.go.th/nkpathom/page.php?id=46>
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. (2548). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประไพร์ วิริยะสมบูรณ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, สุธา ภิรมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชรภา. (2549). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรนนท์ พุทธา และจำลอง โพธิ์บุญ. (2558). การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดกาญจนบุรี. **วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย**, 10(2), 8-15.

- จวีร์ ตาปานานนท์ (บรรณาธิการ). (2550). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุลสารเศรษฐศาสตร์**. (2550). [จุลสาร]. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรเฉลิม องอาจชานศาล. (2551). การท่องเที่ยวเชิงแนวคิด: ผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรม
เดือนตุลาคม-ธันวาคม 2551. *eTAT Tourism Journal*, 4/2551, 1-6.
- เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล. (2542). **มนุษย์กับสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชญัญ วงษ์วิภาค, สว่าง เลิศฤทธิ, อมรชัย คหกิจโกศล และลักษมณ บุญเรือง. (2547).
การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- ชาย โปธิสิตา. (2547). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2545). **เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชูเกียรติ นพเกต. (2542). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. เชียงราย: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ชูศักดิ์ วิทยาภัก. (2554). **การท่องเที่ยวกับการพัฒนา: พินิจหลวงพระบางผ่าน
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เซนชาคริต ยุริชิตอมรชัย. (2547). **ปรัชญาศิลปะ พุทธศิลป์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ป.สัมพันธ์พาณิชย์.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2548). **พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ณดา จันทร์สม. (2555). **การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย**. รายงานการวิจัย, คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ณัฏธีร์ ศรีดี, ปัญญา คล้ายเดช และดวงดี ไอลู. (2556), **ศึกษาศึกษาารูปแบบและ
กระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง: กระบวนการ
จัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา**. รายงานวิจัย,
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- ดวงจันทร์ อภาวพัชร์ตม์ เจริญเมือง. (2545). **เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก**.
เชียงใหม่: แสงศิลป์.

- ดโนยา ตั้งอุทัยสุข. (2553). **การท่องเที่ยว รูปแบบที่นึกไม่ถึง**. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.cpu.ac.th/cpu2010/graduate/index.php>
- ตุลา มหาพสุธานนท์. (2545). **หลักการจัดการ หลักการบริหาร**. กรุงเทพฯ: พ.ศ.พัฒนา.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ไทยประกันชีวิต. (2545). **วัดไทย**. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ชนกฤต สังข์เฉย. (2550). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ**. เพชรบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี.
- ชนิก เลิศชาญฤทธิ. (2554). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชาดา สุทธิธรรม. (2542). **สถาปัตยกรรมไทย**. ขอนแก่น: ขอนแก่นพิมพ์พัฒนา.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2548). **การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. กรุงเทพฯ: วี.อินเตอร์พริ้นท์.
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). **ชุมชนศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรวุฒิ เอกการกุล. (2543). **ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ธีระศักดิ์ โพธิ์โรจน์สถาพร. (2541). **วัดพระประโทนเจดีย์ วรวิหาร**. กาญจนบุรี: สหภาพการพิมพ์.
- น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง]. (2524). **ศิลปฉบับเบสเม**. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง]. (2529). **ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมในสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์พลชัย.
- น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง]. (2549). **ถาม-ตอบ ศิลปะไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- นภาพร ทรัพย์โสภณ (2553). **วัดและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม**. **วารสารศาสนาและวัฒนธรรม วิทยาลัยศาสนศึกษา**. 4(1), 155-175.
- นริวัลค์ ธรรมมิตโตชิต. (2550). **การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. วิทยานิพนธ์ พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- นฤมล สุนสวัสดิ์. (2552). **การจัดการเชิงยุทธศาสตร์เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน**. กรุงเทพฯ: วันทิพย์.

- นิพล เชื้อเมืองพาน, รชพร จันทร์สว่าง, นีออน ศรีสมยง, ศุภกิจ ยิ้มสรวล และศรันย์ สมันตรัฐ.
(2556). **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการย่อยที่ 3 การพัฒนาศักยภาพของ
แหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- นิภารัตน์ สายประเสริฐ. (2553). **การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** วิทยานิพนธ์ ปร.ด.,
มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- นียบรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท.
- นิตา ชัชกุล. (2554). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 3).** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2540). **การวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: พี.เอ็น.การพิมพ์.
- นุกูล ชมภูนิช. (2537). **วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี.** นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- เนตรนภา เหลืองสะอาด. (2550). **การวางแผนและการจัดการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวด้าน
จิตวิญญาณในจังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
กรุงเทพฯ.
- นันทิยา หุตานุกวัตร และรณงค์ หุตานุกวัตร. (2551). **คิดกลยุทธ์ด้วย SWOT (พิมพ์ครั้งที่ 7).**
อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- บันเทิง พาพิจิตร. (2547). **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. (2554). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 11).**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ. (2548). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปานทิพย์ อัดมวณิช. (2553). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย.** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยฉัตร เชาวลิต. (2551). **การศึกษาปัจจัยและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน: พหุกรณีศึกษา
วัดพัฒนาดีเด่น.** สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2556, จาก [http://portal.edu.chula.ac.th/
dev_ed/view.php?Page=1271743855395011](http://portal.edu.chula.ac.th/dev_ed/view.php?Page=1271743855395011)
- ปิยบรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท.

- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และอุดม เขยกีวงศ์. (2554). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ประเวศ วะสี. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กนกศักดิ์ แก้วเทพ และกาญจนา แก้วเทพ. (2543). **วิถีใหม่แห่งการพัฒนา วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนจิตต์ อธิคมนันท์. (2543). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พจนา สนวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พชรพร อมรประสิทธิ์. (2556). มุมมองการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างไทย-ญี่ปุ่น เดือนมกราคม-มีนาคม 2556. *TAT Tourism Journal*, 4/12-1/13, 43-48.
- พยอม ธรรมบุตร (ผู้บรรยาย). (24 สิงหาคม 2556). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ใน **เอกสารประกอบการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- พยอม ธรรมบุตร (ผู้บรรยาย). (19 ตุลาคม 2556). ใน **เอกสารประกอบการอบรมภาคพิเศษ**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- พัทธา สายหู. (2540). **กลไกของสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูสารกิจประยุต (กาปฏิฐานทูโต/วังหอม). (2555). **ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาตุนของชาวพุทธอำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ พศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ขอนแก่น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี, สุจิตราภา นิลกำแหง พันธุ์วิไล และภัชรบถ ฤทธิเต็ม. (2556) **การศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม**. รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.

- พระปฐมเจดีย์. (2542). **ที่ระลึกงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ปี พ.ศ. 2542.**
 กาญจนบุรี: ธรรมเมธี-สหายการพัฒนาการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**
 (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร และพระมหาเสวีชน นริสสุโร. (2556). **การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- พระราชบัญญัติคณะกรรมการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (5 มีนาคม 2535). **ราชกิจจานุเบกษา.**
 109(16). หน้า 5-11.
- พระสรวิชัย อภิปัญญา, จักรกริช สังขมณี, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์ และปรีวดี ภิญญินันต์. (2556). **รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้: การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ.** รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. (2552). **ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม: แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). **แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม.**
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา บุณนาค. (ม.ป.ป.). **เสมา สีมา.** กรุงเทพฯ: สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- เพทาย บำรุงจิตต์, ฉลวย ปุธิปิน, วันเพ็ญ การครคริต และพิสันต์ จันทร์ศิลป์. (2549). **ศักยภาพและความพร้อมของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย.**
 รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- พิน ดอกบัว. (2544). **ศาสนาเปรียบเทียบ (พิมพ์ครั้งที่ 2).** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- มติชน. (2547). **พจนานุกรม ฉบับมติชน.** กรุงเทพฯ: พิษณุต พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- มนัส สุวรรณ. (2543). **คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) (พิมพ์ครั้งที่ 2).**
 กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

มาโนช พรหมปัญญา. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัด
อุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารการบริการและ
การท่องเที่ยวไทย**, 8(2), 36-47.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2556). **ยุทธศาสตร์การพัฒนา: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติเชิงรุก.**
นนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัยการ.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, แสวง นิลนามะ และพระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ. (2556).

**ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทาง
ธรรม”** รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.

ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์วัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

ราชพร จันทร์สว่าง. (2546). ความหมาย ความสำคัญ และคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว. ใน
เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546ก). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ:
บพิธการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546ข). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.

ราณี อิลิชัยกุล. (2546). การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม. ใน **เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตร
การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.

ราณี อิลิชัยกุล. (2554). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว. ใน **เอกสารสอนชุด
วิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน**. นนทบุรี:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- วงศ์ธีรา สุวรรณิน. (2557). การศึกษาคัดกยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, 8(3), 63-82.
- วรารุณ เสือดี. (2543). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในวัด. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- วัฒนา พัฒนพงศ์. (2546). BSC และ KPI เพื่อการเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์, กฤษณา สุวรรณภักดี, พรพรรณ ปริญาชนกุล, วลีพร ธนาธิคม และพรทิพย์ นุกุลวุฒิโสภาส. (2548). การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. (2543). ประวัติวัดเบญจมบพิตรวนาราม. กรุงเทพฯ: วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม.
- วัดไร่ขิง. (2554). งานเทศกาลนัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิง. นครปฐม: วัดไร่ขิง.
- วิญญู คงนิม. (2547). ศิลปะไทย. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- วิบูลย์ สีสวรรณ. (2537). ศิลปะกับชีวิต. กรุงเทพฯ: ต้นอ่อน.
- วิภาดา คุปตานนท์. (2544). การจัดการและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2549). การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์. กรุงเทพฯ: พอร์เพช.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2553). หลักการและเทคนิคการเขียนงานวิจัย. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- วีไลรัตน์ ยิ่งรอด และธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์. (2548). **เที่ยววัดกรุงเทพฯ : วัดพุทธ โบสถ์คริสต์ มัสยิดอิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ลิข.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วีระพล ทองมา. (2551). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวบนวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2547). ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และสมชาย ทิรัญกิตติ. (2545). องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ศิริอร บุญโร. (2551). แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

- ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2554). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว** (พิมพ์ครั้งที่ 7). หนองคาย: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย.
- ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2551). **ทวารวดีศรีนครปฐม**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. (2557). **แบ่งเขตปกครอง**. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2557, จาก <http://nakhonprathom.kapook.com>
- ศูนย์ราชการจังหวัดนครปฐม.(ม.ป.ป.). **นครปฐม Nakhon Pathom**. นครปฐม: สยามเทรวิลเลอร์ดอทคอม. ไศรยา หอมชื่น. (2552). **สรุปสาระสำคัญจากบทวิเคราะห์ของ Euromonitor International** เดือนเมษายน-มิถุนายน 2552. *eTAT Tourism Journal*, 3/2552, 1-2.
- สกนธ์ ภู่งามดี. (2553). **การท่องเที่ยววัดภาคกลาง: การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.)** วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2548). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการวางแผนการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2542). **รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินงานการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สนทยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม. (2554). **นครปฐม ประวัติและวัฒนธรรมท้องถิ่น**. นครปฐม: สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม.
- สภาวัฒนธรรมอำเภอสามพราน. (2548). **วัฒนธรรมสามพราน**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- สมคิด จิระทัศนกุล. (2555). **รู้เรื่อง วัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- สมคิด จิระทัศนกุล, โชติมา จตุรวงศ์ และชาญวิทย์ สรรพศิริ. (2550). **รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนาในชุมชนท้องถิ่น**. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมใจ นิ้มเล็ก. (2547). **อุโบสถ สถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2545). **ตำนานพระพุทธเจดีย์**

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพฯ:
พิชฌเนศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์.

สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). **การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัด**

มุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศบ.ม.,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สมประสงค์ อ่อนแสง. (2552). เอกลักษณ์และคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.

ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 8).
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ. (2549). **สังคมศาสตร์กับการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง. (2553). การค้าระหว่างประเทศสมัยทวารวดี: มุมมองจากงานโบราณคดี

เมืองนครปฐม. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย**, 34(1), 9-29.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2538). **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**

(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2549). **สังคมวิทยาองค์การ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 8).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติ เล็กสุขุม. (2545). **เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**

(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์.

สันติ เล็กสุขุม. (2548). **รวมบทความ มุมมอง ความคิด และความหมาย : งานช่างไทยโบราณ.**

กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. (2549). **การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (29 ธันวาคม 2559).

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12
(พ.ศ.2560-2564).

- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2553). **แผนพัฒนาจังหวัดจังหวัดนครปฐม 4 ปี (พ.ศ.2552-2556)**. นครปฐม: สำนักงานจังหวัดนครปฐม.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2557). **แผนพัฒนาจังหวัด**. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2557, จาก http://www.nakhonpathom.go.th/news_develop_plan
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2561). **แผนพัฒนาจังหวัดจังหวัดนครปฐม 4 ปี (พ.ศ.2561-2564)**. นครปฐม: สำนักงานจังหวัดนครปฐม.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). **สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.2554**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557ก). **ตารางข้อมูลสถิติจากการสำมะโน/สำรวจ/รายงานสถิติ จังหวัด/สำรวจพิเศษ**. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2557, จาก http://nkpathom.old.nso.go.th/nso/project/search/result_by_department.jsp
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557ข). **ประชากรจากทะเบียน/การเกิด/การตาย**. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2557, จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries01.html>
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5. (2557). **ข้อมูลการสำรวจขยะมูลฝอย**. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2557, จาก <http://www.mnre.go.th/reo05/th/news/detail/8962>
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1. (2557). **แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 (นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี) (พ.ศ.2557-2560) (ฉบับทบทวน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559**. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2558, จาก <http://www.techcare.co.th/osm>
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ: กองพุทธศาสนสถาน สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2556). **ทะเบียนวัดจังหวัดนครปฐม ประจำปี 2556**. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.onab.go.th/wp-content/uploads/2016/08/NakhonPathom-1.pdf>
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2553). **ปราชญ์ท้องถิ่น**. นครปฐม: เพชรเกษมพริ้นติ้งกรุ๊ป.

- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2555). **ปราชญ์ท้องถิ่น**. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- สินธุ์ สโรบล, สุภาวดี ทรวงพรวาณิช, อนงค์นาฏ ปัญญาใหญ่ และเบญจวรรณ วงศ์คำ. (2548). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. ใน **เอกสารประกอบการสัมมนา: การท่องเที่ยววิถีชีวิต การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สุชาติ บวรกิติวงศ์. (2548). **สถิติประยุกต์ทางพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่.
- สุณี ฉัตราคม. (2550).
- สุทธนุ ศรีไสย. (2548). **สถิติประยุกต์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวดี จันทวานิช. (2545). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวดี จันทวานิช. (2554). **ทฤษฎีสังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมิตร สุวรรณ. (2554). **การกำหนดยุคศาสตร์**. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- สุรศักดิ์ ศิลาวรรณา. (2550). **การท่องเที่ยวและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา: บทบาทของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.crs.mahidol.ac.th/news /minithesis/2550/055.doc>.
- สุวัฒน์ จุฑาภรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส. (2552). แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวิมล ตีรกันันท์. (2551). **การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). **แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- เสาวพงษ์ ยมาพัฒน์. (2553). **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม. (2560). **แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ.2561-2564)**. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2560, จาก <http://www.nkppao.go.th/content-55-3426.html>
- อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2543). **การบริหารการตลาด กลยุทธ์และยุทธวิธี** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2543). **หลักและเทคนิคการวางแผน** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ : บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2551). **สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานพัฒนาประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: ชรรมตาเพรส.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์ และคิวงมล ละอองสกุล. (2556). **จีนมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ.
- อภิชัย พันธเสน. (2544). **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อภิชา ที่รักษ์. (2551). **ทางรอดในภาวะเศรษฐกิจถดถอย โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้าวิชาการ.
- อารีย์ นัยพินิจ, สุริชญา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2556). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. **วารสารปัญญาวิวัฒน์**, 5(1), 31-40.
- อิทธิวัตร ศรีสมบัติ, คะเนิงนิตย์ ไสยโสภณ และพีระศักดิ์ วรรณตร. (2550). **สายธารธรรมลุ่มแม่น้ำมูล: ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลุ่มจังหวัดอีสานใต้**. รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- อุดมพร อมรธรรม. (2549). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- อุทิศ ชาวเชียร. (2549). **การวางแผนกลยุทธ์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอื้อมพร หลินเจริญ. (2544). **การพัฒนารูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เรื่อง การศึกษาชุมชนเพื่อสืบค้นองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น**. พิษณุโลก: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2554). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. **วารสารการวัดผล การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 17(1), 17–29.
- ไอยเรศ ลิบลับ. (2554). การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. ใน **เอกสารการสอน ชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Becker, C. (1992). **Living and Relating: An Introduction to Phenomenology**. Newbury Park, CA: Sage.
- Ekins, P. (2000). **Economic Growth and Environmental Sustainability: The Prospects for Green Growth**. New York: Routledge.
- Fanti, S., Farsad, M. and Mansi, L. (2009). **Atlas of PET/CT: A Quick Guide to Image Interpretation [Internet]**. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag; [cited 15 Jun 2011]. Retrieved September 15, 2014, from: http://www.amazon.com/Atlas-PETCT-Quick-Interpretation/dp/3540777717#reader_3540777717
- George, A. (1968). **Management policy and strategy: text, readings, and cases**. New York: Macmillan.
- Kane, R.A., and Kane, R.L. (2009). Effect of Genetic Testing for Risk of Alzheimer's Disease. **N Engl J Med**, 361(3), 298–299.
- Kaplan, S.J. (1995). **Post-Hospital Home Health Care: The Elderly's Access and Utilization [Dissertation]**. St. Louis, MO: Washington University.
- Klimoski, R. and Palmer, S. (1993). The ADA and the hiring process in organizations. **Consulting Psychology Journal: Practice and Research**, 45(2), 10–36.
- Marx, K. (1940). **Capital A Critique of Political Economy Vol. 1**. Translated by Ben Fowkers, New York: Vintage Book.
- Mill, R.C. (1990). **Tourism the International Business**. New Jersey: Prentice Hall.
- Patricia, L. (1999). The Community Participation in Jamaican Conservation Projects. **Community Development Journal**, 34(2), 122–133.

ภาคผนวก ก แบบรายการตรวจสอบการศึกษาร่วมชนศึกษา

แบบรายการตรวจสอบการศึกษาร่วมชนศึกษา (Checklist for Community Study)

รายการที่ต้องการตรวจสอบ

1. ข้อมูลกายภาพ

1.1 ที่ตั้ง (Location)

1.1.1 หมู่บ้าน ตำบล (อบต.) อำเภอ จังหวัด ภาค

1.1.2 อาณาเขตติดต่อ 4 ทิศ

1.1.3 กลุ่มจังหวัดใกล้เคียง

1.2 การเข้าถึงและความเชื่อมโยง (Accessibility and Connectivity)

1.2.1 การเดินทางเข้าถึงชุมชนมีกี่ทาง

1.2.2 มี Gate way การเข้าถึงคืออะไร

1.2.3 ทางหลวงแผ่นดิน ถนนสายหลัก ถนนสายรอง

1.2.4 ถนนคอนกรีต ถนนลูกรัง ถนนหินคลุก

1.2.5 บริการรถเข้าถึงชุมชน จากกรุงเทพฯ จากตัวจังหวัด มี/ไม่มี บริการทุก

วัน/บางวัน ราคาเหมารถเข้าชุมชน

2. ข้อมูลภูมิศาสตร์

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

2.1.1 ความสูงจากระดับน้ำทะเลกี่เมตร/ฟุต

2.1.2 ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่เท่าใด และเส้นแวงที่ใด

2.1.3 มีเนื้อที่ประมาณกี่ไร่

2.1.4 ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นเนินเขา/พื้นที่เขา/พื้นที่ราบ/เกาะ/ที่ราบ
ลุ่มแม่น้ำ/ที่ราบสูง/ที่ปากแม่น้ำ/พื้นที่ต้นน้ำลำธาร

2.1.5 แหล่งน้ำทางธรรมชาติ ต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง

2.1.6 ลักษณะของดิน: ดินตะกอน ดินปนทราย ดินปนกรวด มีการชะล้าง

พังทลายสูง/ต่ำ มีพืชปกคลุมน้อย/มาก ลักษณะของดินแบ่งได้เป็นที่ชุดดิน: ชุดดินโคราช ชุดดิน
แม่ริม ชุดดินสตึก (ร่วนหยาบ)

2.2 ลักษณะภูมิอากาศ

2.2.1 สภาพอากาศจำแนกตามฤดูกาลแบบ Kopper เช่น ภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อน

2.2.2 มีฤดู ช่วงเวลาของฤดูต่าง ๆ

2.2.3 ลมมรสุม ช่วงเวลาของลมมรสุม

2.2.4 ปริมาณน้ำฝนที่มีผลลิตรต่อปี

2.2.5 ลักษณะอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ลักษณะอุณหภูมิสูงสุด/ต่ำสุด ในเดือนอะไร

2.3 ลักษณะของพืช สัตว์ ความหลากหลายทางชีวภาพ

2.3.1 ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ สังคมพืชป่าผลัดใบ/เต็งรัง/ป่าเบญจพรรณ/ทุ่งหญ้า/ ป่าไผ่ผลัดใบ/ป่าดิบชื้น/ป่าดิบแล้ง/ป่าดิบเขา/ป่าพรุ/ป่าชายเลน/ป่าชายหาด/ป่าบุ่งป่าทาม/ความโดดเด่นของป่าในพื้นที่

2.3.2 การปกคลุมพืชชั้นล่าง ความชื้น ความสมบูรณ์ของป่า การตัดไม้ทำลายป่า

2.3.3 พันธุ์ไม้ ดอกไม้ พืชเด่นท้องถิ่น

2.3.4 สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ นกประจำถิ่น นกย้ายถิ่น ผีเสื้อ

2.4 การใช้พื้นที่ในปัจจุบัน

2.4.1 พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน ป่าสงวน พื้นที่เขตทหาร ที่ราชพัสดุ เป็นต้น

2.5 ภัยธรรมชาติและภัยจากมนุษย์

2.5.1 ลมมรสุม คลื่นยักษ์ ดินถล่ม โคลนถล่ม อุทกภัย วาตภัย การก่อเหตุร้าย ยาเสพติด

3. ข้อมูลด้านสังคม

3.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่/ชุมชน

3.1.1 ตั้งเป็นชุมชนมานานแล้วประมาณกี่ปี

3.1.2 ชาวบ้านชาวเมืองเดิมเป็นใครมาจากไหน

3.1.3 ผู้ก่อตั้งชุมชนรุ่นแรกคือใคร มาเริ่มต้นรกรากบริเวณใดเป็นที่แรก

3.1.4 ที่มาของการตั้งชื่อชุมชน ตามลักษณะของภูมิประเทศ/พืชเด่นของพื้นที่/ผู้ก่อตั้ง เป็นต้น

3.2 จำนวนประชากร

- 3.2.1 มีประชากรที่คน ก็ครัวเรือน เพศหญิง/ชาย ก็คน เป็นคนไทยพื้นเมือง/ชนเผ่า
- 3.2.2 ลักษณะประชากรส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุใด เด็ก หนุ่มสาว คนสูงอายุ
- 3.2.3 ประชาชนส่วนมากอาศัยอยู่ในชุมชนที่ปี และเป็นภูมิลำเนาเดิมตั้งแต่เกิด หรือมีการย้ายถิ่น

3.3 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

- 3.3.1 ชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใด เช่น ที่ราบเชิงเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ริมหนองคลองบึง บริเวณสวน ใกล้พื้นที่นา ใกล้ป่า
- 3.3.2 ลักษณะบ้านส่วนใหญ่ทำด้วยวัสดุอะไร บ้านไม้ บ้านอิฐ บ้านดิน หลังคาจาก ลังกะสี กระเบื้อง เป็นต้น
- 3.3.3 ลักษณะการปลูกบ้านเรือนเป็นอย่างไร เป็นบ้านกะต้อบ บ้านชั้นเดียว พื้นเป็นดิน บ้านสองชั้นยกพื้นสูง ยุ้งฉาง ใต้ถุน ครัว ล้อมเป็นล้อมซึมหรือล้อมหลุม
- 3.3.4 ชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกัน กระจุกเป็นกลุ่ม เช่น เป็นคุ้ม หรือตั้งบ้านเรือนกระจายตามพื้นที่สวนไร่นา

3.4 ความเชื่อ ศาสนาของชุมชน

- 3.4.1 ประชาชนนับถือศาสนาใด ลัทธิ นิกายใด นับถือผีบรรพบุรุษ
- 3.4.2 มีการปฏิบัติธรรม พิธีกรรมทางศาสนา
- 3.4.3 มีศาสนสถานที่สำคัญอะไรบ้าง

3.5 วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น อาหาร การแต่งกาย

- 3.5.1 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน ของชนเผ่าต่าง ๆ
- 3.5.2 อาหารท้องถิ่น อาหารโภชนาบำบัด
- 3.5.3 ลักษณะการแต่งกายของคนในชุมชน การทอผ้า
- 3.5.4 ในชุมชนมีแหล่งประวัติศาสตร์ ตำนาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี
- 3.5.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการทำมาหากิน การเกษตร อาหาร
- 3.5.6 วรรณกรรม ดนตรี การฟ้อนรำ ศิลปะในชุมชน

3.6 สุขภาพ อนามัยของชุมชน

- 3.6.1 มีอนามัย โรงพยาบาล คลินิก กี่แห่ง
- 3.6.2 มีสาธารณสุขพื้นฐาน มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่
- 3.6.3 อยู่ห่างจากโรงพยาบาลในจังหวัดกี่กิโลเมตร

3.6.4 อัตราการเกิด อัตราการตาย ของทารกแรกเกิด

3.6.5 อายุเฉลี่ยของคนในชุมชน

3.6.6 การรักษาแพทย์พื้นบ้าน สมุนไพร นวด การรักษาตามความเชื่อดั้งเดิม

3.7 การศึกษาในชุมชน

3.7.1 มีโรงเรียนประถม มัธยม วิทยาลัยอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยกี่แห่ง

3.7.2 มีนักเรียนประถม มัธยม วิทยาลัยอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยกี่คน

3.7.3 มีการศึกษานอกระบบ (กศน.)

3.7.4 มีโครงการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

3.7.5 มีโครงการอบรมด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง

3.7.6 มีห้องสมุดชุมชน ห้องสมุดเคลื่อนที่ ที่อ่านหนังสือชุมชน

3.8 เศรษฐกิจชุมชน

3.8.1 ภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ภาคบริการ

3.8.2 ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เช่น ป่า เหมืองแร่ แหล่งน้ำธรรมชาติ

คุณภาพดิน

3.8.3 อาชีพหลักของชุมชน เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชสมุนไพร รับจ้าง
ค้าขาย การเก็บของป่าเพื่อดำรงชีวิต การประมง การรับจ้าง

3.8.4 การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น

3.8.5 การผลิตสินค้า OTOP หัตถกรรม จักสาน การแปรรูปผลผลิตทาง
การเกษตร การทอผ้า เป็นต้น

3.9 การจัดการด้านการใช้พื้นที่ และการจัดการทรัพยากรในชุมชน

3.9.1 การจัด Zoning ของ Land Use

3.9.2 การจัดการทรัพยากร

3.9.3 การจัดการมลพิษทางอากาศ น้ำ เสียง

3.9.4 การจัดการของเสีย

3.9.5 มีการจัดการน้ำ บำบัดน้ำเสีย

ภาคผนวก ข แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

แบบการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว
(Tourism Resource Audit)

1. รายการทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ชื่อและลักษณะ	ที่ตั้ง (แผนที่)	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการนักท่องเที่ยว	ข้อมูลนักท่องเที่ยว ใคร/มาจากไหน	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์/ โทรสาร
1.1 ภูมิทัศน์และภูมิอากาศ: หาด ถ้ำ ปะการัง เกาะ เขา ที่ราบสูง ภูเขาไฟ ทะเล ที่ ดอน ฤดูกาล อุณหภูมิ ชายฝั่งทะเล ลม ฯลฯ							
1.2 พืช ต้นไม้ ดอกไม้: ป่า ไร่ เขา สวนผลไม้ ฟาร์ม ต้นไม้ ดอกไม้ ทุ่งหญ้า สมุนไพร ความหลากหลาย ทางชีวภาพ สวนครัว ป่า ชายเลน ป่าเขตร้อน ฯลฯ							
1.3 สัตว์: นก สัตว์บก สัตว์ น้ำ สัตว์ใกล้สูญพันธุ์ แมลง สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วย นม สัตว์เลี้ยงปศุสัตว์ สัตว์ ครึ่งบกครึ่งน้ำ ฯลฯ							
1.4 น้ำ แม่น้ำ ลำคลอง สระน้ำ: ลำธาร แม่น้ำ พู น้ำร้อน บึง หน อ ง มหาสมุทร ทะเล ฝน้ำแข็ง อ่างเก็บน้ำ เขื่อน คลอง ลำ ห้วย ฯลฯ							

2. รายการทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ชื่อและลักษณะ	ที่ตั้ง (แผนที่)	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการนักท่องเที่ยว	ข้อมูลนักท่องเที่ยวใคร/มาจากไหน	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์/โทรสาร
2.1 มรดกวัฒนธรรม : ปราสาท บ້อม ที่เกิดคน ล้ำ คัญ อุ ท ย า น ประวัติ ศ า ส ต ร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ หมู่บ้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ยุค ก่อ น แล ะ ยุค ห ลั ง ประวัติศาสตร์ ศูนย์ข้อมูล ศูนย์วัฒนธรรม สนามรบท ธิ น น โ บ ร า ณะ ดิ ล ป วั ฒ น ธรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ							
2.2 มรดกด้านศาสนา: โบสถ์ วิหาร สุเหร่า โบสถ์ คริสต์ วัด สุสาน เมรุ ศาลน สถาน ปราสาทขอม เจดีย์ ปราสาท พระพุทธรูปปาง ต่าง ๆ ส มั ย ต่ า ง ๆ สถาปัตยกรรมด้านศาสนา จิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรม ใบบิล พระไตรปิฎก กุระฮาน ฯลฯ							
2.3 ศิลปะชาติพันธุ์: ชน กลุ่มน้อย ชาวเขา คนพื้นเมือง การฟ้อนรำ ดนตรี ภาษาถิ่น อาหารเครื่องดื่ม ทัศนกรรม บ้านเรือน อุตสาหกรรมครัวเรือน รายการทีวี การแสดง ชนบธรรมเนียมประเพณี							

3. รายการทรัพยากรมหกรรมปรากฏการณ์ที่สำคัญ

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ชื่อและลักษณะ	ที่ตั้ง (แผนที่)	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการนักท่องเที่ยว	ข้อมูลนักท่องเที่ยวใคร/มาจากไหน	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์/โทรสาร
3.1 มหกรรม: เฟสติวัลดนตรีชนิดต่าง ๆ แจ๊ส ป๊อบ การแสดงละคร เต้นรำ บัลเลต์ ลีเก หนังใหญ่ หุ่นกระบอก มหกรรมผลไม้ เหล้า งานแสดงสินค้า ฯลฯ							
3.2 การแข่งขันกีฬา: กอล์ฟ เทนนิส ฟุตบอล มวย ระดับชาติ โลก กีฬา ถ้วยคิงส์คัพ การแข่งขันม้า ไซร์ ประกวดสุนัข แข่งรถ แข่งจักรยาน แข่งขันเรือ ฯลฯ							
3.3 งานแสดงสินค้าธุรกิจ: งานแสดงสินค้าเกษตรกรรม รถยนต์ เรือ อุปกรณ์กีฬา งานประชุมธุรกิจ ประชุมสมาคมโลก ฯลฯ							
3.4 งานแสดงอื่น ๆ : วันชาติ งานฉลองชาวเขา งานฉลองถนนต่าง ๆ ขบวนแห่ มหกรรม แสงวบุญ ประกวด งานแสดงด้านการทหาร การถ่ายรูป ฯลฯ							

4. รายการทรัพยากรด้านกิจกรรม

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ชื่อและลักษณะ	ที่ตั้ง (แผนที่)	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการนักท่องเที่ยว	ข้อมูลนักท่องเที่ยวใคร/มาจากไหน	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์/โทรสาร
4.1 กิจกรรมนันทนาการ: สนามเด็ก สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทางจักรยาน โดORMAT การวาดรูป สนามกรีฑา สระว่ายน้ำ การพายเรือ ดำน้ำ ล่องแพ ล่าสัตว์ ตกปลา ยิงปืน แกะสลัก แพชั่น บันจี้จัมพ์ ฯลฯ							
4.2 กิจกรรมด้านบริการ: ขายเป็นสิ่กอุปกรณ์แคมป์ปิ้ง อุปกรณ์เล่นสกี หอคิลป์ เสื้อผ้าเฉพาะ เซรามิค แก้ว สินค้าโรงงาน สินค้ามือสอง สปา ศูนย์ประชุม การอบสมุนไพร การนวด การรักษา ฯลฯ							
4.3 สิ่งอำนวยความสะดวก: ทิวทัศน์สวนผลไม้ ทิวทัศน์อุทยานแห่งชาติ ฟาร์ม สวนพฤกษชาติ ห้องฟ้าจำลอง สวนสนุก ทิวทัศน์โรงงาน เขื่อน เขื่อนท่าเรือ สถานีรถไฟ รถกระเช้า สวนสาธารณะ ฯลฯ							

5. รายการทรัพยากรด้านบริการ

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ชื่อและลักษณะ	ที่ตั้ง (แผนที่)	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการนักท่องเที่ยว	ข้อมูลนักท่องเที่ยว ใคร/มาจากไหน	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์/ โทรสาร
5.1 การขนส่ง: การเข้าถึง ยานพาหนะ เรือ รถไฟ รถยนต์ เครื่องบิน รถทัวร์ สนามบิน ท่าเรือ ฯลฯ							
5.2 ที่พักแรม: โรงแรม 2-5 ดาว เกสต์เฮาส์ บีบีโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ โมเต็ล หอพัก เขาวงกตแคมป์ ฯลฯ							
5.3 การต้อนรับ: ศูนย์ข้อมูล แผนที่ โบรชัวร์ ของที่ระลึก เส้นทางทัวร์ ป้ายบอกทางแผนที่ โกด้ท้องถิ่น เดินเที่ยวเอง ภาพลักษณ์ของสถานที่ ที่ทำของเจ้าของบ้าน บริษัท ฯลฯ							
5.4 บริการอื่น ๆ: การซ่อมต่าง ๆ ปั้มน้ำมัน ธนาคาร ATM ที่แลกเงิน ตำรวจ ท่องเที่ยว อุบัติเหตุ ไปรษณีย์ บริการสุขภาพ ไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ โทรศัพท์							

ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ ชาย หญิง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน

ประเภทของงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

.....

ตอนที่ 2 ท่านคิดว่าทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่โดดเด่นของพื้นที่ ได้แก่ (โปรดให้หมายเลข 1-5 เพื่อลำดับความสำคัญ)

ทรัพยากรธรรมชาติ ลำดับ

ทรัพยากรวัฒนธรรม ลำดับ

ทรัพยากรมหกรรม ลำดับ

ทรัพยากรกิจกรรม ลำดับ

ทรัพยากรบริการ ลำดับ

ตอนที่ 3 ท่านคิดว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของพื้นที่ ได้แก่

จุดแข็ง 1)..... 2)..... 3).....

จุดอ่อน 1)..... 2)..... 3).....

โอกาส 1)..... 2)..... 3).....

อุปสรรค1)..... 2)..... 3).....

ตอนที่ 4 ท่านคิดว่าพื้นที่แห่งนี้มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันต่อไปอย่างไร

1. ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

.....

.....

.....

2. ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

3. ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

4. ด้านการสร้างกิจกรรม การเรียนรู้ การสื่อความหมายเพื่อนำเสนอประสบการณ์ที่มีคุณภาพ และปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 ท่านคิดว่าพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ควรมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ความปรารถนา ความใฝ่ฝัน ความต้องการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดไปสู่ความสำเร็จสูงสุดในระยะเวลา 5-10 ปี ข้างหน้าในอนาคต คืออะไร

1. วิสัยทัศน์ด้านการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรม

.....

.....

2. วิสัยทัศน์ด้านสังคม

.....

.....

3. วิสัยทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อม

.....

.....

4. วิสัยทัศน์ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

ตอนที่ 6 ท่านคิดว่า เพื่อพัฒนาจังหวัดไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ชุมชนจะต้องมียุทธศาสตร์ คือ แผนงานหลักที่สำคัญในด้านต่างๆ และมีกลยุทธ์ ได้แก่ กลุ่มโครงการ และโครงการอะไรบ้าง

1. ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการด้านการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2. ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการด้านการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสังคมมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3. ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการด้านการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อสิ่งแวดล้อมมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการด้านการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อเศรษฐกิจ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ 7 ท่านคิดว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพื้นที่แห่งนี้ จังหวัดควรมีหลักการนำทางและให้ความสำคัญต่อคุณค่าและหลักการใด จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

.....

.....

.....

ตอนที่ 8 ข้อเสนอแนะด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง แบบสอบถามความคิดเห็น

แบบสอบถามความคิดเห็น

เรื่อง แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนใน
จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง แบบสอบถามมีทั้งหมด 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป วัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ตอนที่ 2 การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 4 การประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน

ตอนที่ 5 วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง
พุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป วัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน { } หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนด ซึ่งข้อมูล
ที่ได้จะทำการวิเคราะห์ในภาพรวม เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

1. เพศ

{ } (1) ชาย

{ } (2) หญิง

2. อายุ

{ } (1) ต่ำกว่า 20 ปี

{ } (2) 21 – 30 ปี

{ } (3) 31 – 40 ปี

{ } (4) 41 – 50 ปี

{ } (5) 51 – 60 ปี

{ } (6) 61 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพสมรส

{ } (1) โสด

{ } (2) สมรสมีบุตร

{ } (3) สมรสไม่มีบุตร

{ } (4) หย่าร้าง / แยกกัน

{ } (5) อื่นๆ ระบุ.....

4. การศึกษา

- (1) ประถมศึกษา (2) มัธยมศึกษา (3) อนุปริญญา
 (4) ปริญญาตรี (5) ปริญญาโท (6) ปริญญาเอก

5. อาชีพ

- (1) ข้าราชการ/พนักงานรัฐ (2) พนักงานบริษัทเอกชน
 (3) ธุรกิจส่วนตัว (4) เกษตรกร
 (5) นักเรียน/นักศึกษา (6) อื่นๆ ระบุ.....

6. รายได้ต่อเดือน (บาท)

- (1) ต่ำกว่า 10,000 (2) 10,000 – 20,000
 (3) 20,001 – 30,000 (4) 30,001 – 40,000
 (5) 40,001 – 50,000 (6) มากกว่า 50,000

7. ภูมิลำเนา

- (1) นครปฐม (2) กรุงเทพมหานคร (3) ภาคเหนือ
 (4) ภาคกลาง (5) ภาคตะวันออก (6) ภาคตะวันตก
 (7) ภาคใต้ (8) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

8. ลักษณะการเดินทางของท่าน

- (1) เดินทางคนเดียว (2) กลุ่มเพื่อน
 (3) ครอบครัว (4) ญาติ
 (5) มากับบริษัททัวร์ (6) อื่นๆ ระบุ.....

9. ท่านมักเดินทางในช่วงเวลาใด

- (1) วันเสาร์ – อาทิตย์ (2) วันหยุดติดต่อกันหลายวัน (3) วันธรรมดา
 (4) วันสำคัญทางศาสนา (5) ทุกโอกาสตามความสะดวก

10. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่น่าสนใจ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) อุทยานแห่งชาติ เดินป่า แคมป์ปิ้ง (2) ท่องเที่ยวเชิงศาสนา
 (3) เทศกาลงานประเพณี (4) ดูนก ส่องสัตว์ ดูดาว ปีนเขา
 (5) ศิลปะและวัฒนธรรม (6) วัฒนธรรมชุมชน
 (7) ชมแม่น้ำ เขื่อนน้ำตก ล่องแก่ง (8) ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์
 (9) วิถีชีวิตท้องถิ่น (10) เชื้อน อ่างเก็บน้ำ บึง
 (11) ศาสนา ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม (12) ชนเผ่าพื้นเมือง
 (13) ทะเล เกาะ ถ้ำ ดำน้ำ (14) ศาสนสถาน โบราณสถาน

- (15) ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (17) ชมพิพิธภัณฑน์ ถนนวนวัฒนธรรม
- (19) ฟาร์ม สวนเกษตร สวนพฤกษศาสตร์
- (21) เทียวเชิงสุขภาพ
- (23) ชมสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์/ละคร
- (25) มวยไทย มอเตอร์โบ้ท์ แข่งรถ
- (27) มหกรรมแสดงสินค้า
- (29) ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ตำนาน
- (31) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
- (16) กีฬาทางน้ำ เจ้ทสกี คายัค
- (18) อาหารท้องถิ่น/สินค้าพื้นเมือง
- (20) อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองโบราณ
- (22) กีฬาพญักษ์ จักรยาน ชี่ซ่าง ชี่ม้า
- (24) ชมการแข่งขันกีฬา
- (26) หัตถกรรม ทอผ้า แกะสลัก
- (28) สวนสนุก สวนน้ำ สวนสัตว์
- (30) มหกรรมดนตรี/ภาพยนตร์

11. ท่านเคยเดินทางมาที่วัดในจังหวัดนครปฐมหรือไม่

- (1) ไม่เคย เป็นครั้งแรก
- (2) เคย.....ครั้ง

12. ท่านทราบข้อมูลของวัดในจังหวัดนครปฐมจากแหล่งใด

- (1) เพื่อนหรือญาติ
- (2) โทรทัศน์ / วิทยุ
- (3) อินเทอร์เน็ต
- (4) หนังสือ / นิตยสาร
- (5) อื่นๆ ระบุ.....

13. ค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าเดินทาง อาหาร ที่พัก และเงินทำบุญ รวมประมาณเท่าไร

- (1) น้อยกว่า 1,000
- (2) 1,001 – 2,000
- (3) 2,001 – 3,000
- (4) 3,001 – 4,000
- (5) 4,001 – 5,000
- (6) มากกว่า 5,000

14. ท่านใช้จ่ายในการทำบุญที่วัดในจังหวัดนครปฐมกับเรื่องใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ทำบุญ / บริจาค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ร่วมสร้างโบสถ์ ศาลาวัด เป็นต้น
- (2) ค่าดอกไม้ธูปเทียน สังฆทานและของทำบุญต่างๆ
- (3) ค่าเช่าวัดถุมนงคล
- (4) ค่าทำบุญปล่อยสัตว์ / ไถ่ชีวิต
- (5) ค่าอาหาร / เครื่องดื่ม
- (6) อื่นๆ ระบุ.....

15. อะไรเป็นแรงจูงใจให้ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ศึกษาปรัชญาและหลักธรรมของพุทธศาสนาที่วัดในจังหวัดนครปฐม
- (2) ศึกษาพุทธประวัติ
- (3) ศึกษากฎแห่งกรรม

- (4) ศึกษาหัวใจศาสนาพุทธ ได้แก่ ทำความดี เว้นความชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์
- (5) ศึกษาอริยสัจ 4 และทางสายกลาง
- (6) ปฏิบัติธรรม ฟีกสมาธิ ฟีกสติ เพื่อพัฒนาจิต
- (7) เพื่อพ้นทุกข์หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด บรรลุพระนิพพาน
- (8) ศึกษาพุทธเจดีย์ยุคทวารวดีที่วัดพระปฐมเจดีย์ วัดพระประโทน เจดีย์จุลประโทน
- (9) สักการะพระศิลาขาว พระพุทธรูปสมัยทวารวดีที่วัดพระปฐมเจดีย์
- (10) สักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่วัดพระปฐมเจดีย์
- (11) สักการะหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง หนึ่งในพระพุทธรูปลอยน้ำ 5 องค์
- (12) สักการะพระศรีศากยะทศพลญาณฯ พระประธานปางลีลาที่พุทธมณฑล
- (13) ชมจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดบางพระ วัดกลางบางพระ วัดไร่ขิง เป็นต้น
- (14) นมัสการพระอริยสงฆ์ผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลวงพ่อน้อย หลวงพ่อเงิน หลวงพ่อแฉ่ม หลวงพ่อทา หลวงพ่อเป็น หลวงพ่อเป็น หลวงพ่อเต๋ หลวงพ่อหลิว หลวงพ่อมหาเจิม เป็นต้น
- (15) สักการะสังเวชนียสถานจำลอง ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ที่พุทธมณฑล
- (16) ศึกษาต้นไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติในวัดต่าง ๆ เช่น ต้นศรีมหาโพธิ์ ต้นสาละ ต้นจิก ต้นไทร เป็นต้น
- (17) นมัสการพระอริยสงฆ์องค์ใหญ่ ได้แก่ หลวงพ่อหลิว วัดไร่แดงทอง หลวงพ่อเป็น วัดบางพระ
- (18) ศึกษาต้นกำเนิดของพุทธศาสนาในอาณาจักรทวารวดีที่วัดในจังหวัดนครปฐม
- (19) ศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะยุคทวารวดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์
- (20) ศึกษาภาพปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธชาดกประดับฐานเจดีย์จุลประโทนในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์
- (21) ไหว้พระ ทำบุญ ตักบาตร ถวายสังฆทาน
- (22) ฟังเทศน์ ฟังธรรม
- (23) ร่วมพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา
- (24) เที่ยงานนมัสการพระปฐมเจดีย์ เวียนเทียนพุทธมณฑล งานอัฐมีบูชาถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้าที่วัดใหม่สุคนธาราม
- (25) ปล่อยนง ปล่อยปลา ไถ่ชีวิตโคกระบือ

- [] (26) เช่าพระพุทธรูปบูชาและพระเครื่อง
- [] (27) เช่าบูชาวัตถุมงคล เสริมชะตา สะเดาะเคราะห์ และดูฤกษ์
- [] (28) สักยันต์ที่วัดบางพระ
- [] (29) ครอบครูในพิธีไหว้ครูบูรพาจารย์ที่วัดไผ่ล้อม
- [] (30) รักษาและบำบัดด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ได้แก่ วัดไร่ขิง วัดปลักไม้

ลาย วัดกลางคูเวียง

- [] (31) ชมธรรมชาติ บรรยากาศร่มรื่น วิถีชีวิตบริเวณวัดในจังหวัดนครปฐม
- [] (32) ซื้องานหัตถ์และเที่ยวเทศกาลอาหาร ผลไม้ และสินค้าที่มีชื่อเสียงในวัดใน

จังหวัดนครปฐม

- [] (33) การมาท่องเที่ยวที่วัดมีค่าใช้จ่ายไม่สูง
- [] (34) พระสงฆ์และชุมชนนครปฐมเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้การต้อนรับที่อบอุ่น
- [] (35) รู้สึกว่าปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในการเดินทาง
- [] (36) ผ่อนคลายความเครียด และต้องการความสงบทางใจ
- [] (37) พักผ่อนเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจ ความแออัดของชีวิตคนที่อยู่ในเมืองใหญ่

ตอนที่ 2 การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง ทรัพยากรการท่องเที่ยวในวัดทางพระพุทธศาสนาต่อไปนี้ มีคุณภาพ ความโดดเด่น เป็นจุดดึงดูดความสนใจและมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับใด โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง

ระดับความคิดเห็น 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ทรัพยากรทางธรรมชาติ					
1. วัดมีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น					
2. วัดมีต้นไม้ ดอกไม้ประดับ และสวนหย่อมที่สวยงาม					
3. วัดมีความสะอาด มีการจัดการขยะและน้ำเสีย					
4. วัดตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงแม่น้ำนครชัยศรีและคลองต่าง ๆ					
5. วัดมีสวนส้มโอ ฟาร์มกล้วยไม้ และสวนผักอยู่ใกล้เคียง					
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม					
1. วัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญและโดดเด่นของศิลปะต่าง ๆ					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2. วัดมีอุโบสถ วิหาร พร้อมภาพจิตรกรรมฝาผนัง					
3. วัดมีเจดีย์ ปรางค์ และหอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมยุคต่าง ๆ					
4. วัดมีโรงเรียนปริยัติธรรม และสำนักปฏิบัติธรรม					
5. วัดมีพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุ					
6. วัดมีโบราณสถานในยุคทวารวดี และยุคต่าง ๆ					
ทรัพยากรประเพณี เทศกาล งานสำคัญทางศาสนา					
1. วัดมีงานสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอื่น ๆ					
2. วัดมีการจัดวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น พุทธมณฑล วัดพระปฐมเจดีย์					
3. วัดมีงานประเพณี เช่น วันอัฐมีบูชาถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีการไถ่น้ำมัน					
4. วัดมีงานสมโภชประจำปี เช่น วัดพระปฐมเจดีย์ วัดสามง่าม วัดบางพระ ฯลฯ					
5. วัดมีเทศกาลงานบุญของชนเผ่าไทยทรงดำ เช่น วัดหัวถนน วัดเกาะแรด ฯลฯ					
6. วัดมีการประชุมพุทธศาสนาโลกในวันวิสาขบูชาที่พุทธมณฑล					
7. วัดมีพระไตรปิฎก และหนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธ					
ทรัพยากรทางด้านกิจกรรม					
1. วัดมีการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา					
2. วัดมีการเทศนา และสอนธรรมะให้แก่นักท่องเที่ยว					
3. วัดมีการฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และฝึกสติ					
4. วัดมีการนำชมวัด และสื่อความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว					
5. วัดมีพิธีพุทธาภิเษก และการปลุกเสกวัตถุมงคล ดุฎกัษ์ ดุดวง และ สะเดาะเคราะห์					

รายการ	ระดับความ
--------	-----------

	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
6. วัดมีการศึกษาพุทธศิลป์ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม วิจิตรศิลป์					
7. วัดเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวศึกษาปรัชญาศาสนาพุทธ					
ทรัพยากรด้านบริการ					
1. วัดมีระบบไฟฟ้า ประปา และถนนพร้อมป้ายบอกทางเข้าวัด					
2. วัดมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว และมีคัคเทศก์					
3. วัดมีจุดบริการดอกไม้ธูปเทียน ทำบุญ ร้านค้าสวัสดิการ และร้านเช่าบูชาพระ					
4. วัดมีสถานที่จอดรถ และห้องสุขา					
5. วัดมีระบบรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ					
6. วัดเป็นศูนย์ดำเนินกิจกรรมของชุมชน เช่น โรงเรียน ศูนย์ฝึกอาชีพ ที่ประชุมกลุ่ม					
7. วัดมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อปฏิบัติธรรม					

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง ท่านคิดว่าข้อต่อไปนี้ ข้อใดเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐมในระดับใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
จุดแข็ง					
1. วัดเป็นศูนย์กลางพุทธมณฑลของเอเชียและของโลก					
2. วัดในจังหวัดนครปฐมเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสัมมหายาวรวิ					
3. วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นระดับโลก					
รายการ	ระดับความ				

	คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4. มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนาลันตะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก					
5. มีธรรมชาติที่ราบภาคกลางลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ร่มรื่น และสวยงาม					
จุดอ่อน					
1. ขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก					
2. ขาดการประสานงานเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
3. ขาดแผนการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
4. ขาดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
5. ขาดองค์กรและเว็บไซต์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
โอกาส					
1. พัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก					
2. มีโอกาสสร้างแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นประตูสู่พุทธสถานที่สำคัญในทวีปเอเชีย					
3. พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาและอารยธรรมในสุวรรณภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ					
4. มีโอกาสเป็นศูนย์กลางเส้นทางท่องเที่ยวพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย					
5. มีโอกาสผนึกกำลังสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
อุปสรรค					
1. ปัญหาด้านงบประมาณและความต่อเนื่องในนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของพุทธศาสนา					
2. สังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติด และอาชญากรรม					
3. ไม่มีองค์กรภายนอกที่สนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา					
4. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ทำให้คนไม่สนใจพุทธศาสนา					
5. ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ					
6. ประเทศเพื่อนบ้านเป็นคู่แข่งด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					

**ตอนที่ 4 การประเมินศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน
ในจังหวัดนครปฐม**

คำชี้แจง ท่านคิดว่าข้อต่อไปนี้ ข้อใดเป็นศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
ของจังหวัดนครปฐมในระดับใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวในวัด					
1.1 ศักยภาพในการเข้าถึงวัด มีถนน ป้าย และบริการรถประจำทาง					
1.2 สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งของวัดเหมาะสมกับการเข้ามาทำบุญ ไหว้พระ และท่องเที่ยว					
1.3 ภูมิทัศน์สวยงาม สะอาด สงบ บรรยากาศเหมาะสมกับการพักผ่อนจิตใจ					
1.4 มีความร่มเย็น มีพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ สวน สวนสมุนไพร สระน้ำ แม่น้ำ ลำคลอง					
1.5 ในเขตพุทธาวาสมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ หอไตร ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม					
1.6 ภายในอุโบสถและวิหาร มีพระพุทธรูปที่สำคัญ จิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่า					
1.7 วัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา มีบทบาทในประวัติศาสตร์					
1.8 วัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาความรู้ด้านแพทย์โบราณ โหราศาสตร์					
1.9 วัดมีพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา					
2. ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน					
2.1 วัดมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก					
2.2 วัดมีแผนพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวในวัดแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน					
2.3 วัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก					

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.4 วัดมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร					
2.5 วัดมีระบบการกระจายนักท่องเที่ยวจำนวนมากไปยังวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม					
2.6 วัดมีการจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือนวัด					
2.7 วัดมีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ					
2.8 วัดมีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีการเตรียมความพร้อมภัยพิบัติ					
3. ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง					
3.1 วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม					
3.2 วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากผู้มาเยือน					
3.3 วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในวัด					
3.4 วัด ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุนการพัฒนาท่องเที่ยวจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ					
3.5 มีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน					
4. ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึกและด้านกิจกรรม					
4.1 วัดมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับศักยภาพของวัดและเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์					
4.2 วัดมีระบบการสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว					
4.3 วัดมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้และปฏิบัติเรื่องพุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว					
4.4 วัดมีกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรในวัดแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว องค์กรต่าง ๆ					

ตอนที่ 5 วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง ท่านคิดว่าวัดในจังหวัดนครปฐม ควรมีวิสัยทัศน์ คือ ความปรารถนาใฝ่ฝัน ความต้องการการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ดีและยั่งยืนที่สุดในอีก 5 ปีข้างหน้า ในข้อต่อไปนี่ระดับใด

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ					
2. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีมาตรฐาน และคุณภาพระดับโลก เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน					
3. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน					
4. จังหวัดนครปฐมจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน					

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง ท่านคิดว่าวัดในจังหวัดนครปฐม ควรมียุทธศาสตร์ คือ แนวทางในการทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในข้อต่อไปนี่ระดับใด

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม					
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน					
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน					

กลยุทธ์และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม
คำชี้แจง ท่านคิดว่ากลยุทธ์และโครงการ แผนปฏิบัติการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์
 ภายในกรอบเวลาที่กำหนดไว้ของแต่ละยุทธศาสตร์มีความเหมาะสม ในข้อต่อไปนี้ระดับใด
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อปลูกจิตสำนึกด้าน
 การอนุรักษ์วัฒนธรรม

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก					
<u>โครงการที่ 1</u> การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของโลก					
<u>โครงการที่ 2</u> การจัดประชุมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก					
<u>โครงการที่ 3</u> ศูนย์และประตูสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งเอเชีย					
<u>โครงการที่ 4</u> ศูนย์ประชุมผ่านดาวเทียมด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก					
<u>โครงการที่ 5</u> ศูนย์ศึกษาวิจัยพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลกผ่านดาวเทียม					
<u>โครงการที่ 6</u> ศูนย์กลางการจัดมหกรรมพุทธศาสนา 12 เดือน					
<u>โครงการที่ 7</u> ศูนย์ศึกษาวิจัยเรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์					
<u>โครงการที่ 8</u> ศูนย์การสังคายนาพระไตรปิฎกแห่งโลก					
<u>โครงการที่ 9</u> ศูนย์ศึกษาปริยัติ ปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวพุทธศาสนาครบวงจร					
<u>โครงการที่ 10</u> การสร้างเส้นทางชมพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนาที่มีมาตรฐานแห่งโลก					
<u>โครงการที่ 11</u> การสร้างพิพิธภัณฑ์อารยธรรมในสุวรรณภูมิ					
กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึก					
<u>โครงการที่ 1</u> การอบรมหัวใจพระพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 2</u> การอบรมพุทธบารมี					
<u>โครงการที่ 3</u> แผนที่สู่พระนิพพาน					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
โครงการที่ 4 การอบรมเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง					
โครงการที่ 5 จัดอบรมพุทธมัคคุเทศก์					
โครงการที่ 6 จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์พุทธศาสนาและทวารวดี					
โครงการที่ 7 จัดแข่งขันตอบปัญหามลทินปัญหา					
โครงการที่ 8 สร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันแก่นักท่องเที่ยว					
โครงการที่ 9 หลักสูตรพระที่คล้องคอพระที่คล้องใจ					
กลยุทธ์ที่ 3 การอนุรักษ์วัฒนธรรม					
โครงการที่ 1 สร้างศูนย์ตำนานประวัติศาสตร์พื้นถิ่นแห่งสุวรรณภูมิ					
โครงการที่ 2 การศึกษาพุทธศาสนาสมัยทวารวดี					
โครงการที่ 3 อนุรักษ์ธรรมชาติและพุทธศิลป์ในวัด					
โครงการที่ 4 สร้างพิพิธภัณฑ์ช่างสิบหมู่และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา					
โครงการที่ 5 อนุรักษ์และเผยแพร่พุทธศิลป์: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม					
โครงการที่ 6 อนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมทางพุทธศาสนาโบราณ					
โครงการที่ 7 อนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตำรับโบราณและสมุนไพร					
โครงการที่ 8 ฝึกทักษะในการประมาณในการกินและไม่ยึดติดในรสอาหาร					

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
กลยุทธ์ที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ในแหล่งท่องเที่ยว					
โครงการที่ 1 การกำหนดพื้นที่การท่องเที่ยวในเขตพุทธาวาส					
โครงการที่ 2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
<u>โครงการที่ 3</u> การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในวัด					
<u>โครงการที่ 4</u> การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและปรับภูมิทัศน์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมวัด					
<u>โครงการที่ 5</u> จัดระเบียบร้านค้าบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก					
<u>โครงการที่ 6</u> พุทธศาสนาคืนธรรมชาติให้แก่โลก					
<u>โครงการที่ 7</u> กำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัดต่าง ๆ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว					
<u>โครงการที่ 8</u> กำหนดพื้นที่ลานโพธิ์ลานใจ เพื่อทำกิจกรรมระหว่างบวร					
<u>โครงการที่ 9</u> ปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมของสิ่งอำนวยความสะดวกในพุทธมณฑล					
กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการทรัพยากรในวัด					
<u>โครงการที่ 1</u> ประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำ					
<u>โครงการที่ 2</u> จัดการเรื่องท่อระบายน้ำเสีย และบ่อบำบัดน้ำเสีย					
<u>โครงการที่ 3</u> การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในวัด					
<u>โครงการที่ 4</u> ลดเสียงการจราจรรอบวัด					
<u>โครงการที่ 5</u> ติดระบบ CCTV วงจรปิด					
<u>โครงการที่ 6</u> จัดตั้งธนาคารขยะ และสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะ					
<u>โครงการที่ 7</u> การเตรียมพร้อมต่อภาวะความเสี่ยงภัยพิบัติ					

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกระจายรายได้สู่ชุมชน

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
กลยุทธ์ที่ 1 การจัดการด้านการตลาด					
<u>โครงการที่ 1</u> การวางแผนการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 2</u> สร้างภาพลักษณ์และแบรนด์จังหวัดนครปฐมให้เป็น					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก					
<u>โครงการที่ 3</u> การศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขัน					
<u>โครงการที่ 4</u> สร้างเว็บไซต์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 5</u> สร้างสมาคมสื่อมวลชนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 6</u> ประกวดหนังสือ และสร้างภาพยนตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 7</u> แผ่นพับและแผนที่ 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)					
<u>โครงการที่ 8</u> นิตยสารท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนารายเดือน					
<u>โครงการที่ 9</u> การสร้างเมืองแปด นครปฐม-พุทธคยา ประเทศอินเดีย					
<u>โครงการที่ 10</u> การสร้างเมืองแปด นครปฐม-เลอซาน ประเทศจีน					
กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยว					
<u>โครงการที่ 1</u> เส้นทางจาริกแสวงบุญเส้นทางพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย					
<u>โครงการที่ 2</u> พัฒนาวัดแนวใหม่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 3</u> กำหนดเส้นทางนำชมวัดพร้อมจุดการสื่อความหมาย					
<u>โครงการที่ 4</u> ป้ายสื่อความหมาย 3 ภาษา (ไทย-อังกฤษ-จีน)					
<u>โครงการที่ 5</u> สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ					
<u>โครงการที่ 6</u> เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม					
<u>โครงการที่ 7</u> สร้างแบรนด์ท่องเที่ยวพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลกและขจัดความยากจน					
<u>โครงการที่ 8</u> สร้างแบรนด์ SOS ธรรมะบำบัดจิตแก้ปัญหาชีวิตแนวพุทธ					
<u>โครงการที่ 9</u> สร้างเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ด้านวิถีพุทธเพื่อพันธกิจ					
<u>โครงการที่ 10</u> ใช้ Animation เผยแพร่ทางสายกลาง อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์					
<u>โครงการที่ 11</u> ธรรมะ Delivery สำหรับผู้สูงอายุและวัยรุ่น					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
<u>โครงการที่ 12</u> สร้างพิพิธภัณฑ์อนุรักษพระเครื่อง วัดฤๅไชยราณ					
<u>โครงการที่ 13</u> ร่วมพัฒนา Templestay และ Homestay เชียงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 14</u> ร่วมพัฒนา OTOP การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 15</u> ร่วมพัฒนาทักษะกินเพื่ออยู่					
<u>โครงการที่ 16</u> อโรคยศาลารักษายาเสพติด					
กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว					
<u>โครงการที่ 1</u> การจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่พุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 2</u> การสร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 3</u> การสร้างระบบฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 4</u> การอบรมทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 5</u> การสร้างมาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่มาตรฐานสากล					
<u>โครงการที่ 6</u> การศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาระหว่างภูมิภาค					
<u>โครงการที่ 7</u> จัดตั้งนาลันหะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งโลก					

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระดับอาเซียน

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
กลยุทธ์ที่ 1 สร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครปฐม					
<u>โครงการที่ 1</u> จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
<u>โครงการที่ 2</u> จัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ของจังหวัดนครปฐม					
<u>โครงการที่ 3</u> จัดตั้งสมาคมโหราศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 4</u> จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 5</u> แสวงหาทุนและความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวพุทธศาสนา ระดับโลก					
<u>โครงการที่ 6</u> สนับสนุนให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพัฒนา ชุมชน					
<u>กลยุทธ์ที่ 2</u> การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสู่ ชุมชน					
<u>โครงการที่ 1</u> อบรมทักษะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 2</u> ร่วมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 3</u> ร่วมจัดตั้งกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในชุมชน					
<u>โครงการที่ 4</u> ร่วมฝึกอบรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา					
<u>โครงการที่ 5</u> อบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาแก่มีดคู่เทศก์ในชุมชน					
<u>โครงการที่ 6</u> ร่วมอบรมทักษะการจัดการที่พักรวมในการปฏิบัติธรรม					

ตอนที่ 7 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนใน
จังหวัดนครปฐม

.....

ภาคผนวก จ แบบสอบถามความคิดเห็น

แบบสอบถามความคิดเห็น

เรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องตามแผนยุทธศาสตร์

เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 การประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงใน [] หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนด ซึ่งข้อมูลที่ได้จะทำการวิเคราะห์ในภาพรวม เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

1. เพศ

[] (1) ชาย [] (2) หญิง

2. อายุ

[] (1) ต่ำกว่า 20 ปี [] (2) 21 – 30 ปี [] (3) 31 – 40 ปี

[] (4) 41 – 50 ปี [] (5) 51 – 60 ปี [] (6) 60 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพสมรส

[] (1) โสด [] (2) สมรส มีบุตร [] (3) สมรส ไม่มีบุตร

[] (4) หย่าร้าง / แยกกัน [] (5) อื่นๆ ระบุ.....

4. การศึกษา

[] (1) ประถมศึกษา [] (2) มัธยมศึกษา [] (3) อนุปริญญา

[] (4) ปริญญาตรี [] (5) ปริญญาโท [] (6) ปริญญาเอก

5. อาชีพ

[] (1) ข้าราชการ/พนักงานรัฐ [] (2) พนักงานบริษัทเอกชน

[] (3) ธุรกิจส่วนตัว [] (4) เกษตรกร

[] (5) นักเรียน/นักศึกษา [] (6) อื่นๆ ระบุ.....

6. ภูมิสำเนา

- [] (1) นครปฐม [] (2) กรุงเทพมหานคร [] (3) ภาคเหนือ
 [] (4) ภาคกลาง [] (5) ภาคตะวันออก [] (6) ภาคตะวันตก
 [] (7) ภาคใต้ [] (8) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7. รายได้ต่อเดือน (บาท)

- [] (1) ต่ำกว่า 10,000 [] (2) 10,000 – 20,000
 [] (3) 20,001 – 30,000 [] (4) 30,001 – 40,000
 [] (5) 40,001 – 50,000 [] (6) มากกว่า 50,000

ตอนที่ 2 การประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง ท่านมีคิดเห็นอย่างไรต่อการดำเนินงานโครงการนำร่องของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับใด โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง

ระดับความคิดเห็น 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. การบริหารจัดการจัดการการท่องเที่ยว					
1.1 มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน					
1.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม					
1.3 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว					
1.4 มีการจัดการขยะและน้ำเสียของชุมชน					
1.5 ชุมชนมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว					
2. การเข้าถึง การต้อนรับ การนำเที่ยว และความเป็นมิตร					
2.1 มีระบบไฟฟ้า ประปา ถนน ป้ายบอกทาง บริการรถ เข้าถึงได้สะดวก					
2.2 ชุมชนให้การต้อนรับอย่างเป็นมิตรและอบอุ่น					
2.3 มีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวและแผ่นพับ					
2.4 มีมัคคุเทศก์นำเที่ยวและให้ข้อมูลอย่างชัดเจน					
2.5 มีที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา สิ่งอำนวยความสะดวก					

รายการ	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3. แหล่งท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าที่ระลึก					
3.1 มีความสะอาด ถูกสุขลักษณะ และราคาเหมาะสม					
3.2 อาหารและเครื่องดื่มสะอาด ถูกสุขอนามัย และมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น					
3.3 สินค้าและของที่ระลึกท้องถิ่น มีคุณภาพ และราคาเหมาะสม					
4. กิจกรรมศึกษาธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมชุมชน					
4.1 เส้นทางศึกษาธรรมชาติ มีป้ายบอกความหมาย ระยะทางเหมาะสม ปลอดภัย และสะอาด					
4.2 ภูมิทัศน์มีความงดงาม มีพืชพันธุ์และต้นไม้ที่ร่มรื่น					
4.3 เส้นทางศึกษาศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตมีความโดดเด่นน่าสนใจ					
4.4 กิจกรรมและศูนย์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย และสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5. กิจกรรมทางพุทธศาสนา					
5.1 มีการจัดการทำบุญตักบาตร ไหว้พระ อย่างเหมาะสม					
2. มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในสถานที่ เวลา วิถีการที่เหมาะสม					
3. มีบริการให้การศึกษาระบบรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม					
4. มีการดูแลรักษาสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมภายในวัดอย่างถูกต้อง					
5. มีการจัดพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม					
6. มีพิธีพุทธาภิเษกและการเช่าวัตถุมงคลอย่างศักดิ์สิทธิ์					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการนำร่องของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
อย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์
วัน เดือน ปี เกิด	30 กันยายน 2522
ที่อยู่ปัจจุบัน	55/9 หมู่ที่ 7 ตำบลสามควายเผือก อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000
ที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม 85 ถนนมาลัยแมน ตำบลนครปฐม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ.2547	อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2546	มัคคุเทศก์ บริษัท หุ่นสาวทัวร์ จำกัด กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2545	พนักงานวางแผนและจัดนำเที่ยว บริษัท ไทยเลชเซอร์ จำกัด กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2544	พนักงานผสมเครื่องดื่ม โรงแรมมณเฑียรพัทธา จังหวัดชลบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2550	บธ.ม. (การจัดการการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2544	ศศ.บ. (อุตสาหกรรมท่องเที่ยว), สถาบันราชภัฏนครปฐม จังหวัดนครปฐม
ผลงานตีพิมพ์	
ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์	
วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์. (2559). แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม. วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย, 11(4), 49-56.	
วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์. (2558). ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัด นครปฐม. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 5(2), 151-164.	
ผลงานตีพิมพ์อื่น ๆ	-